

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

R M F I.

500

SZEPSI
ZOMBOR MARTON
EVROPICA
VARIETAS.

KASSA 1620.

EVROPICA VARIETAS.

avagy

SZEPSI CZOM-

BOR MARTONNAK

Lengyel, Mazur, Pruz

Dania, Frisia, Hollandia,

Zelandia, Anglia, Gallia,

Német és Cheh Ország; viñon-

tag: Az Prusiai, Pomeraniai, Sue-

ciai, Norvegiai, Frisiai, Zelán-

Britanniai, Tengeren való bu-

satában látót, hallót külömb

külömb fele dolgoknak

rövid leírása.

Mely minden Olvasónak

nem csak gyönyörűségre,

sok fele hasznára is

bolgalhat.

CASSAN,

Festus Iános által, 1620.

113
Az irigy és kedvetlen
Olvasónak.

Eőrülők rayta ha meg hallom hog
ez könyveczkem után íregim tamat-
tanak, mert akkor vešem eőben hog
nem sinton minden hasonul űres lott
írásom. Semmi állapotnak alitom az
melynek ninczen íregye. Lattam még
az Britanniai tengerenis hogy á tűzes
tolvaíok az terhés haíok meilet inczel
kettenek, az űressetek penigh szabadlá-
gosan el boczatottak, á mint amaz köz
erlis tartya:

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Igy irigy ellenem valo íregységedet
meg gondolhad menire félem, hogy
békét hat gyēgen folyo kis hireczke-
nek, mert ezzel énnekem semmit, ma-
gadnak penigh igen nagyot artaś, ha
vékezni akarś más vétket végy elő,
mert az többinek vagyon valami has-
na, gyönyörűsege, csak egyedül az
régységhet ismertem minden vétke-
közzül leg hasonlambnak lenni.

Az

21A 111.
AZ TEKINTETES,
NEMES, ESZES ES TIZTE-
LETES FERFI AKNAK, KIK EZ
kis írásnak rendiben nevez-
tetnek, mint io akaro Vrai-
nak. Istentől jo egészféghet,
dolgokban ferenczes és boldogh elő-
menetelt, hősű ideighlen valo
békeséges meg maradaśt kis
van, és folgalatyat alá-
zárónak.

AZ miképpen az méh, Ne-
mes és böczületes Vrain,
nem csak az ő Vrainak ke-
tiben fedi az hasnot, ha-
em még sinton idegen hatarokban is
megyen és edességhel megh terhet
abokkal tér megh csak hogy
z ő gondviseiőienek kedveskedhes-
en: így nagy sokan az régi Görög
bölcz Philosophusok közzül nem es-
legő.

Præfatio.

2/1
 egészesnek ítélték lenni, hogy min-
 dékor Athenában lakianak, és csak az
 ott keresett tudományokkal hazáiknak
 az miben kívántatik szolgálnak, ha-
 nem nagy messze idegen földekre Si-
 riliában. Italiában, Galliában, és egyéb
 helyekre látni, hallani, tanulni, érte-
 met venni minden tartoztatás nélkül el-
 indultak. Az Latinusok viszontagh
 Chaldaëában. Ægyptusban, Síriliában,
 Görög országban el menni nem restel-
 Pythagoras felől írja Valer. Max.
 hogy még ifjú korában Ægyptu-
 sban ment az papokai való ismer-
 tésnek okáért, kik őtet az Sídó val-
 sában oktatnak és Sacramentumok
 által közikben samlálnak. Onnan az
 astrologica tudománynak kedueiér
 Perliába, az Törvényekért és az Ne-
 mes Republicaknak látásáért Cre-
 tian és Lacédémonban. Az Anacharsis
 nevű Scithiai Király el hatta Orsá-
 gát és Coronáit, és ment Ath-
 enába az bölcz Solonnak tan-

Præfatio.

3/1
 gani, mint ezt Aelian. bizonyítja lib.
 5. Homerusis Ægyptusba siete hazá-
 jából ilyen okon, hogy az ember-
 reknek erkölcsöket és külömbkülömb
 szokásokat lathatna. Diod. Sic. lib. 1
 cap. 2. Az kiknek példaioktól, de fő-
 képpen természetemtől indítatvan en-
 is, minden nyomorúságot, nyavalyát
 éhséget, szomjúságot (mellyek az bus-
 dosot gyakran boronghatni szoktak)
 embereknek szidalmat, gyalazást go-
 nosz ítéleteket semminek alítuan, ez vis-
 lágnak eggyik részét megh látni, és ve-
 kony elmémet, az mezőkben az ter-
 méseinek czudaival az városokban
 az embereknek munkaival, azoknak
 hallásával, látásával éltetni, öregbíte-
 ni, gyönyörködtetni, igyékeztem.
 Mind ezeket penig más végre nem kí-
 vantam, hanem csak hogy az en tö-
 vises és kösiklas Itachamnak, az sok
 hadak s háborúságok miatt pusztaság-
 ban került hazámnak Magyar Ország-
 nak, és az benne lévő tizta életű Pen-
 lopez

lopenak az igaz keresztényi Anyaszent
egyháznak, ha Isten élte, ha nára,
javára és tisztességére fordítanám.
Mint hogy azért ily io ügyekezete-
ben, idegeneknek segítségnek által, ő
s. Felsége mind azokon az kívánt he-
lyeken által vit, és meg térűen ez Nes-
mes, Király és Ébád Republicában,
ily állapotban, az mint ti kegyelmez-
tek látta, allatot, meltonak ítélem len-
ni, hogy (mert külső tehetőségben
valo fogyatkozásom bõuen nem en-
gedi) rövideden az sok veszedelmes
helyeken, nagy habockal haborgho
tengeréken által ment utamnak mi vol-
tat le írjam, hogy ecképen Istennek ves-
lem valo io téteményét és réam va-
lo gondviselését mindeneknek szemek
eleiben vessem. Nagy szerencze bizo-
nyára czaktiz mélyföldre valo men-
sünk. Nagy vigyazást kíván õtűen
hatuan mélyföldön valo budosafunk:
de Istennek nagy kivalyképpen valo
gondviselése ház két ház mélyföldön
valo

valo vándorlásunk. Hat mit ítélek
hozza T. V. menhuel nagyobb kegye-
ségét és gondviselését mutatta meg
az gondviselő Vr Isten én raytam: ki
az mint forgalmatoson meg famlál-
tam kilentz ház hátuan hat Magyar
mélyföldet mētem által hazamtul fog-
van hazamigh tengeren és földön.
Hog azért ki boczatnam ez kis köny-
veczket kénseritet engemet reat: 1 Az
Isteni io téteménynek és gondviselés-
nek ily forman valo hirdetése, emleke-
zeti. 2 Effele idegen országoknak tör-
vényekről, szokásokrol, folyo vizeke-
ről, öltözetekről, czelekedetekről írt
könyveknek nálunk valo fűk volta.
Sokan az mi Nemzetünk közzül csak
sintem cum proprio Horizonte itélik
termináltatni ez világot, azt tudgyak
hogy ot mingyart világ vége vagyon
az hol az facultas visiva meg határoz-
tatik. Visontag vadnak ollyak köz-
zülünk az kik az tengert az Dunához
hasonlittak, és ha két nap rayta vol-
tak

tak az Dunán nem győzik tellyes éle-
tekben annak bőrnű voltát emlegetni
de ezek viselleyek az Virgilius Tytirus
sának semélyet ezt monduan:

Pontum quem dicunt Magnū Martine putavi
Stult⁹ ego huic Istro similem, quo saepe solem⁹
Pannoniam versus claro descendere Nicro.

Hogy annakokáért kiczinnyek na-
gyok, iffiak és vének, férfiak, Áfony-
állatok, leanzok és gyermekek az isten-
nek és az ő szolgálaiának az természet-
nek nagyságos dolgairol és iavaínak
czudálatos ősirogatásáról (ám mineműek
ról ez írásomban gyakor helyen emle-
kezem) job értelemben legyenek, fő-
képpen az kik ideieket csak hazáioke-
ban töltötték, kénseritettem ez mun-
kaczkámat vilagosságra hozni. 3 Ki
bocsátottam hogy ecképen az én sem-
telen ragalmazóimnak, (kiknek fiaioke-
ban leg nagyobb kenczek ez, hogy ma-
goknál jobbakat meg gyalazhassanak
bűdös megnylt koporsó babafu, vípe-
ra kigyónak mérgével meg töltött orko-
kat avagy be dugnam, ávagy meg en-
neli

nélis nagyobb irigfégre, kiből véghe-
gyomrokis szakadna meg, alkolmatos-
sághot adnék. Mert esemben vettem
nagy sokan annijra fel indultak gyer-
mekségemtől fogva való kedves elő-
menetelemen és Istenemtől engedtetet-
ő serenczeimen, hogy holot ninczen
mivel mergeket ellenem ki önteni, az-
zal karhozattak az mit dicsziretemre
kellene fordítaniok. De ezek szinten
ugy iárnak, mint amaz köz beédbeli
őtűs iare volt, kihez midőn egy darab
aranyat vittének volna mérte próbál-
ta, faragta, és noha semmit benne nem
találna karhozattásra való, mindaz-
zonáltal hogy az többinel job mester-
embernek látnak lenni, rosnak keze-
de mondani az aranyat ezért hogy sár-
ga: így az én irigjém azt karhozattak
én bennem hogy tanultam, azt hogy
sok idegen Országokat, tengereket,
varakat, városokat, templomokat, kus-
takat, folyó vizeket láttam, azt, hogy
budosaimban sok benvedésem közöt
megh

Præfatio. 5/B

meg tanultam Superbiam vitandam,
conversacionem autem vel solum vul-
gariū non esse contemnendam. 4 Vit-
engem rea az ti Kegyelmeiteknek hoz-
zam meg mutatni és meg mutatando
jó akarattya, és jó akarattjának bizo-
nyos iele, kiről ha el felelkezne valaha
meltan Ingrati Hospitis nota karhoz-
tatnam. Ily illendő okok alatt ki me-
nendő könyveczkemet Tízteleles, Ne-
mes és Bőczületes Vraim, kérlek hogy
jó neven vegyétek, minden gonos-
nyelvek ellen otalmazzatok, és enge-
met bé fogadot jó akaratotoknak tűn-
dőklő fővettségében mind vegik meg-
tarczatok. Legyetek jó egészséghben.
Cassan 28 Febr. Az igaz vallásnak vi-
lagossághra való jóvetele után száz és
harmadik ést. Idvezitőnknek penigh
bültetése után 1620.

Szepli Czombor Marton,
mostan az Cassai Scho-
lának igazgatója.

EPI-

EPIGRAMMATA,

Ad huius libelli Autorem.

I.

S Okképen szoktak régen az Poeták
Az arany gyapiat lép éneklésekben.
Colchis szigetben helyet ők allatuan,
Hirefiteni,

Ily draga kénzcért draga nyereségért
Aesonnak fia mene faradozua,
Tenger habok közt, leteve felelmer,
Altal evezvén.

Az arany gyapiat te is hogy el nyerhed,
Hirt nevet s-ekes tudomant érezhez,
Nem sanad Czombor tagaidnak sulyos
Faradozasit.

Láta iartodban téged Zelandia,
Europat láttád nemes helyeivel,
Galliat néztéd, Frisiat meg iartad,
Angliat érted.

Ime visontag meg adot hazadnak
Az kegyes Isten, utaidot éppen
Irnod engette, legyen aldot érte
Mindenidőben.

Stephanus Velechi. Eccles.
Vng. Cassov. Minist.

ALL

Ad eundem Dominum Martinum
Czombor Szepsinum in Recto-
ratu Cassoviens. suum suc-
cessorem.

TRans mare qui currunt cælum mutare
feruntur

Non animos. Recte, qui didicere nihil.
Sed mores hominum varios vidisse, sed vrbes
Perlustrasse, Cato cum & Vlysse, Iuua-
Omnia sed secum sua ritu ferre Biantis,
Esseq; Mundanum quolibet Orbe Iuua-
Sed doctos ut Aristotelen, adysse virosq;
Anscultrasse domum & quid retulisse, Iuua-
Tullius hoc propter, Plato factus & ipse
Viator,

Propter idem peregre tu quoq; C Z O M
B O R eras.

Quod Graus Laertiades fuit, illud es Hunni
His nos participans, Czombor amice, tuus
Vive diu, patriamq; iuva, quem iuvat, Vlysses
More, Mari, ac Terrâ, cernere multa
procul.

Ioan. Bocatius R P
Cass: Consularis.

Quod Clarissimo Dño Authori gra-
tæ recordationis ergo ap-
ponebat.

Dictis, bisulcos vocibus, & malo
Tauros Iason gramine doctior,
Falsæq; , Vulcanum ferentes
Conjugis auxilio Dracones
Cum vicit; eheu per mare saxa per
Currebat audax, mille pericula,
Non stridor, instantis Tyranni
Terruit indomitæq; morris,
Tandem potitus vellere splendido,
Portus, penates, Iolciacos petit,
Virtute clarescens ab ortu
Solis, ad Hesperium cubile.
Martine, doctus Palladis artibus,
Syrtis remotas, stagna sonantia
Tentasti, in hospites popellos
Pierios superans labores.
Tandem salutans hospitium sacrum
Victor Dearum, dat cytharistibi
Ludens Apollo, quam corollam
Aoniæ plicuere Musæ

Felix

Felix beatus sis igitur precor,
Attinge saluus Nestoreos dies
74B Mundi; canam post senectam
Angelicam capias coronam.

• Michael Ásalos d
Göncz.

M A S.

Az én jo akaro Vramnak, ez
könyvecskének Authora-
nak tizteffégére.

V Alaki akaria éltet iol rendelni,
Bizonyos dologbā kel magat foglalni
Tanulni, vagy penig iárni, kelni, latni,
Avagy egyéb fele ſep dolgot kőuétni.
Kik kőzzűl te-és Czombor kővetted kettő
Az tanulaſt lataſt: probaluan ezkőzit,
kivel ekifited elűednek napiait,
Szolgaluan ſokaknak mutatod haſnait:
Vallyons-Marton Vram ſokat farattalé?
Vgy van hogy farattal, s-annak haſnat tudde
Soknal ſolgalatod ladde nem kedveſe?
Es tanitaſodat ſokan utáll yake?

Oh adgyon az Iſten ſoknak oly ſerenczet,
Hogy mine te s-nem iobban viſellye bar élte
Mely

Mely áatal éltének laſſa bodog véget,
Nekedis ſent Iſten adgya édes lelket.

Li vezérellyen és dolgodban tancizon
Ennelis még eſeb s-gyorſab elmet adgyon,
Tőled el ſe vallyon lőte veled maradgyon,
Kinek io voltabol aldas read ſallyon.

Sigismundus Szabo de
Göncz appoſuit.

ALIV D.

Æ Mulus Aiakis, ſatus Axe, autore
Poetā, (Solo:

Marte, Sago rutilans inq; Salo inq;
Aſcræis vernat, caput inter Sydera
condens! (CVS!

Scylla, Charybdis ei tale tulere DE-
Fluctibus adverſis vitæ tēpora longa
Condidit (ah miſerè!) ferre, patiq;
potis. (heros

Hoc Triviolaſſus Czombor, Laertius
Alter, ovat radians, Vnna ſonora,
TIBI. (in Orbe,

Sollers Dulichius meruit Dux ſi quid
Dic merium Czombor, qui legis
iſta, mage.

Ioh. Wolphius C. P.
Sch. Caſſ. Senior.

OCCASIO

Itineris.

YERMEKSEGE-
től fogván kiváló
képpen való indu-
latimtul haytattam
én az idegen hely-
lyeknek látására; de
mivel hogy az mint amaz köz be-
sed tartya peregrinatio absq; ere est sui
temporis perditio, az járas kelés pénz-
 nélkül mind magának embernek
mint penig az időnek veztegetés
e: semmiképpen kívánságomnak
lőget, mint hogy res erat angusta do-
nem tehettem, mindazonáltal al-
olmatosságom lévén réa csak igen
vendeken koromban 1611. é-
ndőben, az bőczületes és nekem

A
Stephanus Harany min

mindenkoron io akaro Vrammat
 kori Szepli Scholai tanítóval, m
 stani Miskolczi Ecclesiának lelki p
 storával, Samsondi Mártonnal Erd
 nek meg szemlélésére menék, az ho
 nan ki térven minden Scholakn
 felette az NagyBányai Scholat(m
 ben akkor az tudos és io erkölcsze
 kel tündöklő férfiú Szepli Istvan
 déákfiának igazgatókat tartya va
 meg szeretem, és bizonyos fauto
 s'Comminendatorim által bé menve
 két egész estendeig csak egy hóla
 hia ott laktam. De annak után
 barátimtul intervén hogy az időne
 folyását megh tekinteném, mely
 gem arra intene hogy érkezésem
 rint napról napra kissé és alfo g
 dicserul nagyobra vagyakozzam,
 kik engedék és, először Maramar
 el járvan, ki jövek viszontag háza
 féle, és kétséges lévén jóvendő ál
 patom felől, egynéhány hétig h
 zamban commoralvan sokféle

m

nem vonyatatik vala, de főképpen
 idegen országokat hogy láthatnek b
 rem szeretem kívánom vala. Ackor
 sem lón semmi mod az indulásban, ha
 nem maradék meg az Gönczi Scho
 laban, az hól az tiszteletes férfiú
 Bekési András alatt estendőt nem kí
 czin hasznommal tölték. Estendő
 elmulván tiszteletes vocatiom hiva
 talom lón az ott közzel való Telki
 Bányái, Schola Mestersegre, hól
 egynéhány forintot gyűjtögetven an
 nak utánna 1616. estendőben, időm
 nek penigh 22 estendeieken minden
 barátimnak és io akaroimnak, akas
 rattyok ellen végezem azt hogy am
 az híres néves Danczka várolának
 Gymnasiumába tanuságnak okáért
 mennék. Melyre Istenemtől segítség
 kérvén, gyakor könyörgésim ál
 tal már csak azt kívánom vala, hogy
 az indulásnak idejét megh mutatna.
 Menék hazamban, or megh hallam
 hogy volnának Lengyel Országban

Bolgalo Magyar haydu legenyek, kik
 szinten Varsovára igyekeznének, el
 nézem az Ioannes Monterus Geogra-
 phusnak Lengyel Ország tablaiat, és
 belőle meg ismerem hogy semmi kár-
 rommal ha szinten egy kis kerülessel
 vólnais az az vt nekem Danczkara
 menőnek nem lenne, az minémű len-
 ne penig az kerüles annak tædiumat
 sublevalna az Lengyel és Masur Va-
 rasoknak kik kivályképpen az szép
 Visla folyo viznek partjara építet-
 tek, látogatafa. Hozzam minden
 órában el indulohoz jóve társui Lisa-
 kai Bálint Déák kezét be advan hog
 mellettem álhatatos, igaz, hű, és mint
 idegenek közöt kívántatik, egymás
 szeretőis léhen. Es így másoknak itile-
 tek szerint igen késületlenek de az mi
 aranzasunk szerint jól fel késültek el
 indulánk Szépsiből 15 Maj az felől
 meg nevezet estendőben, és fel men-
 ven Epperiesre az bent Háromság
 napian lévő Sokadalomra, találtunk
 vison

visontag két társokat az kik velünk
 együtt ugyan azon utat nyomni kis-
 ványak vala. Ki mentünk Epperies-
 ből 29 Maj és háltunk Finthan. 30
 Maj el érkeztünk az nagy hirű Becz-
 ked hegye alá.

Beczked, Némellyek Beskednek,
 némellyek Besdednekis hívák ezt az
 hegyet, mely észak felől Magyar Or-
 szágtul Lengyel Országot el választja
 más hegyekkel egyetemben, az Déák-
 kok és Geographusok közönséges
 nével Carpathusnak nevezik mind
 azt az hegyet az ki Móldvatul fogva
 fel nyulvan az egész Erdélyt és Ma-
 gyar Országot Nap kelet és észak fe-
 lől környül vési és Posonnál, az
 mint hallom, meghűnik. Ez az
 hegy külömb külömb nevezeteket
 véhen magának az helyeknek mi vól-
 ta és állapotja szerint, Nihól Gura-
 hauasa, nihól Fatra, nihól Besked &c.
 Az mi utunk, az min mondám, Leng-
 yel Országra által vól az Beskeden,

az mely hegy fok Tolvayoknak barlangya fok jámboroknak penigh halos határa. Nagy félelemmel mentünk által rayra 31 Maj, mindazonáltal egy bikfára névemet ot fel merzettem, az alatta levő tulso faluban hóg bé mentünk, csak sinton ackor mentenek ki negyven Tolvayok belöle az mint az Ássonyállatok beszélgettek minékünk, és kenferitettenek hogy hova hamareb lehetne arrul az hatarsul el mennénk. Riezko völt néve az Tolvayok Hadnagyanak. En ez hegynek teteien egy keveset nyugosvan így buczustam el hazamtul:

Hungaraterra uale uarijs exercita fatis

Szepius ignota limina gentis adit.

Hungariae procures, matresq; patresq; valetē

Szepius externa limina gentis adit.

Innen Istennek vezetése által meg szabadulvan mentünk azon nap egy néhány Oroz faluczkakban, kiknek lakasok hasonlo az Erdély Olahoknak lakasokhoz, kértékben vagyon
fanto

földök, gyümölcs faok, komloók nagy mefse ki nyult faluók, azok közöt vagyon egy kinek egy szép kis Templomocskaja az hegyen vagyon kin ilyen versemet hattam:

Martin⁹ Csombor patrias cū linqueret ædes
Tristis & ore gemens hic quoq; fecit iter.

Mint hogy immár ezek az Faluk Lengyel Országhoz tartoznak, mely tonak itelem lenni ez helyen az Olvasonak kedveiért hogy Lengyel Országot le iriam generaliter, és az után utamhoz kezgyek viszontagh, mert így lésen az hogy az Olvaso meghértvén ez Országnek dérőlk sirusat, nagy könnyen oztán esében veheti az le irando vtnak és Varasoknakis ilyenesen való le irásat és meg mutatásat. De hogy ez én Lengyel és Mazur Országom, minden irásomnak kezdeti az ragalmazok ellen bizonyos Patronusi által magát otalmazhassa; nagy alazatosan, ez Ne

8 Lengyel Országának

mes és Király szabad Varosának két
nevezetes fő eleinek.

AZ TEKINTETES ES NEM-
ZETES:

Langh Iános Vramnak,

mostani fő Bironak és

Peregdi Istvan Vramnak,

mostani fő Formundernek déaki
aiandekul offeralom.

Lengyel Ország.

Az kit regenten Sarmatias
nak hitták, most azt min-
denek Lengyel országnak
nevezik. Ez az Ország
dél felől az Magyar Ország-
hi Carpa-
thus hegyet tartja határanak lenni.
Napkeletre feir Oroz Országot. Nap-
nyugatra Silefiat. Északra pedig Lit-
va és Pruz Országot. Nagy és hatalmas
Ország, ugyanint mely Litva or-
szágot

le irása.

szágot, Curoniat, Livoniat, Suécia-
at, Pruz Országot rész szerént, és Casa-
subiatis titulusában helyhezietű Czi-
mere egy Sas. Nevezeteseb folyo víz-
zei ezek: 1. az Vistula az visla az
mely az Magyar Ország-
hi hegyekből
eredetet vévén, az egész Lengyel,
Mazur, és Pruz Ország-
on által men-
vén az nevezetes Danczka Varosá-
nál az Balthicum Tengerbe szakad.
Az 2. az Vartavize mely Chestakon
felyül tiz mély földön eredetet vévén
Croyolov névű város-
kanál, által me-
gyen Cuiavian az nagy Lengyel Or-
szág-
on. u. Vasar névű tartományban
amaz hires néves Cústrin névű Va-
rosnál az Oder folyo vízbe szakad.
Harmadik az Buk vize, az mely Lit-
va Ország-
bul ki jöven Mazur Or-
szágban Visegradon felül az víz-
labán
szakad. Negyedik Pilcza, mely Cra-
kon alól hét mély földön Pilcza né-
vű város mellet eredetet vévén és az
varos nevet meg tartja mint addigh

A s

valas

valameddig Varkan alól három mérföldön az Vízlaban szakad. Vadnak ezen kívül sok folyó vizei kiknek névek San, Vipretz, Poprad, Sola, Gostinya s'az többi. Minden ércz Bányakbúl Onon kívül semmie ninczen ez Országban. Soia mint főt, s'mind penigh természet szerint való nagy bőven vagyon, melyből az Királynak éltendőnként nagy jövedelem főlgahtatik be. Buzából, mézből, fából, fenyő viaszbul, fából, borsóbúl nagy bősége vagyon. Borsra ninczen sokul, hanem az kit idegen Országbul hoznak, ugymint Magyar Országbul, Austriabul, Hispániabul, Franciabul. Vadnak erdei vad ökrei, kiket Vroknakis szoktak hini, sok luhai, Teheni. Kiváltképpen való városi ezek Cracko az hül az egész Ország kéncz tartó haza, az Királyoknak temető helyek vagyon. Sandomiria, Varsova az hól az Királynak gyakorta lakása vagyon.

Gnezs

Gnezsna ahul az Szent Stanislo eltemetve vagyon. Chestako az boczu járásért igen híres, Pozna az Varta vize mellett nagy kereskedő hely. Petricovia Ország Gyűlése és Octava hely. Jaroslaw és Lublin az Sokadolomért igen híresek. Népe ez Országban maga hányó, kevély, csiffára vő, hirtelen haragu, buja, de mindazonáltal egymásközöt igen emberseges, segényeken könyörülő, vallásának felette oalmazója. Ruhazattya az férfiaknak noha az előt igen különbözöt az Magyarok ruhazattya tul de most immár igen keveset különböz, mint hogy mind az két fél az Török ruháiaban kezd gyönyörködni. Az asszonyállatok főképpen nemes renden valok nagy fekete süvegeket viselnek mayd hinnen mint az Danczakaiak. Kőöntések Galliai modragyakorta, egymást meg öleléssel szokor lenni. Vallások főképpen három; Papista, Reformata és Arrias

A 6

na.

na. Az reformatusok viscontagh két
részre osztatnak, mert auagy ollyak
kik Luther Martonnak az vallásban
követői, auagy Caluinus Ianosnak,
de ezek oly igen egymási értik, és az
Papistafagh ellen oly egy aranyu fia
vet uíselnek, hogy soha ők egymás
közöt, főképpen az Tanitok nem ve
sekednek, okat azt íültem lenni, ez
sép eggyeslegnek hogy eggyik rész
sem vési bé az Concordia könyvét,
az igaz Augustana Confessionak per
nig mind az két rész örömeit, az mint
hogy meltanis, alaia ír, és az Szent
Írás után legh nagyob böczületben
azt tartya. Eddig az derék le írása
Lengyel Országának, megyek innmár
az urnak mellyen én el mentem rendis
re, és annak ki nyulása berént az Va
rosokat, falukat és va akat mellyeken
által mentem az benne látot és tör
tent dölgockal egyetemben az Olua
sonak seme eleiben vetem. Terek
azért viscontag az Besked ala.

Lipnicza

Lipnicza. Íriák Ulysses felől,
hogy midőn Troiából hazaiában la
tachában megért volna, került az
Syrene Tengeri Ásónyállatok éne
két, és viazzal fűlőket bé dugta társas
ának, hogy gyönyörű énekeknek és
dessegeuel őket megh ne czalhatnak.
Műs ez faluban az földi Sirenek kő
ziben talalkoztunk vólt menni. Mert
az ó Pünkösdet tartvan az egész falu
népe egy házban gyűlt vólt fel, mely
be hogy műs bé menünk, nagy sok
tízatalan semely jelen letúnket lát
van hízeltkedessel hozzánk iőt, éne
kleffel vígaztalt, de mi ellenek az fá
raság miat alommal dugtuk bé fűle
inket, és ecképpen szabadultunk meg
tőlők, kikről illyen verseket írtam.

Syrenū cant^o sapiens prudens quoq; Vlysses,
Ingenio vicit navita puppe sedens.
Ille vit cera sociorum callidus aures,
Vt scripto quemvis Mantua Musa docet.
Ast ego nunc vinco curā somnoq; sepultus.
Fessa jacent quoniā membrula nostra viā.
Saklu-

Sakluczin. Város, kiben egy társunk tőlünk el valvan vízza tere Magyar Országban. Ackor ez Városnak egyik része igen megh éget volt. Mi az vendég fogadoban láts van az legenyeknek idegen czelekedeteket, mellyeket az Aßonynépek mellett vñnek vala, de főképpen egy Hohernek akarván barátságat tanoztatni, labunk belit megerősitenk és eledelt ferezven ki menenk belőle. Mentünkben az vñdó igen esős volt, kiért utunk ighen somoru, azért én ackor magamat így vigasztaltam.

Ad animam suam.

Non tristes edas gemit⁹ anima ó mea semper,

Nec luctus profer corde dolente graves.

Advertas Christus dixit non falsifer ore:

Sollicitus nemo dicere mente velit:

Quis mihi suppeditat potuq; cibūq; famel-

Vestimenta mihi quisve daturus erit? (co?

Nonit enim pater ille astrū mēbra indigere il

Implebit quicquid voca rogāte inhiās. (lis

Thar-

Tharnov. Epperieshez 18. mély föld az nagy Lublini Herczeg varosa, szép ugyan az situsa de minden épületi csak fabul vagyon, vagyon egész ora benne, kívül az város előtt egy nagy Claustrum, ravul penig egy hegyen varais vagyon. Az méhsőr benne ighen híres. Hataran nem tudom miképpen találtak volt egy darab aranyat, mely az Vrnak főleben esven, iulte hogy ott Arany Bányak volnának, nagy költséggel azért Bányafokat ferezet és fertelen nagy hiában való munkat czelekedtetet, úgy annira hogy ha ember láts tya el czudálkozik rayta, de egy bapka erő hasnot sem talált. En hísem sem ő maga sem Consiliariusi nem olvastak volt az Cardanus könyvet de Notis inveniendorum Metallorum, mert bizony ott az agyagos helyen nem kellett volna aranyat keresni, ha nem ha csak el tóttet. En az hasonlatlan arokban ez kiáltam: Hic

Hicce metalurgus vertitur in figulum.

Mongyák hogy ez Varosnak Templomaban egy híres neves Monumentum kő vagyon kinek mása Lengyel Országban nem találatik.

Melcen. Ez varoskaban egy Magyar barátunkra találtunk, kinek neve Valentinus Pasdiczi, úgy itélem Galbecsi auagy Nagy Mihály fia, emberseggel fogadot, és egy este Lengyel borral jól tartot, kiról, midőn rut dologra kenkeritene, ilyen verseket írtam:

Flos prati longo non durat tempore, nostri,
Vita brevis nostra est floris amœna virens.
Vtrum (quæso ostende mihi dilecte Sodalis)
Pulchrius est flori? an sterco? a fuma peti?
An vero Domini manibus palparier albis?
Sertaq; virginei pulchra subire Chori?
Dixisti hoc: cū sit super omnia turpe pacisci
Stercoris ingluie. Linque nefanda igitur.
Nec monitis delubra tuis Satanæq; triumphū
Ingredi cogas mens mea pura Deo.

Mens

Musa, suas faustim qui vult conscendere ad
Impuræ fugiat perfida furta, cupit. (arasa.

Baranov. Szép épületeekkel omlás formára czínáltatot Vár, kinek nagyobb része heazattyának batok, napfénleskor alig nezheter ember rea. Csak közel hozza egy rendben egy néhány vendég fogado hazak, de igen embertelen mind az gazda s' mind gazda asszony benne, mert nagy ehseginkor penzünkre sem adának semmit. Egymás között sinczen hazaságbeli egyesegek az mint esemben vettem, mivel hogy igen egyenerlesnek az járomhoz. kárhoztassa ilyen verseim eleteket:

Vos malê contraxit Iuvenê cū matre Cupido,
Et cecinit vobis credo Hymeneæ Bubo.
Absuit ipsa Venus, Nymphæ latuere sorores,
Convivio præsens solaq; Erinnis erat.

Az faluában az Euangelicusoknak szép templomok vagyon Séphars fákal ekesüetudvara az Scholának.

Pro

Procrenicza. Varos melben
az társinktul el váltunk, és először bal-
vanyos templomban könyörgést töl-
tünk. Sokadalomnak ideien voltunk
benne, az hól mivel hogy az utat mi-
nem tittuk, egy jámbor ember bena-
munket egy Szendomiri barátinak
commendala, az ki minket nem csak
igazgatna Szendomirban, hanem
jólis tartana és antiquitást meg h mu-
togatna. De ez barát kiczin ideigh
vélünk jöven, az utánunk Sokada-
lombul ki jövő feir hazi ördögöket
(erczed az menyeczkeket) eszébe vé-
ve, tölünk el marada azoknak ked-
vekért, meg mutatvan Szendomirt,
mint regen az Santa ember Argirus-
nak az fekete várost. Mentünkben ta-
laltunk egy igen jó forrást, ki mellet-
le élven hazamrul ily verseket szerze-
tem.

Ad patriam Szepsi. (ditionis
Szep, pulchrum Hanniacá lingua est, SI cō-
Syllaba: pulchra es sed condicione gravi.

Si

Si tollas mores medijs de cœtibus illos
Qui vitijs fratres: Patria pulchra mea es.

Szendomiria. Sok Claustros
mockal, kikben feir és fekete baras-
tok laknak, ekes varos, vagyon szép
Collegiuma is kiben Iesuitak tanita-
nak. Ackor kezdet epülni, mert el-
éget volt az egész város. Törtenei be-
rönt Vr napián voltunk benne, az
melyre mindenfélől úgy fel jött volt
az buczu járást az nép, hogy az
Varosban aligh tért mint egy Beth-
lemben Vrunk születésekor. Sok kérés-
dezkedésünk után menénk egy ven-
dég fogadoban, az hól noha semmi
jóval de szép bőval tartia bennünket
az ven gazda, ki réghen az jó híres
neves Monachi nemzetiségnek, Ma-
gyar Országban lovas legénye volt,
kiról szép emlékezetet töl előttünk, és
kérdéskedet hogy ha megh sen va-
gyon familiaiok, kinek midőn megh
beszéllettük volna ez mostani Mona-
chi

chi Miklos és Monachi Sebestien V
ramnak is állapotokat, igen örven
dezet rayta. Az egész Lengyel Or
szágban több helyen fölör nem láttam
itt elég vagyon az Monostor kerte
ben.

Offarova. Nagyob rész fe
rönt lakosa mind Sido, sombat na
pon völkünk benne, minden nép
nagy czendességhbe és Isteni tisztele
ben völk foglalatós.

Warka. Az Pilcza folyó viz
parton építet, itt egyebet jaynal és
siralomnal nem hallottunk, mert az
egész város töből kiéghet völk, mind
az vizigh alá, egyedül csak egy ro
hustatoczká az Papok hazaualegye
temben marat völk megh. Az tem
plomban minden Oltárok, minden
Harangok, minden balvanyok föl
dig égtenek völk. Az mint fölőle hal
lottuk igen nagy kalmarlággh tartya
ezt az várost, mint hogy az vislaro

lis

is minden marhát rea fel hordhat
nak, innen visontagh mind buzát,
rost, sábot, mézet, viaszt, hammat,
fat, alá hordhatnak, igen nagy mod
gyok lehet az kereskedőknek
benne.

Mazur Ország.

NOHA K...
bíratatot, külön Törvények
által igazgatatot; mostan
mindazonáltal mind királynak s mind
Törvének annak örül az melynek
Lengyel Ország. Enis azért külön
Generalis descriptiojára gondot nem
viselek, hanem rendel egy néhány
városit adom az Olvasónak sémé
leiben.

Ware

Warsova. Mazur Országának Metropolitissa, Lengyel Királynak nagy gyakorra kedves lako helye, ssep Varos az vísla parton. Vara nagy és bő piaczu. Vagyon az Iesuiták nak nagy Collegiok benne melyet közönséges akarattul az egész Országí Curia au nagy Conventus episcopatet. Egy templomot építenek mostan benne kinek az egész Mazur Országban mása nem léssen. Mí ez Varosban sok hazánkbeli fiakat találunk, az hól az én io akaro barátom is Szepsi Nagy Istvan akkor volt, ki egy napon minket jól tartván tizte seggesen Scutara commendala hogy aképpen kevessebb költségel Dánckara eikézzenek. Otletünkben nagy Országgyűlése volt, ahol az Lengyel Vraknak s' Nemeseknek s' in népét megláttuk. Czudálkoztam az Lengyel népnek sok drága Selyem és posztó ruhain, gyalog vitézeknek mas

gas

gas és vastag termetin, sok fő lovaknak nyárgalasin, Vraknak setalasin, Nagy Asszonyoknak czuda forma hintokban való járásin. Kalmaroknak gazdag aruin, barátoknak falalpín, kurvaknak soklágan sok öldökleieken, &c. Itt volt ez gyűlésben amaz vitéz Magyar, Nagy Bálas is (kinek halala az mint éntetem történt Garadnan) tizenketőd magával, kinek s' olgai otletekben sok Lengyelket boczátták purgatoriumba. Szerenczére s' alásunk volt s' inten az Ratus mellet az melybe az Bordelya házis vagyon Lizkai Pálnál. Estve midőn magunkat az ház előtt mulasztánk, czudálkoztunk rayta mint ki altattanak mint vágdalkoztanak az Lengyel vitézek az kurvakért kikiről így írtam.

Quis fragor hic tantus? quid vult hoc tumultu?

Num Iovis aetherei fulmina mixta cadunt

NUM

Nū succensa dom^o Vulcano stridet? an ingē
 Imbre tonat cælum: dñ meliora precor.
 O demēs hominū fex: diræ ó semina mortis
 Quò ruitis pœnas carpere pestiferas?
 Mercaris veneremque nil nisi fædæ voluptas,
 Pœna Dei, mentis sacrilegæq; furor.
 Hic trahit ille procul sequitur meretricia ter
 Pernicies, laqueos in sua fata malos. (ga)

Zakruczin. Lengyel Országban is ezen néven vagyon egy Város. Crackohoz csak nyolcz mély föld, kiról felyűt emlékeztet tők, de ez meg haladta az máliakat mivel hogy nagy Ocsoságáért igen híres ugy anira hogy az Lengyelek az kik Danczkara ala mennek igyekeznek azon hogy ott ki fogasok lehessen és az hajokra kenyeret, húst, és asszus halat ferezzenek, mert ocsobban sohaul megh nem talallyak. Más az hogy az sok idegen népnek kedvesként kik arra alá járnak, az egész Város sok tisztatalan sémellyeckel rakva, kik az vezakonis csak nem erővel

rők vonbak az embert Istentelen ezek lekedetekre; én erkölcszet ez Varosnak ilyen irásommal perstringáltam:

Diva Ceres fortasse suas hic fixerat aras?
 Hic cupiūt quondam Carnis amica coli?
 Vt cerno nulla est pulchri hic penuria panis
 Nulla cibi: piscis desideratus adest.
 Carpio, perca, lup^o, cū anguillā, Salpa, Silur^o.
 Et quoscunq; sinu vīstula lenta tulit.
 Agnosco sed nunc rectē dixisse Lyrīstam,
 Quod Cererē & Bacchū cādīdā cypris amet.
 Omnia dives habet Zakruczī, ergo secuta est
 Et Cererem & Bacchū florida Crura Ven^o.
 Hicq; domū statuit magnā, quā liberamartīs
 Mille labris morsus oscula mille ferat.
 Vidi quarentē Venerem comitante Catervā
 Amplexus Martis, duri & amoris opes.
 Et dixi socio: heu Vrbs est hæc tota Lupanar
 Hinc procul abscēdit cum pietate pudor.

Ez Varosban láttam leghe először, miképen az czordából haza jött diákokat fereztték, fűsülték és mostak. Ez Vároft meghaladván, mivel hogy az viz igen kicsin vólt, ki mi az hajok gyakorta akadózának.

mi magunkat, noha mind ételünk mind italunk az hason bőségesseghen készítésünk kívül megh volt, megh vnsuk, és belőle kiállottunk. Gyalogh menvén el hattuk Visegradot Czermielskot, és jöttünk Ploczkara.

Ploczko. Magyarul Palaczka. Erős Varu és szép két Clastromu Város, eggyekben barátok, másikká Apácza laknak. Régen ezt az Várat az jó emlékezetű Bathori Istvan Lengyeleknek Királya, mivel hogy az benne levő VR az Danczkai Várossal egyetemben az ő electioiára választására, és annak utánna hűségére nem akart haylani, sok vér ontással vette volt meg 1577 estend. Ennek határan nagy ehseget szenvedtem mert kenyeret az hátra hagyot falukban sohul nem találhattam.

Ladislavia. Az mint épületi ről tetzik felette reghi Varos, sámtalan

talán sok buzas hazai vádnak, vagy nagy Püspökségis benne melyről fűgh in rebus Ecclesiasticis az egész közel levő tartomány. *Vide plura apud Gerardum Mercatorem in Atlante minori.*

Nyestova. Templomockal és Clastromockal fel ekesitetet Város.

Az kapu előtt szép rendet nagy hosszán vadnak a kertek mindenféle szép virágokkal de főképpen sámtalan sok hagymával tellyelek, melyért mi az várost Görgőnek neveztük. Ennek az Városnak határan mindön egy arnyekba alunnank, el vesztölünk egy társunk, melyre nem találunk soha töbör, rut magas fekete sánta ember volt, ighen nagy botot hordozot nala, kitől, niha hogy történet szerint utánna találkozot marádni, bizony igen féltem.

Eddigh Lengyel és Mazur Ország gon valo által menetelemek rövid le írása.

Prúz Ország.

NEMES, OKOS, ES VITEZLŐ
VRAM:

Tatai Georgy
Szabo Georgy és
Pap Georgy Vram.

Hogy az én velem jól tőt Patronam
az Tengher mellyeki Prúz Ország ez mi
Országunkban érdemlet tiztelességet megh
tarthassa, kegyelmetek gondviselésére úgy
mint neki és nekem kegyes otal-
mazomra bizom.

PRÚZ Országot némelyek
Borussianak *quasi*
bovis russia, nevezik, mis-
vel hogy az Astrologus
soknak értelmeik szerint Prúz Ország
az esaki Boótes avagy ókör pasior
nevű czillag ala vagon veretue, né-
mellyek

Prúz Ország: le írása. 29

mellyek híjak Prucenianak. Kegen
penigh nevezték Hulmigerianak, az
mint mostanis eggők tartománya
mely az Visla és Drebnicz folyó viz
közöt vagon hívatatik Culmigeri-
anak. Ez Országnek az Munsterus
descriptioja szerint, *in descriptione Prus-
sia*, oly gyümölcsz veremő földé va-
gyon, oly bő vízei vadnak, oly győ-
nyörű és bodog tartomány, hogy ha
az Iupitert az eghbúl ala vetnek so-
ha job földre nem eshetnek Prúz Or-
szágnal. Sok fele vadaknak Annya,
vagon sok erdei ókör benne, Javos-
rok, vad samárok, vad lovak, kiket
soha ember meg nem feledithet, ha-
nem husokat az benne lakozók ked-
ves étel gyanant tartyak. Népe szép
seir és jó kedvű, nagy ételű, gazdag
és nyughatatlan. Az egész Ország-
nak tizen egy tartománya vagon,
úgy mint: *Sudavia, Nathangia, Nadro-
via, Schalavonia, Barthonia, Galindia,
Varmia, Pogesamia, Pomesania, Culmiria*

& *Miclonia*. *Pomerella* nem tartozik hozzá, mert csak aron vőtt tartomány. Vagyon tizenegy nevezetes folyó vizeis. Az *Vistula*, mely az Magyar Országihí hegyekből eredetet vévén itt megyen be az *Balthicum* Tengerben, Második folyó viz az *Nagad*, *Elbingh*, *Passarege*, *Alla*, *Prigel*, *Alsa*, *Drebnicz*, *Liche*, *Lava*, *Vessera*. Nap keletre való határa ez Országának vagyon *Litva* Országának *Augustoua* nevű Varosanal. Nap nyugatra penig *Cujavia*, *Pomerella* és *Cassubia*. Délre *Mazur* Ország, Északra az nagy *Balthicum* tenger, *Curland* Orzágal egygűt. Vagyon egy *Prosmontoriuma* kít az *Geographusok* *Venedicum*nak neveznek csak közel *Danczkához*. Két *Sinussa* avagy tengeri morotváia, Északdekjait *Elbingensis*, ebben fedik mikor az *Boreas* fú és az mellette való tengerben Nap nyugati félnek fuvasakor az *Electro* követ. *Curonensis* az másik. Hely

hez

heztetet ez Ország *in gradu longitud:* 54. 55. mind az ötvenedik minutaig az 56 gradusra. *In gradu autem latitud:* 44. 45. 46. 47. 48. 49. Szantalan az természet szerént való to benne, ugyanarra hogy fámlállyak 2037 felet, az mellyek közül legh kissé nekis nagysága vagyon negy föld földni az mint sokunk follandi. Vagyon egy *Academiája*, *Regiomonti*, *Király* hegyen, az hól amaz *Német Poeta* az *Georgius Sabinus* régen tanító, ki idejében még csak *Gymnasium* vőlt, de ő nyerte meg az *Papátul* és *Carolus Quintus* *Római Császár* *Petrus Bembus* *Cardinal* által, az *Academia* privilegiumat, az mint meg tétzik *Bembus*nak és *Sabinus*nak egymáshoz írt levelekből. Hosszúsága ez Országának *Toronyátul* fogva *Mümmel* varasigh 48 mélyföld. Szélessége penigh az *Soos* totul fogva *Litva* Országigh 34, az mint az fekete barátoknak fámlalása cártya,

B 4

kik

kik nagy gyakorta köldulvan által-
jártak. Czimere két Corona. Iria
Frater Petrus de Dusenbug in suo libro
Cronicali. Ez Országban az Prussia
Királynak (kinek nevérol nevezte-
rik az egész Ország) bé jövetele van
egy néhány esztendőkel, mint hogy
az Aßsonyállatoknak usufa köz va-
la, ug meg szaporodot volt a nép be-
ne, hog már el nē élhetnek vala hanē
kēserítetik vala, egik Város amásikra
fel tamadni, és nag vér ontásokot teni
hatarért és szántoföldert. Ezt látvan az
ferfiak és az Országnek Vrai ölés a-
lat meg paránczolak az Babáknak
hogy az gyermek szüléskor valamely
közülők leant szülne, mindgyart meg
ölnek. Mellyet midőn az Bábak
meg nem czelekettenek volna, ő ma-
gok az férfiak, ki ki feleségének Cze-
czit fel metzette, hogy gyermeket ne
nevelhetnének. Ezen meg háragu-
van és az saydalomnak miatta kēn-
seritetuén az Aßsonyállatok gon-

Vagy Gredo szel Ehez,

dolzkodni kezdének mint ez dolgot
tőlők el tavoztathátnak. Vala azért
közöttök egy Varaslo Propheta aß-
sony, kit minden rendbeliek ighen
megh böczültenek, tanáczot kérdé-
nek ettől, miképpen magokat Vrok-
nak kegyetlenséghek ellen utálmaz-
hátnak. Keserőle az Aßsony több aß-
sonybarátinak terhes sorfokat, ha-
mar megyen az Vrakhoz, és nékiek
hádgya, hogy az kereztyénsegre feg-
ver-nélkül kiczintől foghua nagigh
mennyenek, mert ezt paranczollyak,
ugy mond, az Istenek. Ezek hivén
az Aßsonynak, el menének, és kez-
dek szörnyen rablani az kereztyénse-
get, de ez esében vévén az népnek
fegyvertelen voltat, ellene állá, és na-
gyob rését főkeppen a bolond iffu
népnek és gyermekeknek ez földről
eltörle. Azonközben penigh az el-
lenséghez közel valo Országokban hal-
van, hogy csak az Aßsonyállatok
és Léányok volnának hon, rea me-

gyen, és mindeneket rablágra vißen.
Annakutánna el kezdének ez Ország-
ban térni.

Matthias Mechoniensis in sua Polonica Chronica lib. 2. cap. 8. ez Ország felől azt írja: Bythiniának volt régen egy Királlyá, neve Prussia, sok kérésel vel az Chartagobeli Hannibal vette vólta, hogy az Romaiak ellen (mint hogy Hannibal Romának mindenkorí ellensége vólta) hádat indítana, engede kérésének, de az herence Prussiának nem bõlgála, mert háda felette igen meg veretették, el annjra hogy kénseríteték Bythiniát el hadatni. és ebben az Országban, kit akkor Vlmigeriának neveztek jóni, honnan az Királynak nevérol Prussiának hívatatik ez mai napiglan. Megh ős vén az Pruzok ez Országot építének egy Vározt, kit az ő ellenségeknek nevérol Romának nevezének. Ebben az Városban az ő pogány sokasok serént helyhezitettek az ő bálvány

vány Isteneket, kiknek gondviselesére rendelték egy Papot, neve Crue vólta. Abbá az időben az Prussitáknak, kinek kinek annj feleségek vólta az menj el tartháttanak. Az Varos meller plantáltanak egy magos Csersfat, az mellyet, sűrűsége miatt sem első sem ho meg nem hathat vala. Az fának ürességében az ő bálványoknak képében lakozik vala az ördög, mely fa sem télben sem nyárban levetél el nem hullatta. Mellette renddel helyhezitve vóltnak az Crue fő pápnak Camorai, kiker nagy féspen bõt kekenőckel és abroszockal nyoltz singni magassághra környös környül vettenek vólta be, mellyeken belől az Crue fő Papon kívül senkinek nem vala szabad bé menni. Ez az Czerfa három részbe osztat vólta őtőlők. Az első részében vólta a Percuno nevű Istennek helye, ennek rendeltetel aldozat mindenkoron éghő tűz, mely hogy ha a Papoknak gödvány

viseletlenségek miatt elalut, mindenik az ördögtől megöletet. Második részében volt az Paterimpo nevű Isten, ez oly aldozatót kívánt, hogy az ő képében az nép egy mellette közlako kígyót-tartaná naponként eszedellel. Harmadik részében az Paterello nevű Isten; ez aldozatót nem kívánt, hanem az népet kényszerítette arra, hogy egy megholt embernek kaponyáit, az mely ő mellette tartatik vala, imádana. Ezek kívül voltak több Istenek is kiket őkapro Isteneknek neveztenek, az kik nem magokra az emberekre, hanem csak az nyayra és barmokra viseltenek gondot. Illyen volt az Wurshayto az ő értelmek szerint az teheneknek, disznoknak, juhoknak Istene. Illyen volt az Swaybratho, az ludaknak, tyukoknak, rézeknek, galamboknak Istene. Illyen volt az Gurrho, az ki minden egyéb állatoknak Istene vala. Eztehen vala áldást az ő telben

telben és az italban. Az mely nép penigh az Prussia nevű Király előtt ez Országban lakot, meghannelis ifonyub vallásu volt, mivel hogy az Menydörgést, az napot, az hódot, kígyokat, békákat, és minden egyéb teremtet állatokat ítéltek Isteneknek lenni. Paraszt nemzet volt, déaktalan, italok viz, meh ser és loley. Ily nagy vakságokban az teremptő Isten könyörüle a Prusokon és bent igeiének világossághat nekik meghjelente *Anno Redemptionis nostrae 1220*. Sok szép várfai vadnak ez Országban, kik között nevezetesbek ezek: Toronya, Culma, Danczka, Elbinga, Braunsberga, Királyhegye, Helsberg, Mariahegye, Mümmel, Tappia, Fridlant, Allerburg, Graudentz, Leumburg, s' az többi. Kiknek folyások útamban ekképpen voltak.

Toronya. Deakul Thorunia umavagy Thorunia. Pruz Országának Mazur Ország felől való első vas

varosa, szép modgyával az Vistula
vizének partyan építet az mint fő
tudos emberektől véghére mentem
3 23 5 estendőben. Belől szép épü-
leteckel és szép tiszta vizáival igen
híres. Az piatz közepin magas épü-
lettel fel szerztetvén al az Tanáczház
Ez Város két részbe oslatik. Az egy-
güket híjak O az másikat Vy varosa-
nak. Híres Scholáia vagyon, mely
az Szepesi és Erdely fiaknak mint
egy Academiáia és eled szerző patro-
náia. Mert valakik innen oda men-
nek Pruz Ország fele, mint hogy ez
Vároft eled erik, és az deáki rendhez
az Varosbelieknek jo akarattyokat
(mellyért Istennek áldása bizony
lathatoképpen rayta vagyon) hal-
lyak, megh szoktak benne maradni.
Ebbentaniot amaz híres neves Res-
giusis, kinek bölczen írt könyvei ke-
zünkben forognak, mert midőn ő-
tet az Styriai Græci Collegiumbol
az Papistak ki üzték volna, itt talált
völt

völt helyet, és mostan is nagy czene-
desseghben teste it nyughatik az külső
temetőben minden Epitaphiumnel-
kül. Mostan penigh nagy hasonnal-
tanit benne az Görög, Deak, Sido,
Chaldea, Siria, Német és Lengyel
nyelvnek háfnos professorai ott valo
Freitaghius Adam. Az Scholának
fő professori *Helvetica Confessionis*, de
az Város népe *Helveticae & Saxo-
nicae ac Pontificiae*. Az két reforma-
ta vallás oly igen egymást erti, hogy
ember egymás között valo nyaiassá-
gokban, beszélgetésekben, ki mellyik
valláson legyen, megh nem ismerhes-
ti, ok az hitnek dolga felől egymás-
sal nem vétekednek, eggyük az más-
siknak semére nem hánnya, ugy an-
niira hogy csak azon vesi ember es-
sében, ki miczoda valláson legyen,
hogy naponként bizonyos orában
kiebben ki amaz templomban me-
gyen bé. Az Papistáknak két Clas-
sroma vagyon, egyik kívül az Vís-
la

la paron Apaczake, málik belől az Domini Canes barátoké, építet 1263 eskendőben. Vagyon szép Iesuidicū Collegium kí ellen a Gymnasiumumbeli professoroknak mindenkori haboruságok, egymás ellen való irogatások, disputalások vagyon. Bibliotheca nevezetes az Scholában mely szép sphæráckal, réghi patereknek könyveikkel rakva. Kerítése az Varosnak ighen kicsin és vekony csak jambor ellenfégtül való. Az fentlános templomában amaz nagy hírű Nicolaus Coopernicus Astrológusnak Epitaphiuma képével együligy vagyon:

Non parem Paulo gratiam requiro,
Veniam Petri neq; posco, sed quam
In crucis ligno dederas latroni
Sedulus oro.

Ez alat illyen írás:

Nicolao Coopernico Thoruniensi, absolute subtilitatis Mathematico, ne tanti viri apud exteros celeberrimi, in sua patria interiret

riret memoria, hoc monumentum positum.
Mortuus Warmiæ 1543. Aetat. 73.

Culma. 1251 esk. építet Város. Régenien nagy volt méltosága, mert itt volt az Emporium, az az, az adásnak vevésnek helye, nem Danczkában, de annak viánna Danczka öröghbűlest vévén meghozta ez Vároft az ő méltosaghátul. Meghetzik penigh réghi tiztessége abbulis, mert mostanis az egész Pruz Orbagh jure Culmensi, az az, Culmának írot törvényével él. Ennek az határan ackori társom, kinek nevet el titkolom, siralmas beszéddel azt kiáltja vala, hogy immar az nagyhűségnek miatta az hata az hasához ragadot volna. En vigáztalom vala egy Poetának mondasával ecképen: Non si malê nunc & olim sic erit: de ő másbul ezt hozza elő, Venier cetera auribus. Biztattam annakutána az Varosnak közzel létével, hogy csak

csak addig szenvedne, ott jól laknának de ottis az reménység meg csatlakozna, mert egy pokol gyomru lengyel attá vala társul hozzánk magat, az ki bé menvén az városban ott garasunkon hűt vón, és midőn még csak megh azot volna fel adata, mi nem sokvan az förtelen hushoz nem ehetünk benne, ő bizony fel czapamint tot ember az káfat.

Graudensz. 1 2 9 9 est, fundamentoma tetet egy szép kis sígertben. Nap nyugatra az Vizla nagy folyó víz, délre, nap keletre és csakra az Ossanak két farva zárja be mely nem messze az Vizlában lakad. Régen szép erős vára volt és mostan is fen vagyon, de ellenséghe nem lesz vén Pruz Országának romlásra jutott ügye. Itt találtunk volt három Béczi Országhi Vrsiakra, kik Danczából Indiára evezének, nekem penigh minden költség nélkül, ha vélek elmentem volna minden budósálok

ban

ban elégsegés éledelt és ruházatot is gérték. Czuda ember ölének módgya vagyon ez helyben, az bűnös embert Sido modra egy keresztre fel kötözik alatta sok ganeit gyuytonak fel, az hoher vízzel öntözi, hogy több ideig kinlodgyék, és így sockára az fűt őli megh az embert. Az kinek feiet veszik az akafto fa mellett magat eltemetik, feiet penigh karora segeszik fel.

Neuburg. Felette kiés helyen építet egy nagy halmon nem különben mint Telki Bánya, az város alatt nagy mélyen foly az Vizla, kiből mindenféle halakat de főképpen Angolnakat és Potykakat, nagy bőségesen hordnak fel, olczón megveheti ember. Io serek vagyon, melyre hogy job modgyok lehessen az Ezsaki kapu feletámtalan sok komlos kerteket főlö gyanánt tartanak. Lazkos népe Lengyel felette barátságos és emberseghe az jóvevényekhez.

sej

Szép temploma és organája, az Ies
súitaknak penigh szinten az piatz kö-
zepin tanáczház formára építetett
Collegiumok vagyon.

Gugel. Egy kis Oppidum,
mely nem érdemlene hog könyvem
ben bé írnam, de hogy megh mutassam
mely nehezen adgyak az szegény
budósoknak, az ideghen Országok
nak latását, és mely gyakorta valo
benvedésekben forghot budósasom
ban nyavalyas feiem, az olvasónak
ez helytis tutára adom. Ez varos
kában jutottunk igen jo reggel, azért
az időnek állapotához képest be-
menénk egy vendég fogadóban az
égetet borra, kívül valamenyre mas
gunkat az uti járásban erősitenénk.
Volt penigh vélünk egy uti társunk,
kiről fellyeb-is emlékezem, az ki az
fövetten hűst Culmában kezünk kö-
zül kiötte vala, felette rongyos álla-
patu szegény Poznanij gyalog postas,
ez hitvan ember látuan az Gazda-

nak szép leányat, ki az éghetet bore
arullya vala, kezde oly dologhra in-
gerleni, kit én még mostis még
mondani nem merek (érti az kinek
nem dinnye bél az agya veleie) nagy
bőségel adgya vala az polturat és ga-
rast kezében, kit mi nezelven az tar-
sossal rayta igen el czudálkozánk,
nem értuén miben állyon az dolog,
mi azt gondoltuk, hogy megh akar
bennünket itatni, hogy az utban va-
lami módon meg trefállyon. Az le-
ány kezében vévén az pénzt bé me-
gyen az Annyához (én híseim taná-
csot kérdeni) hállyuk hogy nagy sok
Szlogyer Diablat kezd kiáltani, ha-
ragosan jó reánk, az pénzt az mi po-
stánknak semé köziben vete, oly se-
bes haytással hog az pitvárban mind
el félede, kit mikor fedne az ember,
ragada egy fat az leány, kezde verni
erőssen, ki indula az vendég fogá-
dóbul, mi vtanna mint vti társunk
vtan, kővenyűk ötet, az leány mint
hare

harminkat követ nagy kiáltással, kö-
vel, fával, földel, az mint erí hagi-
gállya az postar, mi mellette nem fái-
dálmat, de bizonyára szenvedgyök
nagy gyalázatiyat, mert Vasárnap
reggel lévén az egész város népe az
kiáltásra ki futot ez dolognak czu-
daiára. Nem tudom talam az leány
kurva lévén jamborítani akarta ma-
gat, bizony addigh meg nem búnek
valameddigh hagigalással és bídál-
mazással az kapun ki nem kísire. Ez
az postarul ily verseket szerzettem:

Turpis, inops cū sis Veneris cur p̃lia poscis
Virginis innuptæ sollicitasq; thorum
An nescis Ven' alma altæ sub montib' Ida
Iudicio Paridis munera flava tulit?
Aurea iam Ven' est? odit Dea dura misellos
Si nihil attuleris limina frustra subis.
Dives amare potest. donatq; pecunia formæ
Dives amare potest nam dare multa potest
Incedit molli cernis Dea Cypria veste,
Et molles optat luxurianda thorus.
Tu canæ subductus ovis p membra remis-
Pellibus hirsutus ceu Polyphemus ades.

Lad

Langenau. Falu az barás-
toknak egy Clastruma benne, a mely
az Magyar nemzetet Pruz Országban
igen megh híresítette. Mert midőn
Danczka varosa Bathori Istvánnak
keze ala magát nem akária vala adni
itt ez helyen az Nemzeteres Bornemí-
sa Ianos az Varosbelieckel megh vit
vala. Nem itélem, hogy kedveilen
vólna az História, azért minden al-
kolmatossággával mindē circumstan-
tiáival megh írom, főképpen hogy
azok között kik ot vóltanak az hád-
ban, még mostanis sokan élnek or-
szágunkban és külömb külömb okait
beséllik annak az Danczkai zendü-
lésnek. Anno 1577 midőn az
egész Lengyel Ország hí birodalom
in interregno Királynélkül vólna, keze-
denek az Lengyelek az választas feiől
gondolkodni, de midőn más más ér-
telmekre bakadoznának, ugy hogy
némellyek Királlyá választának akkor
ri Maximiliant, némellyek penigh

az

az Saxoniai Hettzeghet, némellyek
Bathori Istvant az Erdelyi Fejedelmét,
az Danczkáiak kőtek magokat Maximilianhoz,
mely választásban való külömbsegeket midőn
Bathori Istvan gyorsaságával megh előzte
vőlna, az Danczkáiak kik Maximilian
partyára vőltanak, látuan, hogy reménsegekben
megh czalatáttanak, mindazonáltal hátra
nem allanak el fant akarattyokbul. Midőn
azért Bathori kívánna tőlők, úgy mint az
Lengyel Coronához halgatoktul, hogy
magokat az Ország Decretumának
continentiája szerént esküvéssel ő
hozza úgy mint Királyokhoz köteleznek.
Ném akáranak engedni ez kívánságnak.
Látuan ez dologot Bathori koronázattya
utan ötödik hónapban mene ala
Mariæburgba, mely város Danczkához
csak hat melyföldön vagyon. Követi által
onnan baratságossan inte és törvény
recitálá őket, kik vele semmit nem
gona

gondolvan nem comparáltak, hanem
az mint bizonyos emberekül hallottam
két agharakat küldötenek az Királynak
gyalazattára, és városokat az Király
ellen kezdetek erősíteni Grebin
várával egygűt. Ily czelekedeteken az
Király megharagúg és mindeneknek
előtte Grebin várat meg szálla és
meg véve 6 Cal. Octob. Az közel
való falukat, mástörökat, mellyek az
kincz tartó házhoz tartoznak
dulato, égette, rablatta. Az városbeliek
ellenbe ki jöven az Ladislai Püspöknek
jószágában nagy kárt történek,
közel lévő Apaczáknak Clastromat
meg dúltak, az Oliva hires neves
Clastromot is az melyben az Pomeraniai
Fejedelmeknek temető helyek
vagyon, hogy az jövő ellenséghnek
otálma ne lenne, megh égették,
az barátokat kit megölték, kit
megh verték, kit tömlőzben
verették. Ez megh lévően az
Királyhoz Constantinus Ferbert és Ro

semlergái Georgyót követéséghül el-
külték békeség szerzésnek okáért. De
az Király, noha kés volt az békeség-
re, ighen nagy és súlyos conditiokat
vetet eleikben, kiket, mivel hogy nem
rendeltem ez kis írásomban Hístória-
at hogy derekasón írjak, én ki has-
gyok, elég az hogy ollyak voltak,
kik az Danczkáiakat arra vittek, hog-
sokkal gyalazatosban írjanak az Kis-
rályra. Mozdita azért hadat Batho-
ri, Bornemissza Capitan lévén, Dira-
sau nevű városhoz. Az Danczká-
iak, kímek által meg látván az népe-
nek kevés vóltat, drága selyemru-
hákbán, nyakokat arany lantzokkal
terhelvén 16 Calend. Maias. ki jövé-
nek. Bornemissza helyet választván
az harcznak, hatvan Tatar aia bo-
czáta az Visla folyó mentében hogy
az haíokon jövő ellenséghet tartoz-
tatnak, könnyű öltözetben husz Ma-
gyar az ellenségh meg kimlelésére
küldte. Az városbeliek serege biz-

sc

sokaságában igen hirtelenkedik va-
la, kiket az ő magok Capitánya Con-
lensis Ianos mondgyak hogy így bo-
lított vólt megh: *Lente festinandum
quia Ungari ad pugnam, quam ad fugam
paratiores sunt.* Bornemissza nem
tud mit tenni látva seregének kicsin-
vóltat, az sükségh néki tanácsot ad,
íme egy hidon által menuén sereget
soros helyben állatva, az hidat hog-
az ellenségh hátul reane jöhessen el-
rontva, az haydu hadnagyoknak
az hártznak ideitén ecképpen sol-
Vitézek semmit ne féllyetek, erőssen
viharok, latványok kikkel vagyon vs-
gyetek, hiszem nem Törököckel, an-
nakokaért magatok egymásnak büs-
net megh boczatuan kérlek Istenben
hidgyetek, az tiztességet az halálnal
nagyobnak aliczátok, az ellenségtől
ne féllyetek, hanem bátorsággal rea-
mennyetek, bizvan hogy az Vitéz-
őket úgy mint Királyokhoz hirtelen-
ket ezenül kezetekben adgya. Ez-

C. 2

zek

Vitéz serege

zek meghalván kétezer Magyar és
hét száz Lengyel hallatlanképpen tíz
zenkétezer valogatot, és meghnyu-
got Némettel szemben mene, egész
oraigh vivan az Német seregh meg-
futamék, nemelleyek az Pomeraniai
és Cassubiai erdőre haláttanak, né-
melleyek fegyvereket el hányuan m-
dön maghokat uásfok által akárnak
megh tártani, az vízben holtanak.
Ezer rablághra vitet, négy ezer, az
mint Ioannes Lascius írja, és őt száz
az hárczon veset. Öt százlot nyert-
nek az Magyarok, kinek eggiken az
rannyal ez volt felírva: Aurea libertas
Hatt agyut, ezen felet, hármínrz ta-
ratzkoz, negyven sekeret. Vesetek az
király hadából csak ötuen nyoltzan,
megh sebesettek 130. Ez után Ba-
thori az városnal az Püspök hegyen
taborat jártata, az honnan egy ne-
hány nap az várost sörnyen lőtte.
Sok vesedelmek után az Saxoniai
Hertzegnek közbenjárása által, illen

Emberele voltomak itt con-
az magyarok el is állt

conditiók alár békeféghre mene az
dologh: 1. Az Dantzkaiak oly kő-
nyörges által az minemű önnön ma-
ga az Király nekik eleikben ír, bo-
czánatot kérienek. 2. Ketzer valo-
ház ezer aranyat fizessenek. 3. Az
Oliva Clastromot kit ők megh égete-
ték volt huz ezer forintal seghiték
meg. Ezek meg léuén tartozzek az
Király törvényeket és privilegiumo-
kat meg confirmálni, és kit kit vallas-
sában megh tártani. Ily dologh tőte
híressé ez kis Langenau nevű falut.

DANCZKA városának situs
vagyon sub grad. long. 54. m. 22. 33
sub grad. vero latitud. 44. m. 50. Ez
város eleitől fogva nem annyira szép
ségével mint hírtelen valo épületivel
és gazdaglághával szerzet magának
idegen Országokban hírt nevet. Pruz
Országának nem csak Metropolisza,
hanem legh főbbik Emporiuma, az
az, az tengerről be hordot marháke-
nek véuelének adásának helye. En

mondom ez egész Országának Asszonyának. Mongyak hogy neveztetet volt az Táncztul. Az mely mikor először 1280-éft. más helyen alab az Visla mellett építetet volna, ezneképpen az mint Caspar Schüttius az Danczkáiak fő Historicusok monygya, hozatott volt ez helyre. Így ír felőle mindgyart pag. 6. lib. Cron. Nem messze az helytől az hól most az ő város vagyon, reghen egy falu volt, kit ők Vichnek hittanak, az melyben csak pincé halások és korcsmárosok laktak, mivel hogy az tengerre menő emberek, kik az Culmai Emporiumbol ki térték, ott szoktak volt selet várni. Szokások szerēt ez falubeliek innep napokon az falun kívül tűzeket szoktak volt rakni, melyeket ők öröm tűzenek neveztek, mellettek ittak, ottak, jatzodtak kisczincől fogva nagigh, még az idegenek is tanzoltak, és az ki legh nagyob trefat vagy bolondfágot űzhet

ter

ter legh nagyobnak azt kiáltottak. Effele bolond játékokból sok habosruság támadot, lopás, ember öldöklés paraznaság &c: az mely ektelen dolgokat hogy az falunak Vra, ki nek neve vala Hagel, el távozttathatna, kegyetlenül tártya vala őket, ruhálokat, pénzeket, barmokat, rúlók gonos czelekedetekért el szokta volt venni, lakása volt az Minden lelkek Templomának felette valo hegyen, mely hogy mind ez mai napig megtártya annak az Vrnak nevezetű mert még mostan is Hagelsbergnek hívattatik. Ez Vrnak tartoznak vala az Vichbeliek estendőként minden ő barmoknak, haloknak és madaroknak felér adni. Szenvedhetetlen vala az jobbagysághnak terhe naponta ként, mert őket nem csak az mezei munkára, hanem uduarában is minden tisztátalan dolghokra kénseritű vala, sőt az mi nagyob az jobbagyoknak feleségheuel és leanyokkal

C 4

aka

akaráttya szerént él vala. Ez Tyrannusnak kegyetlenségén az jobbágók megindulának, és mind magának s' mind háza népének meghrontására, tanácsot tartanak. Volt az salus bélieknek esztendőben egy bizonyos napok, kin midőn az ő Isteneknek tiszteletere, örömeiket, tántzokat sokasok szerént elvégezték, az egész salu népei egy más kezét fogva az Hagelnek tiszteféghéért az hegyre kényszerítették fel menni, és az Castelytől tántzot járni, az mely tántzot tartozot az Vr őket béhíni, és egy hordo sert ajándékozni. Illyen alkalmatosságot alatt ítélik az jobbágók hogy az Hagelt az ő Vrokat meghölhetnek. Az innep nap annakokáért előjővén mindnyáian az hegyre felmenének, az Castely előttantzóltanak, kiknek az Hagel nagy jókedvéből két hordo sert ada. Czudálkoznak vala az jobbágók ezen, miért hogy az sokas szerént csak egy

gyel tartoznak s' kettőt adna, kiknek ő ezt monda: Hasnomra cselekedem ezt, mert ez sertől ti meg résegeduén ezentúl nagy haborusághot szeretek egy más között, és énnékem modom lehen ti közzületek bönökért sokasakat minden marháioktul megfosztani. Bé boczatatának azért az Castelyban az tántzra, kik mikor vigan mulatnanak, Hagel penigh nézésében gyönyörködnek, íme némellyek az iffiak között, kiknek fegyverek ruháiok alatt rejtve vala, rea rohanásnak, és mind ötets' mind penig háza népét egy Precta nevű leánya kivől meghölék, kit annak ítélenek hogy adgyanak házas tarsul az ki leghelőször oly tanácsot adot vala az jobbágóknak. Mondgyak penig hogyminek előtte az Hagel megholt volna mind ezt kiáltotta:

Alch Tantz Tantz/ warumb hastu mich verrathen. Az honnan az vásrolnak neuezeti Tantzwich lőt. Als
C 5 kol

kolmatossághat azért ez helynek látszan az réghi kis falut el rontottak, és ezen az helyen az mellyen most vagyon 1 3 0 8 estend. építeni kezdetek. Más neuen híjak Gedanumnak, néha Gedaniának. Ez várost három szép folyó viz erősíti és egy sersmind ekesítijs. Nap kelet felől az Visla, mely forrásátul fogva száz negyven ött mélyföldet kerenguen itt szakad az tengerben, mely annijauára vagyon az városnak hogy az meg hűnűen hűkfelegh volna az városnakis meg hűnni, avagy csak igen nagy segenységhe jutni, mert elégseges eledelt adása véuése által Pruz Országban nem találhátna, holot az Lengyelek egész Országoknak sűrű sok ezer hajookkal estendönként ide hordgyak ala. Vgyan Nap kelet felől vagyon az Motlau vize kin a Visla larul és tengerről jövő hajok az városigh be mehetnek. Ez Viz három keppen hágnal az Városnak. 1. Az

há

hajoknak utat ad mind az kapukigh. 2 Nap kelet felől az Várost mélysegeuel arok gyanant őrzik, kinek mélysege hol őt hol hatti őlnire vagyon. 3 Még szálláskor az Város népe ez uiznek általa nagy batorfágot éerez, mert sokot helyéből az polgárok kiboczátyak, mely egy néhány mélyföldre Délre és nap keletre az földet bé borítja, úgy annijra hogy az felel az ellenségek erejétől semit nem félnek. Nap nyugatra az Rhodanus vize mossa (de nem az, az ki felől az Poeták beszélgetnek, mert az Galia corona alatt vagyon) ki három egész mélyföldön töltés között menévén, végre az várost által folya, az hol mindenféle mester embereknek de főképen az postó festőknek nagy könyebőségére vagyon. Ez szolgálta vizet az Városbeli kutakban, ezen vadnak mindenféle Malmok, úgy mint Papiros csináló, Cser törő por törő és lizi malmok. Az lizi malmok

C 6

köz

közzül vagyon egy kibűl estendőneként minden orában az Lengyel Királynak egy Magyar aranya jár, tesszen nyoltz ezer het száz háttuan aranyat estendeigh. Vagyon benne tizen nyoltz forgo malom kő az sent Carharina temploma mellett. Az kerítésben lévő Varos két részre osztott vy és ő. Az birodalom az vy városbélieliekkel vagyon, de az törvényeknek authoritását az O városbélieliek magoknak tulajdonítottak, úgy hogy appellatio lehet az vy városból az O városnak törvényére, de innen oda nem. Közönséges kerítése az városnak egy, az is csak alacsony és teglából csináltatott, de töltése felette magas és széles kinek tetején egy más mellett négy szekér el mehetne, belől vres és szép bot haytással mestersegesen építet, ki minden lövő férfias mockal és egyéb hádhoz tartozó eszközöket rakua. Vagyon penigh az városnak csak nap nyugati és északi részén

részen, mert az mint mondam, nap keletre és Délre Danczkának az vízfő la és Morlau kerítése és arokia, Kisvaliképen való bástyáiak hat, arokia nem igen széles sem igen mély. Vagyon ezen felet egy kerítés belől, kicsek az vy várost foglallya be minden felől, de ez hituan immar és nem ellenségh ellen való, mert az Danczkáiak minden reménysegeket az Istenben és az külső töltésben vetuén röslani háttak és semmi conduiselés alatt nincz. Ez városnak nap nyugati felől csak egy kapuia vagyon, nagy szép mesterseggel faragott kőuekből virágosan ki faraghua, kinek felső részén három Czimer, eggyik kinek tisztelegeseb helyet job kez felől az bemenőknek rendelték az Danczkai, két feir körözt veres mezőben kit két nagy bálvány Orozlan tart.

Ez Czimer őnekiek már ador az kereszt Vraktul, kik régen ez várost bírtak, Az középső Czimer egy Sas kez

keselyű mellyet két Angyal két felől
őriz, ez Lengyel Országának Czimere,
Harmadikis egy Sas, kit két vnicors
nis tart, Király hegyének Czimere.
Arannyal ez kapura ez vagyon írva:

Optime omnia sunt quæ pro Repub. fiunt.
Ismegh:

Civitati hæc tria omnium maxime op
tanda: Pax, Concordia & Libertas.

Ez kapu között vadnak az rómlós
török és kénzohazak, kik sok része
őslottanak az véteknek nagy és kis
czin vólta s érdeme szerént. Neve
zik magas kapunak az mellette leuó
magos Toronytul, mely Tornyt ők
Stoknak hínak, az az, paltzának az
vagy botnak, azt itilem azért mert
az mellet soktak az tisztátalan szemé
lyeket megh veszőzni, és az latokat
kiknek nincsen annjra vétek hogy
az város népe előt vereséget érdem
lyenek, ebben soktak meg paltzázni.
Ezen

Ezen belől az másik kerítésének va
gyon egy szép aranyas kapuia, kinek
belsőfelen ez vagyon írva: Concor
dia parvæ Republicæ crescunt, dis
cordia magnæ concidunt. Délre is
csak egy kapu a külső kerítésen, mel
lyet csak haboruság idején őriznek.
Nap keletre az Motlo vízen által két
emelczős kapu. Esakra is kettő mel
lyeknek eggyiken mindenkör vigyáz
nak eggyiken igen ritkan. Az belső
kerítésen penigh, mely az vy várost
foglállyá bé tizen három kapu va
gyon, mellyekről én nem bollok, legh
seb és erősb mellyet ők Grün Thor
nak, mi penig zöld kapunak hívunk
ez alatt vadnak mindenféle mértেকে
masak, fontok, kikkel az hajóbul ké
fedet marhákat merik. Ez kapu
ha ember ki megyen jut az hidra, mel
az városnak belső kerítése mellet le
nyulvan vagyon, ki mellet az ha
joknak batorságghos állása, néha oly
nagy sámban vadnak ez helyen az
hajók

hálok, hogy az sámtalan háio kő-
 teltől aligh láthat ember aztulso hida-
 ra. Itt arullyak az háiokból ki fedet
 marhákat úgy mint: Postot, Vafat,
 drága márvany kőveket, Alabástrom-
 mokat, Onat, fat, buzat, bort malos-
 fat, narántzokat, Cytromokat, por-
 magranátokat, fügeket, hollandiai
 saytokat, fazekokat, virághokat, és
 külömb külömb országokból hozat-
 tot drága marhákat és gyümölcszeket
 nagy bőségél. Ez hidon láttam 1617
 April. 6. egy halyog fa fiatal kinek
 remérfélghe nem volt nagyobb az
 embernek öreghbik vyanal, egy for-
 rinton s-tiz pénzen attak el. Nem
 mehettem véghire miczoda hason-
 ra való legyen, mert nálunk orvos-
 solhatnának ugyan véle migh ha-
 zámnak mezeiön el fogyna. Itt lát-
 tam Szereczen Országából hozot
 Strutz Madar monyakat kinek eg-
 gyikeben bé fért volna egy itze víz
 itt láttam tengeri ebet elevenen, min-
 den

den termeti, bőri és feiének állása ha-
 sonlo az űrgéhez czák hogy nagy
 mint egy estendő sűdő, kiczin rövid
 labaczkái, felette kővér teste. Az
 tulso hidon heringnek, és egyéb hal-
 nak mindenféle gabonának soksága
 hordotatik ki az háiokból. Dél fe-
 lől az Motlau vize két fele szakad, es-
 gők fele az derék városnak kerítését
 mossa másik penigh az gabona tártó
 házakat mint egy sígheiben rekeztí,
 mellyeknek épületi az mint az Con-
 fecturalis látás mutáttya vagyon oly
 nagy helyen mint Szep sinek bé kerít-
 tet városa. Ezek mindenkoron raka-
 va vádnak mindenféle eledelre való
 marhákkal, az felső véghén vádnak
 az fenyő viáz és búrok házak, mel-
 lyekkel az háiokat főktak nagy gya-
 korta megh kenni, hogy az víz an-
 nira nekik ne árczon, ezen alól va-
 gyon az épületre való hasogatót fá-
 nak helye, mellyeket nagy drága pén-
 zen az Spanyoloknak, Anglusok-
 nak

mak, Hollandereknek, Gallusoknak
 soktak adni. Ez mellet az hamu há-
 zak, kik mindenkoron teli vádnak
 hamuval, mellyel nagy kereskedések
 vagyon az Dantzkáinak kik nagy
 ólcson az Lengyelektől meg veszik,
 idegen nemzetiségnek az postó fe-
 stőknek czinalására drága pénzen ad-
 gyak el. Réghen ez városnak felelte
 szép vára volt, melynek romlasi mo-
 stanis fel tetzenek a Motlau víz mel-
 let az város véghe fele, az mely mo-
 stan tegla czinalo, ser főző, és postó
 házazó helye lott. Alkolmatossága
 romlásának ez volt: Az kereszties Né-
 metek kik igen kegyetlenül bírtak ez
 Országot, hogy annal inkább az job-
 bagysághot fenitekbe tárthatnak, ez
 városnak két fő Consulát lakodaló-
 ra be híttak, az lakodalom között
 megölték, mely dolog okálón hogy
 az eghész város népe tanácskozuan,
 egy éyel az várnak állját meg áfák,
 meghölték puska porral és ecké-
 pen

pen ez szép épületű vár egy orában
 elromla. Anno 1431. Dancz-
 kában tízenket Templom vagyon,
 mellyeknek neuek ezek: Szűz Maria,
 az Gymnasium, Szent Peter. Fekete Cla-
 stromi, Szent Catharina, Szent Ersebeth,
 Szent Gedrud, Szent Berthalom, Szent
 Ianos, Szent Iakab, Carmelitak Clastromi
 Szent Lélek.

Az Szűz Maria templomának
 fundamentoma fel vetteret 1343
 azon estend. az város kerítésenek is
 első köve, az mint megh tetzik az
 Sacristia felet való írásbol. Ez felette
 igen nagy Templom, sok jószág va-
 gyon hozza, kit az elő az Iesuitak,
 most az polgárok bírnak. Eötte
 két Oltar benne, azok között leg ne-
 vezetesb az mely az Szent Dorottya
 Capolnaiának előtté vagyon, kit
 csak az három fő Innep nap nittak
 fel. Beszélgeti az kösség hogy ez az
 Oltar az tengeren találtatott, és itéli
 hogy nem emberi kez, hanem An-
 gyali

gyali munka által faraghatót, de fia-
des sit apud dicentem, ez bizonyos,
hogy Bartholomæus Schachmann
Asiæ, Europæ, Aphricæ Vlysses,
nyolcz ezer forintot adot volna az
városnak érte, há az ő Exoticot
miomában háttak volna helyhezte-
ni. Ez Templomban az tizenket-
Apostol merő ezüsből volt ki öntve
kik hogy valaha nagyob balvanyos-
záfra ne rendeltetnének, Bathori Ist-
vannak hadának sine alatt az polgá-
rok le vették és pénzt verettek belő-
le. Orghona négy benne. Az na-
gyobik csináltatott Bathori Istvánnak
Királyságában, kinek Czimere ray-
ta vagyon, oly nagy sipiai vádnak
hogy némellőkben aligh találhatnek
oly ember ki bele nem férne, s engé-
se oly nagy mikor fújak, itélne em-
ber az egész templomot le szakadni,
az második a ki job kez felől vagyon
az nagy mellett igen réghi de már el-
hagyatott, mondgyak felőle hogy
mind

mind ezüst kúrtók voltak benne,
de egykor az Organista midőn hirtet-
lenfégel meg nem igazíthatna, atkoz-
za meg ily hockal: vay vennek has-
nodat az pokolbeli ördögök ha né-
kem nem akarék szolgálni. Az jövő
szaka az gonosok hozza kezdetek
és valameddigh belső épületi el nem
romlott túlók el nem vehettek, hanem
így öröcke pusztán maradt. Az har-
madik Orgona job kez felől most is
szolgál. Az Negyediket ot lakom-
ban csináltak az Deakok állása mel-
let. Ez templomnak közep kő lábai
igen igen öregek huszon ött, keresztet-
lő edénye velencei részből oly kinek
mással egy néhány Országokban nem
láttatik. Vagyon felette nagy temér-
dek széles magas tornya minden eke-
ségnekül, kiben sok és nagy harang-
gok, azok között penig vagyon egy,
kit nagy czudaképen kerekéken von-
snak. Mondgyak hogy ez templom-
ból az föld alatt az pusztá várban me-
het

hetnek, mely dőlghót tudom az mi Magyarink könnyen el hisznek, mivel hogy nálunk sokot dologh ez, hogy az várakbul álytokat csinálnak ki bizonyos okokért. Sőt még az barátok is tudnak ez dőlghot Magyar Országban, kik ők is az Clastromokbul, (gondold meg mi végre) az Apáczák Clastromához látkakat asáttanak. Hanem hiszed lásd meg az Patachi és Gyöngösi Scholát. Harom nevezetes Epiraphium benne: Domus Cyrembergiacæ, Familix Brandesiacæ, & Bartholomæi Schachmanni, az ki Europat, Asiat, Africat bé járta, igen szép ez: Smaragd, Iaspis, sok fele marvany kövekkel ekesítet. Ez templom mellett vagyon az Iesuiták lako helye, melyben az híres neves Pater Crispinus gyakran beszélghetéseből ott laktomban sok háfnót vöttem. Ez vitan tizeztélegesb Templom az Szürke Clastrombeli, kit fellyeb Gymnasium

Templomának nevezek, mivel hogy az Clastrombul Schola fundaltator, felette nagy templom, két részre osztott. az eggyik részében prædikálnak, az másikban az Vr Vaczoraiahoz járulo népek Zombat napon tanítanak. Az Birodalom benne vagom egyedül az Helvetica confession vaskolnal, kik mostan nagy Orghonat építenek. Ninczen egy nevezetes Epiraphiumnal több benne, kit Schachmann Berthalom egy Ioannes Bernardinus Bonifacius nevű Olasznak erigalt, ki mikoron az Papa haraghiat kerüluén szabad sankiveretésben ment volna vallásáért, és midőn Magyar Országot, Lengyel Országot, Franciat, Angliat, Scotiat, Daniat, Sueciat Becz és orszagot el járta volna. az Balthicum tengeren naufragiumban serme világot el vesztette, és berenczére Danczkában vitézet az félveftül, az hol az polgárok holtaigh való éledelt, és tiztízésges temetést hólta vitan engedek neki

ez fő ember által az Danczka Bibli-
otheca öregbítet. Az Epitaphio-
mon az képe kőből ki farágtat, ki-
nek fele felet ilyen iras vagyon:

Destruat effigiem mox, ut solet omnia tēp.
Immortalē animā destruere haud poterit.

Alatta ez:

Ossa diu iactata nimis terrāq; mariq;
Hic requiem errorum deniq; repperiunt.

Ez templomban vagyon amaz
fő Philosophus és Theologusnak kos-
porso kőve, kin három czillagh és
három rosa vagyon ki faragva illen
írással: Bartholomæo Keckermā-
no & hæredibus.

Az Szent Peter Temploma csak
közel vagyon ehez, melyben öröke-
való hírére nevére az Bathorinemo-
zetnek egy agyu göfobis tártatik, ki
az viadalkor oda csak közel az fe-
lethez lővetet volt Istvan Király. Ez
Templomot is az Helvetica Confes-

sion lévőek bíriak. Szent Cathari-
na az O városban szép Templom,
kiben nagy Orgona és drága kőből
ki farághot nagy Oltar vagyon, az
sekeket szép figuras historiackal írtak
meg, tártak benne az imperiumot
az Saxoniai valláson lévőek. Szent
Ianos az derek városban köz Tem-
plom, hasonlóképpen az Augustas-
nások bíriak. Szent Ersebet az ke-
rites mellett egy szép zöld toronnyal
ekesítet, kiben az Helvetica Con-
fessio zengedeztetik. Ot lakomban
ily dologh történt volt benne. Va-
gyon egy igen lator Papista ember,
kinek tellyes esse ninczen, ez sokta
az városból az fegény néptől az gas-
bonat samar háton az Malomban ki-
hordani, és visontag listól bē vinni.
Történt egykor hogy kellett ő néki
vinni az listet fínten ez Templom
mellet lakozo embernek hazához,
volt nitua ez templom, akáruan meg
látni az ő ekeséget, avagy inkább az

mint ők mongák ektelen séger, (mért
 az ő Templomokat nem Isten íghette
 hanem az Bál Isten képe ekesíti) be-
 ment és az Samariás vele együtt be-
 vitte. kinek mutogatta az Templom-
 nak üressé voltát ily szókkal: Nezzé
 Samárka az Calvinista eretnekeknek
 templomokban, ninczen feszület, ni-
 ezen szentelő víz, ninczen gyertya-
 tartó, ezeket megh monduan kezdé
 bőrnyen verni az Samariát, az kezdé
 erősen ordítani, az ordítást hogy
 közel valok megh hallak futnak
 Templomhoz, és láttyak hogy a
 Samariát ily szókkal: A
 Istenem Samarián kiczin séged
 foguan fel tártalak, ihon már vén-
 gedre az Romai vallást el akarod
 rúgni és Calvinistává lenni. Ezt me-
 háluan az népek ötet Samariával
 együtt megfogak és az Proprætor
 gedelméből az Samariával együtt
 bekérhez kötik az mellyen az rabok
 az városbeli ganeyt szoktak ki-
 hozni

dani, és fél esteideigh czelekedetiért
 kényszerítet másod maghával sekerés-
 vonni. Akkor ez templomban amaz
 híres neves Iacobus Adami volt az
 prædicator. Az S. Berthasom mind
 az két Reformata Religioe közön-
 ségesen. Szent Iakab Augustinus
 soké. Ezen egy halnak az felső ál-
 ezontya főgh, kinek hozzáfoga va-
 gyon őt fogni, én ezeket írtam róla.

Ad Ionam Pro

Iona, ferve Dei. Ninivis

Tutus iam extremā ci-

Tutus abire potes superi-

Nec metuas Cethi vir-

Ecce eius suspensa domo

Versa est in cineres bestia magna

Az Szent Lelkeris az Augustana
 Confession valok bíriak, de az kis-
 valképpen csak. Ispotaly Temploma
 Vagyon az Papistaknak is az három
 Clastrum mellett három templomok,
 főbbik az Dominicanusoké, kiket it

fekete barátoknak hínak 1 2 2 8
 ést. epitetet, egy Suantipoly nevű
 Pomeraniai Feiedelem által. Az
 Luther Marton, Calvinus Janos, Ar-
 zius, és többeknek életekről és halá-
 lokról, kikerőket egyenlőképpen erets-
 nekeknek mondják, két táblát emel-
 tenek fel ez templomban sok hazugs-
 ságokkal megterhelteket, csak hogy
 inkább az egyegyűveket az ő vndok
 balvány-zásokra háythassak. Egy-
 putáltam egy baráttal, kinek
 tecképpen fogláltam be.

Mart.

Accipito frater mi quam tibi porto salutem
 Si vacat exiguum tempus donū q; loquendi.

Monach.

Omine felici frater Calvine, quid ergo?
 More cupis solito forsā nos ludere rursus?

Mart.

Absit: at hoc vnum doleo vehemēter ineptū
 Calvinū quod voce canis; cū morte secūda
 Terrā ille ante ut terra fuit mutat' in atrā est.

Monach.

Ha ha he quiddicis frater! nō morte secūda
 Vermib' ast obijt cōsumpt' in vrbe Geneva.

Mart.

Quis nescit tandē vermi consummier ōnes?
 Nōne David quāvis fuerat sanctissim', intra
 Viscera serpentum totus: sic sanctus Ioseph?

Monach.

Vicisti: sed cur nova cum sit religio ista
 Tanti imitatur eā metuentes nil sibi ab orco?

Mart.

In Christo frater cur sic? Nū antiqui' omne
 Esse solet meli' præstāt vetera ipsa novellis.

Monach.

Certū est: ipsa fides testis, testesq; Prophetæ:

Mart.

Firmat quam stulta hē ratio fūdamina vestra
 Nonne mal' potuit fieri præcessor Abelis
 Cum foret antiqu', bon' est an Lucifer ergo
 Cum sit ab initio mendax ut dicit Iesus:
 Et si tanta subest bonitas veteri. Ma' e vestis
 Constitur nova, sic vobis solāq; recentes.
 Abijce de collo cappam; fugitoq; novellam
 Nuptam, vitupera semper iuvenilia mēbra.

Monach.

Sit satis. Ex etum vult hinc discedere tēp',
 Hora etenim qua turba petit mox sacra futura est
 Ergo vale dum resq; sinunt collegia fratū

D 3

Si

Si lubet invisas, sunt respondere parati.

Mart.

Tuq; vale nostramq; Deus cognoscere mētē
Iam faciat, tollat Ceruissam corde latentem.

Második az ki az Carmelita barátoké, kiket it feir barátoknak neveznek, réghi megh szakadozott templom, Orgona oly vagyon benne kihez az szűz Maria templombeli orgonán kívül savára képest az egész városban fogható ninczen, az barátok benne huszon hárman vádnak felette tudatlanok, kik között egy nagy természetekkel egykor hogy egy barátommal disputálnék keves hiyahogy az kerítés felyűl nem küldötték ki bennünket. Bizony meghis czelekedték volna hogy ha az Vramtul ott való Prætorul nem félték volna, ki csak az előttség nem sok idővel tömlőztrevetett volt egyet, mely mikor tiltana magát imide amoda ily ok alát hogy ő spiritualis persona volna, illyenképpen felelt megh ez okos ember néki:

Tu

Tu quidem Domine Pater spiritus
lis persona es, sed delatus es apud me
ut qui (mert paraznaságban találta
tot volt) opera carnis faciebas, cum
igitur sis vterq; & spiritualis & carna
lis ego te mulctabo secundum alteru
trum tantum, hoc est, quatenus es
carnalis. Indítottak volt ezek egy is
ghen nagy templomot, de az meny
kőnek gyakor megh útése miatt fel né
építhettek. Az Apaczak Clastromás
ban lévő templom most kívül belől
igen kezdet épülni, hólott kívül Toz
ronnyal ekesítik megh belől penigh
egy drága szép öreg Oltarral, mely
egy néhány ezer forintba fogh állani,
vnyak az Chorusokatis az mellyek
en az Romai Papának itt való hus
zon négy szűzei hangos szóval mon
gyak naponként az Tibi Dominet.
láthat ember hogy az ayton bé mes
gyen el fel függettet táblát, kinek ol
vaasan az emblernek hája fel ál mis
nemű nagy atokkal átkozza az Pápa

D 4

azos

azokat kik az Clastrombeli jószágokat kezekhez koporítottak. Szép Scholak vadnak ez városban, kinek elő járója az SzürkeClastromból fordítator Gimnasium. Ez épület felette szép modgyával rendeltetett foglal bé ítéletem szerént annij helyet mint Tokay Vára, környös környül felette szép bot haytásokkal, mint az Cassai elromlot Clastrum, építetett, felső partotaiában hátuan kamora, mellyekben régen barátok) mostan déákok laknak, az ablaka felet őregh írással ez vagyon írva:

SILENTIVM.

Az álsó része ez épületnek szép Auditoriumockai professorok házaival ekeftetett. Bé menőknek job kezére vagyon az Auditorium Philosophicum, annak utánna az Oeconomia az hol az Nagyságos és ebes Tanacz tart mindenkör hármintz két déákok, maga ételen és italan, kibent és három holnapig voltam, ennek

vén

végheben az nagy Auditorium, kibent amaz jó emlékezetű Keckerman tanítot, ebben ninczen egy czepekemenzés, hanem alatta az földből fűtik, és az házban az padimontomólyukakat csináltak, hol az meleg felmegyen. Ily forma látatik itt Cassan hogy régen volt az őregh Melda Györgyne Asszonyomnak (kít tizetellegesen emliték) egghk hazában. Ez említet Auditoriumnak aytáia előtt az fő Mester háza, honnan ha ember az udvára ki tekint, megh láttya mindgyart az professorok házat kik szép modgyával egymásba vádnak ragaztatván. Visontag az Clastrumból ki menőknek job keze felől vagyon az secunda, tertia, quarta Classis, az Bibliotheca kinek az aytáian ily írás: Βιβλιοθηκη παντος ιατρικου. Mely minden fele sok könyveckel, sok Astrolabiumockal, Sphaerákkal, és egyéb déáki eszközökből rakva, többi közöt vádnak régi viaftáblák

mellyekre az Réghi Romáiak, még
mígh az papiros nem találtatott vol-
tának. Ide hordottak bé az Keko-
kerman könyveitis halála után, kik
minden kötés nélkül csak össze várt-
va és ki metzve vádnák. Mellette az
Inspector háza, azontul penig az A-
natomicum Auditorium, ki nem tu-
dom az professorok avagy penig az
Auditorok restsége miatt ott laktom-
bannem virágzott. Fő Professorok
voltanak ezek: Iacobus Fabricius
Theologiae D. Georgius Pauli sim-
liter Theologiae D. Ioachimus Olas-
sius Medicinae D. Adrianus Pauli
Medicinae D. Petrus Bruncovius
ris & Historiarum Professor. Petrus
Crugerus Matheseos Profes. Petrus
Lossius Eloquentiae. Andreas Hoier-
rus Logices & Graecae Linguae Profes-
sor. Ezek kívül voltak sokan az kik az
több Classisokban tanítottanak. Min-
den Templom mellett egy egy Schola
vagyott, kinek kinek mindenik az

templomról neveztetet el. Vádnak
ezen kívül számtalan sok Scholak,
kiknek némellyükben Német, Leng-
yel, Francia és egyéb nyelveket, néz-
mellyükben szép tánczokat, némellyük-
ben vívőseget és fektülést tanítanak,
mellyeknek állapotokat, törvényes-
ket, szokásokat nem ítélem, ide hogy
megírjam illendőnek. Az város-
ban vagyon szép Basilica avagy Kirá-
lyudvarház, az hol estendőnként
az egész Tanácznak hat lakodálma es-
zik, akkor nagy pompával az város-
solghai Attyoknak szokások szerint
nagy czimeres és aranyas ruhákban
felöltöztetnek, sokféle muskackal
az időt muláttak, azonkívül is nagy
gyakorta az tizenkét tanácsot vaczor-
rállok, az közönséghes kálmar nép
penig naponként az Dantzkaik seren-
tott. Vagyon egy Cethalnak és
egy Crocodilusnak bőre fel függet-
ve, egyéb sokféle statuaknak seregé-
vel. Kementze benne tizenket singni
mar

magasságu. Két fél kőből veres Marvanykőből mi időnkben építet ez mostani Lengyel Királynak és fiainak Lászlónak képe rayta ki faragva, felyül pedig Themistocles, Scipio, Judas Macchabæus, Iustitia.

Az Prætorium auagy Tanács-ház igen nagy épület, ki alatta két tartó házis vágyon, melybe az arany és ezüstöt verve be nem vésik, hanem egyöve olvaftuan darabokban tártak, hogy az mikor szükség van olyan pénzt veressenek belőle a mi neműt az idő kíván. Vgyan ezen Prætoriumon felette szép Torony vágyon, kiben az derek ora mikor vereni akar nagy sok harangok kicsinyek és öregek olyan notat énekelnek, az mineműt az vélek bano oras Mester akar. Az fegyver tartó ház vagy az Takacz utzában mind kívül mind belül igen szép. Kívül az város fele az Pallas Isten Assonnak statuája zárdái, koplával, sablyával, alatta

az város Czímere, az tetein pedig nagy sok Németek statuai, kik binten úgy allonak mint ha elevenen volnának. Belől pedig mikor ember bé megyen lát három statuakat, kikhez ember valameddig hozza nem nyúl, magával soha el nem hiterheti hogy nem elevenek volnának, binten úgy drága tafota és posztó ruhában, mint valami vitéz emberék, vadnak fel öltöztetve, semek soha megh nem ál, hanem nagy kegyetlen modra forognak, gyakran feieket razzak, kezeiket fenyegetnek, kik között eggyüknek kezében egy puska, ki enghemet hogy ha előle el nem ranitnak volna artzul lőt volna, csak az előt egy néhány nappal egy Lengyel Vrnak szakalat mind el vesztette volt. Elcsudálkozik ember az házakban az sok fele fegyvereken, vadnak nagy sok algyuk, taratkok, szakállasok, vas sulymok, paylok, fegyver derekak, sekertzek, német hegyes török

dobok, trombiták, ostorok kengyelek, sisakok, és minden valamirelens segre az emberek gondoltanak. Vagyon egy elreytet algyús, kinek for máiat csak most találtak, ennél mesterseghesbet ember semlatot semlathat, mert csak hét masából öntötött éven, két annyi lő mind nagyságra l'mind penigh hozzáfagara mint az ki huson hét masából öntetet. Négy lovasvagyon ez alsó házban, kinek egghkére az Hollandiai Mauritius feiedelem maga fegyueret aiandekozta, ketteiére Schachman Barthalom, az egghke nem tudom miczoda Hollandiai hadnagynak fegyverében öltötötet, egy egy kopta kezekben, úgy vádnak helyheztetue hogy mikor az AlgyusMester akária fínten úgy fém ben mennek és koptat törnek egymással mint akarmi ellenségek. Egy igen szép vízi czinalmanis vagyon kitrővid nap az piáczra czinalnak fel, és egéslen Velentzei résbül öntetetet az

Nep-

Neptunus képére, kezében vagyon egy három agu villa, kinek minden agából viz fogh folyni, alatta kígok és gyermekzek, kiknek báioibul hasonloképpeu viz fogh ki jóni, más kezében az bálvány kép egy paterat tart, melyre egy Szarvas báiat tartotta, és így az paterából az víz az bárvas báiaiban czorogh. Az mint az Gardamtul ott valo Nagyságos Curritius Georgytul hallottam ott valo letemigh költő volt már az város arra az kutra három eze orintot, maga bizony még sok hája volt. Egy mesterseges kerengő gradicz vagyon ez Arsenálban kinek belől az földről az teteiben fel nézhetni, igazan Cochleanak hivatáthatik. Nem réghen találtatot vono czighais czudálatos vagyon itt, mellyen négy ember hétéven mása réset oda tében az hova az kar. Ez városnak vádnak szép lövő Vdvari és kerti az hol az polghárok és minden iffiak estendónként bizotnyos

nyos időben puskával, és nyíllal való lövődözésben maghokat gyakorolják. Az pénz verő ház az város lovainak istalloiok meller. Oly sokas is vagyon itt, ritkan tartanak lovat az ben lakozok akar minemű állapotba liekis, hanem az város számára egy néhány fazat tartanak, ezekhez, nyergeket, kocsikat, hintokat, sekereket, kik között ha valakinek valami dolga történik, csak megyen az város istaloiához, abban, vagy segény vagy gazdag, pénzére mindgyárt kocsit, koczit, lovakat talál, melyből eftenként az Danczkai tárház igen telik. Kivül az városon három Hostadt, avagy inkább Vorstadt, (mert ez volt az Magyarok az Németből vőtték) Délre az Soutland, kiből mindenféle Mester emberek nagy bőséggel laknak, de kivalképpen mind auagy Papistak auagy Anabaptistak, az Püspök az Viok, nem régen az Iesuiták nak egy Templomot erigalt. Nap

nyug

nyugatra az Sedlicz, ki hasonloképpen sok Mester embereckel rakua, de az hazakat az polgárok biriak, mert itt vagyon az Danczkaiaknak kertek az hol nyárban az időt naggyönyörűségben, lakozásban és minden vigaságban mulatnyak. Ezen felyül az Tenger felé vagyon két Ispotaly, mellett egy egy templom, az első az Vraczoráia temploma, az másik az minden lelkeke, ezentúl viszont az szent Gertrud Ispotállya, mely mellett az en gazdámnak gyönyörűséghes szép kerti, melynek mi voltat en meg nem írom. De mivel hogy ez helyen lön som az Ispotalyoktól, értésére adom az olvasónak miczodak legyenek ezek az Ispotalyok. Az ide való nemzet tellyességgel úgy bé merült az főszűnyiségben hogy még az kodusokönis adot veszen. Ez városban és ez város kívül régenten, az mint tudásomra jót, építettek volt hét Ispotalyokat elég séges jóvedelemmel, de hogy

hogy ezek az Reformatio után az Luther Marton és Calvinus Iános kövesséire (nem titkolhatom el, mert így vagyon) jutottanak, az tanacz az jószágot kezéhez foglalta, és acképpen akarattya szerént dispensal belőle. Soha azért, ércz megh ez nagy jó czeles kedereket, ezekben segény budosot, nyomorultat, bé nem fogadnak, hanem az mint nálunk az műves emberek Chéh leuelet soktanak váltani, úgy itt az Ispotálybeli lakást ház fozintal váltják fel, sokan nagy rendben liekis magokat bé szerzik, meg gondoluan amaz monda: Nem tudgya ember holta napígh mire jut, orpénígh batorfagos léssen étele itala felől mindeggés életeígh. Ecképpen az Ispotályok nem Ispotályok hanem vésdeg házak, nem búkólkódók hanem bővőkódók háza, kiknek némellyekben estendeig, csak ökör huson öt némellyiekében harmincz, némellyiekében negyuenis foglaltatik. Nem

fer

teleytem el itt ezt is: Az bent Ersebet temploma mellett az városban vagyon affele gyermekeknek háza, az kik tiszta talan agyban búlettenek, és kiket az utzakon auagy valahol az város körül, ha binten ighaz gyermekekis, az segénység miat Attyok Annyoktól kiczinségekben el vettenek, min denkor hol ház, hol másfel ház, hol két ház, az Vraktul rendeltetet dayakaiok hol 50 hol 60 &c. tizen négy estendeig fel tartják, kit műre kit kálmarfagra és egyéb tiztefféges életnek kereresére tanítatnak. Nap keletre valo részen hozzu kert nevű hostánya vagyon, egyéb uylágot nem mondhatok felőle, hanem mikor Magyar Orbágh felől gondolkoztunk csak oda mentünk ki, és az ot lévő egy niany falmával fedet hazakul alkotmátosságot veuén házank felől sokat refalottunk. Sok drága kertek közül három nevezetes, egghik az vacose, kinek ember másat aligh láthatja.

tya.

tya. Második ő Schachmanne, ki
ilyen inscriptio vagyon:

Exeruxite patres nobis, nos posteritati.

Sic prius acceptum reddimus officium.

Az harmadik az Tempelburg
familiae Iaschianae, melyben az Cre
tábeli Labyrinthusnak imitatioiára
oly kerteczkert csináltak, hogy ha va
laki czerna auagy egyéb ezköznélkü
bé megyen, bizony két oraig is az k
jővetelt meg nem talállya. Dantzka
Vrak oly modgyával ighazgáttya
dolgot, hogy az segény köffegnek
stendeig való fizetése hazátul nem
igen esik több tiz auag tizenket pénz
nel, mindent az város derek jóvede
méből visel és fizet. Azt mondgya
felőle hogy estendőben oly nap ninc
czen az kin ket ezer forintya az vá
rosnak minden tiztuifelőknak és fol
gáknak fizetésére, és egyéb épületekre
ki nem menne, de nincz oly nap kin
harmad felezet bé nem menne, fő

kép

képpen penigh minden jóvedelme a
melleite léuő tartománnak adása, az
háio bér, és az bépen el rendelt he
lyeknek, az mellyeken az háiokból
mindenféle marhákat ki fednék, sz
zetése, visontag az kereskedés, mert
soha semmit idegen embernek idegő
tul venni es adni nem szabad, hanem
egy országhból az mit hoznak az ott
valoknak kel meg venni, és ugy ad
gyak visontag nagy nyereséggel más
Országbelieknek. Minden fele mar
hat szabad ide hozni idegen Országh
belieknek Angliai postó kívül, mel
dolog miből eset az Eibingának le is
rásában ide alab meg mondom. Er
kölczerül ez városnak azt írhatom,
gazdagságára képest minden lakosa
igen keüely, semmi nemzethez nem
baratlágos, minden tizteket pénzen
és aiandekokkal szereznek Tanacz ha
zi semelyeken kívül. Musikákban,
bep éneklésekben, folgalokban fol
gakban igen gyönyörködnek, férfiu
ha

ha az Ásbonyállat előtt el megyen
vegemeles nélkül gyalázatnak tárt
az Léány és Ásbonyállat pedig ne
kőbőnt sem iffiat sem vénet, hanem
houa kevélyebben léphet úgy meg
el az ember előtt. Az mely dolog
én ilyenképpen írtam:

Ad hospitem Dantiscum appellentem.
Qui longis hospes Dantiscū accedis ab o
Forstā intentis hanc rem mirabere ocell
Femina cur magis hic quam vir veneret
cundo:

Nullos quos sanctē signavit diva senectus.
Præteriens Capitis vilis tectura salutat.
Vnica si steterit præ tectis æmula laudis
Femina mille genu flexu hanc reverēter ador
Causa subest huic certa rei: gēs hæcce Boru
Pl^o Veneri imbelli, quā forti est dedita mar

Az léányok mérebbek az iffiak
nál úgy annhra hogy vendégségben
is az ételt ők szerzik metélik az ven
dég eleiben. Vendégségek főképer
mennyegezõik pogany modra etza
ka vagyon mindenkör, tizenket ora
kor

kor ezaka vaczorallanak, ahol mi
nemű dolghok esnek gyakorta gon
dollya meg az olvasó. Az Papi rend
nek fizetése felette nagy, ritka kinck
keveseb volna nyolcz száz forintnál,
vagyon pedig ezak az két reformata
religion több huson hat pápnál. Az
ember öldökles közönök gyakor,
mert ha az piaczon az embert az la
tor meg ölj, ezak az Börtön bõlgai
jelen ne legyenek, senki ha binten az
bíró láttais az gilkoshoz nem nyul
hanem affele ki fut az kapun és az Á
sylumra ki mindigart az kapu elő
egy hegyeczken vagyon fel balad.
Mint hogy az város ighen nagy, az
vallas sok fele, vasárnap es minden
innep napon is igaz úgy munkálko
dik az mester ember mint mivelőnap
ninczen semmi büntetése. Talaltat
nak benne sok Bordélyházak. Az
lopásért senkit, akar minemű legyen
az kar, fel nem akáznak, valameds
di háromsor benne nem érik, kéte
sor

ſer condemnáltak ad *carros seu currus*
 az az, kit egy hólnapig, kit kettőig,
 kit fél éstendeig az ſeker eleiben kö-
 tetnek *pro quantitate delicti*, hogy ter-
 het hordozzon. Az Léányoknak el-
 adása ideje hármintz két éstendő, az
 ki az előt férhez mégyn megh *czu-*
 foltatik és léánkának mondatik, gyas-
 korta ötven még ötven hat éstendő,
 korábanis férjert talál az Leány, ſer
~~memmel láttam~~, hogy negyven hat
 éstendőt el attanak. Nagy gazdag-
 ságal bir az város népe, csak köz em-
 beris ötezer, hat ezer tíz ezer, forin-
 tot ad jegy ruhában, az nagy nemzet
 beliek hetuen ezer, nyolízvan ezer,
 és sokan száz ezer forintot is adnak le-
 ányokkal. Ruházattok külömb kü-
 lömb, mert mint hogy fiakat idegen
 országra el küldik, es az ki soha nem
 budosot nem nagyra böczüllik, ezek
 idegen Országból idegen erkölcsöt
 és ideghen ruhát hoznak hazá. Eke-
 képpen némellyk Német ruhában

némelyek Lengyel, Olasz, Daniai, His-
 spaniai, Angliai ruhában gyönyör-
 kődnek. Az affonyállatok es leás-
 nyok mayd eggyeznek ruházattok-
 bol az mi Nagylágos Affony és le-
 anynkal, csak hogy, inkább temérdes-
 dekítik magokat, három, négy ſoka-
 nyatis eggyük rea véuén, beller süve-
 gek ő nékiek téibe nyárba, attyoknak
 annyoknak képet halálok után nagy
 böczületben tártak, gyermekekhez
 csak köz rendbeliekis Daykat tartas-
 nak, bizony el hidgye minden, három
 ezer Dayka mindenkor ki mehetne
 ez városbul. Két Sokadalom ſokos
 közöttök éstendőként esni ſ. Dos-
 minic és ſ. Marton napian, mellyen
 sok Országhokbul, Czerából, Sis-
 ciliából, Sardiniaiból, Hispaniaiból,
 Galliából, Flandriából, Hollandia-
 ból, Norvegiából, Sveriából, Das-
 niából, Curoniából, Livoniából,
 Lengyel és Litva Országból, és egyéb
 sok tartományokból az áros emberek

minden-féle Musicások, játékosok, kötelen járok és egyéb czudára termettek feljönek. Ezer hat száz tizen hét estend. vólt egy leány, kinek az terméket sem kezét sem lábát nem ador vólt, ki báiaual nagy sépenirt, és az én nevemet is le írta, azon felet az tőben az czernai báiaual bé vont, és ighaz úgy retzet varot mint az kinek ép kezei lőtnének vólna, én ilyen verseket írtam róla:

De Elizabetha Simfone.

Virgine manibus pedibusq; carente, ore ta-
men supra fidem mortalium literas acu-
picturamq; pingente.

Quorsu quæto tuis miracula cernere ocellis
Tendis in Aegypto num magis astra ferunt?

Elzabet Simfon naturæ monstra verendæ

Omnia comonstrant quæq; sub orbe sient

Nam pedib⁹ manibusq; carens hæc Palladis

Vtramvis celeri textit aperta modo, (artem

Literulas apte scribendo fingit opacas

Ore acubus quod nec: Pallas id arte man⁹.

Azon sokadalomban láttam egy

orat, ki nem csak mikor verni akart hanem valameníster az mestere akarta nagy gyönyörűséggel nem különben mint az orgona szép notákat fuvot, két sereczen képére csináltatott bálvany dobort vert, négy Angyal trombitát fuvot, az Hector és Achilles képe louon egymást kergettek, kihez végre az halál egy kabáual ki jöuén egymástul el valasztot. Ezen festet vólt egy leány képére egy baluan kezében egy Cythara, egy hósszu asztalon sok ideígh setalt, és mindeneknek fülök hallottára az Cytharan notat vert, mikor ki jött pedig és ron visontág bé ment az néptá- ékesen femeit az földre fordítuan, térdet főt haytot. Ezt sem hagyom Dantzka felől. * Az leányok, én hiszem a Papátul marat lelki tudománybul vótték, nagy lélek vestő persuasior követnek. Sz. Andras napja ez lőt való nap, *in vigilijs Andree*. Nésmellyek egész nap estígh semmit nem

éuén, némellyek éuén de igen keveset váriak reaiok alazatosó es somorakodua az etzaknak idejét, és minek előtt az ágyra fekünni mennének, mezeitelen mint Annyok mehéből ki jöttek (lásd az ördög jatzását) az ágy előtt térdre le esnek, és S. András bizonyos könyörgésnek formaiábá, de czuda ideghen nev alatt, ingerlik azon hogy ő nekik, ki leszen jóuendő férfiek, meg mutassa, valakiuel azért az éyel almodnak tellyesfégelel hiszik, hogy az leszen jóuendőben haszas társok. Nagy hatal-

ez városnak az Tengeren. Onne leuő halászoknak nagy hasznok, misvel hogy minden szeredára és Péntekre, (ez két napot ugyan csak hal es méztő napnak hívják) felette sokat hordnak ki belőle. Csak közel fogóiak az heringhetis de még his gyenge volta miatt soha egyet sem láttam, hogy elevenen hozták volna az városba, olczó mikor fogják egy pol-

curak.

curakon két tátra valorisvehet ember kapoztával főtet gyakorta ettem, igen jó ízű hal, ritkan untatja meg magat. Az hol az Visla az tengerbe szakad vagyon egy Fortezza auagy erős vár, kitők Mündnek az deakok Oslumnak az Magyarok tenger fájának hínak, sok algyuckal tellyes az városnak tenger felől való otálmaért két felől mellette két nagy magos fa Ozlopon egyegy vásból csinált tona oláialteli, ezeket mindé éyre meggyuitak, hog az etzakai veszedelmekben forgo háaiok el ne teveledgyenek az tengeren, hanem egyenesen a portufratalállyának jöni. Az Fortezza banis az Toronyban oly nagy lampas vagyon kibén egy s' mind nyolctzan voltunk, láttam ot amaz erős fejedelemnek Bathori Gabornak neuét egy v'vegre Gemántal fél metzue. Innen három mély-földön az tengher mellett vagyon az városnak egy fűgethe faluckal megh rakodot, ki az

E 3

előt

előt merő vízben áluan mint ég négy
ven eštendő felet az jóueuény Belgak
nagy mesterléghesen csinált fél malmok
általaz vizet az tengerre fel toltak
és az síghetet megh. Saraztottak,
hol bizony mondó hog oly nagykas
pozta fők teremnek, hogy nincs ez
itt valo Scholában oly deakom ki az
őregibe kentő ei vihetne, de gyakorta
találkozik, hogy bizony csak egy
is terhet adna. Czudálaira méltok ez
víz tekerő malmok, immar akar mel
alho tot is nagy könnyen ki Sarazs
hátnak vélek az fél forghatása által,
és azonközben igaz ugy őrlhetnek
is raytok. Czak közel az városhoz
nap nyugat fele vagy on egy kis falu,
ki az közel léuő forrástul s. kútnak
neveztetik, hol nyárban az városbés
liek mulatni szoktak, mert vendég
fogado léuén mindensféle ételt iralt
talal az ember, kértében nagy sok as
talok az gyümölcsz fak alatt, hegedű
fők, virginálek, lantofok, harfások,

és

és egyéb Musicások hol bönent talál
rainak, ezentúl oztan fél mélyföldön
vagy on az híres neves Oliua Clas
stroma.

Oliua. Igen szép Clafirő Sam
borius nevű Pomeraniai Feiedelem
1378 ešt. csináltaca szép mod
gyáual az Tenger kerületiben. Tem
ploma felette nagy, vy békeckel és ol
tárokkal tündöklő, az eggők oltar
emelték bent Ambrus tisztelegére, és
reliquiaiat is az mint az mellette valo
tablaczka mutatya belé zarlottak, az
Bathori Istvan képe is nagy tiszteleg
ben vagy on közöttök egy nagy Tár
blan fel teue. Anno 1616 Aug
3. temetése völt ot egy David Kos
narski nevű ott valo Apathurnak
nagy sok ceremoniáckal, mert előőr
az hegyen léuő templomoczkában
tőn egy barat prædicationot, onnan az
derek templomban le menuén, elő
őr az koporso előtt az Cartusianus
barátok, kik soha életekben hűst nem
ésnek,

ésnek, hanem csak halat, és lako helyekben soha egymáshoz sem solnak, hanem csak level által, az után az Carmelitak, az után az Dominicanusok, három volt az koporso, ketet vittek előtte, az harmadikat melyben az test volt, követtek az ot valo barátok Ordinis Augustini, ezek után az Danzakai polgárok egy nehany száz, mindeniknek gyertya lénen kezekben, mentenek. Az barátok éneklettek 114 Soltart In exitu Izrael &c. Az praedicatio után sok ceremoniak közöt kettő nevezetes volt. 1. az barátok valamennyi voltak az templomnak közepinodálsá-ra dültenek, és egy egész oraig az megholt embernek lelkeiért Soltart éneklentek, egy Apácza pedig kit senki nem láthatott nagy szép hangos szóval az lob könyvéből capitulált. 2. az koporsohoz közel lenő főúrnakról kender gyutottanak fel, es el vesén egy barát háromszor ezt kiáltott

114

Sic transit vita hominis.

Pruz Országának jobban meghatalasáért Anno 1617 21 Ianuel indultam Danzskából két barátommal egyiknek neve Ioannes Livo, másiknak Ioannes Gamper Curo, menünk először által az Vislan, és az tengernek figetében mind az vendégfogadoigh kit Schnegrubnak hinak felinduluan ot által evezünk az tenger Morotuaian és értünk Braunsbergában. Szokatlan dologh az mi Országunkban az első Ianuariusban, de bizonyára it menelünk ideien nag első nagy menydörgés, nagy villamas volt.

Braunsberga. Pruz országának Pogesamia neű részében épült szép modgyával az Passarege folyo viz mellett, ki az ő és uy várost az várral együt egymástul el bakkázuya, és nagy közel annakutánna az tengerbe bákad. Situsa ez városnak az en itis terem berént vagyon legh szép és siros

E 5

115

fab részén ez Országának, szép apro há-
zákkal meg rakatator, vagy on az A-
patzaknak egy Clastruma és egy tem-
ploma benne, az Iesuitáknak penigh
szép és neuezetes Collegiuma, ebben
eleitől foghua az Magyar Vrsiak fő-
képpen az Erdeliek tanultak. Min-
den fele tudományokat tündöklik
ez Schola, minden Arsnak külömb
külömb szép auditoriuma, ott létem-
ben az Paterek negyűen haton voltak
nak, kik bennünket emberfeggel fos-
gattak, az Scholának minden részei-
ben el hordoztak, virtek az Biblio-
thecabanis, az mely szép könyveckel
rakva, azok között vagy on egy régi
írott Bibliais, kiből nekünk vallásunk
nak hamis voltat akáriak vala muto-
gani miuel hogy az Moysefnek első
könyvében el fordítottuk az sz. írás-
nak igaz értelmet, ahol az regiek szűz
Maria felől ecképpen írtak: Ipsa con-
teret caput serpentis, mi penigh így
mondgyuk, ipse vel ipsum conteret:
de.

de én látuan hogy rgen sok ayton kel-
lene ki mennünk mig az szabad utzára
érnénk, ez dolgot ily trefas feleletem-
mel akasztam fel: Reverendi Patres
nos non pugnamus causa literarum,
nam siue ipsa siue ipsum, utrum-
que est verbis partis; ezen el fakadás-
nak neuetue, és így vízél oltam meg
az kire ők olaiat kívánnak vala. Fer-
lette nagy disciplinában tartyak az
deakokat kik gyakorta ket százán, né-
ha három százán is vadnak, napon-
ként az templomban ketser könyör-
gélre kiczintúl foguan nagig bé men-
nek, és modgyok szerint Isteneket tisz-
telik.

Az Scholan kívül halniok nem
szabad, tüzök sem nyáiban sem télben
ninczen, a kik közzülők magok pénz-
zén nem élnek csak az Papa bursájá-
ban járnak, ki negyűent tart, az Col-
legium penigh harmincz ötöt, neha
többet neha kevessebet, en ott létém-
ben ez Collegiumrol illyen verseket
nemzerettem:

Discis

Disciplina placet: quod res sint ordine pulcro
 Dispositæ. multum Collegiumq; placet
 Vrbs placet, & perfecta placet, placet aspectus
 Patrum

Vita, mihi longæ Bibliotheca placet.
 Omnia cū placeant Braunsperga. displicet ipsa
 Religio, sanctum cultus, iniquus amor.

Az Parochiale Templom felette
 szép és nagy olárockal ighen fényes,
 azok között pedig vagyon egy Chris-
 tus képe, kit nagy mesterféggel egyol-
 tar köré allattak az vas hegek és dar-
 da mialt lőtt ott seb helyekből, vasas-
 kát, mellyeken verelsen megh fester-
 ték, meg görbituén nyuytottak egy
 pohárba oly modgyával hogy aligh
 hitethet ember el magával, hogy vér
 nem folya ki belőle. Az belső vár-
 ros famlállya magát Pruz Ország bá-
 bad városi köziben: az belső pedig
 az Varmi Püspökséget (kiben Batho-
 ri Andras, ki Erdelyi Fejedelemség-
 ben hala meg, uralkodot) ismeri Va-
 rának lenni. Ninczen egész Pruz Or-
 ságban oly város, ki az ő hitet és er-
 kől-

kölczöt annjira meg tartána mint ez,
 mert holot Pruz Ország elebbirnhá-
 zatiyat és föllását el hatta, ez mind ez
 ideig mind az kettőt meg tartotta, és
 semmi arany lantzokban, gyűrőkben
 selyem ruhákban nem gyönyörköd-
 dik, az veres gerezna nálok mint bina-
 ten az Szepesben szokot dolog, nem
 kevélyek, az Római vallásnak ighen
 oralmazoi, vagyon mind azon által
 immar az városon kivűlegy Luthera-
 num Templomis. Serek jó, mellyek
 az én egeszghemnek megh tartására
 Pruz Országban legh jobnak ismer-
 tem. Farsángban az több városbeliek
 Baynokokat küldenek é városba, kik
 ez it valo piatzon az Basilica authori-
 tatáért, ki régen nem volt, bayt viné
 kiuánnak, erősségét és privilégiomát
 hogy el vehetnek, de még ez ideigh,
 ezuda dolog, mindenkor az Brauns-
 bergai ki küldöt semély triumphalt.
 FRAVENBURG. Az Tengher
 pártján maghos Capitolium mekké-
 ről

tól meghertzik, rosz kerítése vagy on
ugyan az városnak, de az Canonic
Vraim helye (nem tudom ha Catatul
félnek auagy pedig ötet féltek) magas
tornyokkal és vastag kerítéssel véteret
környül. Vendég fogado oly az vás
rosban kinek soha másat nem láttam,
nem kisebb épület egy ighen maghos
templomnal magasságára, szélességé
re penigh két templomnys vagy on.
Az város épitetet 1297 est. Az
keresztes Vraknak sok ideig ez Capis
toliumban volt Temetőhelyek. It vas
lo Canonicusságában holt meg amaz
hires Mathematicus Nicolaus Coo
pernicus.

Neukirch. Egy kis füstös vás
rosoczka, kinek mezei en mid on eröl
sen ehez nének, bé menuén egy jámbor
halas pénz nélkül sult. Angolnaval
jól tartat.

Elbinga. Szép város de igen
sáros, mert minden felől mellette az
föld

föld ighen semlyekes, sok priuilegi
ummal ekesitetet de legh neuzetesb
ez: Angliá Országbol az kereskedő
emberek az postot, melyet mi faylō
dínak hívunk, mutuáluan az Néme
rektől, kik sein londisch oder hūpsch
londischnak, az várasrul az kiben csiz
nállyak, neuezik, masuua Pruz Or
szágban nem vihetik el adni elősör
hanem csak ide, melyből az városbe
lieknek meg mondhatatlan nág háss
nok vagon, mert elősör az háio bért
fel sedik, annakutánna ok ölczon ve
sik az postot, és ugyan az Pruzoka
nak, Lengyeleknek dragan adgyak
el. Alkolmatosságate ez priuilegium
nak így érttettem: Ez előt mint egy
negyuen estendőuel mid on Anglia
Ország az igaz hitert nagy haboruz
sagban volnta (az mint, hogy ez mi
Országunkban is Boczkai feiedelem
ideiében az hit dölga felől nagy ves
sekedés volt és vagy on mostanis so
kak az Scotiai Kiralyne és az Papis
pita

písta Vrak üldözték, pénzét és jószágát az áros es Nemős embereknek, kik az keresztis misének baluanyozására nem akártak járni, el foglálta, egy néhány ezert tűzzel, vízzel, vással megölték. Ezt látuan sokan az áros emberek közzül orbágot el hártak, és Prussiába futottanak, jobbnak ítéltén hogy Istének engedgyenek mint embernek. kérték az Dantzkaí Vrak tuls Civitatis auagy Burgeleytet, de ezek mivel hogy immar Hollandiából, ugyan azon soros (mert Hollandiából csak sinton egy Albanus nevű Capitan az mi vallásunkért iszen nyolcz ezer embert öletet vala meg) viselő embereket fogattak vólt bē, féluén rayta hogy valamiképpen idegen kezre az városbeli tiztuiselések ne jutnának, és velek eggyütt az két nemzetiségű idegen sokasokat törvényeket bē ne hoznának, az Angliaiakat bē nem foghadak, fordítak ezek maghokat Elbingára, ki csak kiczin

kip

kilentz mélyföld Dantzkatul az hol az várostul bőczülettel fogattatanak, kik annakutánna az Vrakul, hogy csak ez városban legyen az Angliai postot, midőn először ki hozzak helyekből arulni, és az Kiralytul, fejedelmektől megh nyerek. Az miképpen az Dantzkaíaknak az bē fogadot Hollanderek megh nyerek, hogy sohoza Dantzkan kívül az Hollandiai saytot és heringet ne vólna szabad hozdani. Vagyon Elbingának szép Scho láia nagy areaua az Elbing folyo viz partyan, az hol az hálok allanak, az deakoknak az közel valo Xenodochiumból jár ételek, ki ki tiz orakor fazekczáiat ragadgya és ugy megyen az konyhára. Kerítése keuo vagyon teglából. Aligh láthat ember ez városhoz hasonlot az utzaknak állására képest, mert aly meg az közepin és valahany neuezetes bastyáia vagyon mindenfele el láthat, mely okért az utzak is igen igényesek. Az pa-

roz

rochiaie Templomot nagyon el hat-
tak rutulni féluén azon hogy visona-
tag az Iesuitak, kiktől nem igen régen
vették el, vissza ne vegyék, az baluás-
nyokat földre rontottak csak imit az
mot keuernek. Igyekezet az Lengyel
Királyis rayta, hogy az Iesuitákat
vissza szerezzé, és haddalis ment rea-
iok, de semmit nem nyert vele, tornya
ép zöld heazáttal vagyon az varas
közepin, Pruz Országban szabad város
si köziben samláltaik ez városis. Va-
gyon egy harang benne ki sauáual egy
czeppet sem kúlomböz hazámban
léuó Maria neui, kis harangtul, mel-
nek sauat halvan erzaka hogy bé mé-
tem budoso feicmet siralmimal gyó-
trótem. Az városon kiúul nagy sok
fél malmok, az padimontoma nagy
mésze ki nyul csak fele. Situsa vágó
sub gradulon. 74 m. 10. lat. 45 m. 59.

Marienburgum. Ez Ország-
nak neuezetes városa az Nagad folyó
viz partyan mely épült 1302. Min-
den

denféle ioual bőues, jó köz serek, jó
méh serek, szép kenyerek. Egy igen
nagy vára vagyon kinel Pruz orszá-
ban ninczen nagyobb, lakosi Német
és Lengyel, idegenekhez emberseges
sek, az régi kereszties Vraknak ez vár
völt életekben lako, holtok utan tes-
mető helyek, mostan az Lengyel Kí-
rálynak fő tömlötze, eggik kénecz tar-
to háza és Pruz országi feki benne, ot-
letémben egy Muska Országhi Patri-
archa völt benne fogua egy Török
Basáual egyetemben. Nagy bosszu-
sagára vagyon ez vár az egész Pruz
Országának, mert talam há ez nem vol-
na, régen az Lengyel Királynak keze
alól magokat ki vettek volna, de mie-
hogy sinten közepin ez országnak es-
tesen minden seditiok ellen Capitá-
nya által az Kiraly belőle vigyazhat,
az város népe régi Artyoknak ebben
bolondság hat feddi, mert midőn az
kereszties Vrakat ez országhbul ki ker-
settek, mindenűt az várat el rontot-
tak

rák hogy visontag más Király az ki
őket az utan birni foghia népet bé ne
balithassa, egyedül ez it valok ez szép
épülemnek kedvezték. Kiuül az varos
son voltunk az vendég fogadoban
harmad napigh ahol három Nőmő
Asszonyokrol ezt berzettem.

Tres Gratias in diversorio Mariæburgi
gico secum hospitantes al-
loquitur.

Num vos venistis Paridis sententia quæ sit
Audire? an vestra facta est iniuria formæ?
Credo equidem: nā vos superatis chara lunonis
Ora: Ven' forma nimirū plus vincitur alma
Nec scio nū possit Pallas contendere in arte

Vgyan ezen vendég fogadoban
egy Leanyrol, az ki az ő latrátul ezt
kérdette: An jam rectum sit? mellyet
mí megtuduan harmad nap alatt so-
kat neuetük, ezt irtam:

De quadam puella quæ á Scottatoze
quærebat:

An jam rectum sit?
Ad Iudicos.

Dicitis: est iust' iudex qui recta tuetur,
Iudicis est iusti, quæ meliora, sequi.
Anne ergo Iudex sit quisquam iustior Anna?
Hæc etenim rectum semper amare solet.

Dirschau. Egy kis Varosocz
ka magossan az Vísbla parton 1200
ésk. csináltatott szép együgyű nép bé
kefében lakia, az kapu mellett ighem
saraz agyon háltunk az vendég fog-
gadoban. Pruz Országának az mely
résén által mentem ez minden com-
moditása, kiről noha bővebben solo-
hatnék, de itélem eddig elég felesnek
lenni.

Occasio continuati itineris.

Az nagy Balhicum, Pomer-
anicum, Danicum Tenger; Es sok
has

habok között letéltő Dania Orsá-
gor: az

TIZTELETES, VITEZLŐ, Na-
mes Vraimeknak.

Fulo Miklos
Pohalmi Istvan és
Palotai Balint Vrának

Hozzam való kegyes indulattokat halván
és látuan, batorfágal világra bo-
czátom.

EZER hat száz tizen nyolc
évtendőre jutuan minden
gyekezésemel azon voltam,
miképpen Dantzka város-
el hagyuan idegen Országokat és kü-
lömbkülömb fele népeket láthattam.
Az mint írásomnak legelső részében
is jelentem, meg hi nem tudom mon-
dani mely nagy geriedezéssel kíván-
tam én ez világban az Istennek és

embereknek czudait látnom, maga-
ha egy Deaknak volt fő allapáttya va-
laha valamely országban, bizony né-
kemis kezdet volt lenni Prussziában,
de minden hízeltkedéset az időnek há-
tra vetuén kezdék én társokat keres-
ni, kik Daniára és Hollandiara igye-
keznének. Tudom Istennek rendes-
léseből lőn, az Nagylágos Conopacs-
ki Lengyel Vrnak egy fő solgái-
ra Sziglowski Gergelyre ki Flandriás-
ban késül vala, találék, ki nagy io a-
karáttal uti társul foghaduan minden
eggyeslegnek és hűségnek s egymá-
hoz való igazságnak követésének biz-
zonfághára kezét bé ada, harmadik
társunkis azonközben egy Lusitanis-
ai Emmanuel Pap érkezék, mely dos-
logeset az meg nevezet évtendőben
April. 14 napian. En szállásomra
menuén az én kedues és velem jól tőt
Vramtul Curitius Georgytól, és az
ő szerelmes haza népétől azon nap el-
bucuztam, azonképpen Bestertzei

Simoni Paltul, Thordai Kulczar Peter és Kulczar Georgytól több jó akas roímmalegyetemben. Estus minden állásomon az éokas szerint vaczora után az Soltart kellene el éneklenünk, történet szerint következet az 90 és 91 Psalmus, mely dolgot igen jó jelnek (quod & eventus ostendit) ítélteni az Vram, mivel hogy mind az kettőben utra induló embernek batorságára és vighasztalására irátatott versek vadnak. Az más nap el válsam túlók és háltam az tarsaimmal az feier loban. Az féles tengerre attuk maghunkat az Hugo Isbrantz nevő Amsterdami fő kereskedő embernek hajóiban, mely napon oly nagy hó eset az melynel nagyobb Karáczon hávában sem eshetik sohul egy nap, az tengernek pedig oly nagy habjai voltak hogy két kopianerais fel hantak a vizet. (zugásat elhallotta ember más fél mélyföldön) mely meg tartoztatott akkor minket az el meneteltől.

Ackor

Ackor az hajóban ezeket küldöttem Istenemhez tizta szóból.

*Arida cū pelago tua sunt De' optime, quare
Sive super ficco sive vehar pelago.
Tu servare potes, poteris tu perdere solus,
In manibus sanctis vita salusq; tuis:
Adfis quæ sō mihi fluctus intrare eonanti,
Vndas despiciam te comitante maris.*

Az Münd hez értünk az hol az vendég fogadoban ily verseket lártunk: *Wer will borgen / der fomme Morgen.* Fellyeb mentünk az tenges ren egy egész mélyföldnre, az hol az nagy tengeri haboru meg tartoztatott és egy kis hajóbā négy emberek csak nem fenekre állanak, immar utolsó reménséggel az vizet az hajóbui süves geckel és egyéb ruhái ockalis hányak vala nagy hasonaltalanul, de őket ves té annakutánna az fél egy nagy hazonak az orrához az melyre fel kapásnak segények nagy rezketue. 18 *Ap-*

Vela leti dedimus & spumas salis proa rurs

F

imus

imus, el indultunk nagy örömmel,
de süntelen könyörghéssel, az hova
az Isten, az Serencze és az fél vinne
az nagy tengeren, és éyel nappal mē
vén 20 April. az Pomeraniai hegeka
ket, nyoltz és kilentz ora közben re
gel meg láttuk. Vgyan azon nap az
tengeri betegség raytunk el hatalmas
zék, és harmad egész napig sem ettem
sem ittam semmit, hanem csak nyo
morgottam süntelen, az fogaimnak
húsa az sok hituan tengeri neduessé
gek miat annjra fel daghadot, hogy
az fogaimat az szaiambol bizony red
rül rendre kezemmel ki sedhenem
volna. 23. April. Meg láttuk Born
holm szigetet, Vandalianak hegyeit,
Varosit, Rostochiumot, Vismart, és
amaz nagy híres neues Iulinum va
rosának és Vinetának helyet, mellette
ról csak ezt adom az oluafonak tut
tára. Iulinum az Pomeranicum tene
ger mellett egy kis szigetben igen fr
város volt, kihez kereskedésből ide

jében Constantinapol kiül hasonlo
nem találta, annjra hogy az Da
niai Királynak erejét semminek alit
van egy néhány sor külömb külömb
időben magatis elfogta és tömlőcze
bē tartotta. Pogánysagh volt, de
1 1 2 4 est. csak sinton egy Bama
bergai Otto neuú Püspök által 22000
lakos ember keresztelkedet meg, ezen
kiül menj sok ezer volt, ki az reghá
pogánységban megh maradoz menj
sok ezer az sok idegen nemzetiségnek
kik az kereskedésnek kedueiért ot lak
tanak, samar. Az benne lakosoknak
törvények serént szabad volt annj
feleséget venni menjt el tarthatának.
Közfölséges fő Istenek volt egy hárō
feü bálvany kép, mellyet ōk Triglaſſ
nak neueztek, ennek mégis két segit
tő tárfa, eggiket Albus, masodikiat
Niger Deusnak hittak. Ez rut vndok
ezelekedetekért egy néhány sor az Vr
Isten ez neuezetes várost menyűtő
köve által meg retentette, az nép bē

ne fel, keluén feir Oroz Országban mentek ahol mostanis az egy tártos many a városnak neuéről Volinuma nak hívátatik. Végre az Valdamerus Danianak Királya 1170 est, földig leronta, draga szép kőveit vasait országában bé hordata. Hét mély földön ez varostul volt még ennél is több város Vineta neuú, melyet az Wt Istén nem különben mint Iulimumot menyőueckel ronta és tengerrel burította el, mostanis tizta időn ha ember felette haioval megyen egészen meglatya minden fundamentomat, sőt még nihol egész Camoraitis, kikből nagy gyakorta affele segheteres szép kőueket saggatnak fel és úgy hordogya az mellette valo városokban. 14 April. hanyattattunk az Sueciai tengerre, az honnan az más nap este ve felé és az egész etzaka az jövő napal egyetemben mely volt 16 April nagy habok között vissza jöttünk az Daniai tengerre, ugyan azon napon

oſtan mint egy tizenket ora tayban az Daniai Királynak lako helyet Coppenhagent, (másképpen Hafniának híjak) meghátank, és az vitorlákat egyen kiűl mind le boczáruk, melyel jelentik az Királynak hatalmat, és ereiét, magoknak penig alazatoságokat és engedelmes voltokat, kívánt tiszteſſeges dolgokban ſolgálatyokat, és egyetemben meg mutátiak ezzel az űr alloknak hogy nem ellenségek, az mint az derek tengerennis mentünkben, egy néhányor haiokat látuan ugyan azont czelekettek.

Generalis descriptio

Daniæ.

Christus vrunk születése előtt száz estendőuel Cymbrusok laktak ez földet, az kik hozzáioi kapczolván az Tigurinusokat és Ambrokat az Romai Imperiumot elveſteni askartak, Mánilius és Syllanus fő Consuloknak idejében az Romaiakat

megh vertek, és nyolcz egész estendő
 íg elenek taborban voltanak, de aka
 kor az Athesis folyó víz mellett meg
 veretettnek. Vgyan ezeneket nevez
 ték Cimmeriusoknak is az kik az Pro
 pontis tenger mellől (az hol mostan
 is valami kis maradékiat mondgyak
 lenni) ebben az Országban jöttek, és
 itt mind az ket felén az tenghernek le
 telepették. Az mit penig az Poeták
de Cimmerijs tenebris irtanak így kelés
 reni: Mivel hogy ez Ország főképen
 penig az tulso része az mellyet Scania
 ának hinak igen az Észak alatt vagyō,
 hosszú etzakai vadnak, el annira
 hogy az Norvegia felől valo határis
 ban niha mikor legh hozzab az etza
 ka három egész hétig is ninczen nap
 fények noha világossága meg tetzik
 valami kiczin ideigh, három vagy
 négy oraig, az mellyet az Poeták az
 ő fokások terént öregbituén, azt itél
 ték hogy ugyan ő rőcke valo sötét
 seg vagyon rajta, és így valakit meg
 akart

akartanak atkozni, tehát az Cimmer
 iai sötétségre, mint egyéb nemzetes
 gek pokolra atkoztak. Emlékezik
Homerussis in lib. Odyss. 10 ez dor
 logrol, de az miképpen hogy az egész
 könyve csak mint *poetica fictio*: erről
 valo emlékezetiben is semmi egyéb is
 gaz ninczen, hanem csak hogy monda
 gya őket lakni az nagy Oceanus tene
 ger mellett. Noha tellyesféleg az föld
 nek siriat az Vr Isten s'az természet
 meg nem tagáta tulók, mind azonála
 tal minden földiők és gabonáiok
 s'anto földek önekik csak az Tenger,
 az hoz nekik mindenféle hasznat,
 mert az gazdagba kereskedése után,
 az segénye halafása utánél, ahon sok
 féle halakat de főképpen Angolná
 nak és heringnek sokághat fogiák.
 Vagyon egy veszedelmes promonto
 rioma, híjak Schagának, mely nagy
 sörnyű kőveckel és főuényeckel ras
 kodot meg, az tudatlan hajósok gya
 korta az helyen hajót törnek és min

den marháiockal az viáben vesnek,
az ki békeséggel el akar menni három
mélyföldön kerüli el. Minden érzac-
ka gyertya vagyon rayta az Daniai
Királynak költségéből, mellyet az tő-
geren nagy tavolyról semleltünk.

Vadnak az Daniai Corona alatt
hatvan kilentz síghetek, az mellyek
közül egy néhányat, kik nevezetes-
bek, im le írok: 1 Zelandia, az mely-
ben az Királynak mind lako helye
Hafnia városbā, s' mind penig kents-
vario háza Fridrichsburgban. 2 Gor-
tia, az melyben amaz híres város
Wisbi, régen nagy Emporium mo-
stan csak közönséges helye lőtt. Eb-
ből a sígetből származtak volt min-
den Országokra az fene Gottusok.

3 Terra Sancta. Melyről nem tud-
miczoda historiákat beszélnek az
Danusok, azt mondgyak, hogy egy
évdőben abban az sígetben csak sín-
ten leányok laktak, és soha közikben
férfiú bé nem mehetet, hanem valaki
azon

azon igyekezet el kellett vesni. Va-
gyon két hegy benne, az eggők igen
feir az másik igen fekete. Ezt bizons-
nyal beállik, hogy mindezt mai na-
piglianis valahol azok az leányok lak-
tanak, labok nyoma sen vagyon, és
soha rayta sem fű sem fa nem terem,
innen híjak bent földnek az egész sí-
getet. 4 Amac siue Amaggar, az előt-
temmi lakosi nem voltanak, hanem
hogy 1 s 1 4 ésten, az Philippus
Hispaniai Királynak leánya Ersebeth
hozza ment volna az második Chris-
tianus neuú Daniai Királyhoz, ez
véve rea az Királyt, hogy Belgium-
ból kertészeket hozna, és abban az sí-
getben vetne plantálna, immar anny-
ra ment az síghetnek mivolta hogy
a Királynak menni jóvedelme vagyon
két főbbik városából, azt mongyak
hogy több azokból az sígetbeli ker-
tőkből, mert minden pareokat, virá-
ghokat, hagymákat Hafniában bé
hordnak és drága pénzen el adgyak.

s Vena, mely mellet az Daniai Freztumnak közepette szinten úgy menünk el, mint ha valaki valamely vármellől elmenne, igen kiczin sziget bekiben az második Fridericus ott való Király amaz híres neues Tischo Brache fő Mathematicusnak, csak hogy inkább az népnek zörgése kiűl az egh járásnak melységes tudományában forgolodhatnak, egy szép házat építtet, kinek ott lőt írása sokaknál nagy böczületben tartatik. 6 Amerum. Igen gazdag halások lakik és az mint ő magok az benne lakozók vele diczekednek soha eger benne nem találhatik, ha valahonnan bé viszikis bőrnű halállal, mihezt az földre letetik, meg hal. Több szigetiben nincs oly emlékezetre méltó tulajdonsága az természetnek. Népe Daniainak igen hideg természetű, magas és szép feir, egymásnak szeretők, örömet vandorol, bé vet értelmének erős szalmazoia. Az asszonyállatok gyengegek

gek és tekintetre méltok, hazok népének okosan gondgyat viselik, igen rajozok de nehezen szűlők. Beregségek kiválképpen raytok ezek uralkodnak: Natha, Torokghjk, Vizekorsagh &c.

Kiválképpen való városi ezeket Coppenhagen. Lundia. Helsenor. Fridrichsburg es Helsingborgk.

Coppenhagen. Két mondék hogy Hafnianak is neveznek, ez egész Országának feie, az Királynak lakó helye, négy tornyokkal setétellik az tengermellett, ékessége semmi más városokhoz képest, az Király udvara az tengher pártja mellett olasz formára építtet, csak szinte egy toronyval ékes, ez mellett az Arsenal auagy az fegyvertartóház, és mindgyárt a pártja mellett az Királynak lakó háloia, kikben minden erőssége vagyon. Látszam az többi között az város előtt egyet felette szép kecsülettel, mindenütt aranyas, neve volt: Szűz leány, melyen

lyen gyönyörkötteti az Király magat
 sétálván az tengheren, az három ar-
 botz fáian volt szép három veres zá-
 lo czimeres egy egy veres mezőben
 feir keresztel, tizen négy agyu rayta és
 mindenütt veres roytozatu kék taso-
 rával bé fedeztetet, hátul az kormány-
 fan egy nagy herczin képe, felette pe-
 nigh egy vveghből kebitetet aranyas
 gyertya tartó, nem nagy ez háio de
 igen szép modgyáual építet, az ha-
 tullyan ilyen iras vagyon: Regna fir-
 maz pietas. Hafnia városának va-
 gyon egy híres Academiaiás, mel' az
 előtt el hagyatott lévén 1539
 ébt. Christianus tertius fel építet, ot-
 jartomban volt nyoltz száz deak ben-
 ne. Situsa igen sovany helyen va-
 gyon, holott egy felől az nagy tenger habjai
 zugnak naponként mellette, mas fe-
 lyül penig főenyves és veres agyagú
 föld az mezeién, sub grad. long. 35
 m. 10. Latitud. 56. m. 30. Vagyon
 hallatlan jó mélysegű portusa mely-
 nek

nek segétoie az ellenben léuő Amar
 nevű kis sziget, kő kerítése és arokia
 vagyon. 1524 ébtend. ébtend-
 igh vittak és az ehfégh miat kénseris-
 tették meg adni. 1536 ébtend. fél-
 nem attak hánē egymás után három
 eghés ébtendeigh fel tartottak, noha
 mar annhra jutott volt hogy egy eb,
 egy máczka &c. nem találtatott ben-
 ne.

Lundia. Ekes város, mely
 felől ezt olvastam egy Historicusnál
 hogyannak előtte igen nagy főueto-
 ségek volt az Anglusoknak az Da-
 nusockal, annhra hogy legh előfőris
 ők hoztak bé ez Országban (ez ok-
 alat bizony nagy tizteletre melto az
 áros rend, hogy sok helyen az egész
 világon ő általok folyamodot megh
 az keresztényi vallás, tekincz meg va-
 tramq; Indiam, Floridam, Peru, Ve-
 netias, Parísiós &c.) az igaz kereszt-
 nyi hitet midőn megh ezek pogá-
 nyok voltak, és így közöutók la-
 koz

kozuan sok Angliai fő emberek ezt az várost építenek és az ő Londinusi mokrul (kiról ide alab sokat foghok follani) Lundianak nevezték. Legh nagyobb harang az Erfordiaí Német Országban, de it még annalis nagyobb volt egy, kinek neve Maria Laura, ki 1577 est meg hasadot, az Király őstue rontatta, és Croneburgban az mostani ott valo két harangot öntöttek belőle.

Helsenor. Az tengher partyan egy kis városka minden kerítés nélkül, szép buzas hazái és két Temploma, ismég az tengeren nagy czúdalatosképpen felépítetett szép kő városa, heazattya mindenütt batog, négy kerek tornyockal felette ékes, az városfele egy teghla hída. Ennek által ellenében az tenger tulso partian más erős vár Helsingborgk nagy erős föld töltéssel, egy hituan czonka tornya, minden épületi teghla. Ez két vár és város között senki el nem mehet ha-

nem

nem először nagy adot kel be vinni az Királynak, az mi haionktul nyolcz van őt thallert vőttenek, azon kívül még az Vice Capitan az hajóra feljött és mindeneket fel hant, meg szemlelt, hogy ha találhatot volna többet mint az Navarchus samban be vit eleiben. Az Helsingburgnak városában igen jó sokadalmok és vásárok szoktak elni, houa az egész Svecianak hataribul azsanto vető emberek mindenféle gabonát, ökröt, tyukot, luszdat és valamí éledelekre szükségesek felhordnak. Az mi regiséget illeti nem tudhatom ha az városé auagy az varreghib, ez bizony dologh hogy ez város és vár Daniának leghelso és regib épületi.

1 Maj estue fele el indulunk Daniából, és hanyatatunk az Sueciai tengerre, annakutánna Norvegiára, vissza jöuünk az más nap tizenket ora rayban az Német Oceanus tengherre, hol az hajósok reánk dörög-

höz

hőstenek és kereztelni fogtak, az kik
magokat meg né váltottak, modgya
penig kerezteléseknek ilyen: Az an
tennára mellyen az legh nagyob Vi
torla vagyon oly magossan mint az
it Cassan valo nagy templomnak kö
kerítésének magosságha, vadnak ott
czigak az kiben az nehez Vitorlákot
fel szoktak vonni, az eggőkben ves
nek oly hosszú kötelek, ki kezzerben
ala ér, az eggik végire minden kime
les nélkül derekon az embert rea kös
tik, fel vonják mind az czigáig, nag
hertelenséggel le boczátyak, és az t
ger vizében háromsor torkig el me
rik, talál olykor el szakadni az kötel,
az ember bizony öröcke oda ves.
Minket is azért erre rea akáruan ven
ni, mindeneknek előtte meg ragadok
az begény Pap tarsunkat, ki felette
beteg volt akkor is, rea köték, mi hog
ne szelekednek, az dühös tengeri es
beker sírvan kértük, de azok annal
inkább, csak hogy minket meg iess
nek

nek, mint az gyors hoherok kötöz
ték az Papot, és bizony mar sinton
fel rántyak vala hogy ha keesen sebés
bül egy aranyat és két thallért az hárs
madik társunk (mint hogy mi nem
nyulhattunk pénzünkhöz) Sziglovs
ki Gergely, mind az harminkért le
nem tehen vala. Azon nap estue fele
sép sereghel találank elő husz Galliai
haiokat, kik nagy gyönyörű trombis
ra soval mulanak el mellőlünk. 3
Maj felette nagy félvés bennünket
elő találá, es hogy az haíos Vr igye
kezet még his az fél ellen annira el
hatálmazék az félvés hogy oly nas
gyokat roppant az haionak dezka zá
sa, ítélte volna ember algyu lövés
nek, ki kiáltotta: Orate, ki jaygator,
az kormányor az fő haíos Vrat sitta
hogy sánbandeckal mind maghat s'
mind penigh anní lelket el akar vess
teni, noha penig oly nagy volt az jes
len valo vesedelem, hogy az kinek
leg inkább kellett volna is biztatni, az
is

is azt mondotta, hogy el vesünk,
mindazonáltal megh sem tűrhettém
nevetés nélkül az velünk lévő Papista
Papnak czelekedetét, ki az könyör-
gést meg unvan immar csak az sok
Pater noster, kiket mi olvasoknak
hivunk, zörgheti vala, és valamenis
sér az haio czattant avagy fordult,
vagy pedig az habok mint az ighen
nagy kadak feiünk felet megh ütköz-
tek csak ezt íterállyá vala Iesus Ma-
ria, Iesus Maria, mondotta ezeket egy
nehány ezer szer. Latuan az után hog-
y nehez Isten őstöne ellen rugodozni,
nagy siruan az hajot neki boczártak
az szerencze vitelének, ott bezzeg ne-
ha arra valo képest az Compassum
Nauticum hasznalt, hogy tudtuk mel-
lete vésen az fél bennünket, de sem
nap sem czillagh nem lévén semmi
gradusnak utait nem observálhattuk
hanem csak az Isten immediate volt
igazgató, akkor történt volna a nagy
habok között egy fővenben, avagy

kőpis

kősziklában meg ütközni, mindnyá-
ian oda vésünk volna, vin azért ak-
kor minket az fél vísfönt a Norvegiai
hegyek ala az tengeri betegség penig
az haionak hankodása miatt ilmegh
reánk szakada. Observatio. Ezen
az tengeren amaz Török Gallia és a
karmi evezőktől birátatot haio sem-
képpen el nem mehetne még hitem
nagy Nyarközepinís, mert hallatlan
nagy félvesek esakrul soktak tamada-
ni, most Maiusban is csak nem vésen
megh az hideg bennünket oly nagy
ho eset. Legh nagyob félelemben ez
nap voltunk, mert az ellenünk jövő
fél oly nagy haraggal volt hogy az
habok nagy magos házakat magos-
fágockal megh hallatának, kikre az
haio haghdosuan néha oly ighen bé-
ment az vízben hogy csak nem el-
merült az elei, neha oly nagyra hagot
fel hogyle esuén csattogot roppogot,
az bántalan sok kötél csikorgot, mely
dolog az én szívemben nagy félelmet
borot

semletem, mindazonáltal hasonlatos
nem lesz ez is az olvasónak ha sem
eleiben allatom azmit felőle értettem.
Mindeneknek előtte megh kel tudni
hogó az Frisia kétő, eggők Nap ke
leti, másik nap nyugati, az nap kelet
inek két fő városa vagyon. *Embden*
és Aurichum. Az Embden igen nagy
és híres Emporium az Amasis folyo
vízének háta mellett építet. Felette
nagy vevés, adas, kereskedes vagyon
benne, mert az portusa igen nagy és
mély, akár mely meg terheltet ha
iois ki féllet Vitorláual beleie be me
het, (job az Amsterrodaminál) éke
ségére vagyon az városnak az ot vá
lo fejedelemnek tündöklő udvarhá
za, az Tanács ház, és az íghen nagy
Templom. Frisiának más fő városát
Aurichumot csak szinten az Nemese
lakiak az közellevő erdőknek és ber
keknek kedvéért, kikben magokat
muláttak vadászásban és madar
zásban. Anny falua vagyon ugyan
egy

egymást érik, mellyek között némel
lik mind népének s' mind penig épü
letinek mi voltára képest, német Ors
zágnak sok városival fel tehetné. Az
nap nyughatí Frisianak mind állása
s' mind penig állapotja job rendben
allatot, kinek régen Királyi Coronáz
ia volt mind az nagy Caroly Czasa
righ, de az után sok féle kezdet von
nyattatni, es egyérs mind az tengers
nek gyakor haragja miatt való ki a
radása igen megh kezdete sorítani,
mindazonáltal mostis ez szép város
vadnak, sam sérült 13. Groninga
igen nagy város, melyből amaz tus
dos ember Rodolphus Agricola sara
mazot. Levardum az egész provins
cianak seb helye és Cancellariaia.
Dorcum, az melyben amaz nevezes
tes Gemma Frisius Mathematicus é
letet. Franeckera az íghaz kereszt
neknek híres Academiaiok benne.
Herlinga, az Német Oceanus tengers
nek sarnya alaijo portusa vagyon,
kinek

kinek az Ostiuman felette erős vár minden vízi ellenfégh ellen batorlása gossa teszi. Közzel ehez Vörcum, és Hindelopen. Stavera kies város és régen igen jó portusa volt, de az tengeri habok fővennyel már igen beöltözték, féltő hogy rövid időn mellesz tofaga alab ne szálljon: Nam fata regunt homines, vrbes, pelagumq; sonorum. Faluk samláttnak ez Frisabban 490. Nyelvek magoknak külsőmben vagyon, de az idegenekhez némétül szólnak mint sinton az Livok és Curoniaiak. Csak az parazi népis szép öltözetben jár közöttök.

Vgyan azon hatod napian Marjusznak Hollandiai Schillingh nevű Portushoz jutottunk, ahol többet 60 hajóknal ez vilagnak sok részeiből feljötteket találtunk; itt az tengherben nagy vashordok mesterféghesen csináltattak vadnak, az végre, hogy az hajó az igaz uton közöttök találjon el menni, két felől az paron, két To-

rony

rony kiből minden éyel az Amsterodami fiscusbol eghő sersam késétesik, vagyon az varastul tizen nyoltz Magyar mélyföldön. Dantzkatul pedig az mí szél vész miat való kerülésünk után, három száz úz mélyföld, noha egésesen jövőknek volna csak száz kilentzuen. It sántalan sok apró hálok jötenek előnkben, kiknek az várostul erre vagyon fizetések hogy az jövő nagy hajókat, mivel hogy igen czekély az portus, fizetésekért meg seghiczek, terheket ki sedgyék, és az városban bé vigyék, melyből hit alat, mit kaphatnak minden sombaton bé visik, és az tarházat nem keveset töltik, bizonyos orálok vagyon az melyre bé kel az városban menniek, így ha sinton semmi terhet nem visnekis mégis miczoda hálok érkeztenek határookban az Magistratusnak híre adgyak. 7 Mañ circa horem 8. Hollandianak, Mönichedam Enchuyfen, Horn, neuú városi meg

G

láts

latank. It láttam az hering fogo há-
lásokat, kik fekete Vitorlákkal sélle-
futosvan egy nehanyházan az tenger-
ren az heringhet halászák, jollehet
Dantzkábanis eleget fognak de fog-
ni nem láttam.

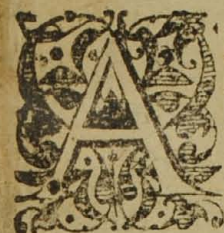
Hollandia.

Ez világnak, mind az el tapla-
lásban, mind az vízi hadi erősségben
legli nagyob czudáiat Hollan-
diát és Zelandiát,

AZ NEVEZETES ES TANACZO-
ferfiaknak:

Almási Istvan
Varanai Andras és
Zoltan Georgy Vra-
meknak nékem kivaly-képpen val

Taplatoimnak és Patronusimnak,
érdemiet Solgalatomnak megh-
mutatásáért, bé mutatom.

Zokat az kiket mostan
Belghaknak és Batavus
soknak hínak, régen Nés-
met Országí népek vol-
tanak az Cattusok közül valok, kik
propter intestina dissidia, hazáikból ki-
űzetetüén Német Országot el hattak,
és eggyik része az Mosa nemű víz mel-
let szállot meg Gallianak hatarában,
az másik pedig az Rhenus az hol az
Tengerbe bé szakad annak mellyekes
ülte meg. Ezt Hollandianak hívák
amazi Brabantianak. Az két híres
víznek Mosának és Rhenusnak ha-
na nálok, azonkívülis vadnak halás-
vizei. Az Rhenus vize nem ott sa-
kat régen az tengerbe ahul most Dor-
drechtummal, hanem Lugdunumon
alol. Ez tartomány Christus Vrun-
k születésekor pusta volt és semmi em-
ber

ber nem lakta, hanem csak erdők voltak, de az után az tengernek habjai és zürzavari miatt az eghés tartomány nagy vízarral vesztet volt el, így az olta nem lehetett solidum, hanem főenyves föld. Kerületi nem nagyobb 52 Magyar mélyföldnél, úgy hogy állyon megh ember az közepén Hollandianak, minden segelei felől ez világnak gyalogh ember egy nap ki mehet belőle, ily sorosságban vagydon mégis harmincz egy reglával kerítet város, tizen három közöttök nevezetes, kikről *in speciali descriptione* szóllok. Az Imperium benne volt az Hispaniai Királyé, kinek midőn csak egy Albanus nevű Hertzegi Hollandiában az igaz vallásért tizen nyolcz ezer embert megöletet volna, kénserítették magok otálmokban fel tamadni ez nagy Tyrannus ellen, később azért az Királynak minden erejét az Britanniai Oceanus tengerén megverték, és sghajokat nyakokból ki-

tették, most az Status, ők Ordonak hűak, Aristocraticè biria. Bellidus etor közöttök az nagy ereű Mauritijsus Orangiai familiabol valo feiedelem, kinek lakása Haga neuű városban. Az tartománynak czimere egy fa kertben floritator orozlany, nincz ők nekik kementzeiek, hanem csak fűtő, az is az földben, ninczen főhegyek, ninczen sánto földök, nincz faik, mely dolgon bizony elczudalkozhatol miképpen lehessen az embereknek benne taplalások, hol csak Amsterrodamban is lakos gazda samláltatik ketzervalo száz ezer. Vagydon reifégnek nagy bősége az hol sámtalan sok barom, tehenek oly nag termetű mint nálunk akar mely őkör, felette io saytya fehér, vörös, zöld. Népe emberféges, tisztahat alatt minden nemzetfégnel, csak hogy az fának sűk volta miatt ighen rut étkeckel él, mert ugyan nagy redobeli emberis csak ketser főzet egy

gész héten, Vasárnap, Szeredán, több napokon mind főt hűst mind peczenyét hidegen eszik, há penig meg melegíti bizony rosbab lében az izi, mert csak földből s' ganeibul csinált fának tűzénél melegítik meg, mely tellyesgel által járja az egész érkeket, az tengeri habnák terméseti benne az ittvalókban, kik íghen ritkan szoktak másnak engedni, hanem mindennek ellene mondani, vendégeskedők az ő modgyok szerint, ruháikban idegen formáikövetnek minden Német nemzetiségh között. Haiofi egh alatt egy tartománynak jobbak ninczenek mint ennek, kik ugyan Palinurusoknak neveztettenek az ő Délre és Északra való peregrinatioiokért, holott megfennvettek, mit láttak, mit hallottak mind ide írhatnam és tudom hogy minden olvasónak mindenkori gyönyörűségére lenne, de hogy roland sollyak azt czelekeksi a könyvnyomtatónak Országunkban való sükkendőt

drághas volta. Az leányok nem külsőmben mint Dantzában meg nőnek s' úgy adgyak el ideieknek harmincz két estendeie selet. Ahol egy diczéretes dolgokrul emlékezhetem az leányoknak. Estendőként egyszer, telben harminc nap alatt az egész Ország törvénye s' szokása szerint pallya futásnak okáért bizonyos jutaló alatt, (mellyet az Magistratus teszen le) a leányok az ő ideiek szerint valóhozza hasonló iffiu legényeket az tengherre ki híjak, az leány az férfunak az férfiu a leányak lábára fel köti a czontsból vagy csak fabol csinált Czuszakondot, de ez nem így vagyon mint itt Magyar Országban láttam, hogy egy nagy vassal meg segezett bot volt kezében az jeghen jaronak, hanem binten csak lábainak mesterféghesen való félre tasitása által, fel hanyása es morgatása által az eghész nép lattára el indulnak, és oly sebességgel mennek hogy egh alatt nincz oly lo ki velek el

érkeznek. Czak közönséges incessus
sokis merő mesterseg nincz oly Cleo-
patra, oly Camilla, oly Amazon ki
velek érne, ighen magosak de felette
karczuk, mert sok fő emberek kiczin-
segektől fogvan nagy erős vastag ma-
teriakbul czinalt test boritokban ne-
velik fel leányokat, hogy derekának
fép állása lehessen. Ez egész tártomá-
ban ninczen kin járó koldus, hanem
az ki megh érdemli Ispotallyokban
tartyak, ha ki penig munkalkodhat-
nak, és minden ok nélkül koldulásra
adgya magat meg jelentem ide alab-
hova visik őket. Az mely városok-
kon által mentem, így következnek.

Mañ nyoltzadik napian Ballot-
tunk ki az *Balthicum*, *Pomeranicum*,
Svedicum, *Norvegicum* és *Frisicum* ten-
gerről, és az Istennek nagy halákos-
adtunk, hogy az tengeri haboruktól
és betegségekbul ki szabadított, mert
immár tellyességgel el untuk vala az
tengeri utat. Bē menénk azért Am-
sterdamumban, Am

Amsterdamum. Ki másképs-
pen Amstellodamumnak neveztetik
vagyon helyheztetve az Német Ocs-
anus Tengernek Tia nevő Morotuás-
ia mellett, ez mi időnkben Lisibonan
Velentzen, Quinzain, és Antuerpis-
an kívül ez világnak legh főb Empo-
rium, ki lakos népét samlallia
200000 felet minden idegenek kívül,
sub grad. long. 38. latitud. 43. m. 20.
v. zain nem külömben, mint Velen-
ezenek mondgyak, mindenűt haion
járhat ember, mert minden-féle az
portusrol nagy víz megyen bē.

Fundamentoma eghéslen csak
fa ozlopokon áll, ha valaki házat akar
epiteni először az helyen lévő földet
nagy mélyen bē állta, az arokban sok
éger fa ozlopokat verbé, azon felyül
oſtan úgy kezd az házi épülethez, in-
nen vagyon ez hogy ő nálók nem ta-
láltátnak ol magos házok mint Dátz-
kában az hol sok helyen egy-máson
fel nyoltz rend hazis vagyon. Am

Amerdamban dragábban kerül az fundamentoma mint az felől való épületi. Utzai felette szépek és tisztak mind éllel fel vert teglából, gyakor helyen még az is mazos kin ember el ezudákozhatik, tisztaságot megtarthattak, mert soha seker bé nem megyen a városban, lovonis nem más, hanem ha valamely fejedelem auagy nagy VR. Sok szép Scholai, nevezetes könyvnyomtató műhely, aru tartó patikának soksága, szép mulatókertek &c. Az nevezetes és közönséges épületek benne ezek, az templomok, az fegyvertartó ház, Tanacz ház, Iskolák, és az Zuchthaus, avagy jó erkölcsökre és munkára tanító ház. Az Templom benne nyolcz: Az O, az Vy. Sz. Clara, Sz. Margith, az Minoritáké: Szűz Maria. Sz. Magdalena. Sz. Borbala. Az O Templom 34 félkerekded öreg oszlopokon, két öreg orgona benne, az Ablakoknak hívegi drága szép historiackal képeken meg

íratatot. Vagyon egy nevezetes Epistaphium Iakob Hemskerk neuó embernek emelte az egész tartomány, ez ember az csak ala, az Dél ala két fél volt háion, hol mindenkör ellenlége ellen győzedelemmel járt, az uran Gades városa alatt meg öletetet és földön testet ide hozzatta temetni 1604. Az Vy templomnak az kit hínak 42 kő oszlopa vagyon, vagyon benne szép le függő gyertya tartó tizenöt, az Sanctuariumot mérő Velentzei részből csinált rostellyal fogtak el az derek templomtól, egyéb oly dolog nincz benne egy Crocodil és egy Cethálnak bőre kívül. Az Boloniak kik az igaz vallásra térűen hazáiokban meg nem maráthattak hanem ide borultak, ez templomban szoktak Franciai nyelven prædicálni. Az egész városnak közönséghe képpen ott kivályképen való Tornya vagyó legh sebb az kit most építenek egészen mind draga faragott kővökből. Nagyon

gyob részére az hazak tegla auagy findely helyet mind kővel heazottak, oly fépek mint ha mind batogbul való volna. Az Tanacz haz minden ékeség nélkül vagyon az hal áros utzan, aytáia felet drága arany bőrtűckel ez vagyon fel jeggyezue: Audi & altera ram partem. Sok Ispotáilly ok bena ne, sok betegek haza, soha ez varossban ember koldust nem láthat mert el nem szenvedik, hogy a piatzon járna, hanem hogy ha ereie nincs rea hogy munkalkodhassó rehat bizonyos helyre megyen ahol őtet fel veszik és Ispotályban viszik, ha pedig nem érdemi meg az alamísnat s' meg is koldul, jay bizony annak ha rayta erik mert az Zuchthazba viszik, az hol megproballyak ha ehetiké avagy nem. En Istenem mely nagy alamísnalkodas közöttük, meg látnal egy néhány ház embert beteghen feküvén, ki mellett minden négy mellett egy Áfőnyallat ki gondgyokat viseli &c. Az el haz

gya

gyatatot aruaknak is egy néhány köz helyek vadnak ahol laknak, az hol őket külömb külömb mesterfőgre taníttyak, és egyenlőképpen mindeniket veres ruházatban jartattyak, ezt láttam eggyik hazokon arannyal felírva:

Gott ist der Wäysen Belffer. Ps. 10
Az tisztátalan semélyektől el hagyatott gyermekeknek is szépházok és jogondviselések vagyon. Az Zuchthausrol (az deakok nevezik Domus disciplinaris) így ércz. Mivel hogy minden helyeken de főképpen ő közöttük találtnak affele el veremedet fiak, kik attyoknak, anyyoknak báavockal semmit nem gondolvan mindenféle gonos czelekedetekre ugyan rohának, tekozlok, sétkozodok, vereakedők, paráznak s' az többi, erre való képest az bőczületes és okos tanacs czináltatott egy közönséges hazakibe azoknak gonos erkölcsöket idővel megzabolázhatna, mindenféle

mester

mester ember benne, valamit az ember elgondolhat, ide azért nem csak az otvalok, de egyebek is sok Országokból gonosz fiokat elküldik, és az mire láttak az benne való gondviselőket hogy alkolmas tehat arra való láttak, kit deakságra, kovacságra, kőműveságra, aczsaágra, órvességre és egyéb mesteriségekre, d. mind az mesteriségen s mind pedig annak előtt te mig rea fogiak bezzeg úgy kezékhöz tanítottak, hogy ha fene Orozlány vőltis felid barannya változik, először próbáltak engedelmeslegét sokféle dolgokon: Nap estigh egy helyből más helybe követ hord vizet kutákból kadakban merít, azt meghvíssa tölti az kutban, kívül tapasztanak. Kívül énekelteknek, némellyeknek laban, némellyeknek nyakan az Vas, főrekelteknek velek, ugrattak nehá, nehá hasmant az verőfényre fektetik, az ki nem cselekeksi auag réstnek láttatik lenni, vagyon egy ház

hínte

hínte olyan mint Heydelberghában az fejedelem loistaloiában és Pragában az Király udvarában, kiből egy ember képére vagyon egy nagy résbalvány, kin egy néhány ezer lyuskaczka, csak egy ablaka az háznak azis pedig ighen maghossan az mint ember felérheti, az rest embert ebbe az házba záriak egy kezéhez illendő edennyel, az vizet meg boczáttak az rés emberbe, oly sebességgel jó kiből, hogy soha semmi segeletiben az háznak meg nem marathatni szarazon, az víz pedig nőtön nő benne, az ember sohova nem haghát, lássa azért avagy hannya az fele felet levő ablakról az vizet, auagy bizony elvész benne, némellyk annjra ki hordgya, hogy mind a két kezéről tellyesféggel lemegyen az bőr, némellyk pedig vakmerőségre vetuén magát ha fő ember fia és eleitől fogva kémeleiben nevedet fel tehat nagy sockaig fuldok az vizben, uskal, ár, kialt, kő

könyörög, effeleket gyákorta holt es
levenen hozzák ki. Egy soval. Pura
gatoriumba lákik az ember, mikor
ez házban vagyon, elég dolgok de
bizony fűk czipoiok. Szertelen nagy
hátna jár az városnak belőle, mert
az Mester embereknek jollehet eszre
dönként fizet, de az sántalan sok hű
fogak inkább csak sinton kenyerért
s' vizért, minden fele csinálendo ma
teriákat úgy mint posztot, fat, bőrt,
mezet, földet, vasát, faggyat &c. be
hordnak az város samára dellyest
hefő napon, és ugyan akkor reggel
mindent meg csinálva hordnak ki.
Ez s'egeny benne léuók között ki es
tendeig ki két esteig ki meddigh
benne. Egy időben minnyáian nagy
titkon fel indultak volt, hogy ki ki
az ő Mesterét tanitoját meg ölne, de
egy nem tudom, ha kegyességetől a
vagy inkább jóvendőbe rea fallando
nagyob nyomorgatástul indituan
az egghk házra Virgiliusnak imez

verlet

verlet írta vólt veres Cretaval.

Quondam etiam victis redit in praeordia
Victoresq; cadunt Danai. az az: (virt°

Még végre azoknakis az kik meg
győzettek meg jű az ő batorságok
és az győzedelmes Görögök el hala
nak. Ezt látuan az henne lakozo
gondviselő (mint hogy kiczinnyeb
dológhrais anim-diversio vagyon)
kezdik az vereség által examinalni,
ki írta s' mi végre, azonközben az es
gési dolog s' alnok végezés ki tetzik,
és annak utánna két annjra nevekes
det az ő reaiok valo sanyaru gondvis
elés: Ide soktak bé hozni az alamís
na nem érdemlő kodusokat. En
bizony csak sinton latalatulis ez ház
nak isonyodtam, mert az nagy ka
pu felet vagyon egy ember fratuas
ia egy sekérbe ülve, mellette s' elotte
sok fűrés kapa, otlo tű, sarlo &c. Az
ember felet arannyal ez írva:

Virtus

Virtutis est domare ea quæ cuncti parent

Az fekeret Tigrisek, Orozlásnyok, farkasok és meduek vonják. Vagyon két gyönyörű sétáló helye az városnak az egyik az Basilica ki harmincz hat fekete kő lábon áll, és az padimontomais mind azon fekete marvany kőből. Az másik fáj épület padimontoma az közepin fővesnyes öntes, az felin dezkázat, haruan fa oszlopokon áll igen igen szép picturával. Czimere egy máson ily há-

rom kereze ✠. Népe felette vastag

az férfai nemben, Asszonyallatok és leányok magáffak és felette karcuk. Az köz rendbeli Asszony népek fekete palástot viselnek, de úgy hogy minden fő körönélkül az feleket is azon palástal burítottak bé, kinek az homlokára le czüggő résin egy faru vagy on nem különbben mint az Nürnbergai Typographus nyomtatya

ki

ki az ördög képét amaz kis gyermeknek való apro Evangeliumos könyveczkében. Az fő renden vaslok soknyaikon felyül semmit nem viselnek hanem egy nehany soknyas magokra véuen az leg felső nyakokora burítottak az mely sokas az mi asszony emberinknel igen rutnak latzenak lenni, de ott nagy tisztességes. Igen nagy város és az háioknak czenades statioia benne, kik minden napon nagy sok fele országokbul és tartományokbul jelen vadnak. Lattam ot lestemben egy háiot kinek az ideig másat nem lattam vólt, szép aranyas tornaczokkal tündöklő csak hat ighen hozzu agyu benne, az Hispaniakra farto Tolvaioké vólt. Meg híresedet ez az város sok czelekedetivel de leginkab három háiokazásával Indiára és Esakra, melynek le írásával meg ilyen könyvet tölthetnek mint ez, de consulto el hagyom.

Ez városban valsek el tőlem az
egyk

éggők tarsom Gregorius Sziglovski
ki más vton az Flandriai Hertzeghez
siete. Szallásunk volt az Sylvanus
erdei vad emberbe, minden nap egy
forintot attunk az gazdának ki ki fés
mélye ferint, jo ferrel de bizony rut
ételeckel tartot, innen mentünk viz
fontag háion az híres neves Lugdu
num városába, hol legh először egy
házon ezt observáltam:

Spernere nullū, spernere mūdū, spernere sese
Spernere sperni quattuor illa beant.

Lugdunum mellyet Batauor
umnak hínak ez az, Amsterdamm
utan legh nevezetesb város Hollandi
ának, nem hiszem én egh alat hogy
ennel az természet kívánsághára szép
város lehetne. Mert először benne va
gyon az igaz isteni tisztelet. 2. Itusa
egy ighen szép mezőben, noha ez is
mind vizben tetetue fundamentomol
hallatlan szép népe, felette jo vizei,
kerítése ighen nagy töltés mint Am
ster

sterdamban, refluxussa ninczen az
tengernek ki megh bűdösítene ez vá
rost, minden épületi felette szépek, eg
gők utzat alig ismerhet ember megh
az masiktul, mert mivel hogy ennek
is minden utzáian nagy tereh hordos
zo háios víz vagon, az viz mellyet
ket az egész városban szép harsfackal
ültették bé, az hazakra pedig az főlö
tőueket fel boczátottak csak az ablas
kok tetzenek ki, szép jatekos kertek,
az fürdő hazak mellet lapra házak,
jo malmok, sántalan kő hidak, (nem
tudom ha emlekeztem Amsterdama
nak leirásában felőle, vadnak abban
az városb. bbek két száz hidaknal)
Az közönséghes helyekről így írha
tok. Az S. Peter templomat 42 nagy
kő oslopok erősítik, vagon két igen
nagy orgonája, sok szép Epitaphiu
mi. Ez templomban láttam először,
hogy az Asszony népek rendel űlnek
az ferfackal elegyesen, ugy annira
hogy gyakorta történik, kinek kinek

az melle ülni az kit nemutál, az itélem
 hogy az mi országunkban ez törvény
 auagy inkább sokas keues hazasema
 bernel volna kedues, mert az mieink
 magna laborant Zelotipia. Az má
 sik fő templomot híjak O temploma
 nak, ez igen nagy kerekded formára
 38 kő labokon, nincz csak egy bal
 vanyis benne, orgonak szépek, akkor
 egy iffiu Pap prædicallor ex 6 cap.
 Ioan. Nisi manducaveritis carnem.
 Az Sűz Maria temploma elöt vagyon
 amaz hires könyvnyomtato officina
 Plantiniana, kiben üdöt mulatni gyar
 korta bé mentem. Az Prætorium
 fundamentomatul foghuan teteigh
 mind faragot kővekből építet, az
 Mauritius feiedelemnek bõlgai min
 denhai nagy vigyazásban vadnak es
 lőne. Ezen vagyon az leg főbbik or
 ra, kin az sok harangok minden hus
 son ötödik minutat oly igen szépen
 meg énekelik, ugy hogy az városban
 ala s' fel jaro ember (csak ne ehezzen)

aliss

alittyá maghat minden orában lakos
 dalomban lenni. Az több orakis mind
 illyek. Egy soval az város Paradisus
 terrestris. Egy fő kapuia szinten azon
 formára építet mint az Dantzka
 magas kapu. Nem külömben mint
 az Papának ezeknek is két kulcz az
 Czimerek. Az város közepin egy
 nagy tömlőt, mellette penig egy az
 kaztöfa, mellyen először az ki megh
 érdemlette meg foytatik, és annak u
 tána az kívül valo akasztó fára vin
 sik az testet, okat ez ő sokásoknak
 kérdettem, s' azt mondotnak hogy az
 zért czelekezik hogy ha oda vinnak
 mindgyart, az nép ki futna nézelére,
 és itthon uagy tűz vagy part ütés tör
 ténhetnek azonközben. Az Acades
 mia egy nagy utzan oly épület ki ma
 gasságával megh halana az egész va
 rosnak minden épületit meg az tem
 plomokat is, most kezdettek épiteni,
 mert mind meg éget völt, és transfe
 ráltak völt más utzára, az hol de bo
 nis

nis operibus akkori Magnificus Re-
ctorinak Poliander Iánosnak egy lez-
keiet hallottam, felette szép modgyá-
val ment bé az Scholában két ezüst
sceptrumot vitték bé előtte.

Meg vártam az Iuristanak is lez-
keiét ki de excusatione Tutorum ez-
tanította: Négy rendbeli ember nem
veheti fel az Tutorfágot. 1 Az igen
vén ember kik terméshetek szerint min-
denkor betegeskednek. 2 Huszonöt
éltendő alatt való iffiu legények kike-
nek elméiék változó. 3 Az hadi se-
mélyek mert ezek ritkan vadnak
helyben. 4 Az bolondok. Így tanít-
vala ez jambor Törvény tudó Do-
ctor. Szállásom volt az Franciai Li-
liumban és minden napra attam 28
stívért. Ez városból tamadot minap
az Arminiana hæresis.

H A G A. Lugdunumhoz csak
három mélyföld az Mauritius feie-
delemnek mostan lako helye, az egész
varos felette bé vette, az meg nevezet-
ere

eretnekséget, hol hogy meg probal-
hatta ez okos feiedelem menni sokan
legyenek kik vallásául el akkorának
egy templomot ugyan csináltatott,
maga Papiat bé vitte, és prædicáltat-
ott vele, csében vette hogy kevesen
maráttak meg mellette, gyűlést hirdet-
tet egy Sluñ neuő faluban (mint az
el mult éltendő bennis Dodrechtum-
ban az houa meg Német Országbol-
is az Doctorokat fel hívatta) holot
az Delphusbeli fő Pap nagy istenes
ekockal ellenek allot, de mégis ugyá
Delphusbuli három Pap allot arra
az hamissághra, kiket az feiedelem
sankivetésben űzött, és az kiket he-
lyekben válastott háromszor esküttet-
te meg hogy abban az vallásban kis-
ben ő felsége Mauritius vagyő, mine-
denkor meg maradándok lesnek.

Forschot. Egy falu, kiből
midőn mennek egyedül (mert az Pap-
tarsom vizen megyen vala) egy bes-
reken által, hallék nagy keserves és
pek

neklést csak az ut felen, mellyet mind
dön akarnek megh latni mī dologh
volna, hát egy hituan tapafos ha-
zaczkában egy Aßonyállat, bizony
nem rut abrazatu, éneklí az Lobwas
fēr versioia szerént az ötuen egyedik
Psalmust, kit mikor kérdenék miért
atta volna magát ily remeteséghre.
Nagyot fohazkoduan ezt felele. Völ-
neki egy kedues Vra igaz hazassá-
ban, kinek halála utan ő neki senki
viglakása, nyaias beséde, de még
ferfiaknak is latása nem kel. Onnan
kijöuén mingyart kakuk söt hallék,
és Istennek hálát adék rayta, hogy az
időt engette érnem, mert tudasom
szerint két estendeig Dantzka-ba lak-
tomban nem emlekezem, hogy sauat
hallottam volna.

Frobergk. Igen szép falu csak
egy sērí vagyon az utzáia penigmint
reglával rakot, nyoltz pénzen oly kis
mézes pogháczat vettem benne mi-
neműt egy pénzen it nalunk örömet

el nem

el nem venne: ennek mezeién mivel
hogg it kezdettem először gyalog jár-
ni lockaig mind az orrom vére jart.

Delphusba. Leg először az
város kerítését szemletem kinek eke-
sege nekem igen tetsz, az kapu felet
sereg Német gyalog statuáia vagyon
gyönyörű rendel nē külföldben mint
ha mayd mint ala akarnának az em-
berre sőkní úgy néznek ala. Szala-
láfra mentem az Teies Leanyba ahol
egy vaczoráért nyoltz garast attam
az agyért harmat. Egy házon ily ver-
set observaltam:

Fide Deo, divina beat promissio, fallit
Spes hominū quamvis splendida, fide Deo.

Ez városban sinczen csak egy
kementzeis mind sinton az egész Hol-
landiaba, csak ganeibul czínált fából
sereznek tüzet kit ők Torffnak ne-
veznek. Fő rétei vadnak az város-
nak, itt láttam először, két estendőtul
foghuan dífno czordat, de ezek is
mind

mind ferezettek voltak. Szentegyháza az Ispotallyoké kiűl kettő vagy on O és Vy. Az Onak Tornya tizen öt erkellyel az Vynak nyoltzal mind teteig kő. Ackor az Tanacz haz mind eléget vőlt. Egy szép Epistaphiumot láttam it kinel ez ideig so hul sebbet nem láttam. Az materia Alabastrum kő, oly mesterseget ki faragua egy asszonyallat rayta hogy én bizony addigh nem lihettem el, hogy balvany vőlna ruháiára és orszaiára képest migh kezemmel megh nem tapasztaltam. Morganí Ersebet nek emeltet. Az Arva gyermekek si minnyáian veres ruhában jarnak mint Amsterdamban és Lugdunumban, és külömb külömb mesterseget tanulnak. Az O Templom is szinten azon formára vagyon mint az vy 34 oslopra. Az beteghek Ispotályába be mentünk ahol el czudálkoztunk az betegeknek sok vőltan, mindeneknek ki vanc étsele itala slotte, labánal

eyeli

eyeli kannáia, ki iaro czippelőse, és ha kívánnya mingyart jelen egy egy inas az ki az Bibliát olvássa, mellettek serfőző házok, konyháik, és mindē mester emberek mellettek vadnak az Spitaly udvarában, job kéz felől az bé menőknek az Asszonyallatoknak bal kez felől penig az ferfiaknak házok rendeltet. Itt valt el tőlem az masodik társom az Emmanuel Lusitaniai Pap, és így immar nagy bannatra egédül maráttam, későlek mind azonaltal Rotterdamba.

Rotterdamum. Bé mentem az Delphus kapuian, és midőn vendég fogadot keresnek egy kerezyén özvegy asszonyallat solita be hazához az tengeri cziga jegy ala. Postekamat letéven (mely semí nem vőlt egyeb egy ingnel és ímatlágos könyveczkenel) ki mentem szemlelni az várost. Az templomi szinten oly forman vadnak mint a többi, kiker mar le irtam, úgy hogy ha valaki Hollan-

H 3

diaz

dianak eggők templomat meg látta
meg látta mindeniket, hasonloképen
az városoknak állási, az sok hidak,
czatornak, erkölcsök &c. De Rot-
terdam ebbe különböz az több város-
soktól hogy itt mindenféle vallás va-
gyon nagyobb részt, úgy mint Cal-
vinistaké, Papistaké, Arianusoké,
Arminianusoké s az többi. Vadnak
az tenger fele kivályképpen nagy es-
ős bástyái, jó portusa és igen mély
holot minden nap sok le országok-
ból és sok tartományokból jött hajók-
kat nem kiczin gyönyörűséggel néz-
het ember. Ez város volt hazája az
nagy Erasmus Rotterodamus-
nak, ki felől ezt mondgyak:

Huic vni licuit dicere quod libuit.

Neki tisztességére az város köze-
pén való hidon emelteret egy statua,
kinek bal kezében egy könyv, job-
kezében penigh egy tábla ilyen í-
rással:

Erasm

Erasmus natus Rotterodami Oct. 26 An.
1467. Oijt Basileæ 11 Iulij Anno 1536.

Abrazattya mint egy vén Afo-
sonnak szakáltalan, süvege mint az
Canonicusoknak szokot lenni négy
segű: két felől mellette két Orozlany
balvany az város Czimeret tartyak.

Láttam ez városnak 114 hajóra
valogyuit, sok hajóia között leg na-
gyobak az Erasmus és Ionas néven
nevezettek. Az Erasmuson ily írás
vagyon ez mi nyelvünkre fordítua:

Mikor engemet csináltak, néveztek el
Erasmusnak.

Az Erasmus képe rayta, melből
meg tetzik Erasmus még hazaiában
is mely nagy bőczületben volt. Sok
fél malma vagyon, az sekereknek
szabad bé menni az városban. Az
hal olczó, az kenyér és hus binten oly
drága mint másut az tartományban,
az bor annalis drágab. Szép setáló
háza vagyon az vízhez csak közel

H 4

110

tizenhét fa columnan. Itt imár nem
igen láthat ember háiot algyunelkül
mint Danczkában, Daniában. Am-
sterdamumban, mert igen felő az tene-
ger azúzes tolvaiok miat vadnak az
zért nagy hálok igen szép kezülettel,
kin 24. 25. 26. 27. 28 algyuk, trom-
bitások, sok nép és zázlok. Minde-
zeket meglátuan igyekezék igyene-
sen bé menni Angliába, de az én öze-
veggy Asszonyom midőn belőlem ki-
vette volna mívégre budosnam, hog-
tudni illik csak országokat, tengeres-
ket, városokat, varakat, népeket lát-
nak, és közöttek szép dolgokrul tá-
dakozhatnam, nem engedde meg hog-
igyenesen mindgyart Londinumra
mennék, hanem ő magha hetuen öt-
penzbe meg segődöt egy háiossal, ki
Zelandiába késül vala, hogy enges-
met oda vinne. El buczuzvan tőle
és meg köszönnén ily nágy emberfés-
gét (ah jót adgyon az Vr Isten tellyes
életében néki) bé menék az háiban
kinek

kinek zürke maczka vala neve, és
más napra az fél solgálvan elérénk
Dodrechtumbán.

Dodrechtum

Noha

Hollandia varosa, de mint hogy Zes-
landiatis mostan egy feiedelem biria
chez vonsak inkább, felette erős város
egy kis fígerben mindenfelől bőrnű
mely vizek mellett, az mefoka hogy
sohamég idegen kézre nem juthatott.
Hollandia felől kilentz erős bastyáia
mind földig faragot kövekből. Nagy
portusa. Az eggyik kapuian búz Ma-
ria képe nagy mesterleghefen le írva
nem tudom talam az léssen czimerek.
Igen nagy tanaczházok vagyon kin
az derek ora mikor azonáltal jöttünk
gyönyörűvén énekli vala az 139 sol-
tart, editionis Lobvasserianæ.

Menten mentünk Zelandia fele
az háion, ahol czudalkoztam az em-
berek mely nagy kedvesen éltek az
Tabakal, mely felől így ércz: Az
Tabac Hispaniai fő, deakul híjak her-
ba

ba Nicotiana annak az embernek ne-
 veről az ki először hasznat ez fűnek ta-
 lalta. Hozzak az vy világból kinek
 ily ufusa vagyon. 1 Ha valaki ten-
 gerí utra avagy pusztára indul hol ke-
 nyer nem találhatik, magához veszen
 egy darabot, meg gyuitya, fűstít fel
 sija étel ital nélkül nagy sok napokig
 ember meg nem ehezik sem somius
 hozik, hanem aző állapotbā mint mikor
 kedves vaczoráíáru ki jött, minden
 dolghat czelekedheti. 2 Ha ember
 csak az résegség kedvéért akar ma-
 losat, bort avagy egyéb italt innya,
 bar arra ne kölczön, vegyen csak
 vagy hat pénzara Tabacot, ellyen ves-
 le csak egy fertaly oraigh, rea felelek
 bizony ugy meg résegedik hogy ha
 sinton négy vagy öt forintot az ma-
 losára költöt volnais inkább meg nem
 résegedhetet volna. Több hasznaitis
 olvastam Monardusba és Clusiusban
 de ezeket ugyan próbáltam is. * Egy
 Bremai Borbely legény, ki Lybiara

in

indult, sodorral naponként jól tartot
 míg ez haíoban voltam. Elértük az
 maz erős Castelyt Rankest, kinek jól
 lehet semmi szépsége de kívül belől es-
 rőssége fertelen és almelkodásra mel-
 to. Melléte állottak akkoron Mauris-
 tiu snak sok erős haioi mellyeket éles
 dellen és fegyverrel meg töltuén Mau-
 ritaniara kesit vala, innen hertelen-
 ségel el érenk Middelburgumban.

Middelburg. Zelandiának is-
 gen fő városa hasonlo situsa és min-
 den épületi az több ez országban valo
 városokhoz. Vagyon két nagy tora-
 nya. Cimere egy kapu avagy inkább
 egy darab utza az honnan neveztetet
 Middelburgnak, az az, fel városnak
 avagy város közepinek. Itt láttam
 először Pasquinus, avagy az mint
 most nevezik Pasquillus Columná-
 iat az Romai rend tartas szerint, a mel-
 re ezaka fidalmas irasokat ragazos-
 nak azok kik nilvan valo perrel nem
 mernek ellenkezői öckel szemben álla-
 lani

lani. Láttam azon felet mayd minden
ház előtt egy egy magos czeger rudó
egy egy zászlót, kit mikor kérdeztem
volna mi végre csináltak fel, azt
mondottak hogy oly sokasok vagyók
az egész országban, hogy az jóueueny
kalmároknak és az ben lakozo em-
bereknek is kiknek házak nincsen tu-
laydon, hanem béres házban laknak,
Husvet után az béres hazakbul kikel-
menni és vyonnan segődni minden
estendőn, s' annak bizonságára eme-
lik az zászlókat fel, hogy már az ház-
idegen ember birodalmatul fel szab-
dult, ezekben pedig az napokban or-
szág szerint vendégeskednek minde-
nütt. Anglia fele leg job portusa va-
gyon itt ez Országnek.

Flissinga. Felette szép város,
és az egész Zelandiában nálánál erő-
sebb ninczen mind vízzel az természet-
től, mind erős bastýákkal és nagy töl-
téssel az emberektől, az közzel lévő
Flandriában lakozo Spanyolok ellen
megh

meg erősítet, minden bastýáian sok
algyuk, szép Tornyai és az Zelandia-
ai fejedelemnek házául ighen ekes.
Szép tanaczháza kinel megh sebbet
ez eddig eljött országokban nem lát-
tam, tizen két borozaton al egy csep-
pig faraghot kőuekből, felette nagy
kő balványok rayra, és az város czis-
mere, mely három görbedezet folyo-
viz, az honnan az város is nevezet-
ett mert az folyo viz Német nyel-
ven Fluss, Belgiain pedig Flis ahon-
nan jött az Flissinga. Négy segű az
város derek piatza széles és bő: Az
nagy Templom sok szép Epitaphius-
mockal ekesítet, de ninczen iras ray-
tok hanem csak sílakockal, fegyver-
derekackal, pallosokkal rakotatot
megh, el annira hogy ha ember hira-
telentégéből be menne ez templom-
ba itilne fegyver tartó háznak len-
ni. Vagyon szép Tornya három fo-
lyosoval, az fejedelem háza földig
mind dragha faraghot kőuekből va-
gyon.

gyon. Czuda szokások vagy on
templomban az Papoknak, kik köz-
zúl az prædicatio előtt egy el olvas
egy Caputot az Bibliából, annakutā
na az tizparáczolator fen őovalmon-
gya, arra responsal egy mas Pap eke-
képpen: Mond az első: Ne legyenek
teneked ideghen Istenid en előttem.
Az másik meg felel így: Isten otálma-
zon attul, és így egymás után: Mi-
kor ér arra: Tiztellyed Anyadot és
Anyadot: Így felel: Segéllyen Isten
minnyaiunkat reaia. Ez város oly
erős az ő ighaz vallásában hogy az
Kalmárokon kiűl akarmi Papista
avagy Arminianus ha az ő helyekbe
be menne minden törvénynelkül az
kar hol az utzakon meg ölnek, nem
csak ez penig hanem az egész Zelan-
dianak városi. Ot letemben egy del-
lyest menek fel egy kis templomba
binte az derek portusnal, melyfel me-
nésem felette nagy somoruságomra
elek, mert az prædicator ki akkor
pro-

proponála, mindenképpen abrazat-
tyával, sáruával, gestusával, idejével
tekintésével, annjra hasonlo vala,
az én kedues io akaro Vramhoz, Pa-
tronusomhoz, Atyamfiához Szepfi
L. Mihályhoz, mostan az Szathmari
Ecclesiának Lelki pastorához, hogy
ha tudtam volna mostan Német Or-
szágban lakásat, bizony ezerber meg-
esküttem volna rayra, hogy ő vőlt
vőlna. Szomoritor penigh az hogy
túlem messze léuén, kit régen kíván-
tam látni, az idő arnyekával iatzot-
tátuan oly hirtelenséggel előmben ves-
tet vala. Ez helyen az tengernek nagy
refluxusa vagy on, honan mayd meg-
betegedtem az bűdösségnek miatta,
hat egész oraigh, az az, kilentz oratul
foguan mind egész három oraigh az
városban léuő vizek az vtzákrol az
tengerre fel mennek, és az utzak víz-
nelkül maradnak, az hálok meg ha-
radnak, három orara visontag meg-
tér az víz és az hatokat fel veszi, ha-
lon

sonloképpen Amsterdamban, Luga
duamban, de itt alig ismerheti meg
az ember, ez városban penig tellyes
seget semmi viz nem marad. Olczob
halat nem látam semmi Országban
mint itt, mert nyolcz garason oly na
gyot mint egy másfel estendős gyer
mek, vehettek; En halláson voltam
az három fereczen leányban az ten
ger paryan, az hol mivel hogy az
hálok nem várakoztanak estue hős
rakor ki kellett jőnem, és sinien
ugy meg kellett az agyért és vaczor
raért fizetnem 12 síyért, mintha ott
haltam és vaczoraltam volna, én mi
kor ott feddöztem velek hogy nem
halok ott, azért nem tartozom az agy
ért fizetni, csak ezt felelek reá: Vagy
haló vagy nem haló, bizony addigh
ki nem megy, mert bandekod volt it
halni. Ezt halván mindgyart esem
ben juta az Szamos mellett it Magyar
Országban egy Nemes embernek (kit
meg nevezhetek) lator solgáinak

czelekedetek, az kik ha az segény job
bagynak ökrei bar csak az tulso para
tyarul az Szamosnak bele tekintettek
is az Vroknak retiben, ily okon,
hogy bandekok vólt bele menni, be
haytottak és bírág alát bozátottak
ki, gondoluan azért azt, hogy ha meg
hazaiabans oly fortely meg történik
emberen, miért menteghetem magas
mot idegen Országban? Forditam az
Erstny hálat és meghadam nekik.
Megtapaztalam ez czelekedetkor az
maz közönséges Veriverbiumnak is
igaz vóltat:

Peregrinans duos saccos debet habere,
alterum patientiæ, alterum pecuniæ.

Ki jőuén azért Zelandiából Isten
segitsége által egy évet és egy nap has
iokázuán az Zelandicus Oceanuson
Anglianak hatarában érkezénk az
Tamesis Ostiumára, az hol tizen öte
egészmély földet fel menuén érkezünk
Anglianak Metropolisába Londi
numba.

Anglia.

AZ NEMZETES, NEMES, ES
tündöklő Vrsimeknak.

Monachi Sebestyen.
Thuri Kalmar Iános és
Szegedi Istvánnak

Az tizta és kereztien Anglia, visellyem in-
denűt hirt, nevet, érdemlet bő-
czületit, tiztelegget.

MInek vtánna az reghi Ro-
maiak ez világot kezdettek
vala harálmok ala hodols-
tatni, már az előt régen volt az An-
gliai nép, de az Országnek sirusa tűs-
lők reytve vólt, hanem csak hirrel
hallyak vala, hogy Normandiantul
egy szigetben Oriások laknának. Mi-
kor azért Iulius Czászár Gallianak
sen-

tenger felől valo részeit subigalná, né-
tűrhete hanem Angliarais hadai által
viue, kinek az Serencze jól szolgálta,
mert az egész Britannia ki soha annak
előtte idegen Vrat nem ismert, kezés-
hez juta. Hittak az előt Albionnak
és Albanianak is az fejr hegyektől,
kik az bé menőknek nagy tavolyrol
meg tetzenek mint hogy Cretával,
Alabastrómmal és fejr marvany kő-
vel ez Ország felette bőues, annak va-
tanna neveztek Britannianak az Sil-
viusnak Bruto nevű fiatul, az kineguē
ezt edőuel Troiának elrölása utā hads-
nagy lévē ez Szigetre jót, és az bēne-
lako Aborigineseket fottigmid le vas-
gata. Ez Országban volt régen az his-
res Caledonia erdő az melyről az his-
getetis annak utánna Caledoniának
neveztek. Sok folyo vizei, bő népe-
sok varosa, sok portusa, és az felin-
sok apro szigetek, kik között az Mo-
nia neuő igen híres miuel hogy fun-
damentoma ninczen, hanem az hoz-

va az fel fuia hatvan mely földig ter-
hat oda s' megvissza megyen. Az nép
Angliában az ő nemzetségének erős
otalmazója, még csak akar mely
rossz is ha ember vele beszél az ő gene-
alogiaiát nagysághos auagy Király
nemzetségre visí. Tűzre való enyves
és kénköves kőnek igen nagy bőfeg-
nalok, czudálkozna rayra ha halla-
nad, gyakorta az kodusok Isten ne-
vében kőeket kérnek. Azt monda-
gyak önnön magok az benne lakok
hogy Anglia sokkal job és mértékles-
tesb egű hogy sem mint Gallia, nincz
oly nagy hideg, nincz oly nagy me-
leg benne: buzáia, rossa, arpaia elég,
csak hogy mind kerítésben vadnak
az sánto földek, honnan meg tetzik
hogy drága, mert az nép sok hozza,
egyéb gyümölcszeis bőuén. Barma-
sok se, de főképpen juhoknak sok-
sága, kiknek gyapíokbul mindenfés-
le szép posztokat csinálnak. Bizony
mondom oly genge gyapíá vagyon

az

az juhok hogy ember egy czepe vas-
lást nem lathatja míg rayra vagyon
azt itilne hogy csak finten az bőr ray-
ra, ha látja penig nagy bőfeges gy-
píá vagyon, ki nem sokat különböz-
az fejr selyemmel. Mondgyak hogy
azért vagyon oly gyenge gyapíá az
ő nyaioknak, hogy az Rosmarin ne-
vű fűuen híznak, mely fű természet-
szerént drága és mértékletes temporae-
mentommal bír, mely dolgot annj-
val könnyebben el hísek, hogy az ju-
hoknak husanis minek utánna fel me-
sárlouak kedues es embert gyönyör-
kötető ság ereztetik meg. Régen vas-
ertz Réz ez Országban nem találtator,
mostan mindenfele Metallum vagjő.
Egyedül csak az ő Királyoknak pénz-
et vesik el, idegenet soha nem hanē
ha merő ezüst vagy arany, kit annj-
ban vesen el az menjt nyom, formae-
iaual semmit nem gondol. Az ő pénz-
ek merő ezüst és arany, országokból
ki nem szabad hozni, hanem Portu-
kon

kon vissza valyak oly pénzen az m.
nemű Országban igyekezél menni.
Farkas ez Országban soha egy sem ta-
laltatik, némellyek azt mondgyak
hogy ugyan az föld természeti nem
benuedheti, nem külömben mint az
közeli lévő Hyberniba az kigyót ha-
be visik és akar mely mérges allator,
Danianak egy felől meg nevezet bi-
geteben az egeret, mihezt az földre le-
tesik sörnyű halállal hal még. Így az
Farkas Angliában. De in annalibus
Civit. Angliæ, más okát mondgyak
miért itt farkas ne legyen, s így sok-
nak felőle. Mivel hogy ez Országba
leg nagyobb hason az juhoknak tars-
talából jó, az előtt való időkben mi-
dön az farkasoktól a polgárok nagy-
karokat vennének, országának közön-
séges rendeléséből jött ki oly articul-
us hogy az mely bűneiért halálra ítélte-
tet embert tellyes gráciáiból kegyel-
meből valamely város el boczatana-
tehat tartoznék az Tanacznak tizen-
ke

ket Farkas felet esztendő alatt be mus-
tatni szabaduláért: mely dolog gya-
korta lévén az Farkasoknak minden
neme közöttük ki veszt, és mivel
hogy minden felől tenger közöt va-
gyon semmiképpen be nem sarmaz-
hatik. No akar hogy eset legyen az
dolog bizonyos ez hogy soha Ang-
liában Farkast nem találnak az mész-
ről egy uti társom Delphusba midőn
az Angliai ut felől beszélgetnekily dis-
tichont, kiből hazudot, szerze:

Angla lupis quondā tellus generosa carebat,
Hæreticos plures nūc habet Angla lupos.

Régben nem vőlt annyiféle kő
Banyai mint most, mert most találtat-
tik nagy bőven az Creta, az feir mar-
vany, Alabastrum soha job s' seb-
nincs mint it. Azon felet amaz Gagas-
tes kő melyből mesterfégesen az kik
tudnak vele élni öröcke égő gyertya-
czinálhatnak, kit csak olaj olthat-
meg. Mas az hogy ha ez kőnek po-
rai

rat ember valamely leanynak auagy
 Iffunak borba be adgyá búzesség
 ról meg czalhatatlan tanubizonfságot
 vehet, mert ha búz meghe emezti, ha
 nem, ki boczátya mindgyart. Sok
 meleg ferdők is vadnak benne. Leg
 hosszab napok tizen kilentz ora, de
 nyarba az etzakaiok is mind világos
 és sinton ugy dolgot tehet az mester
 ember mint sinton nappal, csak hogy
 az nap nem jár tellyességgel az ő Ho
 rizonokon, de keueset külömböz az
 etzaka az naptól, visontagn tiben
 midőn Sol in Capricornó etzakaiok
 vagyon négy egész napig his. Nyel
 vek az lakosoknak is csak sinton az
 közzel valo tartományoknak ugy
 mint Hybernianak, Gallianak Német
 Országnek nyelvéből össze zűrt za
 vart, feletete tut pronuntiációik
 mert minden ut únek pronuncianak.
 Szép közep természetű fejt nép lakia,
 főképpen penigh az Aßonyállatok
 igen szépek, tisztak, feiérek, magosak

ide

idegenekhez embersegesek, kiket cso
 kolással, (Perq; vias dantur basia perq;
 domos) kööntőnek és térdhayrás
 sal, bizony bar hogy Anglæ Ange
 læ, mert igen Angyaliképet viselnek.
 Ruházattyok oly mint az Gallusok
 nak, csak hogy mind fekete siben,
 és féles törpe süuegben gyönyörköd
 nek. Az Aßony népnek penig sok
 fele öltözeti, némellik kalapos süue
 ghet visel, két felől fülére fodorítuan
 haia, némellik az mint it nálunk csak
 főkötőben, soknyáiokat abronczok
 kal hellestik, ebben minnyáian meg
 eggeznek hogy valakik az tizen negy
 estendőt meg halattak és az negyvent
 el nem mulattak nagy szép czecek,
 ha itelik hogy elő alhatnak fejt és tes
 tetes voltáual, ki mutátyak, mellyek
 nek valassa köziben egy drágha kes
 reztet avagy egy Agnus Deit, az mint
 hajak, bocsátanak. Paripan jár mind
 ferfiu Aßonyallat és az lo futatasáb
 oly serenyek az leanyok hogy mulat

I

sága

fághnak okaért mezőre ki menűen
gyakorra matkáiokat futatásból meg
győzik. Ez országban az mely föld
deket nem külömben mint Roma kö
rűl régen, kőueckel határoztak meg,
melynek mindeniken két auagy há
rom gradicz vagyon ily okon, hogy
főképpen az Aeffony rend, ha vala
hol történik az lorol le szállása, az kö
rűl fel haghasson: az deakosok nem
élnek milliareval hanem passussal az
vagy lapidibus, ha valaki kérdi hány
mélyföld, ő ennij vagy amannij pas
sussnak mondgya lenni, avagy abest
tot & tot lapidibus. Mint közönse
gesen az kik igaz Anglusok Helvetia
ai Confession vadnak, mindazonal
talaz Püspökségeket, Canonicussá
gokat, Orgonakot, az templomí fejr
öltözeteket és egyéb ehez hasonlo A
diaphorakat megtartnak. Neuezetes
két folyo vize, az Tamesis, az mely az
nagy Londinum varosan foly által,
és akar mely nagy haitis az tenger
ról

tól fogva mind addig el visel. Az
másik Humbria mel Eboracum nevő
város fele megyen ala. Nagy két Ér
sekség benne az Cantuariensis és az
Eboracensis. Episcopatus 19. Fő vá
ros 50. Oppida 136. Academiaia ket
tő, az eggők Cantabrigiaban kiből
amaz nevezetes Gvilhelmus Wita
kerus, és Perkinsus tanító: az másik
Oxonium kit Casus Ianos megh
hiresítet. Az én Vram ilyenképpen
völt által ez országon:

Londinum. Az hol min
deneknek előtte a népnek deaktalan
ságon czudalkoztam, mert három es
gész utzan Kalmárok, főczók, fa
bok &c. között fel menűen sohul nem
találtam egy embert az ki velem dea
kul tudot volna beszéllení, hanem
föckára találtam egy Olasra, ki vel az
mi kiczint tuttam Olasul veszteget
tem, ki engem igazgatót az Olások
Ordinariús gazdáiokhoz monduan,
hogy mostan ot vagyon egy Magyar

Vrfi, mely dolgon felette igen megh
 örüluén nagy forgalmatosan fel ke
 relém, de noha Magyarának mondotta
 maghat, mindazonáltal egy bor sem
 tuda velem Magyarul szólni, mivel
 hogy Czeh fia volt, és csak akarta
 magát híresíteni messze földről jött s
 géuel s'azért mondotta magát Ma
 gyarnak, én innen ki menvén hallot
 tam az Verdődöt Rokában az nagy
 hid előtt. Latogatni hogy ki mentem,
 mindeneknek előtte három utzait kik
 igen szép és magasok szemleltem, szép
 kő kutak mint egy nagy házak
 szántalan sok czorgo czatornákkal es
 keftették, az szegények ugyan vínak
 rayta az kik fa edenben véuén az ví
 zet utzakról utzákra hordozzak és el
 adgyak pénzen. Ezen kiül vadnak
 az derek fő utzában nagy magos kő
 épületek, oslopok, város czimeréuel,
 hallatlan szép balványokkal cziffra
 tatnak, az több utzak felette borosak és
 sokan nap fényétől soha nem banta

ratnak. Nagy városit láttam az el jött
 Országoknak is de ehez hasonlot ez is
 deig nem, mert az ő kerületi, nem csak
 az ő hanem az én ítéletem szerént is va
 gyon negyed fél Magyar mély föld.
 Hida az Tamesis folyó vizen által
 nagy, harmadik czudája Anglia Or
 szágnak, tizen nyolcz tornákkal, ki csak
 ő magais egy egész várost tenne, ray
 ta egy Templom, és az Calmarok
 nak szántalan árus háza. Az Király
 Castella (más az udvara kiről ide a
 lab fogok szólni) az tengher felől
 magas kő kerítéssel, negy toronnyal
 négy szegelyre minden ekelességnélkül,
 építője volt Julius Caesar. Ez vár
 előtt vagyon több 270 nagy öreg réz
 algyuknal mellyeket ő Felsége az jó
 emlékezetű Ersebet Királyné Afcony
 az tengeri harzakor az Spanyolok
 tul nyert, és rolok triumpháluan min
 denikre az ő maga címeret fel metzete
 te és it egy rakásban tartják csak bins
 ten emlékezetre. Ide csak közel egy
 haz

haz oldalából felette szép két Czatorna viz vagy on, ahul engem midőn egykor nagy édesden innam belőle egy Gallus azt alituan, hogy ő nem zere vagyok, felette igen meg pironogata, ő gyalázatnak tartotta az olvaslo nép előtt hogy az ő Országabeli vizet jut, de meg értuén tőlem Országomat meg őleluén meg követet és tüztefégesen vált el tőlem. Innen egy kis kapun az városba hogy bé mennek egy sereg sereczin leányokrataláltam kiker csak akkor hoztak volt Aetiopia bol az tűzes tolvaiok, mint hogy arultak, igen szép ruhában öltöztették volt fel őket. Hollandiahoz képest nem draga hely, mi reánk bizony igen draga mert öt garasára kenyert csak hinton főzelekke mellettis egynap ember el költethet. Fő serek vagy on, kinek másat, az Dantzkaí ser után, nem itéltem egh alat. Halnak soksága, rakokat oly nagyokat láttam, bizonynal mondom kisebb nem volt

tized napi malatkoknal, én nem hogy éue de rea nézueis sockara meg czermerlettem volna; eddig czudálkozotam, de már semmit nem, az Istenbél nyugot Nagy Banyai Szabo Miklo. Rák labának hean, kiben láttam hogy egy mésszel bor ment, ment itt egy is czeftis találunk, három garason atak egy ilyen őregh rákot. Nap nyugatra egy igen szép kapuja, kin az Királynak czimere egy Harfa, egy Lisium, hat Orozlany, egy Corona, egy felől egy Orozlany, masfelől egy Vnicornis tartya, alatta arany börtűke kez vagy on irvan: *Vivat Rex*. Az alat visontag ez:

Senatus populusq. Londinensis fecit. Anno 1609. Azon az kapun ki menven vagy on visontag egy templom és az templomtul balra térvén a fayn londisch postio farazio gyönyörűség pasitos kert, ezek csak magok is kerekfégékben kő kerítése között fél mélyföldet bé foglalnak, el czudalozik

kozik ember postonak menij sokfá-
gat lathattya ez kertekben. Onnan
balra térvén jut egy szép hostati utzás-
ra, az hol egy kis templom mind es-
géslen faragot kőből, kinek aytáia fe-
let ily írás: *Cæmeterium hoc inferius à ci-
vitate Londinensi huic Parochiæ commissum
sumptibus ejusdem Parochiæ muro lateratio
septum est* r 6 1 5. Onnan az vás-
rosban jóvőknek egy igen szép kapu
jó eleikben mellyen job kez felől egy
Király, közbe egy Püspök, bal kezre
penig az justitia statuaia vagyon. Fel-
menuén azon utzan találkozik az Ba-
silica elő, hol az tornyon minek elő-
te az Ora úrre két ember statuaia ha-
rangot vonson, bizonynyal beállat-
ték hogy mind az kettő merőuen es-
zűstből önteteter; csak az eggyik sem
kisseb nalamnal, itt környős környül
az fő kép iroknak sok officinai. Sok
menése után el éri ember fel jóuésébé
az s. Pal templomat, igen régi épület,
három arcusra szakasztua, fertelen nag-
kő

kő labai, az Sanctuariumatizenkét
gradiczal magassab a derek templom-
nal, kiből sok fehér, veres, fekete,
marvany kőből és Alabastromból
czinalt koporsók vadnak, csak VR
Vaczoráia ostogatásakor nittyak fel
ez Sanctuariumot, én egy ablakon
bő nézuén láttam egy Püspöknek kés-
per fekete marvanykőből kifaraguan
kinek terméset serént való czontait,
el rothadása után ki sették és feliben
raktak, egyéb írás sehol semmi rayta
ninczen hanem imez vers ketser:

Disce mori mundo, vivere disce Deo:

Az derek templomban sok tus-
dos, vitezio, és polgari semélyeknek
marvany és alabastronkő koporsója,
kiket ha le akarnek írni eghéslen, ta-
lam az Olvasónak nehezséghére és
meg unására lenne. Az ki menőknek
ez templombul bal kézre vagyon egy
Schola illye inscriptioual: *Ingrederent
proficias.* Ersebeth Királyné idejében ez

Schola Mesternek volt egy tizen ött
 estendőseanya, kiazon allapattya,
 ban az deak, görög és Sido nyelven
 az Kiralynak versekel egy könyv
 veczketirt, mellyet mostis halála ut
 tan vyonnanki nyomtattak, és min
 denek nagy kedvességgel olvasnak.
 Ezen Schola mellé balra, jobbra, elől,
 hátul, valamely urzak vadnak mint
 csak könyv arafok lakiak, úgy hogy
 csak az könyv arulo helyis vagyon
 annij mint az Szepesti Szeben város.
 Legh egyenesb utzaian ez városnak
 hosszúságát, az Julius Czaesar Castels
 lyatul fogva az Westmonostorig har
 kot jaralommal harmad fél oraig men
 tem el, honnan nagyságot igen köz
 nyű megítélned. Az városnak felső
 végén az Westmonostor, régen az haz
 zug barátoknak lakó helye, kik éűz
 Marianak telet ot tartottak, és é. Pes
 ternek az középső vyiat, kire minden
 Országokból sietet fel menni és nagy
 balvanyozást tenni az nép, minden
 állás

allásat ez nagyságos épületnek megh
 írta Erasmus, in peregrinatione religio
 nis ergo suscepta, az hol az Olvaso
 meg olvashattya. Mostan fő Scho
 láua tetetet, az Királynak egy néhány
 száz Alumnusa benne, én minden au
 ditoriumit el jártam, de főképpen la
 táfra melto az Ordinanduoknak es
 xamen tarto helyek, az melyben az
 fal odalan job kéz felől Herculest, pro
 pter magnos labores, bal kéz felől
 Samsont, az el viselhetőségért írtak
 fel, ezek között Elizabeth Regina Co
 ronaiával és egy róssával egyetemben,
 mas oldalan az Ország Czimere il
 lyen írással: *Beati pacifici. Item: Re
 ges & Regina erunt nutriti tui,* azont ul
 igen öreg bötüvel: *Cor vnum, vna via.*
 Mas auditoriumban ezt láttam: *Non
 tota sed pars tamen.* Az mellyet én ves
 lem egyűt fokban nem tudgyak mire
 magyarázni. Az deakok feleire éűp
 különböző ruhákban járnak, könyű
 még csak az legh kisebbiket is megh
 ilmerg

smerni az nép közöt, nem úgy mint
Német Országban nem tudgya em-
ber ki micsoda közzulók, mert mind
egyenlő ruházatban járnak az Ne-
messeckel és műves embereckel, it pe-
nig hosszú meztel kőnőfők, meg sün-
ten nyarbanis gyenge béléssel megh-
béllet, vija ővig alá ér. Ez Scholában
ot jártomban deakok voltak hat
házan. Az Professorok és egyéb Scho-
lához tartozo semélyek negyvenen.
Nagy rettenetes temploma ez Monos-
tornak, kiben mostan az Királyok
temetkeznek, ebben nyughat az jó
emlekezetű Ersebet Királynénak teste,
ebben az ő Nénnye Maria Stuard
Scotianak Királynéja, ez mostani las-
kab Királynak Anyja, kinek gonos-
czelekedetiért Ersebet az ő fiókások
férét feisével feiét vetete és ide temet-
tette. Ez templó az benne leuő szép ko-
porfok miat érdemlette hogy Angli-
anak három czudai közébe szám-
latnék. Mikor ez Westmonostortul
az

az ember az Kiraly palotái fele feljő,
szép két faragot kőből csinált, és szép
statuackal ekeztetett kapun kelbél jő-
ni, itt az bejövőknak bal keze felől
vagyon egy szentegyház formára es-
pített ház, ebben vadnak sok külön-
külömbféle jaczo helyek, kiben laps-
tat, kiben teker, kiben karikat, kiben
golyobist játszonak, szép czatorna viz
az oldalában, onnan vízontagha
bal kézre kitér az kis kapun, mely
felet az Ersebet Királyné képe ily írá-
sal: *Vivat Regina Elizabetha.* Es ha bé-
megy az kertben, elcsudálkozol az
kertnek mivoltan, de főképen az ben-
ne játszóknak szép rendin, kik némely-
lyek követ hannah, némelyek rudat,
némelyek kűsködnék, ugrosnak, né-
melyek főképpen az iffiu Asszony-
népek és gyenge hűzek énekléssel ves-
tekednek, mind ezeket meghlátuan
az Poeták Olympusat, Heliconat &c.
felre vetned és az helynek gyönyör-
űségen almelkodnal. Az egész kerten
által

által foly egy folyó víz mely az kera-
ret két fele szakaztva, az eggők fele ja-
teknak, és az Király halas tojának,
melybe sokféle vízi állatok, góde-
nyek, retzek, hattyúk, tengeri hollok
vadnak, rendeltet. Az fele penigh
vadkert, de úgy hogy mindenfelől
bele lathatni, sok vadak benne, far-
vasok, fehér és fekete nyulak, Vr óka-
rók, őzek, bialok s'az többi. Ez kert
előt mingyart az Király palotái, ne-
mellők csak tegla épület, némellők
penig merő faragot kő, mindennek
szabad bé menése az vduarokba nem
kérdik mit keresvagymiert jöttél. Az
első nap bé mentemben láttam min-
gyart amaz nagy hírű Marcus Antos-
niust az ki midőn Spalatumba Erseke-
séget, Dalmatiába püfességet viselne,
az Vr Istén czudálatosképpen megh-
ismertette vele az igazsághot, az lelk
Babiloniából, mindenet othagyuan
ki futot és akkor az Angliai Király-
nal commoralt: Igyekeztem rayta
hogy

hogy Iacob Királytis meglathattam
volna, de fő emberitől értettem hogy
tizen negyed nap alatt hazából ki nem
jött akkor, hazába sem boczáratot sem
köt nagy forgalmatosági miat. Eze-
ket az palotakat minden felől mufa-
to kertek fogtak bé, és azon kívülis
az városban szántalan sok Harsfák-
kal megh ültetett sétáló helyek, jacso-
kertek, el annjra hogy Olaf Ország
kívül nem hiszem hogy egy Ország
varosat ezen felet mutogathassa és az
ki Angliai Királynak kerteit udvara
népet és palotait meglatta ez város-
ban, semminek itéli az Német Ország-
nak kellettlen muskalt. Illyen állapot-
tyat látuan ez helynek így éneklettem
felőle.

Londinum cernas si quis sis forte Viator

Anglicos fines visere qui cupias.

Londinū cernēs, cernes quacūq; sub Anglo

Rege nitent; hæc est vrbs venerata bonis.

Hic pietas, hic tuta quies, hic verus amorq;

Hic sedet in cella sede locata fides.

Nem csak ez városbeli hanem az egész országbeli népnek oly szokása vagyon, regghel eléb iszik mint eszik, és felebarattatis az feleste kemre nem egy darab peczenyére, hanem egy ital ferre hja, honnan az Németekkel disputállyak ez dolgot mellik czeleskesik jobban, az Anglusok így bizonyítják az ő szokásokat. Midőn ember főzni akar megh őbliti először az fazekat s úgy teszi bele, az mit megh akar főzni. Az Németek penigh ezt mondják: midőn ők jó ízű vizet akarnak kutyokbā tartani, erős kőves fundamentomot tesznek az kutba először. Ez nép fertelen gyenge és leányterméketű, midőn egy emberléges emberrel beszélgetnek Anglianak gyűsmölcsze felől, monda nekem: Ez Országban láttam egy sem czeresnyet hatvanöt orvalo pfennigēeladni, meltesen is valo annij garast. Mely dolgot en más véghre magyarázvan és valamij draga körül értuén, kérdezni fogam

fogam hogy miczodas volt az czeresnye, felele, bizony csak oly mint akar mely Országban szokot lenni, és ha két hetet ez után ez városban varakoznal hetuén Angliai pfennigem is meglatnad hogy egy czeresnye besmetel vesnek, nem csak czeresnyet penigh, hanem akar mi vy gyűmölcsöt, mert az Angliai nép oly kedvetlő, midőn vylágban lattya nagy áron meg veszi, ki szeretőienek, ki Várának, ki jó barattyának kedueiért, ki csak azért hog fülére fel köti és mind addig mig el nem bővül, csak hogy őis latssek valaminek, ot hordozza. Az nép Londinumba oly bő, itélne ember mindennap sokadalom benne, hallottam hogy minden jóveuenyen kiúul mindenkor találtaik három száz ezer ember benne, kenyérrel hiszem ezeknek. Bizonyyal mondhatom ninczen oly het meliyen másfel száz ókrót, ezer juhót le nem vagnának benne, hon azon felet az egy maradaraké

darak: hon az tengeri halaknak sokasága. Nagy modgyauul annak után na az Schola Mesterrel be ferkeztem volt az S. Pal templomának Sanctuariumába az hol miket lattam, misso das Epitaphiumokat olvastam hoſſu volna mind ide írnom. Vagyon egy Seba neuſi Királynak koporſoia Anno Christi 677 emeltetet. Etheldredus Angliai Királynak 781. Plantagrati Castilianak Királynának 1382. Sok Püſpököknek hallatlan ſép koporſói kiknek lataſában sokat gyönyörköttém: mert mindeniken kinek kinek az képe oly terméſet ſerint vagyon ki ſaragua hogy csak ſínten az ſo és mozgás ninczen, de abrazatiyokat az terméſet ſem czufolhata meg. Az moſtani Királyoknak temető helyek némellyeknek ez Templom, némellyeknek az Weſtmonaſtorbeli Eccleſia. Az Tameſis folyo vizen, mely nagyobb az Bodrognal, valamely haſo fel jő az városban az

Ki

Királynak kedueiért minden algyuzjat ki ſokra ſütni, néha egy nap meghalhat ember két ſáz algyu lőuéſt, mely hogy ha földön volna gyakorſa az magos hazakban kart tenne, de az vizen léuén ſemmit nem arthat. Mely nagy öröme, avagy keſerű ſégére legyen idegen földön valonak mas Orſágban csak valami kiczinſe be hazaiabeliekhez haſonlokat latni, itt Angliába vettem eſemben, mert midőn nagy ſomoruan ſetálnék, törőtenet ſerint három Muſkat, az ő ruſ hazattiokban mely az mienktől nem ſokat külömböz. laték, magos ſarku ſarga czizmaiok, eggők zöld az kető ſederűes öltözetben, ezeknek lataſa annira bé hata ſíyemben, bizony gondolkodáſim miat alig tudhattam hol vagyok. Londinumot el hagyavan jöttem Cantuaria ſele, az hol a lőſőr egy igen ſékelmes hegyen kellett által jőni, de az Iſten nagy hamar egy emberſéges Boloniatada mellem uti

tar ſul

tarful, ki három vagy négy mély földön velem jóúen louat kére aláia és engem begény ideghen legént el hagyta. Ez felelmes hegyről túból ki látni, nem külömben mint egy kis tarromant, Londinum varosat, vagy on egy igen nagy vas lampas szinten az teteién, ki mellé az varos embereket rendelt, hogy ha valamí oly dolog történik az hegyekben, tehát tűzzel az közel való falukban és varosokban hirttegyenek, mellyet hogy ha tűzzel világoskodni az emberek látnak minden felől az ellenségre futni képesek. Innen el szemletem az mig el lathattam Anglianak nagy részét, hol barmoknak soksághan nem annira mint nagyságon czudalkoztam, bizony mondom vagyok az tehen az ő Országokban oly nagy oly vastag mint nálunk akar mely okör, ha két ezeret egy seregben latnalis mind fekete, az okör oly testes oly vastag mint it az Bial, az barvoknak hosszú sága

sága míg felekben vagyok felestül meg haladgyak akar mely embernek is ólit, felette feirek az barvok, ő magok pedig feketek. Az Rozmarin az mezőkben szinten oly bőven nő mint nálunk az vöröm, csak hogy nem oly kelid mint az kertbeli, hanem ha ember hasznat akarja venni otis kerben plantállyá. Le salvan az hegyről egy forras mellett őttem, és neveimet egy fára illyen ígheckel metzettem fel:

Martin^o Czombor terras dū cerneret Anglias
Hic comedit: dulci ex hoc quoq; fōte bibit

Őttem keserveffen felyeb felyeb minden tars nélkül, és midőn egy GRAVESEND nevő ritzes varost meg halattam volna, az tul felől való erdőben, egy nagy bereczin nagy hirtelenfegél az erdőből előmbé állá egy fekertzéuel, feketebbet nálánál én életemben sem az előt sem az után nem láttam, kezdve velem Angliai nyelven (mert régi otlakos volt) beszél

beszélni, de én semmit nem tultam neki felelni, mondtam mindazon által hogy Cantuariumban megyek, igen félek vala ugyan az sekertzeistől. de Isten úgy ada hogy nagy emberiségel valék el tőlem az utat megismertáuan. Ertem az után Rochesterbe, rof kis város mint egy öreg faluia Francianak, csak fel tér, volt ennek előtte nagy kietlen magos varra, de mostan az szinten romlásban vagyon, kő hidat nagyobb és jobbat láttam, de sebbet soha nem még ez ideig mint it, mert az egész hőségségat csak cziffraágnak okaért mind veresszel festet vas rostellyal magossan és az Kiraly s'az Ország czímerével (azis mind vas) ekesítették meg, itt láttam négy öreg Gallyát és tizen negy háloiat az Királynak, kiknek sebbeket, egy rakasban soha sem lártam, sem Pruz Országban sem Danisaban, sem Frisiaban, sem Hollandiában, sem penigh Zelandiában, mint

deni

ken egyenként huszon négy algyu helye volt. En bé menék az vendég fogadoban, bizony nem italért, mert akkor nem somiuhoztam, de hogy valamit ehennem, csak tiztelességnek okáért azért kérék egy itze fert, ők hitetlenül három itzer adának előmben, csak hogy többet kelleffen fizetnem, és mivel hogy igen meg farattam volt s'az időis estue hat ora fele volt, akartam ott maradni, de az ferenccse alnokul szolgál, mert az gazda asszonnak hazas leánya igen deli se mély bő kezzel és nyomor tesset birt, ki hozzam iarulvan mint ha bánakoznék faratlágon és sok budosásomon, kezde kezeimet sorongatni feimet édesgetni, gyakran megis csokolni, mel' ceremóniához én Magyar mivel hogy nem szoktam vala, es jól értem vala mi végre lőnnének effele edesfisek, meg gondolvan azis hogy egyedül volnek, farat testemet fel emelem, és az utnak indulek, el estve ledem

ledem, és soket idefoua jarvan egy
jo vendég fogadoban, kirkét Maiō
nak nevezték, halek. Honnan á mas
nap el induluan jutottā az híres Can
tuariumban, melyet én ítéltem, Can
tabrigianak az hol Wittakerus és Per
kinsus tanítottak, lenni, egy völgy
be vagy on nem igen messzéről tezik
meg, kívül minden épületi parazt.

Cantuarium avagy Cantua
ria Angliai nyelven Cantaburi, ez
egész világon az Compostellai Iacob,
Loretumbeli Maria, és az Aquisgra
numbéli Ioseph (az houa az régi Ma
gyarok balvant imadani jartak) gats
tyáia után, legh nagyobb boczu jaro
hel, az it való Sz. Thamas Püspöknek
testéhez, ki három vitézek által it öle
teter és it temeteret vólt el. Midőn bé
mentem legh előőr Iacobus Lambet
ot való Archidiaconust találtam és
köszönttem, kitől mikor az Acades
mianak allapattját az meg holt Wit
akerusnak temetését kérdezém, ezen

Sok

Sokkal felele: Toto cælo errat Domi
nus Studiosus, hæc Civitas non est
Cantabrigia, sed Cantuaria, mely
dolgon igen bankottam, mert azt az
az Academiát eleitől foghua latni kí
vántam, de mint hogy immar hátam
meghe hattam volt harmintz eghés
mélyföldön meg terni rea igen restes
lettem. Hogy esében vette volna az
Pap hogy bankodnam az utnak el
tevétesen, me da visontagh: Non
pæniteat huc venisse, hic enim vides
bit primum mī. culum Angliæ: és
kezen foguan leg előőr mig egyéb
dolgokat meg mutogatna, vin egy
korcsmára, (mert enni és innya ő kős
zótók akar hol sem tartak gyalázats
nak) ahol mind én s mind ő megh
zaifodank az Angliai fertől, onnan
házához vivén, küldte az templom
kulczaért melyben az Cantuariumbe
li s: Thamasnak teste az Papistak is
deiében tiszteltetik vala, ezt fel nituan
el hordozza mindenűt, melynel soha

K

ember

ember s'eb épületet nem láthat, kiért az három Angliai czudak köziben samláltatik. Eletebben nem hittem volna, hogy ilyen s'ep templom lehetessen arany és ezüstnélkül (mert az arany edenyeket, ruházatokat belőlük már mind ki hordottak) ez világon. Felette nagy két Tornya vagyon kívül, belől az templom igen maghos, az borozatyan az é és Országbeli Vraknak czimerek, mintalan sok folyosok benne, mellett egy néhány s'az fekete marvan, s'ő oszlopok tartanak, sok kies kapolnak, magos és alaczon gradiczok. Az Sanctuarium benne kettő, az első a derek templomnal 22 gradiczal nagyobb, melybe az mindennapi könyörgések és éneklések, fő Püspöki, erseki s'ekék, az éneklő Pulpitus igen nagy tizta Velenczei részből, mellyen nagy Sas s'aranyat ki terieftuén az könyvet tartja: az másik Sanctuarium még annálval maghosabb az elsőnél, s'ebben völi helye

helyhezietue az s. Tamas teste. Az derek templomban minden oszloponkon könyvek vadnak felette regiek, azok között öröcké való vakfágoknak meg mutatására az Papásoknak az s'ent Nicodemus Evangeliumais megh tartatik, az melyben az menő s'ő annál hazugság vagyon. Az ablakokon semmi parazi v'uegh nincsen, hanem az vy és az ő törvénybeli s'ep historiáknak képeckel iratattak megh: czuda dologh mind annál sok s'az oszlopok közöttis, hogy oly világos az templomnak minden s'eegelei. Nagy Canonicius tartya mostanis ez Ecclesiát, és s'inten mint az Papistak idejében az Psalmusokat responsivé decantállyak, sokan öregek és kiczínnyek az Camlat reaiok fel veszik és barat modra énekelnek. Fő embereknek koporso kövei drága Alabastrum, marvany kő és Velenczei részből s'ertelen sok, némelyeknek irásat az regis'egh miat el sem

olvashattam, sokaknak el olvastam és observaltam is, de mindenik közözzül ide csak egyet jegyzek fel:

Ottho severus qui ob nimiam justitiam Severi nomen meruit, ex illustri Dacorum prosapia ortus, ex Ethnico Christianus factus, ob id a fratribus domo pulsus, relicta patria ad Christiani cuiusdam Ducis famulum sese contulit, hominis indole a duce perspecta græcè & latinè doctus eum docendum tradidit: tandem sacrapurgatus vnde ob magnam in sacris literis peritiam Archiepiscopale munus hic 25 annis gessit, tandem senio confectus rationem suæ villicationis redditurus ad cælos migravit. Anno post sacrum partum 958. Ezen kívül sok Királyokhoz illendő koporsók Capolnakban rekeztetvén vadnak. Vagyon egy tabla kin az egész bent Janos latalának historiai képeikkel meg vagyon írva gyönyörűség látni. Az templom körül mind azon

azon csak Eisek, Püspök és Canonikusok palotái, szép Schola, de főképpen egy Clasirom ezuda tekergő és sétéres épület, egy főval mindenütt az houa el néz az ember itt ez helyen, nil nisi stupenda antiquitatis vestigia. Az város nem igen nagy sem szép, mind azonáltal egyenes padimontoma, sok el romlázdozott kő kerri, szép kapui, tisztes város háza, kenyere és borra drága, serí szenvedhető aron jó. Mind ezeknek vegire menvén visontag az prædicator hazához tértünk, és három orátot fogva hat oraigh az seres üvegheckel ismerkedtünk, selette jó keduel tartot ez jámbor engemet, itésem azért mint hogy őis Német Országban budosor, tudta az budosas mi legyen. Wittakerus tanitvani közözzül való volt. En mind ennij jobanis, noha nagy sokat marasztot, vitámat el nem haláztam, mert erényem Angliába két dologért ighen kezdet volt laposodni, hazam pedig az tüz

lem el rendeltetett uton még négy száz
magyar mélyföld volt. Először azért
fogyor pénzem, mert Angliában
mind fenten az el jött Országokban
selejte drága volt minden. Másodszor
mert az aranyért többet nem attak
száz hatvan pénznél. El buczuzam
azért Iacobus Lambertul minékutánna
nevét könyvemben be írta volna, és
Britanniai Oceanus tengher fele vira-
mot indituan, estve el tevedek egy sűrű
erdőben, az hol tovább menni hog
nem larnék, be heveredem egy tövis-
ses bokorban, az hol oris nagy szeren-
czen fordulek meg, mert midőn pal-
losomat raytam hivelyenélkül kerez-
tül törttem volna, és nagy czendesen
de bizony félve nyugodnam, íme két
paraszt ember nagy luttogua, egy egy
bekertize náluk, el jőve, én hibem fa-
lopok voltanak, az bokor felet meg
allanak, mint hogy sötét volt, talam
ők engem megh nem láttanak volna,
de én őket fenten az feiem felet allani
jól

jól láttam, féltem rettenetes képpen,
ha valahogy Tolvayok s' meg látnak
először, úgy hañt valamellyk avagy
ugy út, mert oly közel voltak hogy
utvezis elértek volna, hogy sörnyű
halalt meg halok, ragadam az mezis-
telen hegyes tört kezemben, fel ugor-
dam, ők ezt látuan tőlem hatrab fus-
tának, de én vendég fogadot kérdeze-
vén tőlők, meg batorodának és hoz-
zam jövőn meg beszéllek hogy két es-
gés mélyföldön az ighaz urat el hat-
tam volna, igazitanak mindazonál-
tal egy vendég fogado fele ki megh
csak egy mélyföldön vala, de mivel
hogy én fertelen meg farattam volt,
és megh gondolvan aztis, hogy ha
fenten az vendég fogadohoz el me-
gyekis tizanak idején, egy embert be-
nem boczatnak, főképen az ki nyel-
veken nem tud, keresek azért egymás
helyet az erdőben s' ot halek az Phileas
milknek és Baglyoknak keserves szas-
vok és éneklések között. Mas nap is

ghen jó reggel fel keluén Anglianak
 az mint tatyak portaiára Dover ne-
 vő városban jutek hét orakor reggel.
 Egy kicsin Oppidum minden keríté-
 téssel, vagyon két bastyáia mind
 az kettő az tenger felől, négy négy al-
 gyukraytok. Erős vára az hegy te-
 telén mayd fepes varának formaiára,
 az tenger partra ki nyuítot kerítése.
 It és az több vtolso varásiban Angli-
 nak valaki ki megyen belőle idegen
 Országra, senkit az háiosok fel nem
 mernek fogadni bizonság levélnel-
 kül. Midőn azért én is ki akar nek Gale-
 liara menni el menek az Inquisitor-
 hoz, és mivel hogy ruhámra valo ké-
 pest kivályképpen hogy mindenkor
 sarga sáras czišmat viseltem vtaim-
 ban, minden Bolonianak mondot és
 lenni alítot. Boloniai nyelven kezdé
 nagy kedvetlen tőlem kérdezni ho-
 va megyek, kinek én deakul felelvén,
 ő vőnragh Németül folla hozzam,
 és annal inkább, de jó sível, foga ké-
 rdezn

dezní hova valo vagyok, és miczo-
 da vallásom. En mondam hogy Pro-
 testans vagyok Német Országoknak
 Frankfurt ad Oderam nevű városá-
 ból, ekképpen ennekem levelet ada-
 ily tenorral:

Probatae religionis juvenis, nas-
 tione Alemanus, Martinus Czom-
 bor portum Normandicum Diepæ
 aggredi conatur liberè, perimus, dis-
 mittatur.

Subscriptit Nicolaus Katon.

M. Ionas in Dover.

Tartoztam volna tőle harmintz
 öt garással, de nem vének az jambor-
 rok egy barkatis tőlem. Szállásom
 volt az négy ökrösekeben az hol egy
 néma leány volt hatinknak szolgál-
 ója, az főzöt, sütöt, aštalit terítet ne-
 künk, kinek főztet ha csak latnamis
 most bizony halálra el ezemerlenem,
 de akkor mind jó volt mert az idő az
 mit hozot meg nem változtathattuk,
 tut czipas femei, santa labai, vndok
 K 5 kezei

kezei, bizony három egész hetigis tál-
lam egyfő meg nem mosdot, ha valaki
pirogatta valamiért iszonyú kí-
áltása volt nema modra, hogy csak
nem vissza állot az embernek háta m-
atta, én mikor el jöttem tőle hitetlen-
ségeért megh atkoztam, de el hittem
hogy még az átok sem fograyta. An-
gliába sem láttam sohul csak egy ke-
mentzet-is mind fíntek Hollandia-
ban és Zelandiában.

GALLIA.

AZ TEKINTETES ES NEMES
Ferfiaknak.

Reiner Menyhart
Berzeviczi Andras és
Palatitz Iános Vrameknak
ő főle

Eő Felségének az mi kegyes Fejedelm-
ünknek Bethlen Gabornak az Cas-
sai Camoran Tanaczosinák, mostan
tíztekben minden jora való alkolmas-
tosságot, jó egészséghez kívánok, ma-
gammal együtt az híres Galla-
lia Országot Clientalaiok
ala ajánlom.

Leitől foghva az mint
az Historicusok bizonyítá-
got tesznek felőle, Gallia
Ország, mind városi s'
mind penig mezeire képest igen igen
még tőlt hely volt. Strabo azt mon-
gya, hogy az ő Idejében, (ő penig
élt Christus Vrunknak születése tájá-
ban) Gallianak csak egy hegheletis
pusztan nem volt, mostis penig ánnal
inkab minden része oly bő népű, em-
beralig megyen eggyik szép város-
ból ki, mindgyari kentőt s'gyakorta
harmatis-meg lat előtte. Mezeie oly
bep.

szép, lik, kies, és nihol nihol, nem a
 maz ember retten: ő kősziklas hanem
 szép síros hegyei vadnak, azt mon-
 dom hogy senki sebb Országot ha az
 egész világot bejarnais, közönfegess
 képen bolvan, soha nem lathat. Sző-
 lő hegyei nihol hét egész mélyföldre
 is ki teriednek, buzáia fok és gyakora
 a Hispaniatis taplállya vele. Folyo-
 vizei fokak és nagyok kiknek némel-
 lők nap nyugatra, némellők délre,
 némellők Észak fele megyen az tenger
 be, és így mindent a mi vagy on ben-
 ne ideghenekhez ki hordhattyak, az
 mint hogy az mi ninczen, idegenek
 túl könnyen be ferezhetik. Hireseb-
 bekezek: Sequana, Ligeris, Araris,
 Matrona s'az többi. Az Rosmarin
 és az Cypros gyakor helyen főképen
 provincia nevő tartományában, nem
 különben mint szinten Angliában,
 minden gondviseles nélkül nevede-
 dik. Közönfeges gyümölcsz mindes-
 nőt, narancz almak, pomagranátok,

ker-

kertekben gyakor helyen: Számára
 bántalan három foritonis vehetni egy-
 gyei. En Istenem mely sok és bő for-
 rási főképpen Lotharingiában, rétes-
 in tüve mayd ember magassághnera-
 nő, és nem tudom az természet mit ta-
 gadot volna meg túlók az veréb maz-
 daron kívül, mert ez rúkan találcatik,
 de el hittem hogy az bölcz természet
 ez kar tévő marhatis aldasképen vet-
 te el túlók, ne lenne tudni illik rutito-
 ia ez szép Országok. Varosi, megh
 foghiak bamat hogy ne bollyak, kika-
 ról job semmit ne bollyak hogy sem
 mint az ő diczirerekben meg nemuls-
 lyak. Gondold megh Parist, oh Ol-
 vaso, jusson esedben Aurelia, tekincs
 Rupellæra, Nancira, Cataloniará,
 Tholosara, Rhemusra és bántalan
 fok fényes és egyéb tündöklő varo-
 sira s'azt mondod:

Detulit huc certé ars quicquid in orbe fuit.

Academiai nagyok és nevezes-
 telek: Parisban kettő, kiról alab bol-

1 k

lok bővebben: Rhotomagusban,
Tholosában, Mafiliában, Burdegas-
lában, Salmuriumban, Pictaviában,
&c. Az népe vy dolghoknak felette
kivanoia, hamar haraghra, vigh és
haylando minden gonosságra, ői őz-
mest vendégheskednek, aproték dor-
logért perlekednek. Az Affonynéz-
pek és leanzok nagyob rész ferins
mind fekete szeműek, vigak, saporos-
dok, idegenekhez emberfégesek, rus-
hazatnyok felette szép, abronczokkal
belestitik szoknyaikat, haik ala bé-
ezínálnak, valami kony formára csiz-
malt materiat, azon által vonják ös-
tan az haikat és nagy szép modgyás-
val hatul vagyon az hay tekerőik,
nyárban az meleg ellen Orzaiokon
fekete barsonybol csináltál ortzat vi-
selnek, és mindeniknek kezében egy
bellőítő legyező vagy draga tollok-
bol vagy cziffra aranyazot papiros-
bol csinált. De ez az gonos nőkől
az törvény ellen valo dologh; hogy
ortzás

ortzaiokat, kiket az terméset ki mus-
tatni rendelt, bé fedik, czeczeket pe-
nig, kiket reyteni kívant, mindenkor
ki mutáttyak. * Terek az vtámnak le-
irására: Ki jöuen azért Angliabol
egy erzaka nagy sebességgel mentünk
az Britanniai Oceanus tengeren, meg-
virradva megh látank Flandrianak
minden szép városit az haiorol, Ca-
letumot, Neuportot, Ostendat, Gre-
velinget. Vgyan azon Nap elérénk
Normandianak Diepa nevű városá-
ban. El halgatom mi történt raytam
az Britanniai tengheren, hol midőn
immar az Vrsten két tarsot adott vol-
na, egy Spanyolt s' egy Anglust ki
Németől tudot, batorfághosban jár-
tam, történek azért hogy az mi éles-
delünköt valami Vrfiak az tarisnyas-
bol ki vettek és el dughtak, én megh-
értuén az eggük tarsomai neki, meg-
fogank az egyket (mert or az határ-
masb az kieroib) hogy kötelre köt-
vén az tengerbe be boczássuk, és ide-
igh

ig az ő lopásokért az háio után von
nyuk : de mint hogy az Na varchus
hirenelkül czelekettük , megh fogata
minket mind harminkat és ha magun
kat két két Rhenus Thallerral megh
nem váltottuk volna, ugy czelekedet
volna velünk , az mint mi rendeltük
volt hogy az segény iffiunak czele
kedünk. Dípaban mindenknek e
lőtte czudalkoztam az embereknek
hitetlenségén és kegyetlenségén, az
kik csak az háiból való ki hallita
sértis , mivel hogy az nagy háio az
parthoz ki nem mehetet, egy semély
től tizen öt stiveret vettek , és hogy
tellyességgel az az közep sűrű háiois
visontag ki nem vihetet bennünket,
csak azért hogy egy kis háion kellett
ki lépni ket stiveret attunk.

Dipanak lakosi viálatos ruhaz
zárral élnek, kivalképen az Affony
állatok, rérdhayláshigh való subaiok,
postoból vagy on , az megysinó
postonak islogiával megh roytozva
elől,

elől, azt feiekre borítottak, az islogiat
penigh mind elől utol nagy hobbán
le boczáttak. * Az varos Angliai
forman czinalt gerendákból való fe
lől meg mesélvén, vagy on alkotmas
kő kerítése , olcso az hal közöttök,
egész Gallianak eggők fő portusa, in
nen indultak volt meg az Gallusok,
mikor Americaban Floridat, Nova
Franciat s az többit megh hodoltat
tak volt. Az lakosa Helvetiai vallás
son vagy on. Innen fellyeb fellyeb
jöttem Normandiába Rhotomagus
fele, és az első erzaka egy erdő közöt
lévő Clastromnak vendég fogado
iában haltam az négy Bagolyban.
Ascensio avagy Vrunknak menybe
menése napian mentem bē Rhotom
agusba, ők Rovennek, neha Roans
nak nevezik, hol meg lattam az egész
Normandianak s in népet, mivel
hogy 40 mély földrűlis fel futot volt
az nép az Innep senterelésére, mely In
nep nap az reghi Sido bokas senter
most

mostis megtartatik, noha nem azon nap, hogy estendőnként egy látrot az tómlózból el boczátonak, ezt mi nek előtte az kapun ki menne, nagy pompával el hordozzak az egész városban, hosszú magas fakra zázlokát kosárokat, úgy mint győzedeleme nek jeleit csinálnak, az közönséges házak előtt fel allattak, mindenütt de főképen az Parochiale templomban az Christus sententiazaáru, prædicatoriát tesnek. Igen nagy templom ez, külső formaiais felette szép mind merő mesterfégesen faragot kő, egy fers mind három helyütt volt prædicatorio benné nagy fel sóval, két helyütt énekles ugyan azon orában, de még is minden hávat igaz úgy meg érthet te ember az barátoknak, kik prædicatoriának, mivel hogy csak egy beszélgetis egy ighen nagy templomot lenne. Az egész templomot dragalatos aranyból és ezüstből sós Carpitokkal vontak volt bé, mely Tappes

zes

zeraít harmintz két ezer forintra bős czüllettek. Egyéb oltart nem lathatsz csak az nagyot az Carpitok miat, ez mind fehér marvany kőből epitetet, job kezre mellette vagyon két barat statuaia eggők fekete, másik fehér marvany kőből csinálva, semmí iras az Epitaphiumon nincz, csak ez: Carquaris qui similoquitur me fama porbē:

Az sok Ceremoniak között az templomban volt egy dragalatos szép öreg kép, kin az huson egy tanácsbeszeli Ierusalembe lévő seméllyek, kik Christust halálra sententiaztak, az három hamis tanúkal, és két fő Notariusal egyetemben voltak fel iratattva, kinek kinek mellette volt vox, ilyenképpen:

1. Az Sidok közönségeten így soltak:

Lassuk megh hogy ha igazé az ő sava, próbáljuk meg ötet, idővel miözda következik ő rea, és így esünkben vehetjük miözda végelesen dolganak: Nagy gyáláz

tos es sanyaru kinzások közöt kerdezők
meg őtet, tekinczük megh minemű engede-
lemmel es türeffel viseli magát, annakután-
na öllük meg őtet hova gyalazatosb halál-
al lehet: kinek kinek semelye szerint ilyen
vox volt:

Pilatus mindeneknek előtte így szólott:

En semmi bünt hozza nem talál-
lok, kiért méltó volna halálra, azért
ítéletem szerint igaz ez az ember.

Simon leprosus. Micsoda nemő tör-
vénnel sententiazzak azt az embert
az ki az Ország népét fel haborigyad
hiszem tudgyatok.

Rabam. En nem tudom miért ren-
deltettenek az törvények hogy ha az
emberektől meg nem tartatnak.

Achias. Meg kel elsőben tudnunk,
és jól végire mennünk, mi okon pa-
našolnak rea, minek előtte halálra
ítélnénk.

Subath. Nem kel senkinek senkit,
Istennek és az embereknek törvénye
szerint

szerint halálra itélni, hanem ha vét-
kezet okat tudgyak adni, mit vétet az-
ért ez az ember?

Rosmophin. Meg kel az időnek ala-
lapattyat gondolni az törvény tétel-
ben, ha törvényünk kívánnya, hogy
az ily embert meg öllük, miért ten-
nénk halasztást benne?

Putipharas. Nem io ez országban
az hitető, ki miat az közönséges nép
közöt nagy vissza vonas és tamadas
lenne.

Ryphar. Az igazakat senki megh
nem büntheteti, hanem az vétke-
ket, azért ha ő vétet, tehát az önnön
maga czelekedetét vallassuk meg vé-
le, és annélkül őt ily hirtelenséggel ha-
lálra ne ítéllyük.

Arimathiabeli Ioseph. Oh mely szé-
gyen és gyalázatos dolog, hogy egy
Városban nem találhatik olyan em-
ber, ki az artatlanokat megh oltal-
mazna.

Ioram. Miért engedgyük meg, hog-
ez

ez az ighaz ember az ő igazsághaért meg hallyon.

Ephiberes. Vagy igaz vagy nem igaz mindazonáltal megh ölethessék mivel hogy az közönséges nép az ő beszédére képest fel haborodot.

Nicodemus. Sententiazotté meg valakit az mi törvényünk annakelőtte, minek előtte őtet meg nem kérdezik és megh nem vallya mit cselekedet legyen?

Diarrab. Mivel hogy ő magha az egész Tanacz előtt magára vallo, tehát mého halálra:

Sareus. Nem jó az az ember az Országban az ki haboruságot serez, annakokaért az nép közzül el kivethessék.

Rabinth. Ez az ember vagy igaz vagy nem igaz, de mivel hogy az mi eleinktől maradot és meg tartatot törvénynek eilene vagyon, annakokaért mi őtet nem szenvedhettyük el közönnünk.

Iosaphat

Iosaphat. Legyen az tömlőtben mindenkor vas lantzockal meg kötözöttuén.

Ptolomeus. Ha ez ember sem igaz sem nem igaz, miért varakozunk ennél sok ideig miatta, ítéllyük halálra avagy küldgyük ki ez Országbol.

Ieras. Sockal job és értelmesb, hogy őtet ez Országbol ki küldgyük, ha tetzik, küldgyük az Czaárnak fogságában.

Mésé. Hogy ha ez az ember igaz tehát mijs minnyáian ő hozzáia meg térünk, hogy ha peníglén nem igaz őis mi tőlünk meg vetettezzék.

Samech. Hadgyunk békét neki, hogy mi ellenünk ne veselkedgyék, annakutánna ha az mi akaratunkat nem cselekebbi tehát meg büntettezzék.

Itt felkiáltot az kösség ki Christus tanítását bé vette volt, illyenképpen:

Az Abrahamnak, Isáknak, Iacobnak Istene megh jelentette az ő fiát az Iesust, az kit

ki ti meg tagadtatok, és Pontius Pilatusnak kezében adtatok, ki ötet törvény szerint arra itelte hogy el boczátssek, úgy mint igaz és ártatlan: de ti vakmerőképen meg tagadtatok és az Tolva Bárlabas szabadságának vigadtatok.

Caiphas mind ezekre így felelt:

Ti mindnyáian sem tudgyatok mit mondotok, hissem sokkal job egy embernek meg halni, hogy sem mint az eghész nép el veszen. Az hitetlen Sidok ehhez így czatlottak voxokat monduan Pilatusnak: Hogy ha te ezt az embert el boczárod, nem leszek kedveben az Császárnak, hanem fessited meg; hissem az ő vére legyen mi raytunk és az mi maradekinkon: Mind ezeket jól halvan az Pilatus így sententiáza meg idvözitünket.

En Pontius Pilatus, ebben az időben az győzhetetlen Tiberius Császárnak Országának gondviselője és Ierusalemnek biraia, mellyet mindesneknek felette, mivel hogy az igazság

got

got szeretem, hiven akarok ki szolgál-
tatni: jövőn én előmben az Sido nem
zeiségh és alattvan én előmben nagy
terhes vadolássalokkal az Nazarethbe-
si lelust, úgy mint ki Isten fiának mős-
dotta magát lenni, holottól tudgyuk
hogy csak ségeny Atyatul és Anya-
tul szarmazot, és ezen felet magát Si-
doknak Kirallyanakis mondotta len-
ni; annakokáért egyenlő akaratból
sententiazom ötet az keresztnek falás-
ra két Tolvaik között.

Igy volt az egész képnék continen-
tiaia, én el nem vntam volna nézni,
de az népnek sokságha miat az kik
czudáltak és olvastak igen ritkan fere-
cem hozza. Egyéb commoditasit így
érezed az városnak: Vagyon fő Aca-
demiaja: Vagyon Parlamentumí
meltósága, az az, az Ország fő taná-
szí feregének it vagyon eggyik helye.
Noha elég boldonságok benne az
Papásoknak, mindazonáltal az Hel-
vetiai Confessio benne az birtokos.

L

le

Io serek vagyon három garason pinte-
ti, az bornak nyoltz garason, nagyobb
résére mind alma borral él nem csak
ez város de az eghész Normandia is.
Vadnak szép ki folyo czatornai, az
zok között leghűb az piatz fele valo
ki mostan epitetet, az Silvianus bal-
vany képe rayta, alatta sok Orozla-
nyok kiknek fiaikból bőszegél jó ki
az víz. Egy kerítése vagyon, de az
mind egy czeppig faragot segeletes
kövekből epitetet. Portusa jó va-
gyon, de amaz nagy híres hid, kiről
még Gerardus Mercatoris, in descrip-
tione Franciæ, emlékezik, el romlot.
Ez hid előtt epitenek mostan egy igen
szép kaput, mellyet har ez után az
Geographusok könyvekben beírja-
nak, mert nem alab valo mestersegh
lész az hidnal. Mutattak az kaput
melynek előtt amaz Valcolor nevű
városkabeli leánynak az Angliaiak
felet vetettek Carolus Septimus Fran-
ciai Királynak idejében. Ez leány

lány

látuan az Országnek iszonyu romlás-
lat az Angliaiak és egyéb körül valo
tartományok miatt, hűb esztendő s lés
vén ruhazattyaat megh változtatta és
Caroly Királynak segítségére indult
egy sölgaival, kinek az hartzokon
serenységét látvan, tölték Capitánya,
mely tiziben sok emlékezetes dolgos
kat czelekedet, városokat, varakos
megh hódoltatot, (dicszedgyérek
vitezsegeckel serfiak: vallyons meg
tagadtak az terméket az Leanzoktól
az bator sivet, csak Némekhez fér-
ne az kívül valo járas) el végtére m-
dön egy városnak segítségére ment-
volna, czalardsággal fogtak meg őns-
nön magok az Frantzuzok, és aians-
dekon attak az ellenség kezében, kik
ez városban hozuan megh ölették.
Az Sequana folyo vízen túl valo
hegyen volt régen igen nagy kővá-
ra, de martellyeseggel el romlot csak
az templom egy nehany temető Ca-
polnackackal áll fen. Situsa ez Vár-
rosnak

rosnak igen kies helyen vagyon egy völgyben, minden felől Ceres ekefűt alul penigh Neptunus az Nagy Sequanaval. Olvastam meg benne huszon egy templomat, noha el hittem, hogy harminznális több vagyon, de mint hogy nincz mindeniknek toronyja ember nem találhattya mingyárt fel. Szallafunk volt egy Aniverpiabeli Német gazdánál az Czaár főbe. Huszon négy ember vont a nagy harangot mikor láttam, ez Országban nem mondnak ennél nagyobbát. Rhotomagusból kijővén mentünk által S. Florens. Equin és több városokakon, és haltunk Reschevillebe az nagy Christophban. Ez utamon három dolgot notaltam: 1. Normandianak szép termő mezei, írt, hegyeit, völgyeit, nem különben mint áintén Magyar Országban nagy bőven buzáia, rozs, arpaia, babia, borsóia, ledneke. 2. Az kösdusoknak soksághat, ahol senki mag

ganal

ganal ruhafabrtul nem ségyenel a lamisnat kérni, ecképpen az faluból az paraszt embernek gyermeki, felesége, szolgái ki jönnek az hazból, ki tehetetőríz, ki juhok, ki buzát tisztít, ki fonki varr, ha ideghen ember mellette elmegyen eleiben fut, és kodulni nem ségyenli, tizres leant el czalhatz földmetyföldre is csak mutas neki egy az vagy két pénzt, nem úgy mint az mi ségény hazánkban, hol gyakorta az Nemes ember is bé tér az ségény paraszt ember hazához, s' nem ségyenli turót s' kenyeret kérni tőle, ot bizony az paraszt ember pénznekül semmit nem ad, de ha te adtz neki nagy térd és fő haytással el vési. Harmadik dolog ez: Ehesben czelekednek az Galusok az Németeknel, noha ők azt szoktak mondani: Gallus ést parvi cerebri, mert ezek még az szanto földök közöris mindenút gyümölcsz fakat teryegetnek: Az Németek pedig főképpen az Belgak városokban, kertekben

L 3

fűz

fűz és harsfat űlternekt. Resche villés
bol ki indulvan Paris fele, akadának
hosszank két uti tarsalnk Roanbeli
ek, kik igen nagy emberseget tőtenek
vélünk, mivel hogy az Franciaí nép
nem igen ismerte az Magyar aranyat,
egyéb penzünk penigh nekünk egy
Német tarsommal nem volt. éretünk
gyakor helyen megh fizettek. Azon
napon által mentünk Normandianak
egy néhány kis varoson, híres az
Schemmani egy forrásáért mely az
varoson kívül egy íghen szép kő háza
bol foly ki, jó hidegh, és az uton ja
roknak fel életeknek megh adoia, itt
déllettünk az Gollya madárban, itt lá
tunk sölőt is előbör ez Országban.
Eltvere ostan jutottunk egy szép kis
varosba Possiacumbá, az hol az jó
emlekezetű Theodorus Bezanak az
Lotharingiai Erseckel, idejében, az
Franciaí Kiraly és Kiralyne előtt győz
zedelmes disputatioia volt, hol alno
kul az Kiralyt és az Fejedelmeket az
Papiz

Papistas Doctores tiltottak az bé me
neteltől, prætendalvan azt hogy va
lamiképpen az eretnekeknek (az mint
foktak hitetlenül bennönket hini) sas
vok és mezzel folyo beszéldek miat az
Kiraly azokhoz, meg tantoroduan,
állana. De semmit nem nyerhetek ez
czalardsagockal is, be mentek mind
nyáian, meg halgattak az vesékedést
és midőn kialtással, fogok czikorgo
talával akarnának győzedelmet vene
ni, az Kiraly meletolaga érint az dis
ceptatiot dirímala, és az triumphust
az Protestansoknak tulaydonita. Ie
ten volt Petrus Martyr, Gallarus &
Marloratus; az Papistak között pe
nig csak Püspökök és Ersekek is Apa
thurockal egyetemben többen volta
nak örvennel. Ez után oly nagy has
borusag ramada Franciában az val
as miat hogy csak az 1 5 7 2 esz
tendőben is az meg dühöt ebek a Ro
mai Cerberusnak porosloi az Papis
tak, többet az mi vallasunkon lévő

keregyének közzül öltének megh
nyoltzvan ezernel, mit gondola felő
le: Vallyons menny ezer veset annak
előtte és annakutánna egy néhány es
tendeige de sirassad edes Olvasome
zeknek halálokat, nem azért hogy
meg holtak, mert időzültek, hanem
a dühösséget mellyel és miképpen
ölettenek meg. Némellyeket megh
égettek, némellyeket elevenen el tes
mettek, sokaknak szemeket ki toltak,
némellyeknek szemérem testeket (tíz
tessege adassék az tizta fűleknek) el me
tztettek s' báiokban dugtak, sok ezer
gyenge fűzek és tiztes Asszonyalla
tok az vtzakon mindenek szemek lat
tára tiztaságokban meg röntattanak,
sokakat nyarsra vonvan meg sűtöttes
nek, gyakor helyen az mely varost
meg vettek az terhes Asszonyallato
kat őgve gyűtöttek, és hasokat fel me
télvén az gyermekeket kegyetlen es
beknek és diánoknak eleikben hán
tak, sokakat tövissel coronáztak meg
ily

ily bossúsághor folvan: Ho ho ho
Calvinistak, mivel hogy ti érettek
az Sidok az Christust meg nem coro
naztak tövissel, hanem csak az ő A
nya bentegyhazáért, mel' mi vagunk,
bűkségh hogy ha Menyországban a
kartok menni hogy ihs meg coronaz
tassátok: Az betegeknek betegségek,
az Ifiaknak Ifjuságok, az Véneknek
vénlégek, az fűzeknek fűzeslégek és
tizta életek semmit nem hasnalt, az
Ispotallyokba sohul egy koldus meg
nem maradhatot, harminc négyet egy
másra vont az kegyetlen vizez és víze
sa segezet kabátat ugy probalta ray
tok ha éles, némellyek tőknek avagy
hanzaroknak gyakdolása által fű
nyúkinokat valvan meg ölettenek
megh holt Asszonyallatoknak az ter
mészet kívánsága és törvénye által el
rejtendő testekben ókróknak sarvoz
kat helyhezitettek, sok ezért az vizek
ben hántanak, az iffiu népeknek,
hogy kegyetlenlégeket megh mutat
hainak

hatnak, gyenge husokat meg sütőre
és önnön magok meghőttek, sok bű-
zat kőbiklakról hántanak le, el-ann-
ra hogy az alatta való földre parakia-
futott az sok vérnek. Nagy sokan az
kik az Urban el nyugottanak volt,
testek fel asáttatott és az oktan áll-
toknak adatot, Nézzed, nézzed, de
könyves fennmel nézzed, édes Olvas-
som, az Antichristus Solghainak dű-
hősséghet, nezzed minden ördő gők
kegyetlenségénél, nagyobb kegyetlens-
séget. Te fényes nap hogy hogynéz-
hetel ily Istentelenségre? te Hold miért
világoskoddal az te Vradnak terempe-
tődnek Solgainak veszedelmére? We-
ram Isten hitem hatalmadba vőte ez
világnak minden menykőve, miért
nem vőtetted el egy fempillantásban
ez fertelmes nemzetiséget? önnön más-
gok közzül nagy sokan annjra fura-
daltattanak lelkek ismeretül ez retten-
netes czelekedetek miat, hogy egy
Papinius nevű fő nevezetes ember

Bent

Bent Berthalom napia felől, az mely
nap ez dűhősségh el indítatot volt,
mely nap csak Binten az egy Paris va-
rosában tíz ezeren öletettenek megh,
ily verseket írot.

Excidat illa dies a vo, ne postera credant
Secula, nos certe taceamus et obruta multa
Noctetegi propriæ patiamur crimina gentis

Talam kérded miért öletettenek
ezek meg? Csak azért hogy mind
mennyen és földön csak egy Vrat is-
mertenek: Azért hogy az Romai Pa-
par földi Istiennek lenni nem monda-
hattak lelkek ismereti ellen: azért hogy
balvant nem imáttak: azért hogy le-
kek idvősségének otalmazását és meg-
adását csak az örök idvőzítőől varta-
tak: azért hogy minden tehetőségeckel
azon voltanak hogy az Isten népe kö-
zöt ne legyen Bordely ház: azért hog-
azt vallottak hogy hamissan meg es-
künni karhozatos vétek: azért hogy
az meg holt embereknek (de ha em-
bereke volna, de gyakorta ökröké,
lovak

lovaké, malatzoké, ebeké) czontyos-
kat térd hayrással és czokolással nem
tízelték: azért hogy lelkek idvőssé-
gek felől nem akartak keséggé lenni,
azért hogy nem hittek hogy az Chris-
tus verével meg váltatót és az örök
életre el kesítet ember, először az po-
kolnak leg főbbik részében az purga-
toriumban az ördögök kezébe men-
nyek halála után: azért hogy utálatos
dolognak kialsottak lenni az Papok-
nak hazagságh kívül valo latorlágo-
kat, az barátoknak és az Aparzák-
nak tisztatalanságokat: azért hogy né-
kedvelték amaz ördögösségeket,
mely által az fűz fa birkeből, nyírfá-
ból, fodorból, Szent Iános fűvéből,
mentabol és egyéb Istennek tisztas-
remptet állattyaiból ördögöket kerget-
ték ki: azért hogy ném tetzet az por-
ra lőt Szenteknek segítségére valo hívás-
sa. Ily okok alatt öletettenek meg, is-
reld megh azok Ségények érdemle-
teké az halalt: avagy az gúkosok az
örök

örök poklot. Innen Possiacumból
által mentünk Pontoisában, kinek az
város közepin igen erős kő vára va-
gyon, minden utzakon sok kő cza-
tornai, kellemes Iesuitak Collegiuma
sok deakockal rakua, minden felől
az fő lö hegyel oly képen kerítet be,
mint Tartzainak Tokay felől valo rés-
ze. Népe felette fekete mind férfi és
mind Asszonyállat, annijra hogy so-
ha bizony közönséges keresztényiség
közöt fekete népet nem láttam, ke-
senőzelekis mind Sinten az Czigan-
nőknek. Az város két részre szakaz-
tatik, az eggyik nap keleti, másik nap
nyugati résznek nevezetik, mellyet
egy ighen nagy folyó víz két híddal
copulál össze.

Ez városban felette nagy soron-
gatásban estem vala, mert az mint fel-
lyebis mondam, az Magyar aranyat
sohul el nem vettek tőlünk, hanem
nagy darab földön két nap az két uti
tarlunk fizetet éretünk: itt az vendég
fogá-

fogadoban, mely ha jól emlékezem
 rea az Corona vala, estve faratságunk
 vran igen meghívtunk az jó borban,
 és midőn én az Német tarsommal
 nagy batran alunnam mind az jó
 réggelig, az két Frantzuz fel vesi ma-
 gat (én hiszem hogy kételkedtek ide-
 gen embernek hitiben) és jó reggel az
 vtnak érettenek, esében véue az Né-
 met tarsom, ragada hamar fegyveret
 és ruháit, el érte, kénserítette Istenre
 hogy el ne menyenek, fizessenek meg
 éretünk, az holnapí napon, úgy
 mond, Paris városában aranyakat
 váltunk el s-fillyerről fillyére meg ad-
 gyuk. Nem térének megh ezek, lat-
 van á Németis hogy nincz houa len-
 ni, hol kérien nem tudgya meg gon-
 dolni, őis velek el ment és engem va-
 gyan ot az agyban el hagyot. En fel-
 kelvén varom az Franciakot, de fő-
 képpen az Németet kinek húfégeben
 bíztam, nem jó egyis, el vnuan var-
 ni az gazdaasszonyt hívam hogy fas-
 mót

möt vetnek vele, monda hogy az tar-
 sommal egyyút mas fel forintal tar-
 tozom, egy aranyat adek elő, azt vis-
 sa vete azt monduan, hogy nem jó,
 mast adek, monda nagy haraggal, no-
 boun pistol, nem jó arany, (mert az ő
 Királyoktól veretet aranyat pistolnak
 nevezik) annakutána elő adam mind
 az menő volt hogy valasztana benne,
 de eggüket sem szerete, hanem foga az
 vallamon az palasztot, és nagy gyala-
 zatosan le vona rolam: En Istenem
 mar medgyek hova fordullyak egy
 korezvanyba emberek eleiben sem
 mehetek. Rea vevem maghamat és
 menek egy közel lako paphoz, kinek
 midőn minden állapotomat meg je-
 lentetem volna és hova valo volnek
 meg beszéltem volna, nagy hamar-
 sággal fel kele, és jöve velem egyyút
 az vendég fogadoba, fedette bőrnnyen
 az Asszonyt mutatvan az aranyakat,
 hogy jók volnának, és rettentuen az-
 zal hogy gonos hire megyen eghés-
 nem

nemzetiségeknek, ily modnelkül való
 czelekedetiért egy rósi Assonak, még
 szinten idegen Országokra. Meg az
 data annakokaért az én verőfény sis
 nú granat postobol czinalt palastor
 mar, és meg kérduén menővel tartoz
 nám, meg ada az hituan Assonynak
 az Pap maga költségéből. Vtánnok
 fetteim az én hitetlen barátimnak és
 nagy hamar elérém őket csak közel
 az varoshoz, hol egy alma fa alatt he
 vernek vala, neveinek hat erőssen,
 kikhez mikor semmi jó kedvemet nem
 mutatnam, megh győzének hiteckel,
 meg esküvén rayta hogy vitontagh
 meg rertek volna hozzam (elis hittem
 penig mert voltam mar az két Franz
 czuznak többel három forintnal as
 dos) csak próbáltak mit czelekesem
 közöttök mint hogy nyelveken nem
 muttam. Megh békellém vélek és jöte
 tünkbe menénk fel egy magos hegyre
 melyről az híres neves Paris varosat
 kit régen kívántam látni, és mind az
 kőj

körülötte lévő sok falukat, varosokat
 Clastromokat, sok templomokat,
 draga nagy kő kertéket nem kiczin ő
 rómmele nezleltük. Az hegyről ala
 menvén az szép Argentera varosba
 mindenűt az gyönyörűséges szép fő
 lők között mentünk. It az főlők nem
 hegyen hanem csak szinten sík mez
 zőn vadnak és gyakor helyen az san
 to földekkel elegyeselek.

ARGENTERA szép kerített varos
 minden varosi ekelességgel, kő padimő
 tommal, tornyockal, haranghockal,
 czorgo czatornackal, piatzál ekefűtet,
 az hazaknak oldalán nem különben
 mint Hollandiában az főlő tővek fel
 boczáttanak. Mellerte foly az Ses
 quana két aghal el, az hol hid nincs
 hanem hidaon horgyak által az eme
 bereket, de nem oly istentelen fizetés
 ért mint Normandiában, innen két
 ora mulva bé jutank ez világhnak
 leg nagyobb czudaiában Paris varosa
 ban. Legyen itt egy *Nota bené*. Nor
 man

mandiáról: Az szegénység benne csak fábul czíni a saruba jár, ahonnan törökénik hogy gyakorta az Vnoka nagy Attyának saruját viseli, szekérral hozgyak az piatzra s'ugy árulják a sám talan fa sarut kit tizenket, tizenhárom kit tizen öt pénzen adnak benne, tiz esteig is el viselnek egy part.

Paris más neven Lutetia.

Paris Varosáról az regiek nem sokat irtanak, az melyből meg tetszik hogy nem volt réghen oly Király feles nyes állapotban mint mostan vagyó. Emlkeznek az Paris nemzetiségről, de hogy azoknak valami oly nagy varosok volt volna semmit nem hoznak elő. Hják Lutetianak áluto, mert festette igen sáros főképpen az Sequana sígétében való varosa. Eredetű né mellyek az Troiai Priamus fiatul Parisit hozzak, némelleyek pedig csak Iulius Czaártul, de hihetőb az első opinio, mert Iulius Czaár idejénel

sok

sokkal regib, mint ezt az benne lévő Antiquitasok meg mutatják. Öreg bedet egy néhánkor mert belőlis egy néhány kerítésekre talál ember meddig az előtt volt. Vagyon benne ott szaz derek utza, minden féle éledelnek annj bőséghe, sombat napon halátnad, itélmed hog az egész orságnak minden ökreit, juhait, madarit, kenyert és minden gyümölcsöt oda hordottak fel. Ez varos nem csak Franciának hanem egész Gallianak, nem csak birodalmára de nagyságára képest is fele, az Sequana folyó víz mellett szép ter mezőn építet. Harom résre választatik az folyó víz miatt, az egyiket nevezetik Propriè dicta Lutetia, második mely az Sequana sígétében vagyon az Academiáról hívatatik, de la vniversite, harmadikat Propriè sic dicta Parisj. Ez harom varost drága szép hidak foglaltak egybe, némeljük hidon nem különben, mint szinten Londinumban, egész varosok vadnak,

de

de az czuda dolog hogy csak fa híd
némellők, mégis oly nagy utzak vad
nak raytok, ember lehetetlén dolognak
ítélne lenni hogy csak két holnap
pígis oly nagy terhet megtartana, ki
mindazonáltal hatvan hetven este
deigis meghál. Draga szép templom
mok benne, mellyek között az város
ban nevezetes az parochiale és az S.
Joachime, az városon kívül az S. Die
nese mellyet mindenek ínter septem
Europæ miracula samlálnak. Az Jo
hannes Castella parrícidának az ki az
Királynak Henricus quartusnak az
ajakába vőtté volt. meg akarván öl
ni, az kést, annak az Attyának háza
csak közel az La Palle avagy az Par
lamentum palotaiához, igen szép he
lyen építetett volt, melynek helyen mo
fran egy szép ki folyó Czatorna két
fűz képével latatík. Az Parlamentum
haza fertelen nagy épület, egy egész
utzanak ítélné ember, ez előtt három
holnapal nagyobb része eghész az pádis

mon

montomig le éget volt, kibén, mivel
hogy rend szerint eleitől fogva min
den Franciaí Királyoknak statuaia
benne volt, az padlásoknak le rom
lása miatt, csak belől több kár lőhet
ven ezer forintnal. Onnan igényesen
az la rue de beteli utzan fele menvén,
jut ember az kapura, mellyetők la
porta de Parí neveznek. Ez kapu kö
zöt vagyon egy rutrostélyos ház az
ka, melybe bé szoktak vetni azokat az
testeket, kik éyel avagy nappal az v
tzakon megöletettének, huszon négy
oraig ott tártak, az után minden vas
rakozas nélkül, ha ez világhon annál
jamborab ember nem volt volna is,
az tanacz haz előtt labbal felakasztak,
minden személynek penigh vy vy az
kazo farkel az városnak czínakani,
soha egyakáztofára sem egyfiersmind
sem successíve az városban többet
egynel nem akáztonak. Egy nap ray
ta tartak az testet, mas nap utztefeg
sen el temeték.

Ez

Ez vtan jöhetni az két hidra, melyeknek eggiken mind ötvőfők, másfikian Kalmárok és egyéb vévő, ado emberek laknak, hñak ezt madaras utzanak, mert mindenik hazat madarul neveztek el. Legh nagyob vérontas ez két hidon történt vala az igazhaz hitért f 5 7 2. mivel hogy az Mester emberek és Kalmárok idegen Országokban budosvan Istentől megvilagosítottanak volt, és hazaiokban is vallásokot megtartottak, és halálig otalmaztak. Ez két utzabeli vérontas miat az éghés Sequana folyo viz vérrel folyt. Igyenesen ez hidrul délre fel menőknek találattik eleikben, Cæmiterium puerorum innocentium, nek aytáia előt ütötte az kést az basorkában az jambor Henricus Királynak. Ez hely az éghés városának leg főb temető helye, szép Epitaphiumos Columnak benne, de mind Franciai irással: Vagy hised, jo Olvaso, vagy nem hised, (ezuda dol-

got

got mondok ysha el hised valahova vised okat, de ez bizony dolog: Ez temetőben huson négy ora alatt az eltemetettet test úgy el rothad, hogy annakutánna az czontyat mindgyart ki szedik és heazat ala rakják, melynek sokságha tavulrolis isonittya az embert. Hogy igaz voltat ez dolognak megh probalhatnam, Vasarnap oda mentem és láttam hogy az testet eltemették, hetfőn oda mentem, láttam hogy az sir be szillyet, Kedden reggel ra néztem hogy az Vasarnap este öt ora tayban eltemetettet testnek csontait az sirbol ki szettek, és mást temettek helyében. Meny fel innen, egy magas keresztre találás az Király lako helye felé, ez kereszt alatt sokrak megh büntetni az igen nagy Vrakat kik aszultatásban avagy egyéb vétekben találattak. Innen balra serőknek latatik egy nagy utza melyben tizenkettőd napig az Phoenix madarban jo ballasunk volt. Oda csak közel az

See

Sequana folyó víznek leg iob kőhí-
da, híjak. *Ponte de nov.* Ezen az hidon
vagyon egy mesterfőghes *Fonteney* az
vagy ki folyó czatorna kut, két statua
Velenczei rézből építetett rayta, eggik
abony képére mel' a vízét kezéből leuő
edényből ki önti, másik ferfu képére,
ki a vizet más vederbe be fogia, de a
víz azután töbe né lattratik, mert tükös
csőűőkön víszont be megen a Sequa-
nabá: Az épület tetein vagyon egy ora,
ki szép énekléssel minden fertaly ora
meghalkit. Nagy hid csak kilentz
kezűra avagy *Fornixra*, az tulso vé-
gin egy kis ház építetett, kin az *Hen-*
ricus Királynak statuaia (mint *Varas-*
don mondgyak lenni *Laslo* Király-
nak) egy igen nagy rez lovon felette
szépen al, fűvegetlen, fegyverben, ke-
zében az Király paliza, merőn min-
denűt meg aranyazva. Itt mingyart
ket utzat mind egy formára építeték
el annűra hogy egy tenyérni különb-
séghez minden házain nem találjal.
Vgy beszélletek hogy egy ighen gaza

dagh ember magtalan lévén építette,
bérbe adásával még ugyan életében
az ő pénzet kit rea kötött ki vette be-
lőle, és annak utánna aiandekön az
Tanacznak attá és az Királynak ma-
ga emlékezetire. Vissza mentem ví-
szontag ez hidon és az Király vdvás-
rat szemleltem, helyhez tetve vagyon
szinten az városnak legh alfo szélén az
hol az Sequananak két farva víszont
őssze szakad. Mindazon faragot kő-
ből építetett ez az Király vduar, és va-
gyon annű helyen mint *Cassa* be ke-
sített városanak fele, sok szép statuai,
lapta hazai, teke jatzo helyei, mostan
víszontag hősaságában harmincz ólni
vel őregbítetik. Az váron tul fel mére
a város töltésére, kerítésére, csak egy
kő kerítése vagyon, a se magasab más
szel kopianal, az töltése elég temerdek
de az se ér a *Dantzkaival* szinten azon
formára. Arokia mindenűt faraz és
sekély. Az kapuk szertelen mágozzak
mind azon faraghot kőuekből, azok

közzül nem találtam sebre, mint az
 mellyet 1614 estendőben, ez mo-
 stani tizen harmadik Ludovicus Ki-
 raly az Délre valo akazto fa fele, szép
 fejr faragot kövekből az Ország Czi-
 merének (mely három lilium,) mégh
 ezek az leg kisebb punctyais mesterse-
 gesen ki metzue rayta, egy felől mind
 fegyverbe tartya az Attya Henricus
 4 statuaia: mas felől az Annya, alát-
 ta ilyen iras nagy arany börtücel:
Hic belli pacisq; decus, ez alat visontagh
 egy aranyas tábla de Franciái irással:
 Czak közel ez kapuhoz vagyon egy
 ighen nagy Clastrum melyneleghebb
 Parisban nagyobb és reghib ninczen,
 az mint értetem Augustinianus ba-
 rátok lákiak, nem kisebb, nem alab-
 valo épület egy igen nagy várnal, fe-
 lette magas kerítése, bastyaia tizenöt,
 szép által jaro folyosockal, szép gyű-
 mölczős kerü: Mellette az város töl-
 téssen sok fél malom hol egy nehany
 száz samartis meglathatni, kik en ma-
 lomban gabonát hordonak. Eleb

menvén innen talál ember egy For-
 tezzához, mely egéslen mind faragot
 kőből valo, bőrnű dolog magassá-
 ga, mondgyak hogy az városnak ega-
 ggyk kincz tartó helye ez, de nem tud-
 dom. Mellette az város kapuia, kin
 az ország és az város czimere. Az or-
 sag czimere alat ez az iras:

Henricus Tertius Franciæ & Poloniæ Rex
 1585 felől penig az kapun.
 Vng. Diev. Vne Foy Vng Roy vne Loy.
 Vnus Deus, vna Fides, vnus Rex, vna Lex.

Az Sequana vize az hol be jó az
 városban, vagyon az Fegyver tartoz-
 haz ilyen irással:

Aethna hæc Henrico Vulcania tela ministrat
 Tela Gigantis debellatuta furores.

Mindenütt az kerítéset algyuknak,
 fegyver derekaknak, sisakoknak, tűz
 és lapraknak képével ekesitettek, be-
 foglal csak az egy Armamentarium
 annyi hely, mint az egész Szathmar va-
 ra minden kerítésével, bal kez felől ki

vül dragalatos szép sétáló és vad ker-
teit az Királynak, sok külömb külömb
féle termő és termés nélkül való fackal-
tellyes. Jobb kezre pedig az kösség-
jácso keré három piatzal mellett 440
harsfa és *Platanus* ekesítet meg, oly
hosszan hogy ember ugyan meg fa-
rad babáru míg által megyen, az nép
benne ki teket, ki kotzkat, ki czürköt,
ki követ &c. jatztzik.

Ezeknek utánna kezdettem ob-
serválni Parisnak második városát az
Sequanan tul, melyet *la universitetnek*,
hívnak, és mindeneknek előtte így-
keztem azon hogy amaz híres neves
nagy elmeű barátai ki az egész *Cursus*
Philosophicus nagy mesterfégel
tablákra hozta, megismerkedhettem,
megh kérdezem azért az *Minoriták*
*Clastrum*at, az hova engem el vinné-
deak, én Istenem el csudalkoztam raj-
ta, csak az egy helybe volt több ha-
szár barátai, kiknek mindeniknek
könyvek kezében lévén, csak vartak

az

az orat, nagy örömmel külömb küs-
lömb fele letzkére külömb auditorius
mokban mentenek, midőn kerdezném
az *Martinus Meurisset*, kettenis fel futás-
nak megh jelenteni hogy idegen ema-
ber akar vele szembe lenni: én azt ille-
tem hogy ilyen tudos ember, kinek
elmeiét és mesterféget ez világh czu-
dállyá, valami fényes és tündöklő ru-
hában jőne előmben, de el jőve egy
ighen alazatos sűrke ruhában, kinek
testét nem külömben mint az többi-
nek két istrangh borította által, fekete
színű ember, de mind anny tanulás-
banis piros színt tart, idejének huszon
nyolczadik estendeiében, kinek mi-
koron kívánságomat meg jelentettem
volna, hogy tudni illik csak szemé-
lyet akarnam latni, monda, ő magát
földre meg alazvan. *Ego Dei & do-*
minationis tue servus, non sum dignus qui à
tam longè venientibus interroger ac intue-
ar, ilyen szöckal felele meg ez bölcz
ember beszédemre, kinek mikoron hi-

M 3

zelo

zelkedés nélkül meg mondtam volna mely nagy bocsületben legyen neve mindenütt az hova írása el érkezett: magat földre megh haytuan Istennek halat adot rayta: kézen fogva bé vin engem az Clastrumnak belső udvarára, ahol az kapu felet ilyen írást olvastam, kinek felette az Szűz Maria képe nagy veres palasztban:

Qui cupis optatum cœli pertingere lumen.

In terris Dominam promptus ubiq; cole.

It én velem mindenik tablaia felel sokat beszélgetet, kik felől azt mondtotta hogy az Sculptor nagy fogyatkozásokkal exsculptata, és semmiképpen elmeiét mesteriségével ki nem jégyezhetne, oktatót ezen felet enghem rendiben, folyásában, kinek bizony most sem kiczin hátsnat érzem, több bebedi közöt monda aztis hogy mindeniket három három tablákkal akarta viszont őreghbiteni, de mint hogy immar az Theologianak Professorává rendeltetett, mind azokat el had

gya. En ez dolog felől vele mint egy kis dissertatiót inditek, sok bebedim közöt hozam elő az talentomos fogakat, akkor szemem köziben tekintet, nagy fohazkodua monda: Ihon, mint hogy idegen nemzettől hallom ez példat feiemre magyarázni, az nekem engetetett kénczet nem temem el, hanem az én Vramnak Istenemnek üzteségére kereskedem vele, el végezet akaratomat, kit felbe hattam vala vilagoskodni boczátom: Fel vin haszában, kinek felette ez Fr. Marr. Meurisse. Szép kis Camorában lakik, kit képeckel megh ekesítet, két rend könyv minden ezköze, az ayton bémenvén monda: *Hæc est officina, & hæc sunt instrumenta tabularum mearum.* Ott le űluén, kezde panaszkodni az embereknek hitetleniségére és fõsvénységére, az kik látvan kedves voltat tablának az nyereség kedueiért más helyen sok véteckel ki nyomtattak, ezt bégyenli felette igen hogy írása ol

vétkesen idegen országokban hordoz-
tatik: Elő hozza az Logicanak, Me-
taphysicanak, és az moralis Philoso-
phianak (kit csak az előt hogy ot vol-
tam egy néhány nappal boczátot ki)
szablaíat, nevét ez vtolssora így íra fel:

Frater Martinus Meurisse minor, Author
dabat Domino Martino Czombor Vngaro
in Muszo proprio Parisiis 1618.

Onnan ki jöttünk, és vīt engem
az Sobornába, éz az főbbik Acade-
mia, akkor az Professor benne Theol-
logia olvas vala de quæstione: *An
pro omnibus Sacrificium sit offerendum?*
Csak ez egy Professornak auditora
völt több négy háznál. Innen mentem
az Claromontana Academiába, hol
halgattam az Iesuita Patereknek leze-
keieket, az Prima Classisba Historiát
olvasnak vala, az Secundaban Ho-
ratiust, Tertiaba Cicerot. Az Phys-
caban de motu coeli vala az kérdés.
Az Theologiaban, de *Vnione duarum*

naturarum

naturarum in Christo. Az Mathematis-
caban, *de arte mensurandi profunditates*
ekképpen minden arfokon minden
facultafokon valamenij ora az nap-
ban vagy on, minden orában tanis-
tas vagy on, nem czuda hogy oly
disputátorok és tudolok valnak köz-
zülők. Az Sorbonaban mindennap
sok disputatiók vadnak, akkor egy ís-
fu legény *Hieronymus Bachelier Parisinus*
Socius Sorbonicus pro minori Ordinaria,
ez kérdéfről:

Quis divisit mare rubrum in septem di-
visiones? disputalt, ellene tizenket Bace-
calaureusok opponáltak, én életembē
soha job elmēt lem láttam sem hallot-
tam, nyoltz orátul fogua három óra-
ig dél után az sok rea kialto disputa-
torok közöt nyelve meg nem botran-
kozot, egy argumentum nem völt kí-
re meg nem felelt, mely dolgot az es-
gēs nép és az deakfághis külön kezé-
nek nagy óhve czattogtatásával, nag-
örvendezéssel nagy vigasságal appro-
balt.

balt. Sőt még az Magnif. Rectoris
 kit veres poszto ruhában három aras-
 nyas sceptrummal hoztanak vala bé,
 kezét, ez dolgot látván, őszue verte.
 Igazan a Sorbonában neveltetett volt
 ez iffiu, mert eleitől fogva hallottam
 és olvastam hogy az vallásban az
 Biblia authoritása kívül senkiet bé
 nem vesi, nem nagyra bocsúlli az sok
 Supposititiis könyveket, az minemű
 az *Sent Iakab Liturgiaja*, az *Nicodemus
 Evangeliuma* &c. Ezis midőn az bará-
 tok *Sent Thamas* bol, *Lombardus* s'az
 többiből bizonyítanának ellene, mine-
 gyart azt kiáltotta: *Non iuravi in verba
 Magistri, rationibus, rationibus, non autho-
 ritate, Philosophus sum. Hoc loco suspectum
 habeo S. Thomam, non recipio, non ap-
 probo nisi rationem dederit, Thomas, Lom-
 bardus potuit mecum errare.* Mely sokat
 midőn gyakorta iteralna, az egész ott
 levő barátoc főképen az kik nem Sor-
 bonistak voltak ugyan foghokat czé-
 korgottak, zaygottak, az vitan az pra-

ses így szólította meg: *Subtilissime ju-
 venis sobrie loquere, nam melius est cum An-
 gelico Doctore errare quam contra eum
 falsi aliquid statuere.* Ez disputatióban
 opponens volt az Fr. Martinus Meus-
 riffeis, (kivel ötöd napig barátságos-
 san éltem) hol minemű elmeie legyen
 kivalképpen eszembe vettem. Így az
 egész nap disputatióban el telvén más
 nap nagy pompával az Baccalaureus
 sok közöt jöve be. Ez Academiába
 tanítot régen *Szent Thamas*, *Scotus*,
Lombardus. *De Barone*, *Ocham*,
Alexander de Ales. *Caietanus*, *Gan-
 densis* &c. Patronaia az Academiá-
 nak *S. Orsola Asszony*. Nagy vesze-
 kedése volt 1611 est. ez Acade-
 mianak az Iesuitak Academiáival,
 mely meg tetzik akkor Magnif. Re-
 ctornak *Hardiviller* Peternek az Pa-
 risbeli tanacz előtt lőt hošťu és böl-
 czen írt Prokator leveléből, hol min-
 den origoiokat, minden erkölcsöket,
 minden igyekezeteket keves szóval de
 hošťu

hoósu értelemmel le írja. Mostanis
oly sörnyű egyenletlenségek vagyón,
azok kik az Sorbonába laknak el mē
nek Claromontanába az ablakok alatt
halgattyak az Iesuitaknak letzkeieket,
ezek meg amazoknak, és ha valamit
kaphatnak egy' más sájaból egymás
gyalazatnyára míngyart ki nyomtat-
tyak. Szamtalan sok Scholak vadnak
ez városban mind az Academiák al-
lat, mint azon kívül. Nevezetes beke-
zek: Schola Regia Navarra, Schola
Regio de Burgo seu Burgundia, Scho-
la de praelo Vacca, ebben tanítot az
bölcs Petrus Ramus kinek 1572
ébtend. az több keresztényekkel, vallásat
ott kelletek vérivel megh peczetelni.
Máthæus Scaricæus in vita Stepha-
ni Szegedini írja hogy ő idéjében mi-
dön neha neha ez Scholak viragioka-
ban voltak, megh sámlaltatott har-
mintzket ezer deak: mostanis az mint
hihető bešédi által Meurisse Marton
nekem jelentette többen vadnak hus

40000 *Barre Lintz* hon

hon négy ezernel. Az városnak pe-
nig népe az ő házok népe s'erint (no-
ha neha több s'neha kevesebb) sámlál-
tatnak negyed fel s'az ezeren, ideghen
ember az ki latsért, kalmarkodás-
ért, buczu s'arásért, az Király vduarás-
ban való bolgalatért, ot találtatik, va-
gyon vísonag negyuen ezer. Gon-
dold meg, édes Olvasom, ha kenyér,
s'bor, s'hús nem kellé azoknak, ne
czudáld hat ha az ő Országok drá-
ga, ne czudáld hogy egy ludat ket fo-
rinton, egy tyukot hatvan pénzen
vettünk benne. Meg térek még egy-
s'er az templomoknak neminemű le-
írására. Számláltatnak három s'azan
s' egy néhányan, Az Nostræ Damæ
auagy az s'üz Maria temploma külső-
képpen meg hallatta minden benne
léuő templomokat s'epségevel, mert
hogy egyébről ne s'ollyak, vadnak
hallatlan s'ep kő czatornai külömb
külömb vadaknak formaiára, az
derek ayto felet harmincz nyolcz

32000 *Deek Paris* Király,
4 Fel 100:000 *Lajos Emb*

Királynak ekesen czináltato statuaia, alattok penigh az tizenket Apostol. Püspöki residentia benne, mellyet Pünkösdnék vigiliaian nagy melrofa galénekles orgonalas & Mise mondas közöt pastori botrya kezében lés vén az templomban láttam. Az Sequana felől valo oldalansokat csudal kozvan rayra ily írásra találtam. 1257 mense Februario Idus secundo hoc templum fuit inceptum. Ez templom mellet vagyon egy Hospitale, kin az rannyal illyén irast olvastam:

Henricus IIII Francie & Navarre Rex Christianissimus, bono Reipub. natus, pace domi forisq. paratus, ad ornatum Urbis conversus, inter cetera animo invicto digna opera, propter quae Urbis restitutor non minus quam pater patriae dici meruit, hoc quoq. Ptochotrophium verustate collapsum pro sua erga Deum opt. max. pietate, erga afflictos liberalitate, erga omnes clementia restituendum curavit.

Az

Az Pallenak kinek authorat hozzak az Historiak Iulianus Apostatat, fok imide amoda jaro, nilo, botos hazai vadnak, mellyekben, azon kívül kikben az tanacz nagy dolgokrol sokot végezni, mind arura valo marha vagyon. Az vduaran ily szép dolgot láttam, az Franciaí Kiraly draga szép liliosmos ruhában fel öltöztetvén balvanképpen ál. Iobias felől az Fortitudo statuaia hona alatt tart egy kíséradat, mely az Királynak és az Ország nak erős voltat jegyzi. Mellette az Iustitia mely egy éles törrel egy vogot tart. Intven hogy az igazsághnélkül az Kiraly nem Kiraly hanem Tyrannus: Bal kezé felől az Prudentia egy tükörbe nézűen, mert az Királynak nem csak az előtte levőket hanem az tavul valokat és jövőndökérís meg kell latni, Azontul vagyon az Temperantia egy orával és haranggal intűen az Kirak arra hogy érellel italal magát ne terhelye, hogy ideier őz

*Parisban Gy. Suleat de hoztálat
Gy. Hukot et adnide 60*

rálat alusvásban ne töicse, mert az as-
lom és az étel ital sok Országoknak
volt el rontoia. Az Kiraly statuaia
alat ilyen iras vagyon:

*Has foveo mecum comites coelestia dona,
Innocuae pacis prospera sceptru gerens:*

Az Proetorium hallatlan nagy és
naponként öregbedik szép fejr faras-
got kőből, az középső kapu felet kis-
vül vadnak szép kő statuak, közebbe
penig vagyon egy szűz formaiára czi-
naltator, kinek kezében egy nagy kí-
sével vitorlaval egy terhes haio, mel-
város czimere: alatta arannyal ilyen
iras: *Lutetia Parisiorum*. Ki nem kí-
vankoznek ilyen szép dolgokat látni,
Valahoua el tekint ember mindenütt
az elmének czudait lathattya, vala-
houa el tekint, utzakrol utzakra, min-
denütt láthat egy auagy két deakot föl-
dig valo ruhában. Bizony az egész
ideig valo budosásomat és annak ter-
het, ez egy város el felejtetteuala vel-

oly

oly igen hogy mind sinton berelmes
hazámbol kellettét vísonitág innen kí-
jönöm. Ily országoknak és városok-
nak latsara, én czudállom hogy az
mi Nemzetiségünk között valo iffiak,
kiknek mas ember segítségék által ér-
tekek volna rea, nem igyekeznek.

*Quid iuvat assiduisi uenē pallefcere chartis
Ni quo q; quid mundi sit decus ipse sciat.*

Két esteideig sok pénzet némely
el költi, nem mondom hasonnelkül,
de csak az két esteidő alat, és a mint
most szoktak esteidő alat valo deak-
ságért, tanuláért idegen országra mē-
nimerő ostobaság, mert or az mit kez-
res sinton azoni megh talállya ichon.
Vagyon ugyan itt Parisban az nagy
kő hid előt, egyt szép epület egy nagy
kerek Toronnyal, melyben az Kiraly
Henricus 4 Margaretat az ő seeliséget
meddőségeért be zarlotta, és az Papa
indulgentiaiaabol, ezt az kí mostanis
él vette volt el. Holta vitan teste ugyan
ottemetetet Margaretanak. Parisnak
epüle-

épületi azon kívül az mellyeket merő
faragott kőuekből építettek, mind
csak fából kővel elegyefem csináltak
tot hazai vadnak, nékülömben mint
Angliában Londinumnak. Népe vig,
valahol megyen minr csak sűuólt az
vagy dudol. Bora olcso, pintit meg
vehetni négy garason. Czak közel
kívül a városon nagy sok kő banyak,
mindenik felet egy egy kerek mellyen
kivonsák az kőueket. Parisban 6
Lunghép érret szőlőt láttam, kit csak
ackor szakasztottak le az tőkeiéről, az
hidon mellyet Nostra Damenak hínak
arultak, egy gerezdet 36 stiveren at-
tak. De senki ne ítélje hogy az Pa-
ris hegyen ackor erneiek az szőlő, ha-
nem az gazdanak mestersege alát bot-
ban plantáltak, ért és le szakasztatott,

Ad Lutetiam.

Poet.

Urbs Paridis nomen retines Lutetia quare?

Lutet.

Iudicium posco peregrini candida tervi

Rel.

6. July. Crk. 2. Juli

Religiosa vocer, magna ā, vel pulcra, ieferto
Poet.

Magna es, sed nec pulcra min°, sed religiosae
Iure tenes nomen, mōstrāthoc téplafcholaeq;

Pünkösdi napiára vírradovan ot-
letemben ighen szörnyő álmod láttam
volt, mely engem, mind az eghéfi in-
nep napokon, mivel hogy tuttam,
hogy egyedül kellene utnak indulnő,
az két tarsom utat Hispaniában igaz-
gatuan, igen somoriton: az penig eke-
képpen volt: Tetzet mint ha én egy
varos mellett mennék el egyedül, jus-
tottam egy helyre ahon az nap egy bű-
nősnék feiet vettek, kinek az vére az
földből három kopianera fel buzgot,
mely dolgon midőn igen czudalkoz-
nam, ime egy erős fél az vért hertelen-
ream czapa, ennékem egéslen fejről
tőzetem léuén igen bankottam rayra,
hogy meg rutult, futottam az Anyam
hoz és Nénéimhez, mostak karom-
ról és feiemről az vért de oly tisztan az
mint kellett volna sohale nem mos-
hattak,

hadtak. Ez rútalomtól meg íbonyod-
 van fel ebrettem és jóvendő jó béré-
 csem felől igen kétségess voltam, mind-
 azonáltal Istenre hattam magamot és
 segítségemet mindenekben benti felle-
 géstől vartam. Másod napian az benti
 Dienes Templomában ki mentünk,
 mellyet az mint fellyebis megh mon-
 dottam, Európának het czudai kő-
 zibe bamlálnak, okat nem tudom mi-
 ért, mert ha külső faraghot voltat tes-
 kinti ember, bizony megh haladgya
 ugyan az Parisbeli Nostre Damenak
 temploma. Ha belől való bép séghe-
 nézzük kétsérete megh hallatta az Can-
 tuariumbeli templom, az benne lévő
 Királyok koporsóia sem haladgya
 megh az Angliai Királyoknak kopor-
 soit kik az Westmonastorban vada-
 nak. De el hitem hogy nem az Tem-
 plom hanem az templom kéncze az
 Miraculum benne, én azt nem láttam,
 láttam az nagy Oltar béli az Vnicor-
 nis bérvat, mely felől az Cosmogra-

phus

phusok oly gyakori helyen emlekezo-
 nek. innen mentünk benti Germanba
 hol az Királynak bép udvarháza, itt
 láttam hogy az Király az Golyvaso-
 kat Pünkösöd 2 napian gyogittotta,
 bami bérint kilentz bázat és tizen órót,
 mely dolog felől így ércz: Az Fran-
 ciai Királynak oly tulaydon bégadata-
 tot (Istentől vagy honnán tegy itele-
 tet) nemzet ségről nemzet ségre avagy
 inkább successorral successorra, hogy
 amaz embernek torkan tamadot goly-
 vakat kezének csak illeté sével megh
 gyogittya, minden orvossághnelkül:
 az mi nagyob, amaz vndok váarakat,
 kiknel ember soha rútabbakat nem
 láthatot, kik azoknak torkokon bős-
 kot kelni kik Romában benti Peter és
 Pal Basilicáiához, Loretumba Szűz
 Maria balvanyához, Compostellába
 b. Iacobhoz bucsu jární bóktrak men-
 ni. Efféle bucsu jarokat nagy bamba
 talál az ember minden időben itt Pa-
 risban, az kik alkolmas időt varnak az
 Király-

Királyhoz való menetélre hogy meggyogíttassonak.

Az miképpen hogy Pragaban az Meßarékben soha legy nem láttatik, így ez városban régen eger nem volt, de most immar nehol nehol lakia.

Kijöttem Parísból, és az utnak Bertelen faros volta miatt igen nagy fáradsággal jöttem Meldi, orum, nevű városban. Cæsar az ő Commentarijában nevezi Meldunumnak, az Gallusok híjak Meauxnak. Szép városkiben sok Clastromok és nyolcz Templom. Io hídgya vagyon egy nagy folyó vízen által, it midőn az utat nem tudnam, egy hegény falubakodus, az ki értet valami kiczint deakul de rea felelni nem tudot, vinnem egy Német gazdahoz az kis világban (az volt neve az haznak) ahol ettem, ittam, és az ember el igazgaruan, onnan el indultam, mentemben La Forte nevű városka felé talál-

tam

tam egy igen nagy kő kertre mely az ő kerektségében két egész ot való mély földet be foglalt, az mint egy paraszt ember értesemre adhatta, régen az Királynak legh főbbik Vad kerte volt, mostis tellyességgel el nem hagyatott hanem mint egy ötödik része erős kerítés alatt vagyon. El mulvan mellette La Forteba érkezénk, mely egy nagy völgybe épített kis város, nagy viz melleite: Eörmest bizony az nap ez helyben megh marattam volna, mert az nagy sár felette el farasztót vala, de az tarsom az paraszt ember levelet vité még azontul egy mélyföldön, nem maradék el tőle hanem vele egygyüt mentem mind estueigh Lyuzanza nevű faluba, a hol tőlem el valek és megne mas faluban: én az vendég fogadoban bé menek, mutatának mindgyart egy tisztességes hazat remélvén azt az vendég fogado hogy tőlem, kit Németnek ítelt, nagy nyereséghet kaphatna, igen hordotta fel az szép

ma jar

madar húst, tehen húst, saytot és rety-
keket, de én, gondolván azt hogy az
holnapi napon igen bőven megke-
lene fizetnem, faratság miatt betegnek
mondottam maghamat, íntettem az
Assont hogy az nap nem ennem, ki
foguan mindeneket nagy tisztessé-
sen ala horda, de én futuan az farkas
előt Medue körmei köziben essem,
mert raytam réggel két képpen megh-
vevék mindennek az árat, négy ga-
ralára borért nyoltz garast vett, az
ágyért falusi sokas berint kellett volna
két garast adnom, azért negyet vőt,
és így megh fizettem az vaczoráért,
mert egyebet nem tehettem benne, né-
volt bíram kinek panasolhattam vol-
na felőle, az mint sokbor, úgy ekkor is
esemben juta az Seneca imez mondá-
sa: Feras non culpes quod vitare non
potes. Az vendéghez fogado haz ne-
veztetik vala s. Miklosnak. Ekképen
ott által jövek az Matrona, Le Marne
nagy folyó vizen, és sok jó vésem va-

tan

tan egy völgyben elvestuén az utat,
egy egész mélyföldön hatra haytam,
ezt penig czelekerte egy igen nagy es-
ső, melybe én menten mentem, embert
penig kítól megkerdettem uolna nem
találtam. Talalek egy kis faluban egy
haz előt egy Istenfelő öreg assont, ki
egy nagy hegyre mutata fel utamat,
esküszik bőrnnyen hogy valamit hátra
hadtam utámban, ha azon az hegyen
által megyek mind azt helyre allatom.
Szavat fogaduan nagy hamar el j-
tek Scharli nevű városba, de akul his-
ak Capliacumnak, mely város az egész
Francianak kellő közepette vagyon es-
piterve, jambor Istenfelő és emberfés-
ges népe, minden haza és kerítése me-
ró faragot kövekből csinálva. It egy
Canonic paptul az utat midőn kérés-
dezném, fogá kezemet be vín hazábá,
etellel itallal jól tarta: Neve: Magister
Isaacus Canonicus Vincalis. Szép
főlö hegyek vettek az eghész város-
környűl, ninczen borból, buzából,

N

hal-

halból semmi fogyatkozása. Innen el valvan jöttem Romany, Sesi, és egyéb effele falukban, az hol czudal koztam az főlo hegyeknek nagy és szép voltokon, négy egész mélyföldet ember el mehet mind azon főlők között nagy gyönyörűségesen. Lutottam Schattigeri nevű városban, drága szép kő hida, szép két Clastroma, szép forrást vadnak, hegy oldalban vagyon építetve az város. Lattam itt két hegyet, és safarut hogy arultak. Az mezőben egy papot találtam vala, ki más faluba megyen vala temetése, egy mna egy nagy keresztet vísen vala előtte, kitől midőn hol mi dolghokról akarnak értekezni, mint az Czigany gyermekek az ki csak egy Itával felel vala az deakul hozza főllokna, úgy ez csak ezt mondgya vala sic sic, és semmi keresemre ez rut vad meg nem tud felelni, én hissem hogy csak Apacz nyelven tanult volt főllani. Ez városban az Clastromnak templomában

ilyen írást olvastam, melyből, hogy meg írték, mely nagy abususba volt az Istennek igeie az Papaságban, im ide írom: Hogy az Ipor marhára realallyonak ezeckel az igeckel főltak volt őrdöngösködni:

Ex autoritate Dei omnipotentis Patris & Filij & S. S. & S. Mariæ Virginis Matris Domini nostri Iesu Christi, & sanctorum Angelorum & Archangelorum, & S. Michaelis & S. Ioannis Baptistæ, & ex vice Beati Petri Apostoli, & aliorum Apostolorum, & S. Stephani, & omnium Martyrum, S. Sylvestri & S. Adalberti & omnium Confessorum & sanctæ Adelgundis & sanctar. Virginum, & omnium sanctorum qui sunt in celo & in terra, quibus data est potestas ligandi & solvendi, excommunicamus, damnamus, maledicimus vinculo Anathematis, & a liminibus S. Matris Ecclesiæ segregamus illos fures, sacrilegos, raptores, consiliarios, adiutores, adjuvantes, qui hoc furtum sive hoc malum perpetrarunt, siue sibi inde aliquid usurpaverunt sit pars eorum cum Chore, Dathâ & Abiron quos terra propter eorum peccata deglutivit, sit etiam pars illorum cum Iuda traditore qui domino pretio vendidit. Amen, & cum Pon-

tio Pilato, & cum ijs qui Domino dixerunt: Recede a nobis scientiam nolumus tuam, fiant filij eorum orphani, sint maledicti in civitate, maledicti in agro, in campo, maledicti in silva, in domibus, maledicti in horreis, in lectulis, in cubiculis, maledicti in curia, in via, in villa, maledicti in castro, maledicti in flumine, maledicti in Ecclesia, in Cœmiterio, in tribunalibus iudicii, maledictus in foro, in bello, maledictus morando, loquendo, tacendo, manducando, vigilando, dormiendo, bibendo, palpando, sedendo, iacendo, stando, maledictus in otio. maledictus omni tempore, maledictus in toto corpore, in tota anima, & in quinque sensibus corporis, maledictus fructus ventris eorum, maledicta sint omnia eorum. Maledictum caput eorum, oreaures, nares, nasus, labia, fauces, dentes, oculi, pupillæ, cerebrum, palatum, linguæ, guttura, pectora, corda, venter, iecur: viscera omnia maledictus stomachus, splen, umbilicus, vesica, maledicta sint crura, tibia, pedes & pedicæ eorum, maledicta colla, scapulae, dorsa, brachia cubitus, maledicta manus &c. digitus, maledicti ungues in manibus & in pedibus, maledicta costa, genitura, genua, caro, ossa, maledictus sanguis eorum, maledicta pelles.

maledicta sit medulla in ossibus eorum, quicquid interest eorum maledicantur. Et maledicantur in sancta cruce, & in Christi passione & cum quinque vulneribus Christi, & cum effusione sanguinis Christi, & cum lacte virginis Mariae. Adiuro te Lucifer cum omnibus satellitibus tuis, item cum Patre & cum Filio & cum S. S. & cum humanitate & nativitate Christi, & cum virtute omnium sanctorum ut nullam habeas quietem diebus ac noctibus donec perduxeris eos ad interitum. siue in fluminibus mergantur siue suspendantur vel devorentur a bestiis, siue comburantur siue interficiantur ab inimicis, odio habeantur ab omnibus viventibus vel solum manes eorum. Et sicut Dominus Beato Petro & eius successoribus, quorum vices tenemus, & nobis quavis indignis potestatem contulit ut quodcumque ligaverimus in terris ligaretur & in cœlis & quodcumque solverimus in terris solveretur & in cœlo, sic illis cœlum claudimus. & terram ad sepeliendum negamus sed sepeliantur in pascuis asinorum. Insuper sit terra maledicta in qua sit sepultura eorum, pereant in futuro iudicio conversationem cum Christianis non habeant. neque corpus Domini cum in mortis articulo sint, suscipiant, fiant tanquam pulvis ante faciem venti, & sicut Lucifer

deiectus est de cœlo, & sicut Adam & Eva de Paradiso ejecti sunt, sic expellantur de quotidiana luce, item consociati sint cum illis quibus Dominus dicet in die Iudicii? Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est Diabolo & Angelis eius, ubi vermis non morietur nec ignis exstinguetur. Et sicut candela hæc de manibus meis electa exstinguitur: sic opera eorum & animæ eorum in fatore barathri exstinguantur nisi reddant quod furati sunt intra certum terminum. Dicant omnes Amen. Postea cantabitur. Media vita in morte. &c.

Ecképpen vala az írás. Mellyel nem csak az ellopót marhának megadására: hanem minden féle dolgoknak megterítésére Istentelenül éltek és élnek. Főképpen penigh bennünket (kiket eretnekeknek tartnak) ez atokkal gyakorra atkoznak, gyakorra rezank gyertyákat otnak. De az mint az második Psalmusban mondgya az S. David: Az Vr Isten csak neveti dolgokat ezeknek, és bent sekiben ülven czufollya őket: Mi nem ezt parancsol

vala az Idvőzítő az ő Tanítvány

nak

nak és minékünkis mindnyáian: hanem azt mondotta: Benedicite omnibus inimicis vestris, benefacite his, qui vos persequuntur &c. Elhagyván az várost Dormany fele jöttem, az mely vtamban igen meleg idő lévén felette igen bõmiuhoztam, kellett felmennem nagy hegyre mely annal inkább öregbítette kinomat, de Isten úgy ada ahol tellyeségesen hihetetlen dolognak itéltem volna az vizet lenni, az nagy faraz és kopas hegynek tetesén szép forrásra talalék, és utamra, bõmiuságomat meg oltuan, batorságosban indulék. Lejöttem ez hegyről bé mentem Dorman nevő városban, az hol legelőször két kodulo baccarra találtam, kiket midõn kérdeztem cuius nationis essent, feleltenek, sumus Galli. En mondték rea, bene est. Galli, fortassis gallinæ quæritis, õk fokat nevetuén rayta és más dologta magyarázvan emberfégel valanak elõtlem instructior aduan jövendõ va

tamra. Ertem azért estve egy en ná-
lam nevet len faluban, az Szent Marton
képébe szállottam, az hol az ghazda
nagy vén ember az felesége iffiu Afa-
söny minden emberfégel voltak hoz-
zam, úgy hogy az eghész vaczoráért
többet el nem vetek öt garasnal. Eza-
ka fertelen nagy első volt, kin íghen
bankottam, mert az Czizmámnak az
sarka mind el szakadt vala. Minden-
zonáttal hol eggyel hol mással biztat-
van magamot reggel mint egynyolcz
ora táyban nagy resten fél verém ma-
gamot az agybol és az tündőklő Re-
mus varosa fele indulék. Ez vendég
fogadotul három mélyföldön utam-
ban találtam Eperne nevű várost, ki-
ben mikor volnek így ohajtottam,
mondvan: Ah Vr Isten bar volnek
nem Eperneben hanem Epperiesben,
igen olczó hely, szép kő kerítéses va-
gyon, az Marrona folyó vizen jó kö-
hida, mely városból mikor ki jönnek
egy házból kezde utánnam kiáltani
egy

egy Bolonia: à quo Senior à quo
mely befédere oda tervén, honnan
való volnek kérdeze, mondek, Ma-
gyar Országbol, kérde hat miképpen
öltöztél oly Boloniára formára, bi-
zony az eghész Galliában minden
Bolonianak ítélné lenni, én felelek re-
a: így tetzet ennekem. Egy ital bort
tízeltől aduan, utamra instructiot íra-
és tisztességesen el boczata. Nagy tá-
volról innen megh tetzik az Remus
varosa kiről csak ezt halljad: Ez va-
rosban tartják az egész Gallia Ország-
nak Coronaiat, az ő Czimereckele-
gyetemben, mely az három lilium,
az mint ők beszélnek felőle, nekik az
eghből adatátot és nyereséghez min-
denkor meg tartja. Itt vagyon az ke-
nőis az mellyel az Galliai Királyok
fel soktak kenéretni, ez is minden
hozza tételnelkülél fogyhatatlannak
mondgyak lenni: Az egész város ke-
ritése amaz ighazan való fehér Creta-
ból építet, czuda mely ékes midőn

ember méssé földről lattya. Altal
mentem Beaumont és Crumelay ne-
vő helyeken, és jutottam az híres ne-
ves és Magyar vérontó Cataloniába.

Catalonia az ő nyelveken
Schallon szép város minden kő keríté-
se amaz hegeletes kőuekből rakott,
vagyon nagy arokia, az alfo kapu-
nak binten alatta foly el az nagy Ma-
rona folyó viz. Vagyon tizen egy
szép temploma, kik között ekecség-
vel tündöklő az Parochiale, mellyen
sok Czaárak és Királyok képe ré-
ből ki öntetett, és fel czínáltattak az
heazattyanak oldalán. Sok iarsom-
nak miatta az labambeli ackori sarga
ezísmá felette igé megfakadozott volt,
mentem azért egy vargához ki nagy
lelke idvősségeért mint effele budos
legénnek harmintz östíveren, garas-
son, egy közönséges két talpu czipes
lőst ada, (itis megért volna 25 pénz)
ot midőn mulatnék egy nevezetes fő-
ember orvosa Pharmacopæus. Nico-

laus

laus Talæus jöve hozzam és nagy is-
merettséghez vete velém, emlékeztire
Albumomba szép versekét is íra. Ször-
nyű mezősségen vagyon ez városnak
situsa, mellyen réghen az Atyllával
eggyütt az Scithiából ki jött Magyar-
ságnak sine el veszt volt, mutattak
most is az halmoknak helyet az hova
az testeket hordottak volt, de mint
hogynem uytottak, ravulrul meg nem
ismertetik. Czak közel az városon kí-
vül vagyon egy Vad olay fas és nyar-
fas sétáló hely, hol faratfághom után
mint egy mas fel oraigh czendelen a-
luttam. Alig hiszem hogy valaha ar-
rul az földről Atylla haza siert volna
ha magaevatehette volna, mely ked-
ves és gyönyörűséges föld az Francia
és Picardia felé. Itzeiek czak kiczin
mint nálunk az Cassai méssé, de az
bor nem draga. Haltam Argentina
felől való külfő városban az bel mas-
lom nevű vendég fogadoban, ahol
igen kedves és czendes szállásom volt
csak

csak sinton az gazda Assony hon
léuén. Midőn pedig az vaczorához
vitem volna, igen keserves kobzolaft
hallék, mely enghem nem tudom ha
meg vigasztala vagy inkább meg keser-
rite. Nem hallottam volt Dantzkatul
foguan minden utaimban kobzotez
hely kívül, kérdém azért az gazda
Assont ha fizetésünkre ez kobzos el-
sőnéé ballasunkra? Az Assony sol-
ghaiat boczátuán az hegedűsöckel
szetemben az kobzost el hivata, én
midőn ez sokatlan Musican czudal-
koznam, az kobzos kérde ha láttam
volnae valaha oly vighasztalo szer-
mot, kinek én felelvén mondék: Nem
az koboznak czudalom formaiat és
hanghiat hanem azon czudalkozom
hogy noha immár sok Országokon és
tartományokon által jöttem, minden-
zonáltal sohul ez városon kívül ily
Musicat nem lathattam, hazamban
penig még csak az gyermekék is azt
pengetik. Eő erről discurrelván miért
hogy

hogy Gallianakis csak sinton ez egy
városában vagyon usufat? Illyen okat
adta, hogy midőn amáz fene ellen ség
az Atylla kiról az Historicusok írnak,
éz városnak mezeién (kinek mostis
vitezinek testéből rakot halominak
helyet mutogattyak) megh vereteter
volna, sok samtalā kobzosokat (mert
laborában bőségesen voltak) ősz
allatot és nagy keseruesen siratatta
meg az meg holtaknak keserues allas-
pattyokat. Nagy vighan mulattam
Cataloniába mindenképen, csak hog
az agy nem tetzet mert én nem tudom
micsoda főuekkel, mellyek ő nálak
keduesek, raktak volt megh elegyesen
az parnakat. Kijőuén az városból
egy jo reggel először ily szerenczetlen-
ség h eset raytam hogy egy hetuen őt
pénzes keztyűmet el vesztettem. Ma
sodszor, minden instructionelkül egye-
dül gyalog indultam az feles Catalo-
niai mezőséghre, melynek mi voltat
nem tuduan, azt itéltem hogy salukat
talás

találók mint egyebűt, de hat eghés
mélyföldön sohul falu nem volt,
nem volt sohul vendég fogado, sohul
nem volt víz, egy mák semny ételem
italom magammal sem volt. En Isten
nem ki akkor velem jelen voltal te tu
dod mit szenvedtem! Vasarnap nap
volt igen sörnyű hőségben, eheztem
sörnyen de somiuhoztam bizony tíz
ferte inkább. Mentem mentem, gya
korta erőten léuén víson le dűtem,
lokmenésem után mint egy tíz ora tá
ban egy samar nyomban talaltamegy
keues vizet, de az bizony sáraz tor
komban ingyen sem kordulais, fel
lyeb igen bus sível menuén egy seker
vagásban csak az tegnapi esőből lő
vizet annit találek hogy masnakis ad
hattam volna, én bizony annit ivam
benne hogy miatta fel fualkoduan sok
ideig sohua nem mehettem, hanem
csak ot hevertem hasamnak erezuén
nagy faydalmat. Talaltam az után
egy vastagh buczu jaro embert, ki az

Hispa

Hispaniaban léuő Compostellai s. Ias
kaptul jó vala, be tekerte eghéslen az
derekat az sok Pater noster avagy o
vasouak, volt barat sinű sűrke ruhás
ban, az oldalan egy palatzk teli jó
Campaniai borral, kit midőn kérnek
mégis hogy az mezőben mutatna va
lahol valami folyo auagy kut vizet,
foga az palatzkot és kezemben ada,
átata erőssen belőle, én nem mondam
de gondolam, vagy hasnalt vagy
nem az buczu jarasod Compostella
ba, ezt bizonynal tudom hogy ez ve
lem valo jó czelekedetnek Istentől
jutalmat vesed. Ezen selet biztatast
tőn hogy ket ora mulva az mezősé
gen talals, ugy mond, egy Rumay
son neuő vendég fogador és ha nem
mulatz talals benne két Argentina
bol jóuő Németeket, kik minden uta
idra Instructiot adhatnak. El értem
Rumaysonba mely csak sinton egy
vendég fogado haz, ninczen sohul
körülötte semmi falu semmi varos, de
még

mégis az io gazdalkodásért az gazdának és gazda asszonnak emberseges voltokért igen híres sok Országokban. Az Argentínai Németeket az mint megh mondotta vala az buczu jaro ottalálam, kik mikor igen sietnek Paris fele, én pedig az ő hazáik felé, minek előre el indulnának az gazda Assonnyal az én ebedem felől meg alkuanak, az hol hat garasra tiztessleges bőséges ételem és italom lón hideghen bé szot husbol, és borbol, Mentemben notaltam Campaniat (de ne ércz az Olasz Országi Campaniat) de bezzeg nem ér Franciával mert ighen száraz és héaban valo sík mezei vadnak, főző hegyeijs csak binsten Francia felől valo határiban találhatnak, innen ninczen sohul, buzáiáso vagyon, vize keves. Altal jöttem ezfalukon. Vadivere, Nathanker, Nathankerbe láttam az falubeli iffiaknak és leányoknak csudálatos tántzat az leányok nagy sokan kerek formára

egy

egy mas kezét foguan, négy iffiat középre rekeztének, az leányok nagy fennnyen énekelnek, kiket bizonyos sora avagy rythmusra az legenyek rendel czokolnak: ez tántzot egy kezes ideig nézuen hinte előtők megh nyugottam. Innen fel keluén csak két mélyföldnőre léuő Lymo neuő város kában, az sent Claudius képében tizes vendég fogadoban nagy batorssággal haltam. Io reggel paripat bérelvén ada egy ember maghat hozzam utitarsul, kő egy kiczint Németül is tudot, kedves volt nálam tarsaságha, de az első miat mely akkor nap estigh mint eset, Barle ducban marada.

Barle duc. Lotharingianak Campania felől első szép varosa, fele egy magas hegyen épitetet, fele pedig az hegy alatt, de mind kettőt kő kerites foglállya bé: sőt még az huftatoknak is oly kő kerítése vagyon hogy tiztessleges vaosis meg érne vele. It kezdet megh ocsodni az kenyér mind egész

Pra-

Pragaigh, mert az minemű kenyeret
 Franciában négy garason vót ember,
 itt négy pénzen meg vehette, olczob
 volt visontagh Német Országban,
 annalis olczob Cheh Országban &c.
 Borais olczo Barle ducnak, mert pínz
 ti csak tizenket pénzen, vagyon pe
 nig egy pint nálunk valo három itze
 nh, folyo viz nagy és sebes fínten az
 oldalát mossa, Ighen szép földő he
 gye, de buza termő mezeie az hegyek
 miai nem nagy. Az utan jutottam es
 zekre az helyekre: Longe ville, Le pi
 ti Nansoe, Gran Nansoe, ebbe az ma
 sik városból masfel mélyföldön egy
 igen nagy leány volt uti társom, mely
 noha én semmit nem értettem benne,
 oly nagy beféddelel tartot mint ha egy
 nehányon mentünk volna, én csak
 hogy inkább meg ne szakadna beféde
 csak ezt mondtam, Vuy, mely an
 nyit tehen Németől mint Ia, magyarol
 mint az Vgy.

Szentobe. Egy kis szaraz vas
 rolocz

roloczka kinek mezeiën midőn igen
 fomiuhoznam, vizet nem találtam.

Menilahorn. Kőkerítésű vá
 ros, mely felől nagy dolgot mondha
 tok. Gyermekek koromban az raboka
 tul kik az Török fogfágából ki saba
 duluan gyakorta sokakat soktak ha
 zudni, hallottam hogy az reghi Ierusa
 salem helyen mostan mas Ierusalem
 vagyon, és az hazak igen alacsonak
 egybe raghaztatt anak, úgy hogy ha
 ideghen ember bėjű az kapun, az eb
 fel ughrik az első haznak heara és az
 egész utzanak heazattyán mind a mas
 kapuig ugatua követi az embert, ezt
 hallottam tőlők, de nem tudom ha is
 ghazé auagy nem Ierusalem felől, ez
 Menilahorn város felől bizony igen
 igaz, mert oly formára épitetet hogy
 az egész két utzanak (tőb utzaí sincze
 nek) heazattyá csak kettő, az is penig
 fínten oly lapos mint az padlas fos
 kot lenni, de igen erős teglabol épite
 tet. így az eghész város mint ha csak
 kék

ket haz volna csak az aytok distinge
vallyak az somfedságot. Bé mentem
az borra egyyüt, hol az gazda asszons
tul midőn ennem kérnek, hallal sült
bélest hozá előmben oly formá mint
malunk sölóuel mákkal auagy turoual
sokot lenni, jól láktam három garas
aráual, de im most poenitentiat tartok
felőle, isten boczássa vétkemet, az as
söny öregember léuén mivel hogy
latnam hogy az pénzt mind mastul
kérdézne ha joe, én midőn senki mel
lette nem volna, mind az halas béles
sért mind penig az borért egy cseppig
roß garasockal fizettem megh.

VOE nagy varos melybe bé
menuén az fertelen nagy kialtáson el
czudálkoztam, nem tuttam mi dolog
tehat az egész varos népe feléfégestül,
gyermekestől nagy vendégeskedés
ben vagyon, el annjra hogy az hely
nek öröcke valo diesiretire azt mond
hatom felőle, hogy rayta által men
temben én bizony sohul egy iosan
embert

embert sem láttam, az mely noha as
kartam, oka volt, hogy ot nem hal
tam, hanem egy Fu neuu faluban, ugy
tetzik az s. Miklosban sinter az kapu
nal felette emberséges ghazda asszons
nal haltam. Lotharingia felől ezis
érez meg olvaso: En mas Országok
ban amaz retze kötést és sejr varrast
hazamon kívül sör megh az selyem
varrastis nem igen láttam, de bezzeg
ebbe az tartományba oly bőféghes
mind kettőnek ususa, hogy akar mi
segény vendég fogadoban be men
njs sör varrot retzes és selymes para
nakbol ekesítetet agyakat latz. Masod
sör. Feléte sör kies, erdős hegyes
forrasos földé vagyon, borral és bus
zával bőues. Io vizei sör és sok ka
salo retei, egy soral, minden jonak
Camoraia.

T V L L I V M. Az Historicusok
nal sok rayta történt és viselt dolgaert
hires neves hely, kiés völgyben vas
gyon situsa, egy felől sör sölő he
gyei

gyei, mas felől szép rétei és buza teremő földje. Magas kő kerítése, olvastá nyoltz ki tetző templomat, vadnak szép Clastromi, bő utzai, gyönyörű hazai, kutai. Az városen kívől az felső kapunál a temető kertbe vagyon szép statuaia az Christus feszületinek és két tolvaynak, előttök három Mariaknak, utánnok penigh Iosephnek Ianosnak és Nicodemusnak. Ighen szép dolog voltlatni.

CONTRA VILLE. Egy főrnűi var, az hol embernek nagy sokat kel varakozni tarsasághért, mivel hogy onnan mingyart egy nagy erdőben, mely három mélyföldet tart, lepik be az ember, kiben sok tolvajok allyak mindenha az utakat. En ebben semmit nem tuttam hanem nagyestelenül mind menten mentem, de Isten ugada, az erdő félén talalek egy Németet az ki utamot emberfégesen megh igazíta, asscuralvan hogy ezenül embereket talállok, kik uti tarsokat varnak

nak, hinnen ugylőn, mert nagy hamar kenőre, az vitan többre találék kikkel batorlágosan az nagy erdőn által ménnek, és az hires neves Nancy városban jutek.

Nancy. Mayd az eghés Lotharingiaban leg főb és gyönyörűségeshely, kiért az Lotharingus Hercegis (bar ugyan hogy Lator ingős mert felette igen dühösködik az Isten népére,) leg kivalyképpen való lakoshelyének valasztotta, erős széles és természetek bastyai, fertelen nagy töltése, az én ítéletem szerint erővel megh vehetelen, ighen nagy őrizet alatt vagyon, és soha idéghen ember kérdése nélkül be nem mehet, mi vallasunkra valokat estendőnként nagy sokakat fikkaztnak el benne, enghemis az tul való városokban sokan kértének hóg bele ne mennek ha magamot közöttök el nem akarom vészeni, kiknek én csak az Silius Poetanak imez versével, lib. 4. feleltem:

Ius

Iuvat ire periculis

Ad decus, atq; via memoradū condere nomē

Nagy Berenczére vetuén azért
feiemet bé mentem, alkolmato fſághit
megh ſemleltem. Az kapu felet arany-
nyalez írva: Vrbes munit æquitas.
Vadnak ſép templomí, meſter ſégelen
formalt utzái, bő bora, bő kenyere,
ſép termetű népe, immar it sokan tud-
nak Németülis. Az felső kapunale-
pítették moſtan egy ighen nagy tem-
plomot, mellyen az ſűz Maria ſtatua-
ia czudalatos ſépen kí ſaragua, ala-
latta illyen iras arannyal: De grace
noſtre Dame, az az, az mi Aſſon-
nyunknak kegyelméből. Ez város-
ban egy keueſet nyugoduan, éuén, és
iuán utámnak éreſtem, mely utámban
kodusoknak nagy ſokasághat láttam,
kik az ut ſelen az ſőrnýű hőséghben
nem külömben mint az sok juhok he-
vertenek, kik az idegen embert csak
nem vonſak le az elemofináért, elei-
ben futnak az kodus gyermekek rus-

haiára

haiára kapnak, labok eleiben eſnek,
kin én felette igen czudalkoztam. Er-
keztem innen ſent Miklos Portuma
nevű városra, mely őis ſép város, és
minden vendéghe fogadoban az gaz-
dak Németül jól tudnak, mely enne-
kem nagy örömemre volt, roſſ keriz-
tése vagyon, mondgyak hogy hires
fokadalmok eſnek benne. Midőn ál-
tal mennek egy ſegény fogoly Német
iſſiu kezde utannam kiáltani, hozza-
menék az rőmlőtzhöz, és midőn kí-
vette volna belőlem hogy Heydelber-
gara mennek ala, kénſeritet minden
lſtenekre hogy Spiraba az Attyanak
jelenténém meg hogy ot fogſághban
eſet volna, hanem ſietne fel kí ſabadis-
taſára, én ſel vállaltam és midőn Spi-
rában bé mentem minden dolgaim es-
lőtis azt végheztem el; ment volté az
utan el vagy nem, én nem tudom.
Midőn Nicolai portu ſellyeb ſellyeb
jőnek Német orſág ſele, utol erre egy
ő ember egy parípan, ki nemzeti ſéges

O

met

met kérduén, mondák hogy Magyar
vagyok, ighen örült rayta, kezdé töl-
lem ez Ország allapattyat sokat kérés-
dezni, miczodas erős városi, varai,
népének bőféghe menni, kinek, mid-
dön hasonlítuan az ő Országoknak
városihoz ez mi városunkat, népének
bőféghehez az mi népünket, midőn
mindent ighazan megh mondottam
volna neki, el csudalkozot rayta hogy
hogy alhat ily keves nép a pogányok
ellen ily sok ideigh, holot az Papanak
nagy ereie az Hispaniai Királynak
nagy sok Orsága féli és rettegi az tör-
sókóket, és nekik semmit nem tehet.
Diczirte felette igen az Tokay bort és
az ő értelme szerint oly ítéletet töl fe-
lőle hogy egh alat soha iob bor nem
terem annal, magha ő soha egy fernel
többör életében sem iut volt Tokay
bort, aztis az Lotharingiai Hertzeg-
nek a fiatalanal, hogy tőlem elválék kért
felette igen hogy az előtünk való va-
rosban meg keresném, de mint hogy

késő

késő estuere lön bé menetelem én több
börnem lattam, haltam az Saskefelyő-
be egy igen embertelen gazdanal, ki,
midőn a fiatalhoz bizonyos nyavas-
lyam miat nem mehetek, felette igen
haragut ream, és finte úgy meg véue
az tizen öt garast raytam mint ha ott
öttem ittam volna velek: Az város
sép tiztes hely, szép kő kerítése, szép se-
jő hazai. Czimerek három fél hold,
az honnan nevezetjés jött, mert híjak
Lune ville az az Hold városának. Ofs-
tan meg hallattam egy néhány falukat
jöttem Blaumo neuő városban, Nés-
metől híjak Blanckenburghnak, egy
nagy völgyben szépen épitet az des-
rek városa, minden épületl igen erős,
hogy be menek e városban kezdé kérés-
dezkedni tőlem egy süveghe honnan
jönnek: kinek felelek, Parisbol, kérde-
aztis houa mennék, kinek hogy bas-
torfágosan dolgomat és allapatomat
meg jelentettem volna, kére hogy has-
zában bé mennék, mint hogy penig

O 2

farat

farat ember az nyugovastul nem retteg, engedek savanak, tehát az ő felesége Becz orfagi leány. kit ő is midőn megértette volna hogy Magyar Orfagi volnek, az nyakamra czuggederés nagy keservesen sirt örömeiben, monduan hogy kilentz estendő: tül fogua sem hazáia sem Magyar orfágbeli (kit ő úgy tart mint hazáiat) embert nem látot, engem jól tartanak falonnas pareyual, ezis mint hogy az bor olczó volt egy pint bort hozatek melleie, és így midőn ettem, ittam volna keséruén mint kettőtül de tisztességesen váltam el.

CZERBRIK. Ighen szép erős város, kilentz vendeg fogado benne, kiknek nyolcza mind négy labuallas toknak névére vagyon, az kilentzedik az Czerfa, ebbe szállást nem adának nekünk mint hogy sokan voltak benne az vendégek, hanem mentünk az ökörbe, holot ighen emberféghes gazdánk volt, borral és étellel keves pénz

pénzünkre jól tartot, mert egy egy felesméltől csak nyolcz stívért s egy pénzt adtunk az egész vaczoratul, Ezen felesket kért az gazda főrnnyen hogy az holnapi napon kéuetkezendő processiot meghvariuk, az mely mint hogy VR napia volt, nagy pompauallót megh, de mivel hogy nekünk nagyob gondunk volt hamareb-utunkat végezhesük, hogy sem mint processiot jartunk, jo regghel felkeluén, jöttünk Faltzburgha mely jo város, de nincz semmi kerítése, vagyon erőt vára, szép tanacz haza bő kerekded piatza. Ez piatz közepén kezdet volt az város kutar asani, melyre sok pénz költöt, de vizet sohul nem talalt, mind azonáltal annij költséghek hogy hiaaban tülők el ne vesne, kívül az város ekeffégeért igen szépen megekesztették, vagyon vederis rayta, mely kutar nagy sok begény idegeneket megtresfal, az kik nagy somiuhozuan oda mennek és nagy lelkek szakadua az

Sörnyű mélységű kutba az vedret be-
 boczátyak és vißontag bárazon von-
 sak kí belöle. ~~Vr~~ napian voltunk benne
 mely nap az egész varost zöld fűveckel
 és agackal meg ekesíttek volt, az gyer-
 mekek az utzokon tűzeket raktak és
 azokat vgrandoztak nem külömben
 mint nálunk s. Iános napian, némely
 falukban szokot lenni. * Ebéltettünk
 az Rosaba. Innen azon napon egy er-
 dőt által menuén. jutottunk egy kiet-
 len kősziklahoz, kinek Alsatia felől va-
 lo oldalabol egy kis forrás jó ki. Ez
 kősziklarul nagy méssé el lat ember
 minden felé Alsatianak, Helvetianak
 mezeiére, hegyeire, az Rhenus folyo
 viznek mellyekére &c. Az oldalaban
 vagyon egy kis templomoczka kí les-
 lői azt mondgyak á közel valo varos
 ban lakozok hogy az az templó á pos-
 gany Isteneknek tisztelegére Christus
 Vrunk sületése előtt három száz esztens-
 dővel építet.

Német

Német Orbach.

Iol tudom, Nemes, Vitezlő, és Nemzetes
 Fraim, Ketzer Andras, es Darholtz Ferencz
 Vram, hogy Marmora durant, ara-
 stant, Monumenta loquuntur; ast lites-
 ra his omnibus sunt vivaciores ad
 memoriam, illustriores (etiamsi humi-
 litatem prae se ferant) ad gloriam, cer-
 tiores ad fidem, nec loco clauduntur
 sed orbe, non terminantur aeo sed a
 ternitate: annakokaért ne nehezteletetek
 kerlek, hogy nagy neveteket alazatos írás-
 somban be'ybeztettem, mert noha, az miké-
 pen hogy az gyertya ha szinten nem világho-
 stis az Nap senye előtt, mindazonáltal setét-
 segnek ideien az Nápnek tiztit viseli: így ez
 én kis könyvem ha tündöklő hireteknek fé-
 nyességhehez, az fő emberek között, semmit
 nem ádhatis, de mindazonáltal az tudatlanok

gyugyanak és belidek elő egy kis kiterjedést foglaltat hat. Ellyerek sokkái.

Z Deakok nyelvén nevezetett vötraz Gallusoktól és Olasoktól, kik az Atyafiakat Germanusoknak hittak, nevezetettk pénig ily névén, mert holot eleitől fogva, főképpen Olas Országot sok fele ellenfégek, Vandalusok, Gottusok, Culmigerék, és egyéb nemzetségek oszlottak, az Németek tehetségek szerint gyakor veszedelmeckel is oltalmaztak mind az kettőt, mely czelekedetekért Atyafiaknak tartattanak, és Országok Germanianak (mert az előt Teutonianoak hittak) nevezetett. Eők ighen dicziretes eredetből akariak ki hozni nevezetett, mint ha jött volna, a Germanico gar, az az, egészen, vagy minnyáian, és Mann, az az, férfur, mint ha mind jó vitéz férfiak volnanak. Az előt ^{rossab}

rossab volt ez ország, mert nap nyugatra csak az Rhenus vize, Delre az Duna, Esakra az Albis volt határa: holot most akar mellyketis közepinek mondhatjuk, mert miulta az Imperiumot nyere, felente igen őreghbedet, úgy annjra hogy, ha mind Német tartománynak mondgyuk azt, az kiben Német nyelv vagyon, bizony egynehány Ország hon kiúul, mayd az egész Európát Német országnak nevezhetjük, mert ugyanis miczoda Sveria, Gotia, Dania, Norvegia, Livonia, Curonia, Prussia, Hollandia, Zelandia, Anglia, Helvetia, Brabantia, Silesia, Austria, Moravia, Bohemia, az Erdelij saskockal egytemben; bizony csak mind Németek, mert minden nyelvek csak mind Németből szakasdot. De én ezt nem disputalom hanem csak bollok arról az Nemet Országról mellyen én s az hus mely földet által jöttem Lotharingiatul fogva Silesianak Nissa nevű városáig.

Ez Ország mindennel bővelkedik. Vadnak sok helyen ezüst és vashanyai, sok forrási, bő tava, nevezetes folyó vizei, kik között híresbek ezek: Az Duna minden vizének Atya kik eredetét veszen Alsatiában az Rhenus vizének csak közzel folyásához, és által menűen, nagy sok tartományokon végre az Euxinum tengerbe szakad bé. Az Rhenus vize Duna után második: az után az Albis, az Niscer, az Oenus: az többi. Vagyon bő bora, buzáia, és minden gabonáia de népének bő sége miatt, alig elégleges: sok meleg h feredői, erdei, sok nemes és Király városi, varai, Castellyi, Clarfromi, Népe gyenghe természetű, fésjérb Európában minden nemzetséghnel, okos, magának valo, regi sokasának otalmazoia, nagy eheto de többet iható, kiről ugyan köz bebed is költ ily formán:

Germani possunt magnos tolerare labores,

Quatinam possent sic tolerare sitim.

Ruhag

Ruhazattya nincz oly ember ki neki avagy le írhatna, avagy meghmondhatta, mert őltözetiben Országáserint alhatatlan, mindenőt kőlőmbkülőmb ruhazatban jár népe, főképpén az Alsónyallatoknak feiekre valóiok sok ezerképpen latatik. Német Országának czudálatos szép Academiái, auagy Nagyságos Scholái vadnak, Vitteberga, Heydelberga, Iena, Gyesssa, Marburg, Argentina, Friburgh, Altorff, Colonia, Ingolstad, Lipsia, Rostochium, sőt több egyéb helyekben. Nevezetes tartományok ezek: Hassia, Palatinatus, Wirtemberg, Thuringia, Bavaria, Noricum, Saxonia, Misania &c. En így mentem által ez országon: Először Galliabol ki szakadua mentem bé egy Zaber neuó városába Alsatiának.

ZABER legh közeleb város Argentinahoz mely mivel hogy Episcopalis sedes nagy őrizet vagyon éyelnappal benne, szép épületeckel ruház

zatot

ratót fel. Innen mikor ki jöttem hatul
 ért engem egy Német ki régen Tokay-
 ba, Szepsi-be, Cassan lakot és az jó em-
 lekezetű Boczkay Fejedelmünknek as-
 madalakor futot ki az Országbol igen
 emberseghes halo, és uti társom volt,
 egy éyel és nap, magyar módra az én
 kedvemért bizony jó kapoztatis fő-
 zót vala egy faluczkában, meg véuen
 először mind az Balonnat s' mind az
 kaposztat, az ghazda Assonnak nem
 hagyot csak hozzá is nyulni, causala-
 van azt hogy ő Magyar gyomornak
 kebitene az éket. Minden bokrait, az
 mint boktunk bollandi Tokay, Cassa,
 és Szepsi környékének jól tutta elő-
 hoznia, kerdette Cassan Szabo Georgyöt
*Messaros Tamast, Rainer Menyhart, Kote-
 les Christophot &c.* Szepsiben Lakat gyarto
Benedeket, Szabo Palt, Szabo Balast s-az
 többit, kinek midőn igazan mindene-
 ket megh mondottam volna, jelenté
 nagy kívánságot még erre az földre
 valaha jöni, és így hol egyről hol
 masrol

masrol beszélgetuén *Argentínába* érénk,
 bé mutatá engem csak nem messze az
 Académiahoz az Salmo hal nevő
 vendég fogadoban és tőlem el valék.
 En először az ebédet megh ettem és az
 után az város alkalmatosságának sem-
 lelésére mentem.

Ez város azért egész also Alsátia-
 nak fele és Metropolisza szép tér mez-
 zőn építet, el annira hogy minden
 felől egy nehany mélyföldre el látzik,
 mezeie szép buza, ros, hagyma, repa,
 retek, arpa, zab termő, ezen kiül az
 sok veteményeken, mellyék ő nálak
 csak az mezőben vadnak, el czudál-
 kozik ember. Az kenyeret benne Ma-
 gyar módra komlos kovással sűtik,
 bor jó nem drága, tizenket pénzen má-
 pénzünken, pinti. Vagyon az va-
 rosnak nagy erős kő kerítése, de azon
 felyül halad nagy föld tökése, féles
 mely arokia, abban penig az városnak
 bámtalan sok potyka hala, én nem lá-
 tám ugyan soha annijt mint ott. Az
 utzak

utazak igen tisztak azokon kívül kik az
viz mellett építettenek. Ás mint ve-
gére mehettem, hét temploma vagyō
kik között az Münster nevezetes, ki-
nek tornyat Európának hét czudai
köziben számlállak, bizony oly To-
rony ugyan kinek masat mesteriségére
és magasságára nevezve mind ennő Or-
szágokban való budosáomban sem
láttam, másvany kőből csináltatatis
láttam, de ennek mesterlége meg hal-
latta azoknak minden prerogatiuaiat.
Menő számtalan sok szép statuak ray-
sz: menő sok szép körös környűl saro-
solyosok, mely sok drága kő lábok és
oslopok. Ninczen penig heazattya,
mert oly formán építet hogy hezat
nelkül nem bukólkodik, mivel hogy
fundamentomátul fogua mint kisseba-
bedik az egész Toronynak kerületi de
minden nevezetes és parkany nélkül,
az egész templom onnal badoggal he-
zot, és nem különben mint az To-
rony drága faragot kővekből építet.

Nincze

Ninczenek Oltárok benne, vagy on-
so havu Orgona, és hallatlan szép mes-
terlégesen csinált szép prædicalo sék,
ighen uynak latzik, de estendő számot
sohul nem találék rayzatekesitetet meg
az Apostoloknak és ezek után léuő s:
Doctoroknak balvany képeuel: de
minden ekeslégi között az Templom-
nak nevezetesnek ílttem lenni, egy
benne levő orai mesterléget kinel nem
hisem hogy ez mi időnkben az egész
vilagh mesterléghesbet mutatna
Mert szép fejr kőből és fabul magh as-
torony formara fel építetvén Helvetia
felől való kapuia mellett az templom-
nak helyhezitetet, job kez felől egy nag-
kakas vagy on fel allatua ki ez ora üres
után háromsor szárnyat őszue veri, s
kukurikol. Ez az csinalmány egyen-
hany parkanyra vagy on építetue, ki-
nek le írása így következik: Az felső
allason Christus Vrunks es az halat sta-
tuaia vagy on, az halat kezében egy
nagy bot, mellyel az orai üti mikor es-

géslen

geffet kel verni, midőn penig fertály
nak kel lenni, ugy vagyon hogy ki jó
ackoris az halál, de Christus Vrunck
más felől ki jőuén, mint ha meg fed-
dene az halált, az el halad és Camora-
iában be fut, de mikor az egész ora rea-
jut, az halál az Christus képe előtt el
nem fut eleb, hanem az nagy bottal az
harangot megh veri, és ugy megyen
bélőtte. Az alatta való álláson négy
ember balvanya vagyon, kik közzül
kinek kinek tizte ez hogy fertály ora
kor ki jődön és az menij fertály köueta-
kezik el verie, Ez alatt az hold egy kék
égghen fínten ugy megh nő és el fogy
mint az égghen, az hold alatt az ora
mutato, az napnak gradusa mutatio
az czillaghoknak, planetáknak, eghi
jegyeknek, télnek nyárnak, ősnak, ta-
vasznak mutatio, ki megh mutatya
midőn az nap mellik gradusban va-
gyon, mely planetat nyomia, mellik
eghi jegybe ment bé, mikor kezdők
nyar, tél, ősz, tavas. Ez alatt egy nagy
őreg

őreg tábla, kin az egész Calendarium
megh vagyon, it meg mutatyan na-
ponként miczoda innep legyen, mel-
lik az arany szám, az litera dominica-
lis az Epacta &c. Ez alatt egy nagy fo-
lyoso kin két nagy Orozlany, között
négy gyermek statuaia, az eggiknek
kezáben ilyen írással egy tábla: Om-
nis caro foenum. Az másiknak sceptrū,
mely az ora veresékor valamenijer út
az ora, annyiser emeli fel sceptrumat,
latatik mint ha az orat olvasna: Az
harmadiknak kezében egy főuény fo-
lyo ora, melyből ha ki foly, az ora ütés
korban mingyart visont meg fordit-
tya. Az negyediknek kezében visont
egy tábla ilyen írással: Spes alterius
vitæ. Job kez felől vagyon az nagy
Mathematicusnak Nicolaus Coopers-
nicusnak (kinék képét az mint fellyeb
mondam teronnyabais nagy böczü-
letbe tartiyak) képe veres ruhában ho-
su haial iratata ily titulussal: Nico-
lai Coopernici subtilissimi Mathema-
tici

íci effigies. Ezen renden vagy on egy
kís állas ahol az hét Planetáknak Nap
nak, holdnak, Marsnak, Mercurius
nak, Venusnak, Saturnusnak, Iupiter
nek képe, egy egy sekerén eggők egy
gők mindennap ki jó, Vasárnap ki jó
az Nap, Hétfőn az Hold, Kedden az
Mars, Szeredán az Mercurius, Cső
törtőkön az Iupiter, Pénteken az Ve
nus Szambaton Sātarnus. Leg alab
az földön vagyon ez világhnak glo
busa Sphæraia az kí, nem ház ebte
döben az mint némellyek beszélgete
nek felőle, hanem ebteendőbe fordul
egyfer el. Két felől két tabla vagyon,
kiknek eggőke ez után harmincz e
sendeig az napnak Eclipsiset az másik
az Holdét megh mutánya. Ezen felet
minden derek ora ütésekor egynehany
harangoczká fép modgyával énekel,
jól lehet nem érkezik el Hollandianak
és Zelandianak éneklő haranghíval.
Ez derek le írása az Argentínai híres
orának, ehhez hatonlot jóllehet nem

látam

látam, de nem sokkal volt alab való
Danianak Lundia neuó városabeli és
Dantzkában az főz Maria és S. Iános
Templomabeli ora, ki most mint két
tő pútságra jutot. Ez templomhoz
melybe ez az ora vagyon, csak közel
az Academia melyben eleitől foghua
fok fő emberek tanítottanak: ebben
lakot réghen az híres Sturmius, Theo
philus Golius, Franciscus Iunius, ebe
ben tanult az mi Albert Molnarunk,
kit Isten sokkal hazánknek javára
éltesen, szívem szerint kívanom. Ebe
ben lakik mostan az tudos Havenreus
terus, ebben az tudos Caspar Bursius
mostani Magnificus Rector kí 19 Iun.
engemet illyen ki nyomtatót írasával
az Academicianak tagiava bentele:

Anno recuperatæ per Christum salutis 1618
die 19 Iunij, nomen suum apud Academiam
Argentoratensem est professus: & Republi
cæ huius Magistratui fidem, obediens iam Præ
ceptoribus, civibus humanitatem, vitam de
niq; totam Academiæ legibus convenientem
promisit,

Marré

Martinus Czombor Szepsinus V. u. g.

*subscripsit Casparus Birsus I. V. D.
Rector Academiae.*

Ez városban az S. Mark Ispotas-
tyában az tanacz ighen nagy Alami-
mat solghaltat ki naponként minden
Segényeknek, minden jóvevény de-
ak, ha egy nap két száz jóneis, valaki
oda bémegyén négy baczor, az az,
huszon négy pénzt veszen fel, de ugy
hogy nevet ilyenképpen az Xenodo-
chium könyvében bé iriati: Ego N. ac-
cepi quatuor bacos in hoc Xenodo-
chio propter Deum Anno N. Mens.
N. Enis örök emlékezetre csak hogy
könyvekben nevemet hagyhatnam
fel vettem az 24 pénzt, ugyan akkor
velem együtt vette fel két Nemes Wra-
tis, kiknek nevek Adam Rottinghede
Steinfurt, Eliás Bode de Cassellis, ha
valaha valamely barátom oda megen-
mind ott s' mind az Academia köny-
vében nevemet fel talállya. Ruhazat-
ya az város népének ighen külömb
külömb

külömb az mint Németnek sokot len-
ni. Némely az Segény renden mind
ferfiak s' mind az Asszonyállatok, le-
anzok mayd oly formára czinalt sü-
veget viselnek mint az Magyar süveg
rut vndok és illelen mod, némellyek
nagy hosszú béliét süveget, némellyek
mind leányok mind Asszonyok csak
be kötik feieket. Az leányok sokan
partat nagyot gyöngyöst viselnek Sze-
pessimodra. Szoknyáiok pedig az ná-
lok ekes hogy ha három fele külömb
külömb postobul valo, mint egy ter-
dig, alol zöld vagy veres, közepbe fe-
hér vagy kék, felső része fekete, vagy
sederes, és így minden színű de csak
háromfele postobol, kinek minemű
három szín tétzik inkább. Ez városi As-
tylla midőn oda affele az Országokat
rontotta, mind el pusztította volt tabo-
rat binten az közepin viue által rayta,
hogy ackepen is kegyetlen séget mutat-
na, innen jött az nevezetűs, mert mi-
dön régen Argentinának auagy Ara-
gentin

gentoratomnak hinak Németül pedig Silberburgh, most az Atyllanak által menesétül híjak Strasburgnak, Mon-
gyak hogy ez nagy tornyotis az ki bős-
ne vagyon kivalyképpén csak az Ma-
gyaroknak bossúsághokra csináltak
volna, és hogy egygyűt ilyen irás
volna rajta: Veniat nunc Atylla,
de semmi sava híherő emberről nem
hallottam, az írásrais pedig, noha so-
kat vigyáztam, én azimeddig fen vol-
tam benne, sohut nem találhattam.
Szallásom volt az reghi bor utzában
az pénz verő háznak, auagy inkább
kencz tartó háznak ellenében egy fas-
bonal, voltunk pedig ketten nala: én
és Erdely Meggyesi fia Michael Wel-
man, kinek az Vr Isten engedgyen be-
renczes haza jövetelt. Voltanak ezen
kívül társaim ott: Thomas Blimberg
Barthensis, Ioannes Czernay Liptoi-
vius, Matthias Duchon Moschovius
kikkel sok supponc ettem meg kevés
nap alatt, mert én méghez ideigh oly
suppo

supponos várasra nem találtam vala-
mint ez. Heydelbergá fele indultam
innen, de ighen faros utam volt mely
oka volt igen nagy faratlaghomnak:
mindazonáltal által mentem először
Hagenoian mely egy kis város, az
mint hallottam az Leopoldus Püspök
birodalma alatt vagyon, akkor nagy
sok darabantok őrzötték mint hogy
az Püspök az körülötte levő fejedelmek-
kel nagy hadat viselt. Az város-
nak nagy széles arokia vagyon és kö-
kerítése. Captalom szép és nagy bena-
neki mayd az egész városnak felét tes-
si külömb kerítéssel az városba. Az
piarzon az egész városnak ekelességhere
egy ighen szép ki folyó Czarornakus
vagyon építetne, tagas utjai vadnak.
Honnan ki jöuén egy nagy erdőre jö-
tottam, ki egész két mélyföldet tart
szélességhében, mellyen által men uén
Sorprok neuú faluban czendes hálast
löttem.

Annak utanna értem az szép Cron
Weis

Weissenburgk nevű városban kinek nevezeti az Coronatul vagyon, mely az benne levő Parochiale templomnak közepette fel függeztet, az városbeli nép az Corona felől sokat sokkor idegheneknek beszélgetni, többi között mondgyak hogy tizta arany, bizony ha igaz hogy tizta arany az én ítéletem szerint két auagy három kővaratis megh vehetnének rayta, mert vagyon nagyságában tizenket mása nyomo materia. Felette szép város, minden utzai igen szélesek, az házak mint iratások szép képeckel, az alsó kaput mostan szépen meg újítottak, messze sebbet nem lattam annal. Kijővén az szőlők között mentünk egy Zaber nevű városban, híjak az deakok Zaber ad Rhenum, mert Lotharingia feleliben is ugyan ezen néven vagyon egy város, kiről fellyeb emlekezem. Bene az kapu előtt egy nevezetes mesterséges czatorna kut vagyon, felette egy nagy török balyánya, kezében tartja

az város

az város Czimeret, orozlányok házából jó ki az viz, az utzak igen szorosak, de az házak igen szép iratások, olczó bora és kényere, szép fejr gyenge népe.

LANDOIA. Szép Tornyá vagyon, kies mezőn építet város, minden felől szőlő és szép buza termő mezeie. Mindenütt az Rhen vize mellett sok szőlő hegyek vadnak, de nem tőkére sem penig nem tellyességgel Erdely modra vészköre merzik, hanem ugyan faikat nevelik, és az eghész szőlőkertekben mind lughasok vadnak, elánniira hogy az művelnek az nyakat az nap hősege ne félyen hogy meghűsse, csak hogy kapalása bizony nehezen lehet merr igen alacson az lugaának épületi, és mindenkor meg görbeduekel alatta járni. Ez városul latember három nagy kővarokat az hegy oldalban igen közel egy máshoz, az eggyiknek neve tudásomra nem jót, az kettőt híjak Meyelburgk és Necuastel.

P

Innen

Innen eléb jőuén estve érkeztem egy
 neuetlen faluczkába, az hol egy iffiu
 legénnyel pénzemre igen vigan lak-
 tam, és más napra az Nevezetes Spira
 ra városában bé érkeztem. Felette
 szép tizta város, nihol nihol három
 kő kerítése, nihol csak kettő, egy fés-
 lől az arokiában mindenkori allo víz
 más felől penig az Rhennek egy dar-
 rabja nagy sebességgel foly el mellette.
 Vízai szép taghasok mindenütt kő pa-
 dimontommal igen tiztak, szép szőlő
 tővek az hazakra felfolyuan. Vágyon
 egy hatalmas nagy temploma, rayta
 hattorony éz az tornyos templom
 az városnak Czimere. Szép épületű
 Scholais is vagyon de supra Rhetoris
 cam nullus est ascensus benne, Papi-
 staké ez Schola. Az Nagy tempom
 előtt vagyon Domus Consistorij iudi-
 candarum rerum. Ki felől ezt érczed
 hogy az egész Czaári birodalomban,
 akarni ügyek és Causak fogatratas-
 nak mindenkori lehet egy helyből má-
 helyre

helyre appellatioia, de valaki mása-
 nem elégzik meg törvényével utolsor
 de appellat, innen soha senki masus-
 va nem viheti hanem decisiuaia leszen
 az mely okon ez városban igen fő lus-
 tistak laknak és minden bölcz embe-
 reikkel rakva. Pénz verő hatalma is va-
 gyon ez városnak. Heydelberga csak
 három mély föld hozzaia, ki jőuén as-
 zért belőle három egész oraig ültem az
 Rhen partyan, mivel hogy igen meg-
 aradot volt, annijra hogy nagy eskü-
 vésevel mondotta az vén Charon, az
 által hordozo hajos, hogy hus egész
 estendő alatt oly nagy az Rhen vize
 nem volt mint ot létemkor, azért nem
 vihetet mingyart által hanem sokutan
 kellett varakoznom. Altal saladuan
 meg hallattam az Rhen vize berkét,
 és midőn az tiztara ki mentem volna,
 elő találék egy nagy leant, ki az mint
 érttettem az Heydelbergai Academia-
 ban az Franciai deakoktól annijt ta-
 nult volt, hogy Spiraba bé menvén,
 haro

harmad napra mindgyart gyermeke
lőt, ettől midőn kérdezném Heydel-
bergat, meg mutata ennekem az hite-
van püsta tornyot á ki az hegy farkán
vagyon és monda, hogy az volna
Heydelberga, én ezen megh örültem
és ighen jöttem egyedül az püsta To-
rony fele, és az uton egy vduar házra
találtam az hol ighen begény bort it-
tam tizen hat pénzet pintit. Onnan
hamaraz városban az hova régen ki-
vankoztam el érek, az hol nem sok
keresésem utan, be találván először az
Ludba, az Magyarok ballására az
Sichinger hoffra találék, az hol elő-
ször is az én régi jó akáromat az tudos
és jó erkölcsű iffiat Szepfi H. Mihályt
köszöntém.

Heydelberga azért két ighen
nagy hegyek között építet, melynek
eggyike Myrtilus, az másik az ő nyelv-
veken Heylberg avagy Heyligberg az
az Mons sacer, sient hegynek hívás-
tatik, innen vagyon az városnak ne-
vezeti

vezeti, kit némellyek Heylberghnek,
némellyek Heydelbergnek, némellyek
Heydenberghnek, az az, pogányok
hegyének auagy városának neveznek
Ez Heylberghnek az tetején volt két
nagy Clastrom régenten az eggyik ba-
ratoké az másik Apaczak lako helye,
csak közel egy máshoz, melybe nagy
gyönyörűségek lehetet. Az Apaczak
Clastromának alatta nem messze va-
gyon egy nagy lyuk, mely felől a ben-
ne lakok ilyen ítéletben vadnak és
voltak, hogy ez az lyuk Oraculum
helye volt, melyből az pogányoknak
az ördög kérdésekre meg sokot volt
felelni, ha ez így voltis réghen, de én
hissem hogy az Apaczak idejében gyer-
mek reytó hely volt, ez hegy oldalan
ala mindenütt szép főlö kertek vadnak
nem különben mint Nagy Banyan az
Banya hegy oldalan. Az Myrtilus
oldalában egy igen szép vára vagyon
az Palatinus valasztó fejedelemnek,
mely vár mellett mostan ighen sovany
helyen

helyen egy kertet kešített melynek hee
lye merő kősziklaból vaghattatik ki,
minden felől az szép források és vízi
ezközök benne. Az Neptunus képe,
sok orozlányokkal és egyéb allatok
kal körölekesítet, kikből ha akárik
vizet boczathatnak ki, kinek házából
kinek füléből &c. Vagyon csak kö
zel egy Madar házis, kiben sok fám
talan külömb külömbféle madarak
gyönyörűen énekelnek. Alat vagyő
ez Fejedelemnek más kertjés, szép gyüm
ölcsös, vadnak benne Naranczfak,
Szereczen diok, füge fak és mondalak
kit estendőnként ketfer gyümölcsös
ket meg hozzak, nyárba az Napnak
melegsége által, télben pedig az egész
kertet őszre gyalult deszkával minden
felől bé czínállyak, úgy hogy mintha
csak egy ház volna az egész kert, vas
kementzeket emelnek benne, és az ala
tal temperállyak hideghei az teli idős
nek, és az benne léuő fak sinton úgy
gyümölcsöt meg nőzzak mint sinton
nyár

nyárban. Az várban mondonak egy
nagy hordot kinek magassága har
mincz gradicz fog, de én nem láttam
mert egyháznál töbör az várban nem
voltam, akkoris csak az Scultetus Ab
braham semélyet látni és tanítást hal
lani. Két kivállyképpen való templom
ma vagyon ez városnak. Eggők az
s. Lélek, ez az főbbik sinton az pia
tazon építet, másik az városon kívül
az s. Peter, kiben az mi nemzetünk
minden Vasárnap prædicationot halgat
ésteben, ennek czinterembebe temetet
az tudos Ioannes N. Berini de iumus
lusat senki ennekem megh nem tuda
mutatni. Vagyon ez városnak fő A
cademiaia, de kisebb mint reménlet
tem, kiben minden nemzetiségek, de
főképpen az Magyar tanulo iffiak, si
enek, akkor ezek voltak bennes
Michael H. Szepfi, Michael Belteki, Micha
el A. Georczy, Stephanus Szikzai, Francis
cus Czepei, Basilus Borzasi, Franciscus Tor
nay, Georgius Vdvarhelyi, Caspar Lazari,
P 4 Marti

*Martinus Murakosi, Lomas Leval, Thomas
Tisabeczi, Gaspar Boithi, Benedictus Szent-
Király, Martinus Szilvási, Matthias Be-
rini.*

Heydelbergabol ki indulvan ez
megh nevezet iffiaknak nagyob része
egy darabon el kísért, kik meg térűen
megis tovább velem eljöttek hárman
Dn: Martinus Szilvási, Michael Bel-
teki, Michael Szepli, mind az első ven-
dég fogadoigh, az hol három eghés-
oraig dellyest az első meg tartoztatta,
estve felé nagy keservesen túlók el val-
tam, és először ighen rut uton és nagy
elsőben által mentem Neckergemün-
den, kinek mezeién hogy mennék egy
réten által, latom hogy kűsködik egy
leány egy nagy nyalab fűvel, enghes-
met emberfégesen kére hogy fel legis-
teném néki, megh czelekedűen enge-
met nagy alással boczata el. De nem
fokat menuén az utat mingyart el ves-
tettem és az Banyakra mentem fel, az
honnán visontag az Banyások az us-
tra

tra vezette nek: It midőn az igaz uton
jó ravolyra jöttem volna az Mercuri-
us statuaia felette igen meg czalá, mert
kezéuel az közel valo varasra mutat-
van, én azt íréltém hogy az Ország-
utat mutatna, mentem azért hiaban
az nagy első időben többet fél mély-
földnel, akkor egy éber talála és vissza
hozza engem az igaz utra, sok menez-
sem után bé juték estve Wimmerschs-
bachba, ott haltam az vendég fogad-
dóban egyedül én magam nem kiczin
selelem nélkül. Holott reggel fel kel-
vén tarsor találtam egy nagy erdőben
Hausen nevű faluigh, az ki ott túlem
midőn el akarna valni, az vendég fo-
gadoba hiva be az égetet borra: Isten
ugy ada azonközben egy iffiu legény
csak ki verte magát az vendég fogado-
házbol, ugyan balmas fővel, alitom
nem hált volt az éyel az gazda Ása-
söny agyan, ki kérdésemre hogy ho-
va valo volna, monda, hogy ő Pra-
ga felé igyekeznék, io Cheh, jo Né-
met

met volt, meg örülek rajta, hozzá adá magamat, vele együtt jöttem először Mosbachban, mely igen szép kis város, az kapu előtt magassan fel perczeghő szép czatorna kút vagy on egy magas Harsfa alatt, mellyet sokkaigh czudáltam, bé menuén az Palatinatus pénzen Norimbergait váltottunk mert ouchab az nem szolgál. Onnan fellyeb jöttünk egy néhány falukon által, és miuel hogy az első gyakorta eset igen nehezen Meckemüllebe érkeztünk.

Meckemülle: Ighen kis város kinel soha kissebet nem láttam, kinek mind azon által erős kő kettése, jó modgyával minden rend tartása azon kiüül hogy az piatzra hordgyak ki az ghaneyt az udvarokból. Nagy templom a közepin mellyen negyora egy más után vér, nagy kő varat mellyet két felől két folyó víz mos, eggyiknek neve Axt, másik hogy híjak nem tudom Nem szállottunk vendég fogadoban, mert az tarsomnak ismerőie

egy ember maga hazához vit, ki mindket étellel jól tartot, mi ötet itallal háza népestől. Olczob bort soha életemben nem láttam sem hallottam mint ez helybe, mert hat Heydelbergai pfensnigen, az mely nem téssen egészen egy Magyar fel garast, pintit vettük a bornak, mely pint mi nálunk többet tót volna harmad fél ützenel, mi látuan azbornak olcsoságot és az időnek bőryű nedues voltat harmad napig ben nem mulattunk. Harmad nap el mulvā Ruffon és Lessigen által menuén jutottunk Ballebergbe, ki őis ighen kicsi városka, az piatz közepin mesterfés ges kuttya, Papistak az lakosi. Ez után Hyldhanfra, az holot az templom előtt valo Harsfának nagy voltan el czudálkoztam. Nagynak mongyak Országunkban az Diosgyörít, én azt nem látam; ezt tudom hogy nag. Neukirchre mentünk be ahol sántalan sok Sidok tantzoltanak és résegeskettének az vendég fogadoban.

Maris

Marienthal. Vallis Mariæ vocatur. Ackori Maximilianus Fejedelemnek szép vára benne, az városis szép épületeckel igen ekes: mindenfelől szép folyó vizek és szőlő hegyek fogtak bé.

Merketheim. Ittis szép varagyon de az városbeli nagy templó szépségével a varnak tündöklőset meghalatta, egyébképpen nem láttam semmi singularet benne.

Schifferschen Az három békerek loban haltunk az hol az Cheh Országhi követeket találtuk kik akkor n Országokban az Iesuitaknak küldése felől az Heydelbergai Fejedelemshez siettenek, velünk pedig nagy barátságosan beszélgettek nevetuén az Iesuitaknak együtis másutis raytok történet vesélyeket.

Bibere. Egy falu szép vendégfogadok benne, be menuén eggyikben

mjs

mjs igen bíbalank benne, miuel hogy tizenkét pénzen jó borok vala. Altal jöttünk itt Walmersbachon Kustalosron, Neuherbergbe: Itt egy Istentelen gazdahoz találunk volt bé menni, hol mikor portekaczkamat az asztalra le téuén az ház előtt el folyó vízre méstem volna ki labamot megh könyebleseni, migh én ott kin voltam az gazdacsak feleségével hon léuén addigh az tarisnyamból egy hét forintot vót felszem stremphemet ellopak, én vitem az gazdat az birohoz de meg esküvek hogy ő el nem vette, és az biro előtt csak nem nagyobbat vették az stremphe né, mert gyanu porók nem léuén indebitan akarnak vala marasztani.

Vinsheim. Egy drága szép város, kinek erős kő kerítése, bő és tagas utzai, szép fényes épületi, nagy Templom, az innegző végén egy szép csatorna kut, kinek másat Német Országban, az Norimberghai piacon levő

kiv.

kívül, nem láttam; Az tetetén vasbol egy nagy fegyveres Német álegéblen meg aranyazot szép mesterseges rostelyozása, és minden ekeffége czudára méltó.

Norimberga. Nevezetes és minden nemzetségek között híres neves városok okokért. 1 Mert miuel hogy nem íghen réghen kezdetet ki még négy száz estendőt nem töltöt, mayd hihetetlen dolognak itélne ember hogy valamely város ily rövid idő alatt ily állapotra juthatna. 2 Mert épületivel és nagy kő hazainak szépségével meghallatta az eghész Német Országoknak minden városát. 3 Mert gazdagsággal az kereskedőkhöz képest alig találhatik Amsterrodamon, Veszleintzen: Genoan, Londinumon, egész Európában, és Lisibonan kívül hozza hasonlót. 4 Mert az bel poklosoknak megtisztulása avagy inkább csak megismerése ő benne vagyon, ahoná mindenféle tisztatalanok bizonyos időben

ben fel mennék és magokat ara valasztatot Doktoroknak meg mutatják az é. Lőrincz templomában. 5 Mert azt mondgyak felőle hogy ez város nem csak Német Országoknak hanem az egész Europeanak is kellő közepet építet. Nem tudom miről kezdgyem el ez városnak szépséget beszélni: Vagyon egy hegyeczen egy szép város, de az mint szépsége de nagy erőssége. Ez hegyeczkeről lőt nevezeti az városnak kit az Németek Nurenbergnek mint ha azt mondana Nur ein bergh, azaz, csak egy hegy, neveznek. Az kerítése eghéblen segeletes faragot kövekől, nagy és széles arókia. Az kapuk előtt az Hóstatokban hallatlan szép épületű sporallyok oly sok hogy azok is minden felől késsen egy egy városoknak mondattamának, kinek elein nagy gyönyörűségesen az sok Harszák és fűzfák ekefferték meg. Midőn ember Heydelberga felől be megyen az Hóstatban talál egy nevezetes seipultra

pultoriumot, kinek bámtalan lok kö-
porfoia el ezudalkozik, éber mert na-
gyob részére mint Velenzei részből ön-
ték, az kik pedig kövek azokat egész-
len arannyal írtak bé. Ez városnak
nagy öreg templomi vadnak, demind-
feretsek, ninczen egy ékes tornyais
az ki oly varoshoz illendő volna. Va-
gyon oly forman situsa az hegyecsken
ez városnak hogy az víz mind ala sol-
gal belőle, az mely dologh tefi hogy
az utzak igen tisztak nem mint Dan-
kának avagy Haffnianak. Az piazza
négy seregű kinek az közepin egy dra-
ghaltos Czatorna kut vagyon, kin-
nem külömben mint Londinumban
drágha fépen az Apostoloknak es es-
gyéb senternek balványok épitetet.
Az víz sok helyen jó ki belőle, de
csak akkor mikor ember meríteni akar
egyebkor ki nem jó hanem csak meg-
mutatja magát és visontag egy nagy
rés edénybe bé foly, ahonnán vison-
tag az földbe megyen bé hogy ki for-
tyalja

sával az utzat ne sarozza, ha azért az
ember akar meríteni, tehát sok réz cza-
tornak vadnak, kiket ala kel vonni,
mihelt le vonsa ember mindgyart jó
az víz belőle, de ha felboczánya, az
víz ki nem jó hanem titkos lyukakon
visontag ala foly: Sok szép vendég-
fogadoi vadnak az kik között nevez-
tesbek ezek: Az Sylvanus, az arany-
lud, az Harsfa és az fejr lo. En az fe-
jr loban voltam és ebédert s'egy va-
czoráért csak 22 patzor, az az, s'az bar-
mintz két pénzt fizetvő. Sok alamisnai
közöt ez városnak nevezetes ez hogy
az Altorfiana Academiát maga költ-
ségén tartja. Az nevezetes D. Geor-
gius Remus az vendég fogadorul az
melybe voltam nem messze lakik egy
magos utzanak felső seregletin, az ki
az Magyarfiaknak sokat solgalt és sol-
gal míg él, én is ezt kívánom neki: El-
tesse az Isten sokkaig jó egészségben.

SVLCZBACH. Egy szép kis
es magas helyen épitetet drága kis va-

ros, melybe midőn be akarnék menni. mivel hogy Papisták laknak az kapu előtt előnként allanak kettő az darabban tok között, kik minket meg foganak, én noha jól tudtam Istentelenségheket mivel hogy az előtté lévő falukban meg mondtak volt hogy még sinnen Hispaniában sem vesztik hamarebb el az idegen valláson lévő embereket, mindazonáltal bizvan az hatra maradtot Heydelbergai Fejedelemnek serességében, ki akkor az Spirai Püspök ellen, izgatatuán az Chehektől, senn vala nagy sok helyen, mondom erre később nagy batoriaggal becéllettem kezek között, végre kérde micsoda valláson volnek. örökre való bosszúságokra mondték: En Zwinglianus vagyok (nincz égh alát oly nev ha sinnen pogany volnais, kit inkább gyűlölyesnek mint az az nevet) kit halván az kik selen voltanak bizony ugyan ezért korgottak fogokat miatta, de gondolkozuán akkori belállapot felől semmit

nem

nem ezelekedének hanem az eggyik monda: *Laß dich von Teuffel vnnd der Zwinglianer führen.* Vigyen ördöghéged az Zwinglianusok között, ide bizony nem megy, ki előtt midőn inestálnék hogy bé boczárana, mert igen ehetném, mutata kívül egy vendégfogadó házat, ő annak mondotta, de bizony Bordélyház volt, mert mikor bé mentem volna nagy sok híres kurvak kezdenek mellem ülni, de én azal még semmit nem gondolvan midőn az gazdatul ételt kérnék, ezek az jó sültnek nevetni kezdenek monduán: *Elegett találj it mind iffiu s mind agh tehen húst.* Mely dolghoz haluan én, inték az tarsomnak és tőlök ehen elővénk, térénk nagy haraggal az darabanthoz, az tarsom igen meg sédorgatta de az csak nevette, mi az város meller nagy somoruan fel ballagang egy Calvinisták városá felé, kit Hirschau neveznek, ahol pénzünkre jól lakván által menénk igen főenyvesen Schinketenre.

Schink

Schinketen. Az Nab vize mellett egy oppidulum auagy városocska, felette nagy malma mind őrlő s mind deska hasogható, mellette egy Tölgy fa alatt egy igen kedves forrás: ez helybe, mivel hogy labambeli igen el fakadozott volt, megh kellett czipelőfőmet uytanom, adék azért 75 penzt egy ketser talpalt hituan czipelőfőért, de az Vargha annakis felét el költe ream míg utaimat kérdézne, és eggjks' másik Országánakis allapattyat tudakozna tőlem.

Varthaus. Ez is csak egy kis czin faluczka, felette jó vendég fogadó haz benne, mellyen az egész Ország utya által jár nappal és éjszaka. Emberféghes ghazda asszony benne, mert csak három pénzértis jó agyat adot vala. Itt találtunk volt egy Prágai gyalog postára, kinek fiaiból hallottam hogy az nap tizenkét mélyföldet járt, nem kisebbet tizenkét Magyar mélyföldet.

mély földnél, mert Norimbergából oda ért egy nap Varthausra. Vgy meg tanultak az járásnak modgyat, úgy hozza szoktak lépésekhez, hogy ha valamiképpen szokot lépéseknel nagyobb vagy kisebbet találnak lépni, az nap szokot menéseket el nem tölthetik. Lipsius Centuria 3 Epist. 58 czusda dolgokat beszél effele gyalogh postak felől: találtattanak régen oly gyalogok kik két nap negyven mélyföldet el mentek. Czudab ez hogy Athenasból Delphusba egy Euchis nevő egy nap el ment s'ugyan azon nap még hért, mely tőtt harmincz egy mélyföldet. Alexander Magnusnak Philonis nevő Curfora harmincz eggyet el ment egy nap, ne vid penigh ideghen mélyföldekre mert Magyar avagy Hispaniai mélyföldről állunk mostan: Curtiusba is lib. 8. találk egy Philep nevő iffiu legényről szép historiat ki minden fegyverében méssé földet fűrt volt Alexander után. Varthausot el hagyta.

el hagyuan el értük az Cheh Ország
határt, ahol először találtunk egy fa-
luczkát egy parton, mellyet Scham
dich an, neveznek, az az: Néz előd
be auagy visel gondot magadra, ez es
lót mas neven volt, de hogy az uton
jerok magokra jobban vigyaznának,
mivel hogy immar it az erdőkben sok
tolvaiook vadnak, és nevezettel akára-
tak meg inteni őket. Mingyart it egy
völgyeczkében egy víz vagyon, az
Német és Cheh Országnek bizonyos
határa. Német ország felől az víz mel-
let egy erős föld var auagy csak baste-
rya az Chehek ellen az mint értettem
az Heydelbergai fejedelemtől építet.

Cheh Ország.

NEMES, OKOS, BÓLCZ ES TIZ-
teletes Vrain:

Ioachimé Magdeburger

Mel

Melda Georgy és
Nagy Pal Vram.

Az én irigym és minden gonos akaroim el-
len, az mint az mi felséges Fejedelmünk otal-
mazta külösképpen ez el mult 1619 minden
ellenfégek ellen, otalmázzatok az frigyos
Cheh Országot irasomban, mert kegyel-
meteknek gond viselését ohaituan
megyen ki az Magyaroknak
Semek eleibe.

Bohemia. Cheh ország
az Imperiumnak eggyik tartoc-
mánya, mellyet az Hercynia erdő nem
külömben mint egy termései berént
valo köfal vet környűi, igen kiezin ki-
teriedése berént, mert szélességen által
mehet gyalog ember harmad napig,
hosszúsága nem nagyobb penig széles-
ségénél, Rérei, Santo földi sok és bő-
fű, ros, buza, arpa, zab, tönköly te-
rem raytok, borais gyakor helyen va-
gyon. Nap keletre Morva és Silesia
hatá

határa, Északra Saxonia, Délre Aus-
tria, Nap nyugatra Noricum. Szép
folyó vizei vadnak, kik közül né-
mellyek folynak az Dunába, némeli-
lyek Északra az Pomeranicum és Das-
nicum tengerbe. Nevezetesebbek ezek:
az Albis vulgo Elb. Az Molda és az
Svarta. Ily kicsin Ország Német Or-
szágoknak majd közepin lévén czuda-
dolog hogy maga tulaydon Coroná-
sát ily sok ideig megh tarthatta, és ha-
talman minden fele erejét mutatta és
máris ez világ almelkodására Tyrans-
is fejedelmére, városinak haborgas-
tóra fel tamaduan herenczesen magát
mutogatta. Az vallás kivalyképen
négy: Hussitake, Lutheristaké, Calvis-
nistaké, és Papistake. De az három
vallás nagy eggyesféghben vagyon,
ugy hogy semmi conversatioiokból
nem ismerheti megh ember ki mellik
valláson legyen közzülők sőt megha-
zok is kik Papistaknak mondattainak
hazaioknak otalmáért felette bép eg-
gyesé-

eggyesféghet tartónak az több valláson
lévőkkel. Népe ez Országoknak, erős
és hadakozó városok sok és bő népű:
Főbbek ezek: Pragma, Broda, Eger,
Limburgh, Commoda, Bilssemum,
Thabor, Királyne Gretze, Beraunium
Glotavia &c. En így mentem ez Or-
szágon által.

Az felyül meg nevezet határ vis-
zen által menűen, mentem bé az Her-
cinia erdőben, melyről az reghiék so-
kat írtanak. Caesar lib. 6 de bello Gal-
lico azt írja, hogy ennek az erdőnek
féllefége kilentzed napi jaro föld, de
nem találta az jamber mondani, mere
örömeft bizony legh nagyobb féllefé-
ghenis két nap ember által mehet. Ez
erdőben először találtam egy el pus-
tult várra, neve Frawenburg, az az,
Aßonyvára. Az faluiában emberfé-
ges gazdank aßony volt, az ki pénz-
zünkre bort és kenyeret, halat pénz-
zünknélkül adot, és igen félelmes hely
mert még az falukat is fel foktak gya-
korra

korta verni átolvaíok midőn idegen embert ereznek benne. Az lakosok benne Németek, jollehet hogy mind Vrok s' mind pénzek Cheh.

Clöder: Egy város, kinek maí minden állása situsa s'inten mind Góntznek egy völgyben vagyon, mind hazai s' mind utzai hasonlatosok, az közepin alanyult egy kis utza, az czűrök penig tellyességgel vgy vadnak építetne. Nyelvek két fele Német és Cheh, de Németől nem öröme s' bállanak: Czak közzel egy igen nagy Monasterium, kiben barátok laknak, nem messze volt ide az Apaczaknak is Clastroma, de meg értuén ektelen életet ki üzték ezt monduan hogy meg erik ók az barátoknak könyörgésével.

Bilsem avagy Bilsemum.

Egy kis völgyben llik mezőn építetettündöklő erős város, kit arra mentünk ben, ugy kerültünk mint az Roka az tört, mivel hogy azokat az Iesuitákat

kiket

kiket közönséges akaratból, a Chehek *sub vna & sub vtraq. specie communicantes*, az mint ók szoktak maghokat distingeálni, ki üztének volt gonos igyekezetekért, példat vétuén az Anglusoktól, Frantzuzoktól, Velentzesektől, kik ók is régen ki üzték ez latrokat ugy mint minden haboruságnak gerieztő faklyait, az ki üzöt samkivettetét latroknak partyat fogta ez két város Bilsemum és Budeweis, otálmazta, segítettte, kit meg értuén az Chehek hadsadal késültének az városra, s'inten akkor hogy otáltal mentünk. Az város beliek látuan hogy semminélkül, hanem csak otalmazo férfiaknélkül s'üzkölködnének, határookban minden uton jarokat be fogtak és az bastyakra rendelték. Mi két egész mély földön az kerülésnek indulvan sokat jdestoua bolygottunk, az buzakban sokat lapangottunk, de még his végre mivel hogy az utat nem tuttuk csak nem bemenénk az városban, ugyan be men-

Q 2

tünk

tünk volna penigh de egy jambor paraszti ember igazita mas utra.

Beskau. Egy kis falu holot eg segény. Assonak hazában bé mené vén, mint hogy vendég fogado nem volt, s'az első ighen eset, kérénk pénzünkre valami eledelt, es midőn kérdekte volna honnan valok volnank, monda atársom hogy ő Cheh volna, én pedig Magyar, több dolgaimat tudakozuan, miben volna nekem allaspatom az tarsom mind meg beszéllete mely nagy Országokat és tartományokat jartam volna immar be tengereken és földön, ez segény Assony ennéünk ada teiet, de valameddig ettünk oly nagy keferues sirast több érette ms'az én budosásim miat, hogy bizonyára egy fia halva fekűt volnais, annij ideig inkább nem sirathatta volna. Az teieért nem véue el az pénzt, hanem erősenyet fordituan, hat pénzzel több segénnel nem volt, s'annakis felét nekem ada: Sombed assonyatul egy darab

rab turot kölczön kért, ugy ada az vira egy darab kenyérrel egyetemben. Jol lehet bizonyara nem akartam tőle el venni, mert én adhattam volna nekis, de mégis tizta szívét hozzam meg látuan el vettem, gondolvan azt hogy ily nevezetes alamisnamat (ki többet től Isten előtt bizony el hittem az gazdagoknak hatuan, heruen forintyokkal) öröcke megh tartanam, de gondaviséletlen ségem miat mihelt Eperiesbe bé értem, el vesztettem.

Rokkizzam. Calvinista Város szép forman épitetet, ahol midőn vendég fogadot keresnék, egy assony be hívta hazához, praoccupaluan, hogy noha nem volna vendég fogado háza mindazonáltal örömeit szalaszt adna. Be menék hozzáia, és estue fele hát az Schola Mestert oda hívata vaczorára, kit rea kért hogy mindenképpen vegye ki belőlem houa való vagyok tudományom minemű akaratom vágyoné Chéh országban való

maradafra: midőn én nem tudván mi
okon kérdezkednék tőlem oly forgal-
matosan, bizony csak trefába mon-
dam: hogy ha állapotot kaphatok (te-
hat) Pragában fogok meg maradni. Ezt
tolmaczoluan az Mester az Asszony-
nak, mingyart egy szép leányat, kinél
több sem vala semmi gyermeke, az so-
bebed közben mellém ülteté, és sok
kerenghő befedekkel kezdék az leant
mind erkölcséről, s' mind penigh jo
gondviseleséről erőssen dicsírni, vég-
re ugyan nélkülvan ki jelenték, hogy ha
keduem volna hozza tőlem az leant
meg nem tartanák, hanem nekem ad-
nak. En ily jo akarattyokra egyebet
sem tudék felelni hanem meg kösön-
vén, mondek hogy Pragába az Cza-
sar Vdvarában Magyar Országbol
Atyamfiai vadnak, kiknek híreknel-
kül semmit nem ilik hogy ot közel lés-
vén czelekedném. Az mas nap taris-
nyamat szép pogaczackal meg raktak
rülők nagy kedvesen ugy buczuztam
el ily

el ily reménfég alatt hogy Pragában
Atyamfiaiul véghezuén vísontagh
megtérek. De ugyan rülők el valuan
mingyart ghondolam maghamban:
Megtérek akkor midőn az egész Cheh
leányoknak gyűlést foghom hallani,
ily végre hogy törvényekből menyen-
ki hogy soha egghk se menyen közzű-
lők ferhez, mely tudom akkor lében
meg mikor az tenger vize minden ala-
lában meg szárad.

M A V T E N. Ez város mellett ta-
láluuk elő az Pragából jöuő Cheh vi-
tezeket, kiknek egghk részét Pilsen ala-
malik részét pedig az közel valo varak-
nák otalmazására küldötték, nagyob-
rész szerint mind Német mester legé-
nyek voltak, minket is igen intették
hogy haboruságnak idején, nem Pal-
lálnak, hanem Marsnak szolgálnunk.

B E R A V N. Pragához nagy haa-
rom mélyföldön épitetet közep sörű
varos, sok rétek között vagyon, tul a-
zon egy igen nagy hegy, ki alatt a víz

folyvan. Soros utat czinal, el annjra
hogymayd minden ektendokról ektendokra
mas más képen kel köből az
utat ki vagni.

Praga. Az híres neues regen
nagy hatalmú Romai Császárok
lako helye, az egész Ország
pin epitetet Metropolya Praga,
haró kivalképpen valo rektre otlattatik.
Eggyik réktet híjak kis odalnak mind
az nagy hidigh ala, ebben vagyon
az Varis egy igen sép kies és seles
helyen, sok kő gradicsokon megyen
ember az víz felé ala belőle. Az ma
sik Varosát híjak O varosnak, ebben
vagyon az Academia az Collegium
Carolinum Collegium Angelicum.
Eh' praetorium, az nagy piacz,
az Iesuiticum Collegium az nagy hid
előt, az melyből az segény Paterek
(bar hogy Paterek mert némelljknak
az mint ertettem, harom gyermekeztis
volt) akkor minden marhaiokat ott
hagyvan ki saladtanak vala. Ez oh
varos.

varosba volt hallásom az harom Co
ronaba, hól etelem italom jól volt,
de az agyam bizonyara szaraz, mivel
hogy az vendegh népnek soksaga
míat, csak séntén egy pad seken se
köttem. Harmadik réktet az varosnak
híjak vy varosnak, ki az Multa vizes
nekiméteben bál kezfelől nagy messze
ala nyulua fektik. Közönségesen bes
séllik hogy Pragába vagyon tób het
ven öt templomnal. Szép az, az ki
az varba vagyon, mert sok Csász
roknak koporsói megh ekesítettek,
azok közül legmeltóságosb kit ez har
om Csásárnak Maximiliannak, Fer
dinandusnak és Rudolphusnak emel
tenek, mert tellyeségesen amaz köz
Alabastrombol faragtator, jóllehet
nemér az Angliai Királyoknak kop
orso köueiuel. Az templomon ki
vül ugyan az varban vagyon egy kis
Capolna, kibén amaz nag Sigmund
Császár, az ki az tizenharom va
rost zalagba verette volt, fektik. Ez

Capolna mellett egy igen nagy fekete Torony vagyon, mellyet amaz híres neves Siska Iános, ki az barátokra hadat indított volt, és minden Országokban, de főkeppen Magyar Országban sok Clastromokat el rontott, ezt az fekete tornyot igen meg lövődőztette. Ez toronyban egy igen nagy harang vagyon, kinek masát az Rotomagusin kívül én nem láttam. Az eggők oldalán illyen írás vagyon:

Ad honorem Omnipotentis Dei & beatissimæ Virginis Genitricis Domini nostri Iesu Christi, nec non & Sanctorum, uti Venceslai, Adalberri, Sigismundi, Procopij. Ludmerilæ Patronorum Ecclesiæ Pragensis.

Az más oldalon:

Sereniss. ac Inviçtissimus Dñus, Dominus Ferdinandus Roman. Imperator, Hungariæ Bohemiæ Rex, Hispaniarum infans, Archidux Austriæ, hanc Campanam fundi iussit ad remedium & salutem animæ suæ, ac Serenissimæ Annæ Reginæ Conthoralis suæ charissimæ, filiæ olim Ladislai Regis Vngariæ ac Bohemiæ. Sit Deo opt. max. honor, laus, & gloria per omnia secula seculorum Amen.

Nagy

Nagy hidgya vagyon az városnak az ki az kis Odal neuú várost az Ovarással össue foglallya, ily köz beszéd vagyon felőle, hogy ezen az hidon soha ugy ember által nem mehet hogy ez három közül valamellyiket rayta nem nem találja, vagy fehér lovat, vagy kuruat, vagy penigh baraszt. Kerítése Praganak csak egy hit van köfal, az is nehol nagy magosan, nihol nagy mélységben vagyon, enné tudó ugyan miképen kellene embernek magát otalmazni az külső ellenfértől. Academiaja vagyon szép épület, kinek regenten, az mint írják mása nem volt az egész világon, mert volt benne negyven ezer deak, de az professorok mint hog két nemzetből Nemetből és Cheből voltak, megh nem alkuttanak, hanem az Chehek az Nemeteket ki üzték, ez okon az egész Academicianak regitissimege el vonyatek, csakintén egy napon is őt ezeken jötenek ki belőle, és így

és így alab alab saluan meltsága,
privilegioma Lipsiaba vitetet, és Pra-
ga helyeben Lipsia kezdet viragozni.
Iollehet mostanis sok Királyoktul
Császároktol priuilegiuma, sok szép
rend tartása vagyon, mindazon által
soha semmi idegen Nemzetől nem
gyakoroltatik, hanem porba hever.
Oda mentembe az Georgius Remus
Norinbergai Doctor comendatioja
által sok fő or valo Vraimmal, úgy
mint, Iohannes Campanussal, Basili-
us Deutsenbergiuel, ezek felet amaz
hires néves Petrus Fradeliuszal az ott
valo Academianak ackori Decanyas-
vai, és a minden Angyaloknak pra-
posityaual, örökke meg maradando
baratfágot vetettem. Kinek jó kedue
annijual örömesben hozzam haylot
miuel hogy őijs nem regen ugyan
azon utat nyomta vala Angliara,
Belgiumra, Galliara, az mellyen Isten
engem által vezerlet. Szép verses a-
yandekit atta emlekezetre, az melléek
mostan

mostanis nalam vadnak. Az Præto-
riumon egy felől ilyen iras vagyon:
Praga caput regni, Az alát ilyen disti-
chon:

*Hæc dom'odit, amat, punit, cōservat honorat,
Nequitiam, pacem, crimina, iura, probos,*

Melleste az tornyon az ora mutato
igen szépen meg mutáttya mind a plas-
nerakat, innepeket, arany samot, Nas-
pot, Holdot &c. Közel ehez vagyon
egy Lutheranicum templum, mellette
egy igen jó Schola, melybe akkor egy
kedues tarsomat, kívül tízenket este-
dős koromban 1607 est. laktam az
Kesmárki Scholában, Mathias Frös-
licher nagy keduem szerint valo allapas-
ban találtam. Ez helyről ha ember az
Magyar Ország felé valo kapura jó,
meg látja az kerítés mellet az sok bor-
dely házakat, ahol nihol zab czegért,
ser czegert auagy egyéb valami el ado-
marhának jegyet töltek ki, iollehet es-
gyebet magoknál, ézrus marhak, nem
arulnak. Azon valamely iffiu legény
per

nig csak bintén látásnak okaért utaz-
 iokon által menne, és azok efsébe vés-
 nek hogy sohova be nem térne, nagy
 felsoval pirongattyak érette, rosnák,
 alavalonak, Cappannak kialtyak. Az
 Czašari vduarnak avagy tündöklő
 várnak siusa egy szép paron vagyon,
 szép tizta piacza, és az egész Praga va-
 rosának diczóséget belőle el lathatni.
 Az varon tul egy bőrnű maghas fa
 hid vagyon, kinek környölőtte és a-
 latra nagy sok ősek, sarvasok, nyulak
 több egyéb vadackal egyetemben. Hög
 az hidoról ember le šal mind két keze
 felől két rend hazaczkak vadnak, az
 job felől mayd binte az végsőben lat-
 tam két Orozlant, az eggyik igen vén
 az másik csak gyermekded volt, mel-
 lettek harmadik rekesben egy Tygris
 kegyetlen vad, ki mindazonáltal em-
 bereknek kezéhez sokor, és az gazdás-
 ia az mint akar vele jatzik és tapogat-
 tya. Altal ellenben az Madar kert, ki-
 ben sok féle madarak, Gódenyek. Sas-
 sok,

sok, Pellicanok, de kivalyképpen egy
 Indiai Madar, kit Herr Banšnaš ne-
 veznek, az ki az hozza menő idegen
 embert oly kedvel s'oly kaczaghással
 foghadgya, ítélne ember szeretiben
 hogy ezentől meg halna, minden allás-
 sa és formája mint egy fehér sűrke lude-
 nak, csak hogy kissé kiczinnye a lude-
 nal. Ha híhető, esküvéseuel mondot-
 ta az gondvisező hogy csak az, az egy
 Madar ál az Czašaroknak huszezer for-
 rintyokban. Ez kertből ha ki jó ember
 job kézzel talál az gondvisező hazára,
 ot lathat egy czerépből czinalt nagy
 Conder fazekat, kiben nincz oly hét
 ember ki bele nem férne egyérs mind
 közönséges testű kilentzis bele fér, csu-
 dálatos dologh minemű fazekas hay-
 totta annak czinalasában az Coron-
 got. Hogy ezen végezzem el, fő Er-
 sekfégy vagyon ez városba, mellyet az
 kilentzedik Caroly Czašar 1370
 éstendőbe emelt.

Nim-

NIMBVRG. Negy fegeletre építet kis város, jó piacza, szép temploma, olczó eledele, nagy tornya, melybe egész ora. Az Helvetiai Confession levők birják, mert hallottam hogy az koldusok az Lobwasser Ambros Doctornak enné két mondják vala benne, vagy on erős kerítése, mely ellenfértől az benne lakozokat batoroságsa teszi.

KÖNIGSTAD. Minden ekefféj nélkül való kis városoczká. Benne az vendég fogadone kedvése fogadot, csak hogy rósi és begény saanyu Ausriai bora volt, Agyat sem adhatott, mert miuel hogy kesőn mentünk be, az több vendégének immar el oztottak volt az agyakat. Minekünk azért csak éintén bór parnakból vetesre agyat, hol csendesen nyugaluan, és masnap nagy hamar Biczaurra jutánk, ez gyönyörűséges szép kis város, folyó vizei környős környül mossak, mellyek az helynek nagy erőseget fejezt

reznek lakosa emberféges, és az idegenekhez jó kedvű, piacza bő, emberpenzén mindent meg talál etélt, italt, halo tartot.

PETROVICZ. Egy igen nagy falu melyben egy Magyar Országban tanult iffiu legénre találtam, emberséggel fogadot saytal serrel és kenyerevel kedvesen gazdalkodot.

IAROMIR. Város melybe egy ifféntelen vendég fogado ott garas somattarta megh reggel hogy az vacsoraért fizetnenk, csak illyen okon, hogy ő vissza az talerért nem adhat, mert nincz annyi pénz nála, varakoztatot, de én az utnak nehez voltatul féltem, mert az első esten esét, kételen voltam ott hagyni pénzemet és el indulni, de egyéb képpen is hamisságot tot raytunk, mert este az vaczorátul való fel költünk utanis, mikor semmi re nem kellett, egy pint bort hozatott nekünk, és annak is reggel az arrat meg vette raytunk, noha csak egy méss helyet sem ihattuk volt meg. Cas

CALIZ. Harom Caliz vagyón Európában, az eggők Hispaniába, Herculeum nevű fretumnak szigetében, mellyet régen Gadesnek hittak, melybe az nagy Sandornak két emlékeztető oslopa mind ez mai napig fenn vagyón: az másik Caliz, Flandriának legh főb portusa. és Angliából leg közeleb való által menetelnek helye az Britanniai Oceanus tengeren, kihez Dipa felé menűen Normandiába az tengeren csak közel mentünk el. Az harmadik Caliz ez, egy tisztes és városkaia Cheh Országának, jónyaias népe vagyón, vagyón jó serek is. Innen ki menűen, találtunk egy Német leányra, ki őis Prágából jött az hadból, kinek édes Anyja tizta Magyar nemzet Raczkevi leány volt régen, ki egy Comaromi Fridrich nevű Némettel ez előtt is estendővel ment el és most is ott lakik Cheh Országban.

NACHOD. Németől Nachten szép kis város, az hegyen mellette szép fenyves

fenyves tündöklő var, nincs oly Király ki bennelakni nem szeretne mesterfés ges épületire nézve, egyébképen commoditási mineműk legyenek nem tudhatom. Nekünk az városban igen emberfés ges gazdank ásszony volt az ételtől semmit nem fizettünk. Hallot volék úgy itélem az Magyar országi gazdalkodas felől, hogy tudni illik nem minden aproték ebéditől auagy vaczorától fizetnek az budosok, azért őis egy ebeden jól tarta, azonkiyül penig az kövérkezendő városkarais el igazata, melyre legyen az ut.

REINHARD. Ebben lakik az Raczkevi Ásszony kiről most szóllek, én el czudálkoztam ez Ásszonyallatnak czuda goromba elmeién, tizenöt egész estendeie hogy ott az Németek között lakik, soha ő csak egy szót Németől sem Chehől igazan nem szólhat, el annijra hogy csak a somfedi és gyemeki értik savat. Mi Magyarul beszélgettünk vele, most is szinten oly igazan szól Magyarol mint akarmelljünk.

Glottz. Szép Király város, ki
ből ackori zurzavarban nagy sok le-
sultakat üztenek ki, mindazonáltal az
város nagy őrizetben volt, semmike-
pen idegen embert belé nem boczáto-
tak, avagy ha bé ment, ki nem bocsá-
tottak belőle. Mi azért mellette el jő-
vén az also vendég fogadoban jól la-
kank, az gazda asszonynak is jó ked-
ve volt, mert két leányt közinkben
ültetvén rendit ki hozatta, egy egy
czokba kartyát is játszótatott velünk,
egy hogy az ki meg nyerte a másikot,
az nyeretést meg kellett czokolni az
nyeretlennek. Ezen vendég fogado-
ban vagyon egy iras sinton az padla-
s alatt az iras mellet egy linea, ki azt mu-
tatja hogy egy időben az Nissa vize
ugy meg aradott volt hogy azt érte az
magassága, nagy sok kartót ez vá-
rosban, mert az egész also hofat mind-
egyenlegel vízben volt, sok gyermeke-
ket, embereket, sok drága ruhákat ves-
tet el.

Warta:

W A R T A. Egy kis város, fő-
nyű nagy hegyek között az Hercinia
erdő alatt, mellette az nagy Nissa folyó
viz megyen, és onnan el határozza
Silest Cheh Országától. Ebben a vá-
roskában egy emberbe az nevető lélek
nagy ördög but volt, kinek nevetés-
sén három egész orát czudalkoztam,
soha ő az nevetéstől meg nem bűnt, az
mint beállotték harmad eghész napia
volt immar hogy egy czeppet sem őt
csak nevetet, bé rekeztet volt egy vya-
sonnan czínlát hazaczkába. It bűnik
meg az Hercinia nevezetes erdő, fő-
nyű nagy hegyek ezek, mindenütt bép-
források és vas banyak az oldalakba.

Igy az kegyes Isten által vin Cheh
Országónis minden vesedelem és kas-
vallas nélkül.

S I L E S I A.

Lengyel Országának eggők részével.

Mellyen

Mellyet az ehes és böczületes fér-
fiaknak

Melda Istvan és
Czizmagia Adam Vramek-
nak fentelek ily előjaro befeddel.

Ne éllyek ha elfelelkezem io teteménytek-
ről, mellyel engemet ez nemes és Kiraly Sa-
bad varosában Cassaban, sokaknak felette, ti
ketten kedues és io akaro Vraim: MELDA
ISTVANES CZIZMAGIA ADAM Vram-
cz elmult 1619 estendőben, meg latogatta-
tok: Nem iteltetek elégségésnek lenni, ma-
soknak példáiáért, baratságtoknak és At-
tyaságtoknak ielét egybeis s-másbais hogy
megmutatnátok, hanem ezen felet, az esten-
dőt ugyanmeg saggatuan, Sabad asztalotokon
tartottatok, fogyatkozás nélkül ételemre és
italomra gondot viseltetek. Annakokáért ez
kis könyvembe beiegyzet Nemes, Nevezetes
és Nemzetes Vraimnak neveckel egyetembé
mig Czombor Marton él, mig irása az kegyes
Olvasoknak kezekben forog, kívánnya hogy
az ti nevetekis éllyen, hiretek mindeneknek
saiokban forogion: de mint hogy, tempus e-
dax rerum, az idő mindeneknek meg emestő-
ie, ha binten én és az en irásom az időnek irig-
sege

sege miat elvennénkis, állattam mas elromol-
hatatlan monumentumot, mellyet sem az idő
sem az irigyek loha el nem tölölhetnek, az mi
legyen im megh mondom: Istenemre biztam
hogy velem való io teteményeket, amaz min-
den io czelekedeteknek meg fizetése napian,
az itiletnek napian, mindenek előtt nilvan va-
lova tegye. Ellyetek sockaig io égessegen.

SILESIA. Az Imperium-
nak eggyik nevezetes tartománya, kis-
be bé foglaltatik Lusatiis, mely mis-
nemű gyönyörűséges hely és föld le-
gyen meg retzik az poganyoknak res-
gi vélekedésekből, kik ott mondotnak
lenni az Campus Elisiust, az az, azt a
helyt az hol azoknak lelkek az kik iol
éltenek, mindenkori örvendezésben
volnának, vigádnának, setálnának, ias-
tudoznának az ő halálok után, az
mint hogy Daniat tartottak visontag
az pokolnak eggyik részének, mert az
mint fellyebis meg mondottam, ot az
Esak alat azt itelték, hogy öröcke va-
lo setégség vagyon, oda atkoztak az
em

embereket ad Cimmerias tenébras,
Vagyon Slesianak, noha nihol főve-
nyes, de sok helyen igen io gabona
termő mezéie, elég gyümölcsze, sok er-
deie. Népe felid és nem nagyra vőz,
békeséges és méntekletes, czendes, ru-
házatya oly forma mint az Németek-
nek resz szerint, resz szerint pedig mint
az Lengyeleknek. Ez nép kocsifagaz-
ért, kékerességeért igen híres, ugymin-
ki Magyar Ország, Német, Lengyel,
Pruz, Austria, Morva s' Cheh országa-
ra az aros embereknek sokat szolgál.
Vadnak Silesianak nevezetes vizei.

1 Az Oder, ki egy Oder nevű város-
kan felől másfél mélyföldön az Mor-
vay hegyek közzől veszen eredetet, és
az egész Silesian, Marchian, Pomeran-
ian által megyen, s végre az Pome-
ranicum tengerbe Stepenicz nevű vá-
rosnal szakad be. 2 Bober. 3 Ströbra.
4 Polsnicz. 5 Ola. 6 Nissa. 7 Peper-
lau &c. Fő városi ezek: Baraslov, ki
sép épületiért, utzainak tiszta voltaért,

az

az kereskedőknek gazdaghságokért,
vizi és kőfali erősségeiért igen híres.

2 Nissa, Püspöki residentia benne. 3
Briga, Scholáiaért kapot magának hirt
nevét, kiben mostan amaz nagy Phi-
lologus, fő tudos ember kiréghen az
Dantzkaí Gymnasiumba Conrector
volt, M. Melchior Laubanus, nekem jo
akarom és kedves Vram az deakhságot
igazgátja Smogra. kis fő Schola va-
gyon. Lignitz az Feiedelemnek lakó
helye. ahhoz szép könyvnyomtató offi-
cinalis vagyon. Ezen kiuül, Opolia, Ola-
via, az nagy és kis Gloga, Stroga, Silber-
berg, Grüneberg, Vartenberg &c. Situsa
ugy vagyon: Nap nyugat felől Cheh
Ország és Lusatia zárja be. Napkele-
tre és Északra az nagy Lengyel Ország.
Délre pedig Morva és Magyar Ország
nak nagy hegyéi. Nem kis tartomány
mert hosszúsága délről Északra Tessin
től fogva az nagy Crossa városáig ex-
tendáltak, mely tizen 49 mélyföldet
Szélessége Napkeletről nap Nyugatra

R

Lands

ndsbergiől fogva Cratzaigh tésen
mintz hat Német mélyföldet. Valo
a kivalképen az Augustana Con
sio szerint vagyon: nolia azon kiüül
adnak sok helyen Calvinistak és Pa
stalis. Entérek utamnak le jegyez
re mely így volt, Az Hercinia erdő
ol jöttem Reichsteinra, mely Chel
drfag felől Silesianak első varoskája,
sier, bő kenyér, bő és vig nép lakia.
ből ki jőuén talál ember egy hoszá
a, bizony mondom tésen hoszá
fel mélyföldet, két templom bens
eggük, eggük, másik az másik ve
az falunak.

A T S K A. Egy igen szép kicsi
varos, tündöklő szép feir kerítése,
gyon nagy Clastroma, szép három
ploma. Felette jó serek vagyon,
az ser kedveiért két nap benne
aradtunk, nyugottunk és minden
vigan laktunk a gazdais igen eme
ges volt az kinel voltunk.

Offmichon. Messőnneen meglátok

ez város, mert az Nissa vizének nagy
magos partyan vagyon epitetue. Szép
Clastroma vagyon ennekis, kinek ka
puia előtt olczon ittuk az áquavitat.

N I S S A. Drágha szép város, fő
Püspökség benne, kereskedése főképe
pen sobol vagyon, mert valameny sot
Cracko felől hordnak Silesiába, mind
itt rakiak először le, az felső hostaton
meg lathat ember egy nehany száz dás
rabat, olyat hogy egynel többet egy
seker el nem vihen. Szép iratos háza
vadnak ez városnak, főrnű magas
temploma, zöld az egy felől heazattya
az parochiale templomnak, a püspök
nek szép Castely háza, ez mostani pü
spök igen fene bestia, ki im csak nem
régénis az mi vallasunkon levő embes
reket sokakat öle etet megh. Az fekete
Elephantban voltunk szálláson, ember
seges és jambor gazda és gazda Af
sony benne. Nagyob bőlegét az földi
epernek soha nem láttam mint ite.
Egy buczu jaro barátom ki Parisból

előttem indult volt Chestakoba, itt tartam, kivel nagy barátságossan négy pint sert az piatzra nező fegelet hazban költöttem el.

ZVLTZ. Ez kis városban az Notarius emberfégesen fogadot engem és igen jól tartot, csak nem régen hoztak volt oda Olomutzból, igen jó Philosophus ugyan de Theologiából nem annijra merete.

GLOGA. Silesiában két Gloga van egyő az eggők nagyobbik a ki Baraslon alol vagyont az ez minap töből ki éget volt, mivel hogy minden épületi csak fenyő fa, az második ez az kis Gloga melybe engemet egy Olomutzi fő ember találuan, sokat kénseríte hogy az ő Scholáiokban mennyek, s aiaandakon két egész estendeigh a tált tart, azonkívül jóvédő promotiomrais forghalmatos gondot visel, de keduem semmiképpen hozza nem lön, mivel hogy ha maradni akartam volna vasahul, tizerte job, kedvesb, névezetesb helyes

helyeken is minden költség nélkül meg marathattam volna.

RATIBOR. Silesianak nap kelesre határa, Lengyel Országának penig első fép varosa, felette nagy to és nasdas közöt építet, mindennün hofsu hidakon megyen ember belé, mert az egy felől az nagy Oder vize, másfelől penig az Odernek ki folyo részei erősítik az kerítését. Varais erős és nagy. Népe igen kevely és maga hasnyo, magának sokat tulaydonit.

BITOM. Chestakohoz hat mély földön egy nagy parton vagyon hely heztetue, felette nagy rettegésben voltakunk benne, mert az Chehek ellen az minemű segítséget akkor adot az Lengyel Kiraly az Czaśarnak, benne volt, minden utalatosságot, rétegséget, paraznasághot caelekettek benne, sokat egy más közöt meg őliék, az Vr Isten jó hallásra vezérlet volt bennünket mert bizony talam ott vesztünk volna el, de az ghazda asszony (kinek Isten

mindenkor jot adgon) ki vin bennün
ket az hazbul és az ökrök Ifialoiának
padgyan veter agyat, s lakatot veter
reank, haynalban fel költöt s egy fia
által ugy igazított az utba Cracko felé.

CRACKO. Lengyel Országának
fép kies helyen valo Metropollya, Ki
rally lako helye, mellette az nagy Visz
la vize mely az derek varost az Sido
és Casimir neuó varostol egy fa híd
dal külömbözteri és valaztya el. Erős
kő kerítése gyakor bastyackal vagyon
de csak kinten egy főr, arokia semmis
nek nemio, az házak fép iratosok bős
ne. Névezetet vót egy Crakus nevó
Nemesembertől. Mert régen az hol
mostan az var vagyon csak egy pusz
ta hegy volt, az varos helyen penigh
egy rók falu, abban az hegyben nagy
űresség vagyon, ugy hogy eggyűt ha
be megyen ember más oldalon viszon
tag ki mehet, ez rut bőrnű lyukban
lakot egy nagy Sarkany (kinek forma
iára az várban mostis egy rész czator

na vagyon építetve) mindennap az
közel valo tartománybelieknek eles
deli kellett ferezni az Sarkannak, és
midőn nagy sok barmokat imar meg
eméztette volna, a közel lévő falukból
embereket kezdet volt ragadozni, a
zonközben egy Crakus nevó nemes
ember az ő jobbagynak allapattyas
meg keferülűen, modot keresé benne,
miképen az Sarkant el vesethetne. Az
Daniel Prophetának azért czelekedes
ti ferint, ki őis Dan. 4 el vesztette vala
az Babilloniai Istent az nagy Sarkant,
vón az Crakus Saletromot, fenyő vis
ast, kénkövet, és egyéb affele gerie
dező termésetű fersámokat, öbve czis
nála, az bőrit egéslen egy luhnak le
vonata, abban töltötte az úzes fersá
mokat el vetette az Sarkany lyuknak
eleibe, amaz rágatta az juhok és egy
fers: mind el nyelte, kezdet az gyom
rába az olatlan mész kénkö és saletro
mos fersám geriedezeni, ki futot a Sar
kany és midőn az Visla vizében bom

fuságarakarna oltani, annal inkább bē-
 ne meg geriet, és nagy hirtelenséggel
 az tűz miatt gyomra két féle szakadt
 és meg holt. Vgy kezdették volt o-
 tan egy Castelyt építeni a hegyen ahol
 most az var vagyon és neveztek ez
 ember nevérol Crackonak. Ez Sars-
 kany lyukban kétser vīgan laktam az
 seren, mert most ser pintzeue fordítot-
 tak. Az vár felette szép és gyönyörű-
 séges, nagy templom benne, kiben az
 Lengyel Királyoknak sok dragha ko-
 porsoi főképen mind veres Marvany
 kőből. Vagyon két ezüst Oltar benne
 kinek masat nem láttam minden bus-
 dosasombanis, vagyon egy Oriasnak
 egy Odal téteme, kinek hosszúsága va-
 gyon négy sing. Szép kergetelő edény
 szép cziffra Epitaphiumok, és mindē
 állása csak ezudára melto. Kívül rayta
 egy kis Capolna, ettől ez mostani Sig-
 mond Királytul épitetet, kire ember
 erőfényen az rayta lévő ezüstnek és
 anynak miatta alig nézhet. Az vár-
 bol

bol az derek városra menő kapunál
 vagyon egy Epitaphium, kit egy fő
 embernek emeltek, mellyet a Magyar-
 deakok öltek volt megh az városban
 fel tamaduan, az mely ő czelekedetek-
 ért az Lengyelek reziok tamattak, és
 ugyan azon nap vesztettek el benne,
 ha jól jut eszemben, száz harminzat, s
 az Scholabanis minden privilegium
 moktol meg fosztottak. Az városnak
 az mi az ő melloságot illeti, csak sem-
 mi, az kapukat ugy vagyon hogy be-
 záriak, de bizony csak három embers-
 nekis visontagh, csak jól bídgyak az
 Bírój és Porkolabokat, meg nittyak.
 Az fertelmes élet nem hiszem hogy So-
 domába, Gomorrába nagyobb szabadsá-
 gban volt volna mint Crackoban,
 mindenűt valahova el tekint ember
 az sok saytalanfágot láttya, valahova
 megyen ottan utánna az kurvaknak
 serege. Az Schola nem erkölcsznek
 gyakorlo haza, hanem latroknak bars-
 langia, mert valami gonossághot du-
 last

last, foftalt ők megh gondolhatnak,
 annak bizony meg kell lenni algyuiok,
 tarasokk vagyon, az mely gazdara
 meg haragusanak, reaia mennek es has
 zat el rontyak, minden marhaiában
 lakmanti vetnek. Nincsen semmi bűn
 nek fegyelme, szabadlágossan az pia
 rzon eggők az masikat meg őli, senki
 nem föllitya meg érette, estue ha va
 lamely házna, ki ablakiua az utzára
 fogalna, gyertya tetzenek megh, egy
 nehányfor bé lőnének az ablakon.
 * Az Baratok benne semtelenek, soho
 va ember előttők nem mehet hogy
 mingyart utanna nem volnának, sine
 en oly barorsággal tarsolkodnak az
 iztáralan semélyeckel mint akarmely
 stentől el fakat Kozak vagy Solnér.
 * Egyébképen felette szép commoditas
 vadnák ez városnak, mert Magyar
 Országhoz közel levén, minden forá
 be veheti, onnan vísoniag az egész
 lazur Országba, Prussiara, kiczin
 őltéssel el küldheti, innen hordgyak

ala Dantzkára az sok buzat, bortot,
 rost hammat, fát, onnan ismég ide, fő
 ferfámokat, postot barsont, és min
 den egyéb selyem materiakat. Silesi
 anak, Morvának és Austrianakis min
 den kereskedőivel főuerfeges, az Si
 dokis pedig nagy hasnokra vadnak
 (kiknek derek városok vagyon) az
 benne léuő polgaroknak, mert az Si
 dosagh nyughatatlan az adásban vé
 telben, ha binten neha karockal esikis
 de mégis mindenféle marhat meg tar
 lálnak nálók, el annijra hogy ugyan
 azt főktak mondani, hogy ha ugy
 mond, az Sidoknal meg nem találod
 rehat sohol ne keresd. Vagyon ő ne
 kiek Mesarszekekben mindenkor főb
 husok, piatzokon főb kenyerek, korcs
 máiokon job Mehserék, mint az
 Lengyeleknek.

Az Lengyelek ez ő Metropollyok
 felől ily proverbiummal élnek:

Si Roma non esset Roma, nostra Crackovia es
 set Roma Ehcz adgyak ez tis: Si Mare nō esset

Mare, nostra Vistula esset Mare. Si Petrus non fuisset primus Episcopus, noster Stanislaus fuisset primus Episcopus.

En ez ő Romaiokat nekik hagyam (bar ugyan hogy Roma mert ugyanis Romának minden vértke benne bőve meg találtatik) és czendesen portekamat ott, kit azen io akaro Gazdam Dantzkabol oda küldet vala, kezemhez vöm, és Magyar Ország felé indulék, ekképen azért kívánságom szerint Bochnyan és Gribon által, nagy szerenczelen ő b. felsége a segény budoroknak és minden barátokoknak oztalmazo Istene, 1618 oktoborban, mindeneknek itéleti és varasa kívül hazamba minden karnelkül be vin, az sok földi és tengheri haboruim miat lórbanatimat, felelmimet és somoruságimat velem el felelytete. Eő b. Felségetől varom mostanis minden előmeneteleimet, iffiui életemnek igazgatósat, egészégemnek megh tartásat, elemémnek, nyilvemnek oktatásat, minden

den czelekedetemnek idvösséges hasznat. Eőve legyen az Gloria az diczőség és tisztesség Amen.

Két Enek.

Az regi Historicusok és Poeták nem csak Vlyssesnek elmeiet, hanem Penelopenak is irasban hattak hüségét: nem csak Herculesnek hanem Camillanak is diczirtek vitézségét: né csak Hyppolituskának hanem az Romai Lucretianak is javallottak tizta életet: egy soval az mi dicziretes dolgokat czelekedtetnek az Asszonyállatok, sinton ugy azokat az ő emlékezetekre, mint sinton az ferfiaknak az magok czelekedetét, hogy így sem az ferfi sem az Asszony rend, érdemlet hirtet nevet testével együtt halála után az koporsóba be ne vinne: sőt inkább hogy az emberek között mindenkor zengedezésben lenne, sorgalmatosan feljedzettek. Hogy azért ez

KEGYES ES BÓCZÜLETES ASZ-
SONYMNAK

Titili Sophianak
Szabo Margitnak, az te-
kintetes Meşáros Thamas Vramnak
meg maradt Eözvegyének.

Nem különben mint az ide fellyeb beiegy-
zet Nemes és Nemzetes Vraimeknak hírek,
nevek, minden iokhoz való kegyes indulat-
tyokert, sockaig meg maradhatna, tiztes ne-
veket ide irtam homályos munkámba, és ily
ket énekel tizteltem fel.

3 Mellyet irtam bűnöm boczanata-
tyaert.

Melod. Oh ki kesőn futok lelkem orvos &c.

Iffuságom vétke gyakran iut esemben,
Ki banatot indit s. siralmat sivemben,
Hogy tölem alnokul megh bantatot Isten,
Varom büntetést magamra veletlen.
Ninczen batorlaga nyomorult feiemnek,
Kettegefe penig nagy vagyon veszetnek,
Mint az tenger habia ellene reveşnek,
Vgy én vetkeim is keserves lelkemnek.

Naprol

Naprol napra arad s. nevededik kinom,
Bűnnek terhe alatt ninez semmi oşlopom,
Lelkem ismereti uytya faydalmom,
Halálra meltonak itél gondolatom,
Nem hiszem tengerben hogy samosab legyen
Fenekére fallot főveny bőueb legyen,
Avagy több madarat az kék égh viselleyen,
Mint én bűneimnek soksága eltemben.
Mind ~~ezek~~ ezen engem taplal csak reménység,
Noha félelmet bor lelkemre az kettőség,
Iol tudom atyammal vagyon kegyelmesség,
Ki engem meg őriz ne arczon az vettség.
Azért hozzád ōmat fel emelem menyben,
O Irgalmaflágnak kut feie io isten,
Halgasd meg kéresem ne boczas őressen,
Fohazkodo ōlgad utadra had terien.
Boczanatot kérek tőled mindenekről,
Kickek meg fertettem nevede hitetlenből,
Emlekezzel Vram regi kegyelmedről,
Mely által ki vitted ōentid ferelmekből.
Mert ha Vram velem mint ōlgaddal peries,
Igasságod ōerint esetimről itelē,
Nem alhat meg feiem mint az erős vitez,
Nalánál erősebb hadban haza nez.
Nem volt ez világban senki vétek nélkül,
Ki az termésetnek lőt rendeleseből,
Ki nem vétet volna erő elenlegeből,
De gyógyulastis vőt csak tőled Istenből.

Amaz

Amaz álnok kigyó meg czala Adamot,
 Fenyés Palotából le hozá Davidot,
 Bűnre kényszerite bölcz és es Salamont,
 Té engedelmedből mindennek arthatot.
 De kik bent fiadnak halálat io kedvel,
 Magokhoz kapczoltak érdemét örömmel,
 Szabadulások lőt: kegyes tekintettel
 Mert őket értetted io gyogító irrel.
 Ald meg Vízem kérlek fiad által lelke,
 Vigasztald igiddel kétféles életem,
 Szomorú felhőkben ne maradjon fényem
 Indicza örökre keseredet hívem.
 Peldaiul agy engem minden nyomorultnak,
 Kik bűnök iutalmat erzik nagy súlyosnak.
 Poenitentiara hogy utat magoknak,
 Keresseknek látuan voltat irgalmadnak.
 Ily könyörgésemmel untatam atyámat,
 Bűnömnek soksága mikoron banatot,
 Szívemre hozot testbeli faydalmot.
 Legyen aldot neve mert már meg gyogított
 Mint Halál rut víztől meg Baraduan lépül,
 Nyereséget látuan vígan beszél s örül;
 Így hívem vigfaga bűn hagyvan öregbül,
 Lelkem ismereti mindennap könyebbül
 Az erfelet hat ház tizenhatod idő;
 Minden rebeiben lépén kedveskedő,
 Ezeket hogy iram fel tetzet estendő,
 Volt nekem örömmel banatotis szerző.

II, Azon

II. Azon Notára.

Mellyet irtam jo ki mulásomért.

E Ghekben lakozo bentséges háromság,
 Kinek ninczé semmi dolgában hamisság;
 Kegyelmelességedből al földi Vraság,
 Csak teneked bõlgal menyei sokaság!
 Az fényes nap és hold téged tart Vrának;
 Tündöklő Planeták ismernek Hadnagynak,
 Sebes tenger habia bõlgal mi voltodnak,
 Engednek selekis paranczolatidnak.
 Királyok, Czabárok, bölczek, hatalmasok
 Kiczinnyek, öregek, begonyek, gazdagok.
 Nap keletre, délre, nap nyugatra lakok,
 Csak téged imadnak ez földön budosok!
 Aldast az kemény föld egyedül tőled vár,
 Read veri semet Philemile Aladar.
 Felségedben bizik megballáskor végvár,
 Nalad nélkül mindent követ siralmas kar.
 Bizodal mam vagyon nekem is csak béd,
 Reménsegem sohol ninczen te kivűled,
 Idegen helyekben mert te vezérletted,
 Szarandok bõlgadat s iavaddal értetted.
 Gonosz ellenségnek hívét rettgelessel.
 Szentait befogtad sűrő setetfégel,
 Földre taszítottad fényegeteddel
 Hogy nekem ne arcsón fegyverrelivel:

Raytam

Raytam érdemnelkül ki mutadtad
 Fiadhoz ielentuen hogy nagy te szerelmed:
 Nem veszed segénről le fenyes-ket s med.
 Ha tellyes lélekből sűből követ téged.

Iol lehet ez testben vagy on fok sűk ségem
 Melynek betöltése csak nálad lstenem,
 De ez könyörgésben kivalykeppen lelkem,
 Egy dolgot kértőled, halgasd meg keresem
 Iol tudom határat földi életemnek,

El végezted Vram mint több embereknek,
 Mulando orai, napiai feicimnek,
 Nálad niluan vadnak czelekedetimnek

Iarafokban idők soha meg nem alnak
 Mint az sebes vizek sinton ugyan folynak,
 Repülő madarhoz ők hasonlitatnak,
 Kik nagy gyorsasággal egh alar futkosnak.

Hertelen estendők nint az fűst es para,
 Mint mezőben sēpen tündöklő viola,
 Avagy vyult sanak vesendő arnija,
 Mely keves ideig tart minden iol lattya.

Viragnak sēpfége nagy hamar el mulik
 Gyenge fűnek sēne rut földé változik,
 Igy rövid életem ki mostan tündöklök,
 Rövid idő muluan it nem találhatok.

Az kegyes természet nem atta végé hazul
 Ez testet eanekem hanem csak ballatul,
 Rövid ideiglen való kis Satorul,
 Mely tabornak helyen hertelen meg avul.

Mint az vizeniáro ha ki bal hatorul,
 El iőt utar nézuen nem ismeri partrul,
 Ezenképen lelek ki menuen testemből,
 Nem emlekezik meg többé ez életről.

Kerlek azért Vram ha el iő az ora,
 Mellyen ez világból sölgađnak utára,
 Kellatik indulni: ne s bodogságára,
 Visely lelkemnekis gondot otalmára.

Engedgyed itelyem az halalt aytonak,
 Kin által kel menni nekem nyomorultnak,
 Pœnitentiara agy időt busultnak,
 Vessem le rut sennyet én alnoktaghimnak,

Mongyam sēnt Fiaddal: kezédben aianlom
 Lelkemet oh Atyam ved hozzád kivanom.
 Hazajá sölgađnak legyen Paradiczom,
 Kiben mind öröcke legyen maradásom.

Ezt küldem Vramhoz sēvéből Menyegbe
 Ketségem nincz benne veré fűleibe,
 Ezt földön latogat iockal életembe,
 Holtom után visí lelkem seregebe.

Magasztalas aldas ad assek diczösség,
 Tied nagy Vr lsten legyen az tiszteség
 Mert egyed ül te vagy halhatatlan felség,
 Mindenkor kezédben al földi kerekfeg.

V E G E

405 Az Olvasónak égesse-
ghet.

MEGH vallyuk, sok vetéknélk
nem esét ez kis könyvben va
munkánk, mind az deak s'mind
magyar soknak helyheztesében,
kérünk, nem nekünk, hanem tulay do
niczad az mostani időnek alhatalan
ságanak, megh gondoluan azt hogy
megh sinnen az tudos és sokat p
balt hajos Mestertis az felvešek gya
korta egyenesen folyo utabán meg
tantorítják: így minket hol egy, ho
más dologh, hol imez hol amaz re
tentő hír nem külömben mint valami
Tengeri zur zavar ebben valo fogla
latosságunktol gyakorta el szakaztol
és az hol Argusoknak lattarunk lenni
csünkbe vettük, de késő, hogy
vakondak semeckel bíra
tunk. Te ély jól ez kis
íráunkal.

Imp

3
Imprecatio
AD ANDIMARTI-
num.

I.
TE pulicum numerosa cohors sub
nocte latentem
Insideat, vigilē cruciet pruriginis æstus.

II.
Sitq; comes scabies Hispana ut corporis
rismbra

Et culices æstate diu tua mēbra fatigēt.
III. (ras,

Si tibi longinquas animus sit visere terras
Hospitio careas, magna & sis præda
IV. (latronū.

Cumq; peregrinæ fueris sub limine
gentis,

Urgeat ampla sitisq; fames & turpis e-
gestas.

V.
Res sit curta domi, conjux sit clauda
loquaxq;

Natosprogignas turpes, tu sēdior illis.

VI.

Filia

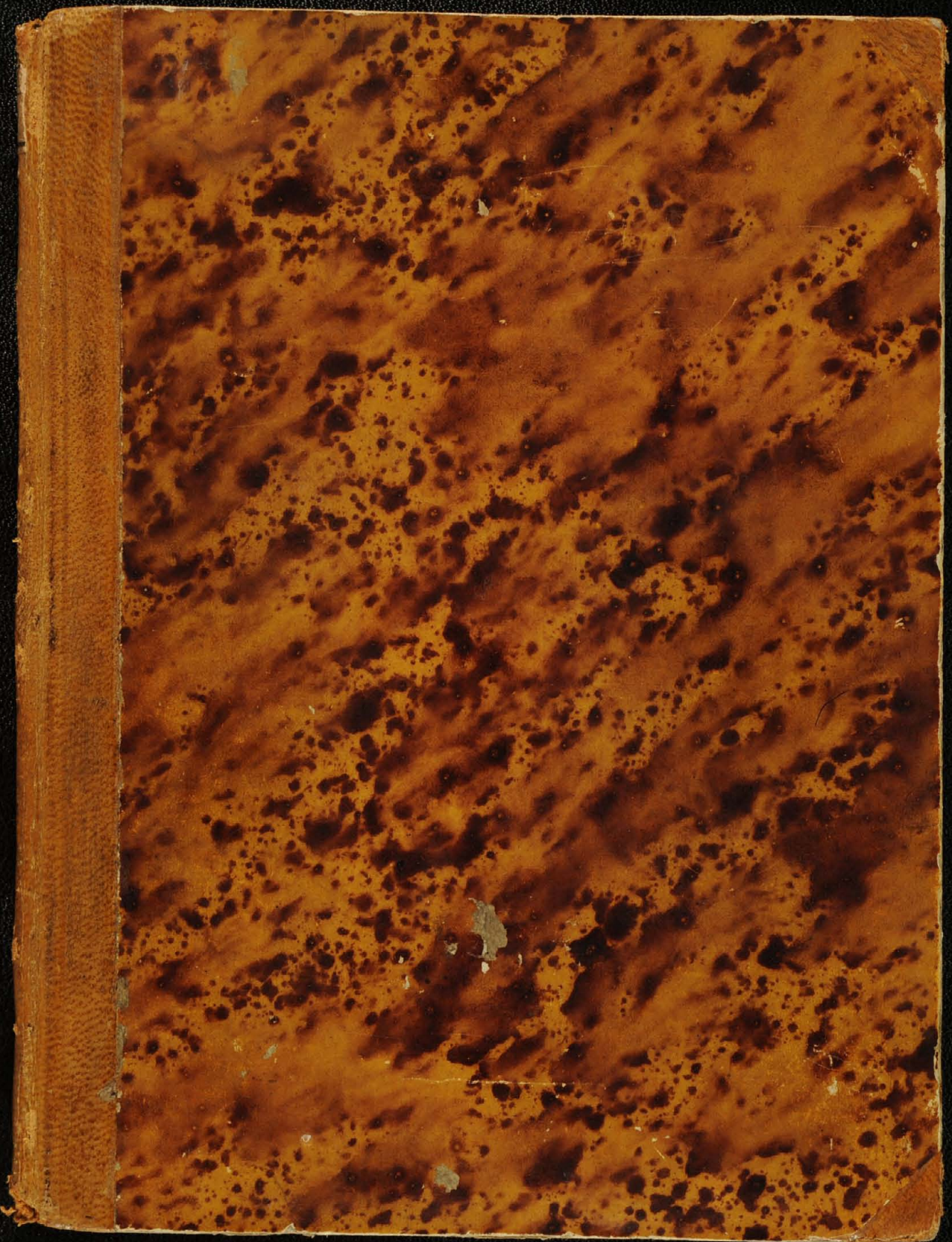
4
...ta sic meretrix, error te portet in or
be:
nprecor eveniat hæc fata novissima
Momo.

Autoris Frater
Ioannes Simandi apponit,
perfici vult, optat,
his duriora ne addat,
Christianitas veiat.

*Amida mulier singlis
an vi*

*Mulier famosa singlis
et palma*

AK. I

507

HISTORIA

UNIVERSALIS

J. VAN WERDEN

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

1691

QVERELA MAGYAR
HUNGARIÆ. 1620. ORSZAG PA-
NASZA.

At: 617 h
Cuercia in
ar. 3a r.

A N V N C S V N T,
proh dolor, tem-
pora, in quibus
verè, juxta Irenæ-
um sanctū Mar-
tyrem, vivi mortuis, & mor-
tui vivis, invidere possunt, ob
efferatam Satanæ malitiam, &
odium erga gen^o humanum;
Qui quanto magis videt, ap-
propinquare finem mundi,
extremumq; adventum judi-
cis IESV Christi, tanto magis
omnes ingenij vires expedit,
modo cœlum terræ, terram
cœlo, miscere, omnem disci-
plinam, mores honestos, pu-
blicamq; Christianitatis pacē
& tranquillitatem, quovis mo-
do turbare possit.

MOSTAN VAD-
nak, jay, azok
az üdök mi né-
künk, melyek-
ben sent Ize-
næus Martyr

mondása szerint, az élők az élő-
lakra, és az holtak az élőkre va-
lóban irigykedhetnek, az ör-
döghnek emberi nemzetséghez
megh kegyetlenült gonozságá-
ért, és gyűlölségeért; kimenyi-
vel közeleb latya érkezni ez vi-
lágnak végét, és az ítélő bíró
IESVS Christusnak utolsó el-
jövételét, annival inkább elméi-
nek minden erejét ki boczátta,
csak hogy az eghet az földet, és
az földet az éghel öáve egyelit-
hesse, minden fegyelmet, titfels-
leges erkölcsöt, és az Keresztén-
ségnek közönséges békelegét, és
czendességét valamint s'vala-
hogy fel háboríthassa.

A

Ta-

Tacemus quid alibi genti-
um sanguinarius iste spiritus
faciat, nobis Hungaris ubi do-
lor ibi manns: Paucis digito
tanquā indice ostendere pla-
cet, quid qualiaq; ab hoc cō-
muni generis humani hoste,
perpetiamur, inde ab exordio
regiminis regni huius. Vbi
(quod sanguineis lachrymarū
fontib' deplorandum est) nō
p̄ plebeios aliquos, obscuriq;
ordinis homines, sed per ipsū
Clerū, quicquid mali in Rēp.
patriæ nostræ exundare potu-
it, effudit effundereq; etiam
nunc non cessat.

In mentem venire meritó
potest nobis, tristis narratio
historica quã descriptam ha-
bemus. Reg. c. 12. de rege A-
chab sub cuius regio regimine
perturbâdo, Satanas non usus
est opera aliorum, quam Cle-
ri illius temporis, qui potio-
res principesq; partes circa re-
gem obtinebant.

El halgattyuk ez vér sopo-
lélek masut mit czelekedgyék,
nekünk Magyaroknak a hol fái
ott rapogattyuk: Teizik röviden
deden vyal mint egy jelenfegyel
megh mutatni, ettől az emberi
nemzetnek közönfegyel ellenfegyel
gétől, mit es minemű dolgokat
fenvedgyünk mind kezdetitől
fogva ez ország birodalmának,
holot (mellyet bővfegyel véres
kőnyhullatással sirathatunk) né
köz rendbeli es bőcztelen galád
emberek, hanem önön maga az
nyirt Papság által, valami gon-
noz hazánknek közönfegyel társ-
fagára ki áradhatot, ki öntötte,
és még mai nem sünik ki öntö-
teni.

Cum enim Achab contra voluntatem Dei, non necessarium bellū movere, & Remp. turbare non desineret, fecit illud suasu & suggestionē maligni Spiritus, qui iusto Dei iudicio permissus, spiritum mendacem futurum, in ore omnium Prophetarū Achab pollicitus; Nō tantū Regem bello nō necessario implicavit, sed etiā in exitium vitæ præcipit egit.

Mert mikor Achab Istennek akarattya ellen meg nem bűnnék nem bűkléghes hadat indítani, és az közönséges tarsaságot haborigítani, czelekedte azt az gonosz léleknek tanácsából, és sugallásából, ki Istennek igaz ületiből rea bocsátván, ígéré hogy az Achab Királynak minden Prophetáinak bájokban, hazugsághnak lelke léssen, és az Királc nem csak nem bűkléghes hadra ingerlé és kötelezé, de még életének veszedelmébeis, nyakra főre vette.

Cum

gi

gi adolescentulo, donec persuaderet perjuriū, quo is fidē & fœd' pactū Amurati violaret, seseq; regnum & patriam irreparabili damno, periculo exitioq; objiceret perjuri pœnas, & vindictam justissimam exigente Deo, tam à Ludovico persuaso, quam à Iuliano persuasore, sicut añales historicorum luculentissimè testantur. Inunc Iuliane & dic regi tuo apud inferos, hæreticis fidem non esse servandam.

Et profectó si ad lucem veritatis oculos aperire velimus, inviti etiā cogimur fateri quod quicquid malorū, damnorum, confusionum, turbarum & calamitatum inde ab exordio regni Hungariæ ad hæc vsq; tempora, vidimus, vel nunc etiam videre cogimur, omne illud vnicè post Satanā debetur maleficio Clero Hungariæ. In

Ignaro
oculo de
A.

hu Királlyal el hitetné az hit segést, mellyel ő, az Amuratiessel való hűit és kötést meg segné, és magát Országban s hazálat helyére hozhatadankában sevesedelembe ejtené, az hamis eskűsért, mind az el hitet Lajost, mind az hitető Iulianust, Isten igazan meg bűntetvén, és raytok bocsátván, mint az Historicusoknak könyvei ighen világosan bizonyítják. Eregy most Iuliane, és mondgyad az te Királyodnak az halálban, az esretnekeknek nem kel meg tartani az hittel való fogadást.

Es bizonyára ha az igazságnak világosságára semes inket megh akarjuk nyitni, késtelen megh kel vallanunk, hogy valamenij nyavalyait, kárait, zorzavarait, zenebonáit, és nyomorúsághit, mind kezdetitől fogva Magyar Országban ez ideigh latuk, avagy mostanis kénserítettünk látni, azt mindeneftől fogva az Sathán után, köszönhettyük egyedül csak az Magyar Ország nyughatatlan nyirt Papi rendnek, mert az hazug lélek Sathán ennek hája-

men-

mendax agit, molitur & loquitur svadet & psvadet quicquid libet.

Placetné rem ipsā ad oculū demonstrare? Qui habet aures ad audiendū, & judiciū ad judicandum, audiat & judicet.

Superioribus retrò actis annis hoc nostro ævo, (vt ab altioribus rem non repetamus) cū regnum hoc Hūgaria, p potētissimum Turcarum Imperatorem quassatum, viresq; ejus ita attenuatæ & attritæ fuissent, vt ex aliis regnis & provinciis, à piis & Christianis Principibus, auxiliares copias implorare necesse habuerit Clerus alioquin inquietum genus & erga Evangelium & salutem publicam, sumō odio ardens gen' hominum; militem talē pro defensione regni Hūgarie missum & expeditum, suis dolis & fraudulentis, mirisq; adinventionibus & artibus, contra populos & gētes indigenas

bán munkalkodik; mindenek re igyekezik, folya javallya, valami ő neki tetzik.

Tetziké hogy sem eleibe vessük ez dolgot? Az kinek füle vagyon az hallásra, es itéleti az itéletre, hallja és itillye meg.

Az mi vődönknek el mult estendeiben, (hogy az dolgot mélyeben elő ne forgassuk) ez Magyar Ország az hatalmas Török Czásártul, midőn meg rontatot, és annak ereie vgy megh vékonyítottat koptatot volna, hogy más országokból és tartományokból, az Isten felő es keresztény Fejedelmektől, kénserített, segítséget és erőt kérni: Az Nyirt Papság mely másképpnis valóságosan nyughatatlan, es az Evangelium s közönféghes megh maradás ellen, nagy gyűlölségel gerjedező neme az embereknek, az illyetén ideghen hadakozot, mely segény Magyar Országban otalmára bocsátattat vala, alnokságával, czalardságával es czudálatos tálmányival és Mestersegivel, az együgyű lakos föld népe ellen kistette. Mely hadakozo

incitavit. Qui miles per præta-
ctas ipsorum technas, deterior
factus, & alioquin prædæ cupi-
dus, oblitus sui ad quod desti-
natus fuerat officii, ita in eos-
dem indigenas, plebemq; Hū-
garicam! deserviit & debaccatus
est, quævis obvia & facultates
in prædam convertendo, unde
brevi (præsertim in Tansylva-
nia tanta anonæ caritas obor-
ta, ut cadavera de patibulo su-
spensorum, canum mortuorū
& vermibus scatentiū, sint co-
mesta: Caro hominum furtim
interemptorum, suilla aut bu-
bulæ admixta, in macello ve-
nū exposita, & ab incautis de-
vorata: Debaccatus inquam est,
nominatissimè cohors Valo-
num, illorū libertates pertur-
bando, horum conjuges & li-
beros rapiendo, claustraq; pu-
dicitæ ad oculum violando. Il-
lorum domos & curias nobili-
tates in cineres redigendo; hos

nép az ő megh nevezet álnok
mestersegeivel gonoszba lévén,
és egyéb kepenis prædát som-
juhozuán, el felekezvén az
ő tiztéről melyre rendeltetett va-
la, azon földőkben lakosok
és Magyar kősség ellen, en-
geztelhetetlenül dühösködőt és
kegyetlenkedet: Valamiekhez
térhetet, valami jószágokat kap-
hanta, mindenben prædát tör-
Melyből rövid időn (kiváló
képpen Erdelyben) oly dra-
gaságha tamadt az élésnek,
hogy az akasztott embereket,
holt nyúves ebeknek dögöket
megh ötéek: Az itkon megh
ölt emberek húsát, díszno az
vagy tehen hús közzé elegyít-
vén, az méssar hákban aru-
ták, és tudatlansághból megh
öték. Dühösködöt mondó,
nevezetesen az Boloniák sere-
ge, némellyeknek feleségeket,
gyermekeket el ragadván, és
az semérmertességhnek reitokit
semel lathatova tévén erőszá-
kal, némellyeknek haylékos-
kat és Nemes Vdvar házokat
hamva tévén, némellyeket
fogásba vetvén, némellyeket

cap-

captivando, alios truculenter
torquendo, occidendo, ut sal-
tem reminisci eorum cordato
cuius sit lamentabile.

Si autem aliquis alti⁹ & exa-
ctius, res afflictas Hungariæ cō-
siderare velit, in negotio religi-
onis (cum in hominū consci-
entis nemo ali⁹ quam ipse De-
us, dominari debeat & possit)
orthodoxam Evangelicā reli-
gionem ex hoc regno radicit⁹
evellere Clerus intendebat. Iā
n. templa Evangelicorum adi-
mebantur; iam Evangelici ver-
bi divini ministri in exiliū mit-
tebantur; iam infantes ad lava-
crum Baptismi tuto deferri,
mortuorū exequias pulsu cá-
panarū, & processioni solenni
ornare, solito deniq; sepulturæ
loco, humari prohibebantur.
Iam pii patres familias, qui in
tanta verbi Dei fidei domesticis
suis Evangelium prælegebant,
intolerabili taxâ puniebantur.
Quem conatū ipsorū in impio

4
sörnyű kinal meg gyötörvén,
megh ölvén, hogy csak megh
emlekeznijs róla, akar mely
bíves embernekis siralmas le-
het.

Ha penigh valaki Ma-
gyar Országban nyomoro-
dot forsat mélyebben akaria
megh gondolni, az hit dola-
gában (holot az lelki ismeres-
teken senki egyéb nem hanem
egyedül az Isten vralkodhas-
tik) az igaz Evangeliomi val-
lást ez Országhból az nyirt
Papágh, gyökereitől ki gyom-
lálni ügyekezik vala; Mert im-
mar az Evangelicusoktól az
Templomok el vétetnek vala;
Immar az Evangelicus Egyhá-
zi Solgak, számkivetetnek va-
la; Immar az kisdédek az Szent
Keresztéghnek feredőitől megh
tiltatnak vala; Az halottaknak
temetését harang szóval és ékes
sereggel ékesíteni nem vala ha-
bad, és végezetre az Söket he-
lyen el temetni, nem engedte-
tik vala. Immar az Isten
felő ház gazdak, kik az Isten
igeiének ily nagy somiúságá-
ban, hazok népének az Evana-
geliomot olvassak vala, el Sene-
vedhetetlen fizetéssel büntet-
nek vala. Mely ő ügyekezes-
teket, az Posoni 1614. éss

illo

*huc solo, huc
iubet, sit
la ratione de
tatis.
18. facere laud
neq. deat
in q. lib.*
illo Articulo constitutionum
Dietae Posoniensis Anni 1614,
præter scitum & voluntatē Re-
gnicolarum de extirpandis E-
vangelicis affuto, orbis Christia-
nus quasi in speculo conspice-
re potuit.

Vnde Cives & populi regni
Hungariæ, patriæ hujus nostræ
charissimæ, tot & râtis injuriis,
oppressionibusq; externæ na-
tionis ex instinctu Cleri aggra-
vati, miserè divexati, laceratiq;
sicuti effusione sanguinis liber-
tates suas acquirere cõsueverat
ita easdem tam enormiter vio-
latas & humi prostratas tueri,
defendere. Et cum nullus ali-
modus superesset, in armis etiã
præsidium quærere, se et omnia
sua extremo periculo comitte-
re, mortemq; prius oppetere,
quam in perpetuã servitutē cū
indelebili ignominia gentis
Hungariæ libertate legū & re-
ligionis, secundū illius classici
authoris suatum, debuerint &
coacti sunt.

tendei végezéseknek Istentelen
Articulusa, melyet az Re-
gnicolak hire és akarátya ele-
len, az Evangelikusoknak ki-
gyomlálatásokrol hozza tol-
dottak vala, az egész kereszté-
ny világh, mint egy tükörben
megh láthatot.

A honnét az mi édes
hazánknak Magyar Ország-
nak polgár társai és népei, en-
nyi és ilyen sörnyű bossúságh
tételével és borongatásával,
az külső nemzeteinek, az nyíre
Papághnak ingerléséből, ier-
heltetvén, nyavalyásul gyötör-
tetvén és faggattatvan; Az mi
képen hog vére hullással fok-
ta vala szabadsághát keresni,
ugy azont ilyen sörnyűkép-
pen megh fegetetvén és földre
tapodtatván, kényszeritet alats-
ni és oltalmazni. Es midőn
semmi egyéb mod nem volna
az dologhban, fegyverhezis
kellert nyulni magát és minden
jószágat veszedelemre verni, és
előb emberül megh hálai, hogy
sem mint végh nélkül valo sol-
gálatra, az Magyar nemzetleg-
nek el törölhetetlen gyalázatya-
val törveninek és kereszténi val-
lásának szabadsághát hadni, amaz
kézben forgo authornak toval-
lása és tanácsa szerint.

In

In quo quidem armorū &
intestinali belli strepitu, vario for-
tunæ rotatu exacerbatis já ex-
asperatis & ad ipsum furorem
conversis peregrinis gētib⁹ vi-
dere fuit, indomitum, ferocē,
flamas spirātem & instar alicu-
jus ignis obvia quæq; proster-
nentem & absumentem, viru-
lendum discoloribusq; vestib⁹
amictū, in medio Christiano-
rum tumultuatē, minas vo-
mētē horribilē hostem Hor-
ripilatio quædam, ex horrore
& terrore subibat etiam homi-
num cordatissimorū animos,
ad conspectum militis ferocis,
sola armatura incautis. Nulla
hic decrepitæ ætatis ratio, vel
alicujus præeminētiæ conside-
ratio, nullus imbellis fæminei
sexus respectus, senes cum ju-
venibus; & juvenes cum senib⁹
denso agmine miserabiliter in-
terimebantur. Rapiebatur ibi
conjunx ex amplexibus mariti
& in conspectu ejus vim patie-

B

Mely fegyvernek és bel-
ső közöttünk valo hadakozás-
nak sörgeji és czattogási közt,
az serenczének elegendes forgá-
sával, megh busulvan és ke-
menyedvén, és tellyességgel
dühösségre fordulvan az ide-
gen nemzet, láthatad volna
fenyíték-nélkül valo kegyetlen,
mint egy langh fuvo, és tűz
modgyára akar mitis megh es-
mésítő, mérges, külömb kü-
lömb sűrű köntösben öltözöt
ellenfeget, az kereszténynek közt
zenebonával fenyegetést ki o-
kádni: Neműnemű sörnyűség
foglállya vala el ez retten-
es miat megh az ighen baror em-
bereknekis síveket, csak az
fegyverrel tündöklő kegyetlen
vitéznek tekinteti matis. Nem
völt itt az erőtelen vénsegh-
nek semmi tekinteti, avagy
valamely méltóságának böczü-
leti, nem völt az gyarló as-
sönyi álati nemnek, semmi ked-
vezés, az vénnek együt az if-
fiakkal, és az iffiak az vénke-
kel, nagy seregenként nyava-
lyásul megh ölelnek vala. Ott
az asszonyi álat az ő férjének
öléből ki ragáttatik vala, és
az ő szerelmes hűrösének, se-
me előtt erőszakot szenved vala
s megh ölelik vala. Az édes

batur

batur, necabatur, avellebatur infans pendens ab vberib⁹ matris, ejulāteq; matre interimebatur, curruum rotis diffindebatur vel scindebatur. Hostis tamen nec fletu matris, nec vagitu infātis permovebatur (O Mater & Pater miserande, tuū si potes, quod nūquam potes, aliquomodo nobis exprime cordis dolorem.) Orbabatur filius Patre, pater filio, filia matre, mater filiā, frater fratre, soror sorore. Cernere fuit miserā plebem, instar gregis ovium, ad venditionem auctionariam passim p^{er} vicos & villas, oppida & civitates actam, tractam, vi-
lioriq; saepe precio quam pecudes & jumenta venundata.

Conspexisses egregiæ formæ puellam virginem, virginitate suā privatam, ephippio hostis alligatam penes equum raptā; Lamentabilibus oculis intuit⁹ fuisses, equos hostium, infantibus Christianorum onustos,

Anyának emlőjéről függő cse-
zemő gyermek el szakadtatik
vala, és az Anyának jaiga-
sával megh öletik vala, az
lovaknak lábockal tapottatik
vala, az szekereknek kerkei-
ről faggattatik vala, az ellen-
ség pedig sem Anyának
sírására, sem az gyermeknek
koakolására, sive megh nem
elék vala. (O Annya és ke-
serves Anya, ha lehet, mely
lehetetlen, mutasd megh nek-
ünk az te sívednek keserves
fájdalmát.) Arvává tetetik
vala az fiu Anyatul, és az atya
fiatul: Az leány annyatul, es
anya leányatul; Az anyafi at-
yafiátul, az öcze Nényéről.
Lathattad volna az segény kö-
séget, mint valami seregh ju-
hor, falurol falura, Maiores
bol maiorba, varosbol varos-
ba, kotya vetőre haittatni,
és gyakorta olczoban el adatni
az barmoknak.

Lathattad volna az szép
szüzességekben megh rontatot
leányzat az ellenfég nyergé-
hez kötöztervén, az lo mel-
let hurczoltatni; Siralmas be-
mel tekintélhetted volna az ke-
sztréneknek gyermekekkel meg-
terhelteket lovakat, kik örök

qui

qui in perpetuam captivitate
abducebantur. Exclamasses
certe, ô crudelia tēpora; ô in-
felicis dies; ô inauditā militū
truculentiam; ô execrādam &
detestandam Cleri audaciam
quæ causā huic tam tristi spe-
ctaculo, & truculētiae præbuit.

Respexit tamen De⁹ de cœ-
lo etiam in tāta rerum pturba-
tione, misertusq; miserrimæ &
oppressæ Christianitatis, mu-
cronem, flammam & ignem spi-
rātem in vaginam recondidit.

Cor & mētem felicis remi-
niscētiae Rudolphi II. quondā
Dñ. nostri clementissimi, ad
concordiā inflexit, destinatisq;
ad id idoneis personis, & aliis
remediis, negotium tam triste
horrendum & ferè cōclāmātū,
ad pacis concordiaq; portum
deduxit. Ex qua deinde auxilio
vicinorum regnorū, Principū
& procerum, illa pacificatio
optata Wiēnensis, subsequen-
ta, medio cujus verus ac liber

6
rablāgra vitének vala. Bis
zony fel kiáltottal volna, ô
kegyetlen vődök, ô bodogta-
lan napok; ô vitézeknek hal-
hatatlan sörnyűséghek; ô fel-
nyírt Papoknak atkozot mē-
résége, mely ily somoru do-
lognak nézésére, és vér onto
sörnyűségre okot adot.

Megh látá mind az ál-
tal Isten az éghből ily nagy
haborubanis, és megh fáná,
az nyavalyas és földre tapo-
tatot keresztényiséget és az tűz-
zel, langal gerjedező tört hi-
velyében fordíta.

Szívét szelméiet az bo-
dogh emlékeztető II. Rudol-
phusnak az mi nehay kegyel-
mes Vrunknak békeségre hays-
ta, és arra illendő személyeket
és egyéb orvosfágokat intez-
vén, ilyen somoru, sörnyű
és csak nem reméltelen dolo-
got, kedves czendességre, és
békeséghre vive. Melyből
annak vránna az somáséd Or-
fágoknak, Fejedelmeknek és
fő fő rendeknek seghitéseggel
amaz kívánatos Bécsi vége-
zés következék: Mely által az
igaz Isteni tisztelet az Evange-

B 2

cult⁹

cult^{us} Dei juxta Evangelicam
professionem, in patria nostra
restitut^{us}: Provinciæ vicinæ qua-
rum animi inter se vatini-
ano dissidebant odio, coaluerunt,
ita ut jam salus illarum cum no-
stra salute, strictissimè & indis-
solubiliter conjuncta sint. Me-
dio cui^{us} dulcissimæ & precio-
sissimæ libertates; postliminio
quasi genti Hungaricæ iterum
restitutæ, Clero ipso præter o-
nem hominū opinionem, ex
mera gratia in suo priore statu
relict^{us}. Contra quem tanquā
authorem præmissorū civilium
motuum; fomitemq; omnium
dissidiorū, licet justam habuis-
sent, Status & Ordines, severi^{us}
& pro dignitate, causam ani-
madvertendi, eundemq; Clerū
tanquam patriæ pestem exter-
minandi, ex innata tamē gētis
probitate, concepta de eo me-
liori spe, speransq; ejus ex præ-
tactis belli incommodis, quorū
bonam partem ipse Cler^{us} etiā

liomi tudomány szerint szab-
doson helyére állattak. Az
fomited tartományoknak, mely-
eknek bivek magok között,
megh rögzöt gyűlölséggel vis-
salkodnak vala, öfve alkut
tatának, vgy hogy azoknak
immár megh maradások az mi
megh maradásunkal, vastas-
gon és fel bomolhatatlanképs-
pen egyben kötetteret, mely-
nek általa az Magyar nemzete-
nek édes és drágalatos szabadsá-
ga, mint egy utol jutva, is-
met helyére állattat: Az
Pilisés Papság, minden em-
beri velekedés kívül, csak me-
rő kegyelemből, az ő előbe-
ni alaputtyában hagyattatvan.
Mely ellen, vgy mint az pol-
gári köztünk való egyenedsé-
gnek gérjeztöie ellen, noha
az Statufoknak és minden ren-
deknek bizonyos okokbul ke-
ményben kellett volna magos-
kat viselni, és azt az nyirt
Papságot, mint hazánknek mis-
rigyét ki kellett volna gyom-
lálni, mind az által ez nem-
zetseghnek véle fűletet jambor-
ságából, job reménseghbe lé-
vén felöle, és reménlvén meg-
jobbulsát az elő samlalt ha-
di károkkal, melynek nagy
rését ő magais az Pilisés Pap-

in tali!

de-

Multi in fore incidentem alij fident
degustarat, præsentissimusq;
& oculatus patratorum testis
fuerat, enundationem eundē
priori loco reliquit.

Verū accidit nobis juxta
proverbium: Fallitur augurio
spes bona sæpe suo. Proh dol-
lor n. quæ & qualis, quantaq;
secuta est Cleri emēdario? quæ
pœnitudo commissorum tam
nefandorum & nefariorū sce-
lerum, aut quæ pro tātō beni-
ficio erga patriam Remp. gra-
tiæ gratitudo. Malos hætenus
sumus experti, sed jam deteri-
ores certē & pessimos experi-
mur; Antiquam n. veteratori-
isq; fraudibus sonantem etiam
de præsentī occinunt cātilenā.
Lup^{us} nempè pilum non ani-
mum mutat. Quis n. denuo
dissidia & inimicitias inter ci-
ves ejusdē patriæ nostræ fecit?
CLERVS. Quis tātæ profusi-
onis sanguinis in consilio cō-
tra Transylvaniæ Principē, sub
specie auxilii author? CLER^{us}

7
sagh megh kóstolta vala, és se-
mel lator tanuia vala, elebben,
helyében hagyta.

De vgy járánk mi, mint
amaz köz bebed tartya: Gya-
korta megh czal az reménse-
g. Mert oh minemű és menyí job-
bulása lón az Nyirt Papság-
nak? Mint bánák bánák meg
börnyű gonos czelekedeteket
és latorságokat? Avagy mis-
czoda háládatossága lón hazá-
jához való jó teteményeért?
Ez pedig gonosoknak tapas-
taluk őket lenni, de bizonyá-
ra immár gonozbaknak és a-
lab valóknak tapasztalljuk,
mert az ő megh röghzöt cza-
larságok szerint azon regéie-
ket dudolják, mivel hogy
az Farkas börtökökta változ-
tatni nem erkölczét. Mert
kiczoda hintegetet vyjonnán
ezen hazánknek polgar tarsai
és lakosi közt visssa vonast és
ellenkezést? AZ PILISES
PAPOK. Kiczoda lón ta-
náczával oka hogy segítsegh
sine alatt az Erdelyi Fejede-
lem ellen ennyi vér ontással
mennyenek? AZ NYIRT
PAPOK. Kiczoda kiüte-
t

B 3

Quis

Quis svasor quod sua Majestas quondam Dñus noster clemētissim⁹ ad observationē pacificationis Wiēnsis cui ipsemet præerat diplomateq; suo & multorū aliorum Principū & procerum cōfirmaverat, nō teneatur esse alligata? CLER⁹ Quis ductor & doctor nefarii illius Canonis, quod Christianis Evangelicis, (quos ipsi calumniosē hæreticos appellāt) non sit servāda fides? CLER⁹ Quis in causa quod promissa nobis etiā sub qualicunq; verborum forma facta, nō sequatur, nō adimpleantur? CLER⁹ Quis quod serenissimus Rex Ferdinandus, præter solitā solennitatem vocationis, hæten⁹ in Regno Hungariæ observatā formam, non observaverit, & intempestivē dissidentibus regnicolarū votis venerit? CLE. Quis quod in electione Palatini, non secundum superinde sancitum Articulum processū

le hogy ő Felséghe az mi néhay kegyelmes Vrank az Beczi békefégh szerzésnek megh tartására, melyben ő maga volt fő, és maga függő pezerével és sok egyéb Fejedelmek és fő fő népekel, megis erőstette, ne legyen köteles? AZ PILISES PAPOK. Kiczoda vezére és oktoia amaz sörnyű regulának, hogy az keresztény Evangelikusoknak (kiket ők czalárdul eretneknek neveznek) az hittel való fogadást nem kel megh tartani? AZ PILISES PAPOK. Kiczoda oka hogy az nekünk tót igiretek, akar misnemű formán lőttek is, be nem tellyesíteték? AZ NYIRT PAPOK. Ki oka hogy az Felséghe Ferdinánd Király, Magyar Országban ez ideig megh röghzöt jeles hivatalnak formáit megh nem tartotta, és az Statufoknak villongho értelmek alatt, alkotmatlanul ez mod nélkül jūt el? AZ TARPAPOK. Ki az oka, hogy az Palatinusnak válaztásába, nem az el végezet Articulus szerént jártak el? AZ TARPAPOK. Ki az oka hogy Magyar Országban ez pedig

est?

est? CLERVS. Quis quod hætenus in regno Hungariæ inaudito modo, binæ propositiones fuerunt fundatæ, & non vno cōtextu extradatæ? CLE. Quis istius proximē præteriti 1618 añi, infelicissimæ, coactæ & ad eversionem regni, tendētis Diatæ author? CLER⁹ Quis author quod nonnulli ex Magnatibus (inter quos Nicolaus Ešterhas præcipuus nominatur) garrire ausi sunt: Quod si ille Heros olim Michael Szilagi de regno Hūgariæ benē merit⁹ Gubernator, illū perpetuā laude dignum & svavissimum juvenē Matthiam Corvinum in Regem Hūgariæ promovit, quare isti insani, præter voluntatem regni, Regē eligere non possent? CLER⁹ O quæ vos demētia cepit? Quare vobis in mentem non venit, quod inter VES & VA magna sit differentia? Prætitulatus n. Matthias in

vinculis existens, præter ipsius

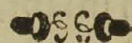
hallatlan modal, két rendben li propositio koholtatott, és nem egy nyomban föltábat adator ki? AZ NYIRT PAPOK. Kiczoda szerzőie ez el mult 1618 estendő belí bodogtalan, és az Országoknak fel fordítására töreskedő Gyűlésnek? AZ NYIRT PAPOK. Kiczoda oka hogy némellyek az Vrak közül (kik között nevezetben lehet Ešterhas Miklos) czaczogni merték, hogy ha régenten amaz jeles ferfu Szilagi Mihaly, Magyar Országának Erdemes Gubernátora, amaz örök dicziretre melto, és gyönyörűséges iffiat az Hollos nemből való Mathias, Magyar Országának Királyává ötte, ezek az balgattagok és eselősök, az Ország akarátja ellenis, hogy hogy nem valazthatnának Királyt? AZ PILISES PAPOK. O miczoda kergétégfégh bántótökét? Miért nem jut ti nektek esetekben, hogy az VES & VA az az, az tiki mony és lo fő között nagy különbség vagyon? Mert aze lo hozot Mathias rabfághban lévén, híre és varakozása nél

sci-

scitum & aliquem expectationem, ultro (procul dubio auctore Deo) in Regē eligebatur & proclamabatur, nam qui Regiam sequitur viam non facile aberrat. Serenissimus autē Dnus Ferdinand⁹, istorum superborū consilium amplectēdo, sub prætectu & colore Commissarii, Posonium venit. Matthias veró ad limites Moraviæ & oppidū Strašnicza dictum, à Dnis Boëmis & Moravis honestè & cum magna pōpa comitatus, & Hungaris assignat⁹ ab utraq; parte cum maximo applausu salutatus. Tubarum timpanorum sonitu, bombardarū ac tormentorū bellicorū strepitu, vnanimi voto & consensu applausuq; inexplicabili Rex nominatur acceptatur & promāclatur.

Quis quod Dnorum Boëmorum legatus, in sapi⁹ dictā Diætā Posonium ad Regnicolas expeditus D. Iessenius & Thuroczy quibz nominibz Regi dignus hnt

kül (kelessgh nélkül Istennek tanácsából) Királya választat⁹ és kiáltat⁹ vala, mert az ki Ország vrán jár, nem könnyen tévelyedik el; Az Felleghes Ferdinand Vrank pedig, ezeknek az fel fualkos dottioknak tanácsát fogadva Commissariussághnak bine alát jött Posonban. Matthias, Morva Ország határában Strašnicza nevű városba, az Cseh és Morvai Vraktul tisztességgel és nagy pompával kilistetvén adat⁹ az Magyarok kezében mind két féltől nagy örömmel megh ekesitvén, trombitáknak s doboknak zenghészével vdvözlik köszöntéssel, puskák és algyu ropogásokkal egyenlő sível lélekel, és ki beszélhetetlen tapsolással, Királynak nevezik, veszik, és kiáltanak.

Kíczoda volt az oka hogy az Cseh Vrain követé D. Iessenius kit az gyakorta megnevezetgyűlésben kúlteak vala az

cap-

captus sit? CLER⁹. Quis quòd & hodie cum magno detrimento, legati, quorumcunq; in legatione procedere nō audent? CLER⁹. Quo auctore deniq; Personalis in proximè præterita Posoniensi Diætā solenniter nomine Statuū Romano-Catholicorum protestando, libero Religionis exercitio reclamavit? CLERVS.

Huc huc converti volumus, & ex animo cupimus oculos omnium hominum, quicunq; sapientes & æqui sūt rerum æstimatores. Nempè quot modis quotve formis, læsi, violati & conspurcati sunt, nō saltem articuli illi Wiennenses in illa difficili & laboriosa pacificatione editi & sanciti, sed etiā Articuli Posonienses, tam antè quàm post coronationem defunctæ Cæsar. Regiæq; Mitis.

An non n. satis graviter peccatū est contra primum pacificationis Wiennensis delibero

Országhoz, megh fogattat⁹ AZ NYIRT PAPOK: Kíczoda az oka hogy mostanis akar kiknek követi, nagy kárral követésegekben el nem mérnek járni? AZ TAR PAPOK. Ki volt szerzőie íhogy az minap el mult Poson gyűlésben az Personalis az egész Romai Catholicus Statufok képeben nagy fen protestalva az szabad Religionak ellene mondot AZ PILISES PAPOK.

Kivánnuk, kívánnuk szívünk szerént, minden értelmes és igazság szerető emberek, hogy semeket ide fordiczák Tudni illik hog menj modon és menj forman sértettenek, ségettenek, és moczkoltáttanak meg, nē csak a Bécsi békeségnek szerzésében nehezen és munkáson erősitet Articulusok, hanem megh az Posoni Articulusokis, mind ő Felleghének az meg holt Czásár Vranknák koronázata tya előt és vátanna valok.

Mert nem elég nagy vétek eseté az Bécsi békeség szerzésnek első Articulusa ellen,

C

rell-

Religionis exercitio, fundatū
 Articulum, qui multis per Cle-
 rum & ejus plerosq; assentato-
 res Pontificios est violat⁹. Iam
 enim passim templa cultorib⁹
 verbi Dei sunt erepta. Iam cer-
 tæ possessiones à matre Eccle-
 siæ avulsæ. Iam proventus mi-
 nistris Evangelicis debitus per
 Clerum intertentus, ipsi verò
 ministri ignominiosè tractati,
 macerati, cujus rei exemplum
 nobis hæcenus præbuit Petrus
 Pazman. Quidam probrosè &
 cum magna contumelia ejecti
 alii in exilium missi, & in horū
 locum Pontificij invitæ plebi
 obtrusi; quæ si audito sonitu
 Capanæ in templū sese non cō-
 fert gravi mulcta plectitur: cui
 nihil amplius quam graves ge-
 mitus & suspiria ducere, oculo-
 sūq; lamentabiles & lacrymis
 plenos in cœlum tollere residu-
 um relinquitur.

Ratione quarum difficulta-
 tum & ademptionis templorū

mely vágyon az Religiónak
 szabados gyakorlásáról, mely
 sok képpen az fel nyírt Papok
 és azoknak több hízelkedő Pa-
 pás ezközti által erőszakot szenvedet. Mert immar sérén-
 serte az Templomokat az Istent
 ighazan tisztelőkűl el vették.
 Immar az Mater Ecclesiaktul
 bizonyos jószágok el faggat-
 tattak. Immar az Evangelicus
 Egyházi semélynek jóvedelme
 az Nyírt Paptul el fogattator,
 ő magok pedig az Egyházi
 szolgak gyalazatoson illetetvén
 epestitenek, melynek ez ke-
 digh példáiát ádia mi nekünk
 PAZMAN PETER. Né-
 melyek pironlással és nagy
 szidalommal hanyatttattak ki,
 némelyek samki vétésre küls-
 dettetették, és helyekbe az
 kösség akaratya ellen Pápas
 Papokat toltak elő, mely kös-
 ségh ha az harangh szor hals-
 van az Templombá nem ment,
 nehez bírlágal büntetett meg,
 melynek semmi egyéb orvoslá-
 ga nincsen, hanem nyögéssel
 és fohászkodással siralmas és
 könyvező szemeket az éghre fel-
 emelni.

Mely difficultásokra és
 Templomok el vételére nézve,

cum

cum in Dieta, longa sanè &
 gravis querela proposita fuisset,
 ac ut ea omnia per præfatā
 Cæsar: Regiamq; Mittem re-
 staurarentur, reformarentur,
 tractatum fuisset; Idē venera-
 bilis Clerus, antesignano præ-
 tacto Petro PAZMAN, cum
 quibusdam sui furfuris asseclis
 in sententiam suam pertractis,
 à regnicolis sese separare, factū
 q; scissione, potiori saniori-
 parti se se palam & manifestè
 opponere non erubuit: Ac ni-
 si quorundam præcipuorum
 Nunciorū, pacem & perman-
 sionem Regni amātium, pru-
 denti & maturo cōsilio; occur-
 sum fuisset, cū notabili quisq;
 suo damno, procul dubiò de-
 plorasset, dum inter alia basis
 omnium Articulorum de Re-
 ligione per cōtemptum ad ex-
 trema & vltima sit rejecta, obi-
 ter satis & frigidè ac si res esset
 nullius momenti tractata.

mídon az el mult Gyűlésben
 valóban hósszu és kemény pa-
 naszt tőtenek volna: és hogy
 mind azok ő Felséghe Czárar
 és Király Vrunk által, hely-
 ben alattatának, arról tracta-
 tak volna, vgyan azon bő-
 czűletes Pálises Pápok, hadna-
 gyokkal az meg nevezet PAZ-
 MAN Péterel, magához ha-
 sonlo jó sülteket pártjára von-
 van az Országtul szakadt és
 vén, el valék, és az job-
 értelmesb részel nyilván ellen-
 kezni nem általa. És hogy ha
 némely Országának békeféghet
 és megh maradálat szerető, ki-
 valtképpen való követeknek
 eszes, és megh ért tanácszo-
 kal megh nem élesteret volna,
 az dologhnak minemű ki me-
 netelilőt volna; Ki ki fáiát meg-
 tapasztalható kárával megh si-
 rathatta volna, holot az többi
 közöt, fundamentoma minden
 Articulusoknak, az Religio-
 rol guggolas képpen, vtol-
 lyára hágyattator, és csak is
 migy amugy, imel amal tra-
 ctattator mint ha vgyan csak
 semmire kellő dologh volna.

C 2

Vbi

Vbi etiam istud habetur, ne sua Majestas sine præscitu & consensu regni, vllum vel bellum moveat, vel militē extraneum in Regnum introducat; quā audacter in hunc Articulum peccatū sit, illi quicon. scripto milite contra Heroem quondā Gabrielem Bathorāū sub spe auxilii profecti, & tandem eundē hostiliter aggressi sunt, magno suo incommodo edocti testabuntur.

Quib' De' omnipotens primò quidem loca castris eorum destinata, medio locustarū occupando, omniaq; depascēdo iram suam ostendere. Deinde verò eosdem, in angustias motium, & fauces vallium, vbi p aliquot dierū spatium errarūt, deductos; partimq; fame partim fatali quodā frigore debilitatos, impetu etiā hostis expositos esse voluit. Quo loci tanta strages in milite Hūgaro admissa, vt etiā si cū Turcarū

Holot ezis megh vargyon, hogy ő Felsege az Országban élése és egyező áskaránya nélkül, semmi hadat ne indíczon, s ideghen vitézt az Országba be ne hozzon. De ez Articulus ellen mely vakmerő vétek eset, azok kik hadat gyűrtvén, amaz nehá Vrember Bathori Gabor ellen, mint ha segítségére mennének, de az vitan ellenségh képpen ellene tamadának, magoknak nagy kárával tanulván, bizonyíthattak.

Kik ellen az mindenható Isten fel geriedet haragiat így mutatá, hogy elsőben, táborát járt helyeket, sáskakál foglata el, mellyek előtök mindeneket megh emésztették. Annak vtan pedig magokat az sáros hegyek közzé és völgyeknek torkában vezervén, hol egy néhány napokon tévelygették, és rés szerént ehféggel rés szerént sokatlan hideggel megh erőlenítvén ellenségh kezébeis ada. Mely helyben oly nagy veszedelmek lőtt ez Magyar vitézeknek, hogy ha sinton Török Czásár

Im-

Imperatore signa cōferēda fuissent, major clades sequi vix potuisset.

Quid? quòd & Mag. Georg. Druget de Homonna, cui nō ita pridem p Regnicolas Gratia data erat. Post datā Gratiā Egregium Petrum Szokolyi in lecto domi suæ quiescentē capitavit, Iesuitas contra publica statuta in vilipendium Regni, in ditionem suam introduxit. Cōsorti suæ ex celebri Nadasdina familia natæ, fidē conjugalem violavit, cui etiā ab annis aliquot cohabitare recusat; propterea saltē quod ab Evangelica doctrina deficere non vult. Interitamentalis Regni Iudex erat præficiendus? Talis ne verò Iudex? Homo incōstās & perjurus, qui habitā mutuā intelligentia cum Magnificis, Andreā Doci ac Nicolao Esterhas qui Dñi sui olī S. & M. Francisci Magoczi lectum prodidit, ac post qualem cunq; tā-

ral kellett volna is megh hartzolni nagyob veszedelem nem következhetet volna.

Miczdát? Az Nagyf. Druget Homonnai Györgis, kinek nem réghen az Országada Grátia. Az neki adatot Grátia vitan, az vitézlő Szokolyi Pétert, hazánál ágyában nyugtában megh fogá. Az Iesuitákat az közönséges végezések ellen az Országban gyázlázatára, maga jószágába be hozta. Az híes és tekintetes Nadasdi familiából való feleségének, házasságban adot hitit megh segte, kivel egy néhány estendőül fogva nem is akar együt látni, csak azért hogy az Evangelionnak tudományától nem akar el szakadni, ki noha illetén, mind azon által, Ország biratává vala tétetendő. Illyen bírot kel vala tenni, az ki áthatatlan és gyanus híú, ki egy porázon futvan az Nagyf. Doczi Andráfal és Esterhas Miklós fal (ki az ő nehá Vrának az Tekintetes és Nagyf. Magoczi Ferentznek ágyát el arulta, és annak akar minemű halála

Antig. n. ad Principu liberos sed al bene meritos regna et honore defunct.

C 33

demi

dem ejusdem mortem, relictā in uxorem duxit ac ad Pontificiam religionem pertraxit pro quo suo scelere ac patrocínio, sibi in patronū Clerum cōparavit & contra Evāgelium furere cepit) & Egregio Andreā Lonyai in istam ipsā constitutionē impingere non est verit̃. Dum anno praterito 1616 in media pace & tranquillitate. cōscripto non tantum ex indigenis sed etiam externæ nationis milite, per viscera regni Hūgarix, nefariē grassari, latrociniisq; omnia implere; tēpla sacra, p̃ prophanū sui militis excrementum defœdare, in cloacas cōvertere; In Ecclesiasticū statum, & ministros verbi Dei orthodoxos sœvire, eosdēq; tyrannicē excruciare; Curias nobilitares invadere, & nobiles personas interimere, promiscuam & miseram quoq; plebē bonis suis exuere non perhorruit.

Itan özvegyét feleségül vevé, és Papista vallásra vona, mely ő gonoszágának és latortágának. az nyírt Papokat szerzé oltalmazóinak, és az Evāgelium ellen dühös kódni kezdé. Az vitézlő Lonyai Andras is ugyan ezen végezés ellen véteni nem állt, loz és nem félt. Midőn az el mult 1616 estendőben nagy békefeghnek és czenefeghnek közepette, hadat fogadván, nem csak az háza fiait közül, hanem még is dégen nemzetből is Magyar Országának közepette, Istentelenül dulatni, és latortágghal mindeneket be tölteni nem iszonyodot. Az Templomokat Istentelen vitezinek gatyával meg h vndokítani, peravátává csinálni; Az Egyházi rend ellen, és az ighaz lelki pastorok ellen, kegyetlenkedni, és azokat nagy kegyetlenül kinozni; Nemes vdvarházakra űni, és Nemes semélyeket meg h űlni, az nyava-lyas ügye fogyor elegyes kézfeghe is jovaiból ki fordítani, nem iszonyodot.

Cuj

Cujus impium conatū Radoly quoq; olim Vayvoda Trāsalpinæ adjunctis sibi certis militib⁹, pro virili adjuvare nitēbatur: Tantum abest vt p̃ quēpiam à malo suo proposito dehortat⁹, obtemperasset, vt nisi exercitus ipsi⁹ per milites Haydones, in quem de improvīso impetū fecerat, ipso Deo vindice, repress⁹ & casus fuisset, hoc regnum Hūgarix, imò & Transilvanix præsentissimum periculū incurrisset. Sed quæ tandem pœna pro tot publicis malefactis hos patriæ vastatores pestilentissimos māsit. Fuerunt quidem p̃ superiorum partium regni Huugarix Comitatus Cassovix protractandis negotiis congregatos, tanquā publicæ pacis turbatores accusati & proclamati, quorū Comitatum nūciis etiam in Instructionib⁹ eorum datum fuerat, vt contra eosdem in proximē tum affutura Diæta, que

Kinek Istentelen ügyes kezét Radoly is, ki ez előt Havasföldi Vayda volt, bizonyos vitezeket magha melle vévén, tehetőséghe szerént bespelkedet seghiteni. Oly távul vagyon hogy akar kitől ez gonos sándéknak el hágyására intetvén, engedet volna, hogy ha az ő serege az Haydu vitezektől, kikre véletlen akadot vala, ő maga az Isten bosszút álvan, vissza nem verettetet és meg h nem czapkotatott volna, ez Magyar Ország, sőt még h Erdély is nélván való vesedelembe eset volna. De hazánknek ez dőghleetes pusztítóit ennyi, sok gonoz czelekedetekért mivel bünteték meg h. Vgy vagyon az egyben gyülekezeti felső Magyar Országhi vár megyék bizonyos végezeket közöt vadoltak vala és mint közönfeghes békefeghnek meg h haborítóinak kiakottak vala őket lenni: Mely Varmegyék követinek Instructioniokban is adtak vala hogy ugyan azok ellen az akkor következő Gyűlésben, panaszt tennének: Mind az által azon követek

rela

Nullus in
fine patet
nu.
rela instituta fuisset, tamē iide
nuncii p̄specta Cleri (qui par-
tes horum tuebatur) audacia
& insolentia atq; petulātia; vi-
soq; eo; quod non pōdere sed
numero vota censerentur, q̄q;
privata vna persona, ex Clero
tantū authoritatē in ferēdis sor-
tib⁹ habeat, quātum nuncii v-
nius Comitatus, aut Liberæ ci-
vitatē. Quinimō quod Clerus
clamore suo, omnia pro libi-
tu suo verſet & agat, quodq;
juſtiſſimis etiā & vādiſſimis, in-
victiſſimisq; interdum rationi-
bus, scripta quoq; Legerobo-
ratis nullus fuisset dat⁹ locus;
coacti sunt, tametsi inviti, silē-
tio præterire; quam præactas
has præcognitorum regni ma-
levolorum, & proprii cōmodi
aut laudis studiosorum mali-
tiam verbosius exaggerare.

Pro eo itaq; quod pro nefā-
dis suis hæten⁹ patratis in pa-
triam facinorib⁹ puniri debu-
issent, dignitatibus potius in

által látván az nyírt Papoknak
(kik azoknak párt tartói va-
lának) vakmerőségűt és for-
kaltan negédségűt; Es látván
azt hogy az vox mondások
nem terhek ſerént, hanem ſám
ſerént fontoltnának. Es hogy
az nyírt Papok közül, csak
egy magán való ſeménynek is
az vox mondásban, annyi
meltóságá vagyon, mint egy
Vár megyének avagy ſabad
varosnak; Sőt inkább hogy az
tar Papok, az ő kiáltásokkal,
mindeneket kedve ſerént for-
gat és czelekedik; Annak fe-
lette hogy még erős és győz-
hetetlen okoknak is, neha meg-
íratot törvénnek is ſemmi helyt
nem adnának, kinſerítették,
noha kedvek ellen halgatásai
el mulatni, hogy ſem mint
Orſághunknak ez elő ſamlált
gonos ákaroinak, ſmagok
háſnat avagy diczirett kere-
ſőknek gonozságát bővőb be-
ſédel ki terieſteni.

Az büntetés helyet pe-
digh, mellyet az ő ki beſélésre
illetlen latorſágokért érdemlet-
ték volna, inkább meltóságokkal

oppro-

opprobrium Patriæ ornantur:
Dum Georgius Homonnai, vt
præmiſſum eſt Iudex Curia ſa-
lutatur: Andreas Doci, Gene-
ralis partium ſuperiorum Re-
gni Hungaria nominatur; Ni-
colaus autem Eſterhaſ titulos
Magiſtri Curia, Conſiliarii, ſu-
premiſq; Comitē Comitatu-
um Zolien & Bereghien. ac-
quirit. Andreas verò Lonyai
expectativā Gratiam obtinet.
Porro dict⁹ Radoly, menſtruo
eoq; ampliſſimo ſtipendio in
omnem eventum, ad libidinē
Cleri ſuſtentatur. Famoſiſſimi
autē prodiſtores Iosephus Li-
terat⁹, Ioannes Szilagyi & Mi-
chael Vnkraiter artiū atq; bo-
norum Huſt Kövár & Eczed,
quarum primæ duæ & ad Trā-
ſylvaniam pertinent & Tranſ-
ſylvania iterum reſtitui debu-
erunt, muneribus ampliſſimis
mobilibus & immobilib⁹ do-
nantur & ditantur.

ékeſítettének, midőn az meg
nevezet Homonnai Georgy az
mint mondok, Orſág Birán-
nak köſöntették: Doci Andras
felſő Magyar Orſágh General-
iſának nevezteik, Eſterhaſ
Miklos pedig, ő Felſége Vd-
vara Hoppmeſterének, Tana-
czſának, Zolyom ſBeregh
Varmegyének fő Iſpannyá-
nak Titulust nyer. Lonyai
Andrasnak jo reménſéget nyuit-
nak. Az meg nevezet Rádoly
holnaponként való bővſéghez
ſoldal raplaltatik az Nyírt Pa-
poknak gyönyörűségével, az
kar mint eſſék az dologh.

Amaz híres arulokat pedig
Iosa Deakot, Szilagí Ianoſt,
Vnkraiter Mihálc Huſt, Kö-
vár & Eczed Varainak joſá-
gokkal fel adoit, mellyeknek
ketel Erdélyhez tartozot, és
Erdélynek viſſais kellet ada-
tatni, nagy ajándékokkal és
ingo és álando joſágokkal gaz-
dagitak.

D

Hic

Hic cogitet (p viscera misericordiae Dei rogamus) ōnis Christiana mens, quid sibi patria nostra polliceri potuit, sive in religionis sive in Reip. necessitatibus à talib⁹ hominib⁹ in hisce officiis constitutis, qui orthodoxae religioni, legib⁹ patriae, adeoq; sibi ipsis, sanguiniq; Hūgarico, sūt hostes professi, in publicam perniciem vnicè sudantes & vigilantes: Deniq; omnium sapientum iudicio committim⁹, quam enormiter hic graviterq; peccatum sit, dūm prāter scitū regni, denudatis confinium prāsidiis miles Regni Hungariae, contra confederatos Dominos Boemos, qui alias pecuniaria sua promotione, munitionem confinium Hungariae tūm etiā milite sapiūs adjuvant, educt⁹ est, ibiq; contra benefactores suos vel invit⁹ militare cogitur.

Itt (Istennek belső könyörületességére kérünk) gondollyam megh minden keresztény elme, mit ígérhetet magának az mi házánk akar az Religio-
s-akar az közönseghes polgári társaságh szükségében; az illyetén és ily nagy ristekben helyesbietet emberektől, kik házáioknak Religioioknak, törvényeknek, magoknak, és az Magyar vérnek nyilván való ellenseghis, kik minden tehersegeekkel közönseghes veszedelmünkre törekednek és vigyáznak. Végezetre minden értelemes embereknek itéletre támasztjuk, minemű sörnyű vétek eset ez arant, midőn Ország híre nélkül, az végh varakat megh foztvan erősségtől, az Magyar vitézeket az Cseh Vraim nekünk frigyestársaink ellen, ki vitték, kik a nélkülös pénzbeli költségekkel gyakorta vitézeckelis az Magyar Országhi végh helyesket segítették; És az ő vele jól tő emberek ellen akaráttyok nélkülös vitézkedni kényszerítették.

Gra-

Graviter porro peccatū est, contra pacificationem Vinnensem Art. 3. vbi conclusum fuit vt sua Mttas Cæsar: in negotiis regni Hungaricis per Palatinum & consiliarios Hūgaros agat. Iam n. dum non ita diu præterito hoc duntaxat tempore tractatum fuisset cū Turca de pagis dedititiis, neglecto & spreto proximè defuncto Palatino Rm⁹ quondam Franciscus Forgacz de Ghymes Archiepiscopus Strigoniensis & Cardinalis, adjunctis sibi quibusdam novellis Magnatibus & Cōsiliariis, vtpotè Paulo Aponyi & Ladislao Pethe, hominib⁹ rerum Hungaricalium prors⁹ ignaris & inertib⁹; hanc provinciam cum Turca de dedititiis pagis extra regnū tractādi sibi ābitiosè vsurpavit, & in æternā gētis Hungaricæ ignominia, notabilēq; & nūquā satis deplorandū derogamen & dānum ad confinia Strigonien.

Továbbá nagy véték ez: is az Bécsi végezés ellen Art. 3. A hol el végeztetett volt, hogy ő Felséghe Czár sár Vrunk, Magyar Országának dolgaiban, az Palatinus és Magyar tanácsok által cselekedgyék. Immar pedig midőn nem oly réghen csak az el mult vődökben tractáltak volna az Töröckel, az holdolt faluk felől, hatra hagyvan és megh viálván az minap megholt Palatinust, az nehai Gyomai Forgacz Ferentz, Esztergomi Ersek és Cardinál, magamelle vevén, némely Vyngos Vrakas és tanácsokat, tudni illik Aponi Pált, és az nehai Pethe Lászlót, kik az Magyar Országhi dolgokhoz semmit nem értettek, semmit nem tudtak; Ez Töröckel való véghezést az holdolt falukról az Ország kívül, nagy beggyel magának koporita és az Magyar nemzetnek öröcke való gyaláztatával, és tapasztalható és soha eléghe megh nem siratando kőssebségével, karával, az Végh Esztergom házhoz, hatvan falukas

14

D 2

Sexa-

*hic est amphi-
theatrum Regni
Hocne Rex
Semper au-
gustus!*
60 sexaginta pagos ditionib⁹ Tur-
cicis à corpore patriæ avulsos,
obtulit & addidit, qui pagi p-
certos ad id deputatos comis-
sarios, sub termino illius Diæ-
tæ. anni 1618 in manifestum re-
gni opprobrium, per man⁹ Ot-
tomanicæ Portæ sūt assignati.

Quod incommodum facile
âteverti potuisset, si dicto quō-
dam Dño Palatino; authoritas
sua erepta non fuisset. Is n. cō-
vocatis & adscitis sibi certis pa-
triæ civib⁹, longâ rerum experi-
entiâ in reb⁹ Hungaricis gna-
ris; in visceribus regni, eâ pro-
culdubio inivisset rationē, quæ
non saltem patriæ nostræ com-
modo, gentiq⁹; Hungaricæ ho-
nori & existimationi sed etiam
vicinorum regnorum vtilitati
futura fuisset.

Id quoq⁹; quod de demoli-
tionib⁹ & disjectionib⁹ Palan-
carum, in eadem cum Turca
transactum cōclusumq⁹; est, in
grāde enormeq⁹; dedec⁹ & dā-

hazánknek derekarul el szakaz-
van az Török birodalmába
ajandekozta és adia. Mely
faluk bizonyosan arra rendel-
tetet commissariusok által azon
1618 érendőbeli Gyűlés
alat, az Országnek nyilván vas-
lo gyalázattyával, az Ottoma-
ny nemzetének kezéből kezhez-
kel adatni.

Mely kárnak könnyen
elvit vehették volna, hogy
ha az megh nevezet elébbi
Palatinusnak, az ő méltóság-
ga el nem vétetet volna. Mert
ő egyben hivatván, és maga
melle vévén, hazánknek rés-
ghi látot hallot, Magyarai dos-
logban forgolodot, fiait, és
polgárait, az Országban keze-
segh-nélkül oly intézést tót vol-
na, mely nem csak az mi
hazánknek háfnos, nemze-
tünknek bőczületes, de még
az Homfed Országoknak is há-
fnos lót volna.

Azis, az mi az Pa-
lancoknak el rontatásáról és el-
vonásáról vgyan azon Török-
kel valo végezésbe be foglal-
tat, az mi hazánknek nagy

num

num patriæ nostræ vergit. Nā
sub vocabulo destructionis Pa-
lancarum nihil aliud latet, (li-
cet istud suæ sangvinariæ mali-
tiæ glaucoma, admodū tenui
interpretationis calyptra tege-
re studeant) quam extermina-
tio & extirpatio militum Hay-
donū transymbiscum locatorū.
An verò hoc idem milites Hay-
dones vocati suis meruerūt in
patriam meritis? Minimè; Sunt
n. & ipsi patriæ cives, pacis &
concordiæ amantes, qui nō ex
propria sua authoritate, & ar-
bitrio sed ex clementi annuē-
tia & collatione Rudolphi Im-
peratoris, cui & Imperatoris
Turcarum assens⁹ accessit. Lo-
ca deserta ultra Tibiscū colere,
villas & oppida de novo erige-
re & extruere: Terram, habi-
taculum vrsorū, luporum & a-
liarum ferarum, vomere verte-
re, & sic ex eadē victum quære-
re suum cæperunt. Quorū la-
bores Dñus Deus ex bonitate

és iszonyu gyalázattyára néz.
Mert az Palancoknak el voná-
sa alat semmi egyéb nem lap-
pang (noha ezt az ő vér som-
juhozo gonoszlaghoknak sine
ighen gyenghe magyarázatnak
palastyával fedezni igyekezik)
hanem az Tisántul le telipete-
tet Haydusághnak el törlése.
Azt érdemlettéké pedig az
Haydu nevel nevezet vitézek
hazánknek solghalattyokért.
Semmiképpen nem; Mert őke
is haza fiaí békeleghek és ego-
gyessleghek seretői, az kik
nem láiat méltóságokkal és ha-
bad akarattyok serént, hanem
Rudolphus Imperátornak, ke-
gyelmes tetteiből és adomá-
nyából, melléie járulvan az
Török Czásár tetteis az Tis-
ántul valo puzta helyeket
kezdették élni, falukat és vá-
rosokat vyionnan építeni; Az
mely föld, medvéknek, fark-
kásoknak és egyéb fene vad-
daknak lako helye vala, fán-
tani, és abbol magoknák é-
letet kezdetek keresni. Kiknek
munkáiokat az Vr Isten jo-
voltából és kegyelméből vgy

D 3

sua

sua & clementia, ita benedixit, ut innumer⁹ fructuum thesaurus, magna^q; vis commeatuū tempore belli necessariorum, iter ipsos reperiri possit, in publicum patriæ commodum.

Multiplicavit etiā eos Dñs, & exiguo hoc tēpore, quo sedes suas in desertis locis fixerūt, ita succrescere fecit, ut intra paucos dies, numeros⁹, armat⁹, & benè exercitat⁹ miles, ad defensionem patriæ in campum prodire possit.

Hi ad declarādam suam erga Sacr: Cæsar. Reg: Mttem Dñum eorū clemētissimū, fidē & fidelitatem attestandam, & probandam erga patriam & sanguinem suum gratitudinē, ultro & benevolē tēpore ingruentis alicujus necessitatis, per duos menses, suis propriis stipendiis, penes Regē & regnū militare sunt parati. Vnde ipsos esse vallum, & quasi ante-murale quoddā contra patriæ

megh áldotta, hogy közös
tők az földi gyümölcsnek társ
háza, sám-nélkül, és az has
dakozásra bűkséges élésnek tes
mérdeksegghe találtattassék has
zánknek közönséghez jóvával.

Meghis faporította őket
az menyeyi VR, és ez kiczin
úddó alar melyben ez pusita he
lyeket megh ülték, úgy meg
fokasította, hogy csak egy ne
hány nap, sok, fegyveres és
látot hallot vitéz kerekedhetik
mezőre közzülők, házank otla
mazására.

Ezek ő Felsőgéhez Czár
sárhoz és Királyhoz, nekik
kegyelmes Vrokhoz, hűtök
nek és hűségeknek megh mus
tatásáért, és hazáiokhöz s vés
rekhez haládatosságnak meg
mutatásért, szabad jó akarat
tyokból valami bűkséghez vddó
fordulván, két holnapig ma
gok tulajdon soldgyan, az Ki
rály és Ország mellett, kések
hadakozni.

Az honnét megh tetzik
hogy csak hazánknek akar mie
nemű haboru ellents, lánca és
segelet bastyáia.

qua-

qualem cunq; tempestatē, apparet. Idcircoq; non interitū sed per mansionem & salutem eisdē quilibet sanæ mentis precabitur. Præsertim etiā ob id, quod iidem milites Haydones ex sua feroci illa, naturarū suarum qualitate, ita sunt morū, humanitatis & hospitalitatis studiosi facti, ut ipsos etiam incolas, qui in medio Regni habitant, superare videantur. Si n. quempiam peregrinum adventare vident, eidē hospitii procurare, ex communi penu necessarium victū suppeditare; & honorificē liberaliterq; tractare sūt paratissimi, ut eos rapacitatis solitæ arguere quis, vix possit: Ita n. jam sunt disciplinæ & legū amātes, ut quēq; pro ratione delicti punire non intermittant: Ita pacifici & suo contenti, ut in publico etiam foro quivis tuto, non tantū diurnis sed etiā nocturnis horis vnā cum reculis suis quiescere

Ezokáért nem veszedel
met, hanem megh maradást
és békeséghez kivan nekik akar
kijs, az ki nem kerghetes el
méiū.

Kivált-képpen ezért is,
hogy vgyan azon Haydu vitéz
tézek, le tévén amaz ő fene
termeseteknek mi voltat, oly
embersegeleké és gazdálkodás
nak szeretőivé lőték, hogy
megh fíntén az Országnek
sin lakosítás, látatnak megh
haladni. Mert ha valamely
jővevént latnak közikben ér
kezni, kések annak fálást
szerzeni, az közönséges élés
ből illendő eledelt szolgáltatni,
és tisztelegesen szembersegelesen
gazdálkodni, úgy hogy az ő
szokot előbi ragadozásokkal az
ligh vadolhassa őket valaki;
Mivel hogy az fegyelemnek és
törvényeknek oly szeretői, hogy
akar kitis vétkenek mi volta
szerént, büntetetlen nem hado
nak. Oly békeséghelek és
faiatockal meg elégedők, hogy
megh közönséghez piatzokon
is, akar kijs nem csak napas
lí, hanem érzakai orákon is,
minden kete putatával batort
ságon nyughatik. Annako

possit

possit. In horū igitur inter-
 nationem, exterminationem &
 eliminationem consentiendū
 fuerat? Qui suo Regi fideles,
 qui erga patriam grati, qui mi-
 litare gratuito parati? quive sã-
 gvinem suum pro aris & focis
 effundere accincti? Facebat po-
 tius & confundatur Cler^o, qui
 in horum internecionem, non
 aliam ob causã consensit & ad
 huc consentit, quam ut fractis
 & debilitatis Hungarorum vi-
 ribus, virus suum in Ecclesiam
 Christi effundere, eademq; eo
 facili^o persequi, & conat^o suos
 fraudulentos, in effectū dedu-
 cere possit. Quod ipsorum in-
 tentum, manifestissimis verbis
 evomerunt, inquentes: Sa-
 tius esse si feræ & quævis bestiæ
 desolatam Hungariam inha-
 bitent, quam ut liberū religio-
 nis exercitium habeat. Horum
 nē directioni patria nostra cō-
 credi debet? *Vat. nobis st. 92.*

okáért ezeknek véselemére,
 ki gyomlátlátására és el töröl-
 tetésekre kel valaé egyget érte-
 ni? Az kik az ő Királyok-
 hoz hívek, hazáikhoz há-
 ládók, és az kik vitézkedni
 képesek, és az kik hitekért és
 honnyokért vérekét ki ontani
 mindenkor képesek. **¶** Parvar
 helyre inkább és fállyon gya-
 lázat seiekre az nyírt Papok-
 nak, kik ezeknek véselemére,
 re, nem egyéb okból érte-
 nek és értenek egyget, hanem
 hogy az Magyaroknak ereiek
 megh segetetuen és erőtlensé-
 tetven, mérgeket az Christu-
 s-nak Ecclesiája ellen ki önthet-
 sék, és azt könnyeben öldöz-
 hessék, és az ő czalard egyes
 kezeteiket véghbe vihessék.

Mely ő ügyekezeteiket, nile-
 van valo főval ki okádak,
 monduán: Iob hogy az el-
 pusztult Magyar Országban,
 vadak és akar minemű fene-
 bestiák lakják, hogy sem az
 igaz Isteni Bölghálat szabadon
 legyen benne. Ezeknek is
 gazgatására kelleneé bizni az
 mi édes hazánkat?

Sed

Sed & in ea parte, idē Cler^o
 amorem suum scilicet Catho-
 licum, erga Evāgelicos decla-
 ravit, quando in eodēcū Tur-
 ca tractatu, majorem esse habē-
 dam rationem negotiatorum
 Pontificiorum si in Turciam
 proficiscantur, quam Evange-
 licorum, conclusit. Sicuti & in
 eo quoq; vbi cōclusum est, vt
 ex populis sancti IESV, qui sū-
 mi Pontificis religionē sequū-
 tur Sacerdotes, Monachi, le-
 suitæ, in regno Turciæ sua tē-
 pla ædificent & ritus suos per-
 agāt. Quod procul dubio Tur-
 carum Imperator in remunera-
 tionem & compensationē 60
 pagorum sibi oblatoz, ipsis
 permisit: Vnde versipelles istos
 homines, ex aliorū incomōdo
 sibi comōdum, ex exilio certas
 habitādi sedes, ex subjugatione
 sibi libertatē quærere, quis nō
 videt? Verūm frustrabitur suā
 expectatione hoc viperinū ge-
 nus, monstrorū potius quā
 hominum genimē; Exædificet

Azon Nyírt Papság-
 ímez résbenzís megh mutatá
 az Evangelikusokhoz, hogy
 mar Catholicus szeretetű mĩ-
 dőn azon Törökkel való vé-
 gezésbe úgy kötö, hogy na-
 gyob tekintet legyen az Ca-
 tholicus kereskedő emberré, ha
 Török Országba megyen, hog-
 sem az Evangelikusokra. Ab-
 banis a hol az végeztetű hogy
 az sent I E S V S népei
 közzül kik az Romai nagy
 Papnak vallását követik, Pa-
 pok, barátok, Iesuiták Tör-
 rök Országban magoknak
 Templomokat építenek, és
 az ő főket Ceremoniáikban
 el járának. Mellyet keség-
 nélkül az Török Czászár, az ne-
 ki adatot hatvan falukért, köl-
 czőn ajándékol engedie. A
 honnet ki nem látja hogy ez
 álnok és ravaš emberek más
 embereknek kárából magok-
 nak hasnot, samkivetésből
 bizonyos lako helyet, az rabs-
 ságból szabadságot keresnek.
 De megh czalatik reménségée
 ben ez vipera kigyoknak in-
 kab hogy sem mint emberek-
 nek neme, természet czudáia
 inkább hogy sem emberi faizat.

solummodo templa, certè ex uno quoque templo, fortissimū propugnaculū Turca habebit, vnde tempore opportuno rupto fœdere (quod tamē De^o clementer avertere dignetur) excursiones perfacile impediri poterunt.

In eodem pacificationis Viennensis Articulo conclusum fuit, vt Iesuitæ nulla bona in Regno Hūgaria habeant. Quā conclusionē eo tēdebant Regnicolæ, ne etiā eisdem habitandi locus in regno Hungariae permittatur. Experti n. & edocti suo damno, sciebant quæ & quam magna incommoda regno huic importarint.

Verum & hoc statutū artibus suis evertere & eludere non neglexerunt, interpretādo verba clara: Quòd videlicet mansiones & residentia seu habitationis loc^o non sit ipsis interclus^o, licet bonis sint privati. Quo articuli sensu depravato, per ar-

Episcopus csak Templomokat Török Országban, bizony mindenik Templom erős bástyáiok lészen az Törököknek, melyekből az frigy fel bomolvan, (mellyet mind az által az Isten kegyelmesen el távoztasson) az czaták könnyen meg bántathatnak.

Azon Bécsi végeztésnek Articulusába be foglaltatott volt, hogy az Iesuiták nak semmi jószágok ne legyen Magyar Országban, mely végeztésben arra nézet az Ország hogy azon Iesuitáknak lakó hely ne engedessék Magyar Országban, mert tudgyak vala meg h ereztén és meg h tapasztalván magok káraval, minemű és mely nagy károkat szerzetenek az Országban,

De ez végeztés az ő mestersegeckel el fordítani és farkából kitékerni, nem vesztették el, az nyilván való világos beszédetis magyarázva: Hogy tudni illik ez Országban való lakásul nem rekesztették el, noha jószágoktul meg fosztatnak. Mely Articulus

tes

tes suas & practicas rursus in palatia magnatum, in ipsaq; civitatem Tyrnaviensem Hūgarorum, instar angviū irrepserunt, rurs^o à consiliis esse, politias benè ordinatas labefactare, & alioquin quæta etiam & ad pacem inclinata ingenia, ad rixas & bellum, iuxta antiquū suum morē, irritare & provocare cœperunt. Quasi verò Regnicolæ bonis Ecclesiasticis inhiantes eas sibi appropriare, & non de simplici Iesuitarū, quoad personas ipsorum, ad instar aliorum regnorum exclusionē, eorumq; remotionē conclusissent, quippe nō bona ipsorū & jura possessionaria, sed astutia & versutia, perniciē & interitum regno adferebant.

Ex horum quoq; numero est Petrus Pazman, qui dum aliā viam ad inferendum Christi populo Evangelii exitium, sibi superesse nō videret, à Regula Iesuitarum, cui toto vitæ

18
nak értelmét meg h vesztegetés vén az ő Mestersegeckel és practikáíockal, ísmer az Magyar Ngos Vraknak palotájokban, és Magyar Országban Nagy Szombat nevű városába, ki gyo modra bé czusztak mássak. Ísmer tanácsba keztek lenni, az jól rendeltetett Res publikákat tántorgatni és bontogatni. Az mely elmék egyéb képpen czendességhre és békesseghre haylandok volnának, az ő meg h avult sokasok szerént vissza vonásra kezdék kitéteni. Mint ha az Ország az Egyházi jószágokat homjáhozván, és azokat magáéva akárvan tenni, és egy altallában, nem semelyek ki rekesztetése felől végeztet volna egyéb Országoknak czelekedetek szerént: Mert vgyanis nem az jószágok és örökségek, hanem alnokságok és tökéletlenségek szerzetenek veszedelmet és romlást az Országbanak.

Ezek sereghéből való Pázmán Péteris ki midőn látá hogy más utan nem lehet, hogy az Christus Evangeliumát vallo népnek veszedelmet szerzhessen, az Iesuiták

E 2

suæ

suae tēpore per strictissimum
juramentum se obligaverat de
fecit, & quo maj^o robur & po-
tentiam ad persequendam Ec-
clesiam Christi haberet, ex Ie-
suita primas regni Hungariae
factus, post Regiam Matrem in
eodem Regno, ad summum
fastigium honoris evect^o, eoq;
ipso ferē tempore, quo per su-
priorū partiū regni Hungariae,
Comitatus, non tantum pro
corporali sed & pro spiritali
hoste eorum pronunciat^o fue-
rat, in Archiepiscopum Strigo-
niensem creat^o & elevat^o, sicq;
in manifestum opprobriū Re-
gni, Regnicolis est obtrusus.

Hic idē Pazman, posthabito
patriae suae amore, habitaq; mu-
tuā intelligentia cum illo Mel-
chiore Glezelio & Benedicto
Pakai, homine scurra, moder-
nae Personae praesentiae in Iu-
diciis Locum tenente, & Con-
siliario Camerae Hungaricae, pro-
positiones ex parte suae Cæsa-

Regulária mellől, melyre egész
életét erős esküvel kötelezte va-
la, el szakada: és hogy an-
nyival nagyobb ereje lenne az
Christus Anyaszentegyházának
üldözésére, az Iesuitából Ma-
gyar Országának fő elei lőn,
és ő Felfege az Király vrtán ez-
zen Országban leghe felső tisz-
telességhben helyezettettek maid
azon üldözésében, melyben ez
főlfő Magyar Országhi Vár me-
gyék nem csak testi hanem lelki
ellenfégnak is hirdettettek, az Or-
szágának nyilván való gyalá-
zatával, Esztergomi Eszéké-
tették, és az Országának as-
karátja ellen nyakára köttet-
ték,

Ezen Pázmán hátrá
vetvén hazájának szeretét, és
eggyet értvén amaz Glezel
Menyhárral és Czelszazap Pá-
kai Benedekkel, mostan Per-
sonalisal és Locumtenensel az
törvény kében az Magyar kas-
maran tanácsbeli emberek, ő
Felfege Király Vrank részéről,

rex

rex & Reg. Matris, i praemissa Di-
cta formabat, formati verò &
cōscriptis, limam & opinionē
suam Iesuiticam addebat, nec
quicquam in medium Regni-
colarum prodibat, quod non
prius per huj^o astutiam fuisset
depravatum.

Rurs^o eadem propositiones,
vbi Regnicolis fuerunt exhibi-
tae, in minoris quidem momē-
ti negotiis, pro vulpina sua ver-
suta & astutia, vt fraudem suā
tegeret, contra easdem dispu-
tabat, & voto Regnicolarū sub-
scribebat; verū vbi momenti
majoris negotia fuerunt tracta-
ta, ibi in promotione earū Paz-
man quidem corā Praelatis, Ba-
ronib^o & Magnatibus praetact^o
verò Pakai, coram Dñis Regni-
colis fortissimos Athletas se
praebuerunt. Quorum senten-
tia, si votis Regnicolarum pa-
triam & libertates ejus amatiū
superabatur; Tunc ad discurs^o
tunc ad rationes, tūc ad Philo-

az megh nevezet el murt Gyű-
lésbe: propositionokat formál-
vala, az megh formált és le-
íratot propositionokat Iesuitai el-
méie kérent gyalullyak vala, és
semmi az Ország eleibe addig
nem jūt, migh ezeknek álnok-
ságok által megh nem vésteger-
tetet.

Vissont midőn vgyan
azon Propositionok az Ország-
nak ki adatának, vgy va-
gyon hogy az aprolekos dol-
gokban, az ő rokai alnoklá-
ga és ravaszága kérent hogy
czaládságát el fedezhesse, az-
ok ellen disputalt, és az or-
szágának tüzét jóvalotta.
De midőn derekasb dolghok-
rol tractáltak, azoknak gya-
molításába, Pázmán az Prae-
latusok Zázlos és Ngos Vrak
előt, az megh nevezet Pakai
pedigh az ország közöt erős
bainakok voltak. Kiknek
értelmeket hogy ha hazáio-
nak és annak szabadságának
szeretőinek voxa látatot megh
győzni: Ottán elméiket
tuttatni, böczelkedésel visszat-

E 3

so-

sophicas cavillationes, tūc nescio ad quas motivas Glezelianas & Pazmannianas descēdebatur. In quarum refutatione et discussione, interdum p tri-duum interdum p quadriduū, interdum etiam per integram septimanam & ultra, odiosē & inutiliter fuit disputatum & laboratum.

Si verò nec sic proficiebāt tādem vltimò ad solita sua remedia, minas videlicet atq; mandata Regnicolis exhibita recurrebant, & tam diu negotiū suum vrgebant, donec suis votis potiti fuerunt.

Ob quod ipsa etiam Comitia, (quod ante hāc inauditū fuerat) in quatuor menses integros fuerāt extracta, magnāq; vis pecuniæ, quæ in aliū vsū regni converti potuisset, propter has odiosas disputationes & cavillationes erogata, sicq; omnis act⁹ & process⁹ horū comitiorum An. 1618 infelices.

kodni, és nem tudom' miczoda Glezel s-Pazman Motiváira faládtanak: Mellyeknek megh hamisításában és rostálásában, noha harmad napig néha negyed napig, volt olykor hogy egy egész hétig is, és továbbis, nagy gyűlölséggel és hasontalan disputáltak és munkalkodtak.

Ha penigh így sem lehetek elő dolgokban, akkor ostan vtolýára, az ő szokot orvosságokra tudni illik fenyegetésre, és az Országnek ki adatot paranczolatira foghnak vala, és mind addég vitatták dolgokat, miglen kedvek volt.

Mely miat az Gyűlésis, (mely ennek előtte hallatlán volt) szinten négy eghész hónapra vontattatott, és temerdekí kincz költél, mellyet az Országnek más hasznára fordíthattak volna, ezt pedig mind szerzette az gyűlölséges disputatio és czavarghas, és így ez 1618 estendei Gyűlésnek minden Actái és folyási bodogtalánok voltak.

Offi-

Officiū quoq; ante tacti Veratoris Benedicti Pakai vt juxta statuta regni, personæ ad id idoneæ quomodo conferatur, in Ar: 3. A. 1608 conclusū fuit: Ad quod officium an non ab ipsis quondam Ladislao Pete, jam fato Petro Pazmā promotus sit, cæc⁹ etiam judicare potest. Ita n. seidem Pakai, in sæpe nominata Diata, ad nutū & voluntatem suorum collatorum, formavit, finxit & pinxit, ut posthabita interdum juramenti sui & æquitatis ratione à recto officii tramite aberraverit, propter quod ab ipsis regnicolis, iteratis vicibus in faciem malè audire coact⁹ fuit.

Sed quid mirum quòd personas hoc modo promotas, singulis momētis diversos colores pro varietate videlicet affectionum principaliū suorū, ad omnes actiones promiscuè peragendas, sese obstringere cogantur; Vnde quicquid pro-

Tisztis az megh nevezet rof Pakai Benedeknek, mely az Ország végezése szerint, Ar. 3. An. 1608 és edemes semélt illetet volna, nem de nem az nehai Pete Laálotul, és immar megh nevezet Pazman Pétertől, mint promoteáltatot, az vakis megh itilheti. Mert ez az Pakai ezel mult Gyűlésben, az ő Promotorinak tetzések és akarattokhoz, úgy sabta magát, vgy simitotta és irogatta őket, hogy néha esküfeket és az igazságot is hátra hagyvan, tisztinek is gyenes vtából ki tantorodot, mellyért az Országul egy nés hany izben semtől sembe, az mit nem akart azt kinsérítet hallani.

De nem ezuda hogy ez féle elő mozdítatot személyeknek, minden szempillantásokban, külömb külömb színeket kel vennie, tudni illik mert kételenek véle hogy az ő Principalisnak, külömböző indulányok szerint szabiak dol-

motor ejus cupit, cupit & promotus: Quicquid promotori placet, placet & promotus.

Et hinc est, quod dum illis Evāgelicæ confessionis homines subesse, & ad eorum nutū contra consciētiā suā stimulū se se formare nolunt, spernuntur, contemnuntur, & omnib' modis exacerbantur, juris justitiāq; complementum, raro aut nunquam adipiscuntur.

Hinc quod Heroicæ etiam naturæ, variis virtutum ornamentis præditæ vel nō promoventur, vel jã in officiis existentes ab iisdem amoventur, ac vilis interdum cōditionis homines, interdum etiam notati rudēsq; & rerum imperiti, modo sint Pontificii, surrogantur: Nō artis, non Martis, non prudentiæ, non virtutis, sed soli Pontificiæ religionis habetur respectus, qui omnibus viribus suis ad eum finem collimant, quo oppressis bonis, & veris patriæ

gokat. Innét vagyon hogy valmit akar az Promotor, az karni kel az Promotusnakis: Valami tetzik az Promotornak, tetzeni kel az Promotusnakis.

Ebből jó ki, hogy midőn az Evangelicusok, nem akarnak tőlök függeni, és lels ki ismeretek ellen hozzáok husnyorítani, megh vltattnak, minden képpen kefergétetnek, törvény szerént való igazságok bānis, avagy ritkan avagy soha elő nem mehetnek.

Innét vagyon az is, hogy még seles természetű, és külömb külömb jószágos czelekedetekkel fel ékesitetet emberek, elő nem vétetnek valami tiztekre, avagy ha elő vétettek, tiszteltől meg foztatnak, és helyekben néha alá való alapatu, ne ha czégéres, ostoba és tudatlan alapatu embereket áltnak helyekre, csak legyenek Pápások.

Ninczen az mestersegre, vitézségre, ezességre, jószágos czelekedetekre tekintet, hanem csak az Papista vallásra, kik mind csak arra vakarkodnak, hogy édes hazánk nak igaz hasznos és polghárta megh nyomván, mindeneket

civi-

civibus, Dño suo (Papæ) omnia subijciant, et ex hoc regno Hūgarie provinciam aliquam, quæ instar ruraliū personarum Clero supbo subsint, efficiant.

An non dolendum hoc est, quod si aliquis Euāgelicorum à sua Mte aliqua jura possessoria quovis modo obtinere potest, contra veterem & usitatā formā in Donationalib' sollet misceri illa adulterina clausula RESERVANDO PRO SE IVRISDICTIONEM TEMPLI.

Deplorandum & hoc graviter, quod si Evangelicorū quis frater, fratrem, filius Patrem, affinis affinem, amic' amicum vicinus vicinum, sive in privatis colloquiis, sive in publicis nuptiarum solennitatibus, vel aliis cōviviis visitaverit, eo mōto à Pontificiis vel aliis quibusdā, quibus ad Reg. Mtem aditus patet, in suspicionem trahuntur, et in ignominiam bonæq; famæ læsionē, habita

21
az ő Vroknak (Pápának) bírodalma alá vessenek, és ez Magyar Országból, valami tartományt czinályának, mely mint egy parazitfágh az kevély nyiri Papoktól függön.

Nem faldalmasé ez is, hogy ha valamely Evangelicus ő Fellegetől valami öröklegbet nyerhet, az régh megtróghzót forma ellen az Donatiokban, éokták elegyteni amaz hamissan ellet clausulát MEGTARTVAN ő FELSEGE MAGANAK AZ TEMPLOMON VALO HATALMAT.

Felette siralmas ez is, hogy ha az Evangelicusok közül valamely atyafi atyafiat, az fia atyát, fogor fogorat, felesbaráttya felesbaráttyát, éomted éomtedgyat, akar magok közt való beszélgetésért, akar menyegzői lakodalmért, avagy egyéb vendégléggért meg látogatya, legh ottan az Pápásoktól, avagy egyebektől, kiknek ő Fellege szabad meteztelen vagyon, gyanuban kevertetnek, gyaláztatnak, és hírekben nevekben meg sértet

F

mu.

inneti Regis Ungariae usque in hunc diem per principem Sacro Regni diademate **IUS**
insigniantur, super obsequio debito et institutionibus. Andrea Regis, Placitis
Baronibus, Magnatibus, Proceribus et Nobilibus Regni super iuramentis prebere
confecerunt. Andrea Edictis decessit.

nek: Az Físcusál' egyyet érte
vén ellenek tanu bédéfel és es
gyéb inczelkedéseckel terhelte
nek. Ellenben az Papistáka
nak valamikort tetzik, s valahul
akariak, egyben gyűlnek, fura
nak, faragnak, mindent kí
vanfáhok bérént büntetetlen cze
tekednek.

jusq; Evāgelii, jam promotores & fautores in promptu habet, scilicet Clerum & eorum affeclas Pontificios.

Faz ő Evangéliomának vidda
zöie, s-kefen tének mindgyar
jo akaroí és promotorí, mindí
illik az nyírt Papok, és annak
Pápás követői.

tercurent spiritualia, quemad-
modū Ministri Evangelici juxta
illud Christi: VOS AVTEM
NON SIC: Item. NEMO
POTEST DVOBVS DO-
MINIS SERVIRE. Et illud:

Tu supplex ora, tu protege, tuq; labora.
Vel:

Arma miles tractet, curet sua templa Sa-
cerdos.

Sic n. certo futurum est, ut
si Religio Religioni non præ-
ponatur, neq; postponatur cer-
ta pax & cōcordia inter Regni-
colas stabiliter sit pmanura.

Hæc verò ideo publicanda
esse placuit, vt jam tandem vel
hoc modo cum secus fieri non
potuit Regia Majestas grava-
mina nostra cōsideret, intelle-
ctisq; justis rationib⁹, dolorib⁹
præsturis, difficultatib⁹ & gra-
vaminib⁹, ne miretur sua Mttas
quòd nos tueri, Religionē &
Leges propugnare insurrexe-
rimus.

Reliquis verò Dñis vicinis,
fratrib⁹ confœderatis, adeoq;

pán csak az lelki dolgokra legén-
gők mint az Evangelicus Egy-
házi semélyek, Christus Vrunks
nak amáz mondása szerént: TŰ
PEDIG NEM VGY. Ismert:
SENKI NEM! SZOL-
GALHAT KET VRNAK.

Es amaz köz versek szerént:

Té imadkozal: Te oltal-
maz: Te munkalkodgyal.

Avagy:

Az Katoua fegyvert for-
gasson, az Papnak legyen az
Templomra gondgya.

Mert így bizonyosan kö-
vetkezik hogy ha eggyik Religio
az másiknak helyeben nem bõ-
cúltatik bizonyos békeséghez és
eggyeség állhatatosan kezd az or-
szágbeliek közét meg maradni.

Ezeker pedig annakokáért
akartuk közönsegesen ki boczá-
tani, hogy immar végtére, holot
egyéb-képen sem lehetet, Király
Vrunk ó Felséghe az mi nyava-
lyánkat meg gondollya, és meg
értvén igaz vgyunket, faldalmi-
kat, forongattatásinkát ne cza-
dállya ó Felsége hogy magunk
otalmáért Religionk és Törve-
nyink menteségheért, feltamada-
tunk legyen.

Az több somfed Vrainknak
és frigyes tarsainknak, egye-

toti

toti Christianitati, hoc præfeti
scripto ad notitiam pervenire
volum⁹ vt videant, intelligant,
examinent, & judicent, ob quā
graves easq; vrgētissimas cau-
sas, rationes, ad restaurationē
Legum tam divinarum quā
humanarum & libertatū Evan-
gelici Status, cōpulsi fuerim⁹.
Quandoquidē secularium est,
vt quosvis & quorumvis hosti-
um act⁹, non saltem cum pe-
riclitatione quarumlibet facul-
tatum, sed etiam conjugum &
liberorum, ipsius deniq; vitæ,
sustineant. Interim autē Cler⁹,
cum eorū concubinis molliter
& delicatē vivens, clancullariē
defensorib⁹ Regni ōnia mala
cudens, officii admoneatur.

Cum autem rem vestrā non
parum concernat, ō Principes
& colūnæ Christianitatis, jux-
ta illud: NAM TVA RES A-
GITVR &c. Regni vicini pe-
riclitatio, vestrum est, negotiū
altius, profundius & penitius

temben az egész kereszténységnek
ez jelen való irásunkkal értesekre
akartuk adni, hogy lássák, meg-
értsék, meg vizsgálják és meg-
ítéljék, mely nehez kényszerítő
okok indítottanak fel minket
isten és emberi törvényeknek,
és az Evangelicus Statuok ha-
badtságának helybe átalására.
Mivel hogy az Seculárisoknak
tiszták az, hogy akar minemű-
s-akar mely ellenségnek czapásit
is fel vegyék, nem csak jósa-
gok vejtével, hanem még se-
relmes felelőségeknek gyermekei-
nek, végezetre életeknek el fo-
gyatálávalis. Azonban pæ-
digh az nyírt Papságh kik az
ő háló safarinaiockal nagy
gyengén és kényesen élnek, az
Ország otalmazoi ellen titkon
minden gonozt forralnak, tisz-
tekről emlékeztessenek.

*Oratio Legati Bavar. ad Conciliū Tridentinū
Anno 1563. quod in visitatione ipsius Concilii
vixit a. & intenti sint q. ad meretricib⁹
habuerent, ceteri omnes sub Concubinis
habebant.*

Holot pedig nem ke-
véssé illeti az tő vgyeteket ő kes-
rezténységnek Fejedelmi és o-
lopi, tisztetek ez, hogy az dol-
got helyeben, mélyeben, és
valóságosban megh gondol-
lyatok. Minket most, most se-

F 3

con-

considerare; Nobis nunc, nunc
succurrere, & quanto citius flu-
ctuationem hanc coniunctis vi-
ribus ad portum alicujus optatae
tranquillitatis perducere: Ne
nobis fractis, debilitatis & pro-
stratis, vos quoque idem degu-
stare, & quod majus, aliud loco
nostri vicinum, Religione, na-
tura, & moribus dissimilem,
cum magno vestro incom-
modo experiri cogamini. Et haec
habuimus nunc intimanda.

glezeiek meg, és ez háborút, ves-
lünk egybe ezatoltatott erővel,
kíváncs ezendességre ügyekez-
zettek vinni, hogy ha mi megh-
meg rontattatunk meg erőltette-
tetünk, és az földre rapódtattat-
tunk, ne kinszeritettessék tuis ezen
gonozt meg költség, és az mi
nagyobb, mi helyettünk, más,
Isteni tisztelet, természet, ere-
kölcset, különböző bomlédot,
nagy károccal ismerni. Es ez-
zeket akartuk most sem eleibe
támasztani.

